

స గ పాద రు లు .

నడి-పల్లె నెలకుట లక్ష్మీ నరసింహారావు.

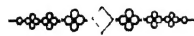
నీల జగన్నాథరావు.

ఎం. వి. ఎల్. ఎల్. లి. బాబ్బయ్య.

ఎం వి బ రెడ్డయ్య.

3 వత్సరము.	$\left\{ \begin{array}{l} \text{జ్యేష్ఠము, క్రొధస.} \\ \text{మచిలీపట్టణము, 15 జూలై 1921} \end{array} \right\}$	సంగతులు 1 సంఖ్య 2
------------	--	----------------------

ఎట్టగన్నేరు. *

(అ బూర్జి రామ కృష్ణ గావు గారు.)

[ఇందలి కథా సందర్భమున కాశ్రయమైన పట్టణముపేరు యక్షపురి. 'ఇచ్చటి పారిశ్రామికు' లందఱును భూగర్భమునుండి బంగారము త్రవ్వి పోయు పనియందు నియుక్తులు. వీరి ప్రభువు అత్యంత జటిలముగా జాక జాలా పరణమునందు నిలసిందు మిండును. ఈయావరణ మొక్కటిమాత్రమే రోగభలమున కొన్నియ ముండును. సమస్త నాట్య వ్యాపారమును ఈ యావరణ బహిర్భాగమందె జరుగును.]

* మహాకవి రవీంద్రనాథ టాగూరుగారు వంగభాషయందు రచించిన “రక్తకరవీర” అను నెకాంక నాటకమున కనువాదము.

నందిని, కిశోరుని (భూమియందలి సురంగము త్రవ్వబాలకుడు)

కిశో:— నందినీ, నందినీ, నందినీ!

నం:— ఎందుకోయి నన్నింటికా పిలుచుచున్నావు! నాకు వివరణకనియా!

కిశో:— నీవు విశలేషితుడను పిలుచుటయైననాకు సంతోషము. నీకింకను పూలుకొవలయునా! అట్లే న పోయితిచ్చెదను.

నం:— సరిలే. అలస్యము చేయుక నీదనిలోనికేపో.

కిశో:— దినమంతయు సునర్లఖండములు త్రవ్వితెచ్చుచుండును. ఎట్లోనీకేలేమకొని నీకు కొన్ని పూలు తెచ్చివయ్యెడలబ్రతేపోయను.

నం:— కిశోరా! నీకు తగినకాస్తీ చేయుదురని యెఱుగుచునా!

కిశో:— ఎంత గన్నేరు పూవులు తప్పక కావలెనని నీ పని యుంటివి. అపూవు శీతాంతిసువంగు ముఖముగా దొరకును. అందుకని నాకానందము. ఎన్నాళ్ళో వెదకి వెదకి కుడకొక పెంటప్రావునై నొక చెట్టునుచూచితివి.

నం:— నాది చూపుము. నేనే స్వయముగా పూలు కోసికొని వచ్చెను.

కిశో:— నందినీ! అట్టి నిష్ఠురాలాపము లాడకుము. నాకాప్తమైన యీ ఒక్క రిహగ్యమును తెలిసి కొనగోరకుము విశ్వేశుడప్పుడప్పుడు నీకు పాటలు పాడి వినిపించుచుండునుగదా? అవి యెవని సాంతపాటలు నేటినుండి నేను నీకొఱకు పూలు నేరించి తెచ్చెదను. ఇవి నాసాంత పూలు.

నం:— అయితే. ఇచ్చటినుండికాదులపనుసానియులు. నారు నిన్ను క్షీంచినవో నా హృదయము తఱుగుకొని పోవును.

కిశో:— ఆ బాధనే నాపూవుల మఱింతయొక్కనుగా నాకేయిపోవును. అవియే నానుభవము.

నం:— కాని యీనుభవము నేనెట్లులోర్చుకొనగలను.

కిశో:— దుఃఖమెందుకని! నందినీ! నీకై యొకనాడీ ప్రాణములకుడ నర్పించును, అనియెన్నిసార్లు ననుసా భావించియుంటివి.

నం:— ఇంతగా నన్ను గ్రహించితివిగదా! కిశోరా దీనికి బహులగ నే నేమి యాయగలను.

కిశో:— అనుదినమును నా యెద్దనుండియే ప్రాణకాలముని పూవులు గ్రహించునని మాత్రము చెలిలో చెయివేసి చెప్పుము.

నం:— సరి. ఒప్పుకొన్నాను. నీవుగూడ కొంచెము జాగరూకుడవై ప్రవర్తింపుము.

కిశో:— నేను మాత్రమే జుట్టుండను. ఆ పాపిష్టి ముఖములు చూచుచుండగనే శరణిదమును నీకు పూలు తెచ్చియిత్తును.

(నిష్క్రమించును.)

(అధ్యాపకుడుప్రవేశించును.)

అధ్యా:— నందినీ! వెళ్ళకుము. ఇటుచూడు.

నం:— అధ్యాపకులా!

అధ్యా:— ఓగింజుగమును నుమ్ముల నవిట్లు మెలపించి పోయెదవెనుకనిని మామరమ్ముల నీవే కలత నెట్టితివి. నీవు లేకున్న నాకలత తీరుట యెట్లు? కొంత తడవగదను. రెండు మాట లాడి పోయివుగాని.

నం:— నాతో నీవి ప్రయోజనము?

అధ్యా:— ప్రయోజనముక కెచ్చటగాదు. అటు చూడుము. సురంగముత్రవ్వవాకందరు పృథివీ న్నాదయమును చీల్చి ప్రయోజన భారమును తలలపైనుకొనియెట్లుకీటములవలె భూగర్భము నుండి బయల్పెడలుచున్నారో! ఈశుశ్చుతి యందు మాకున్న భాగ్యమంతయు భూభీషరా గములందు గుప్తమైవధనము-నుపర్లము. నీవుకు నుపర్లమనే కాని నుండరీ నీసుపర్లము భూభీషరాగముకాదు. నునా లేజస్వంభారము. ఏ ప్రయోజనము దానిని బంధింప గలను.

నంది:— ఎంతవఱకును ఒకటే మాట! అధ్యాపకా నన్ను చూచిన మీ కీ విస్మయమెందులకు.

అధ్యా:— ఉదయమువపువ్వు నశాంతి రాళ్లముల నుండి ప్రసరించుకొంటి విస్మయ జనకముకాదు. శీర్ష కుద్భయము నందలి పగుళ్ళనుండి ఎచ్చువెలు తురుసంగతి వేరు. యక్షపురియందును నుండి యపూర్వకొంటివి. అపుడు గాని యీ ప్రదేశ మెట్లున్నదో చెప్పును.

నంది:— ఈ మహావగ్రమునందలి యాబాల గోపాల మును భూగర్భములోని విగ్రహదేశములందు తిలలందూర్చి యంధకారమునందు చాతలెత్తి యీ సంచరించుచుండుటనుచూచి నిశ్చిన్మరాల నైతివి. పాతాళమునందలి సారంగములనుండి త్రివిధ త్రివిధ యక్షధవమంతయు తీసుకొని ఎచ్చుచున్నారు. అదియంతయు చిరయుగము లకు పూర్వము మరణించినధవము. దానిపై భూదేవి గోరికట్టియుంచినది.

అధ్యా:— మేమెల్లరము నామృత ధవమవకు శివసా ధవ యొనర్తుము. దాని ప్రేతకు ఎకపటమకొను టకీ మాప్రయత్నము. అనువర్త రాక్షసుడలి వేతాళిని బంధింపగలిగిన యెడల నీ భూమం డలమంతయు మాగుప్పిటలో నుంచుకొన గలము.

నంది:— అదియెట్లుండ మీప్రభువు వాఁ యస్థితిజాల మునకు చాటుగా దాచియుంచితీరి; అతడును ఒక మనుష్యుడని తెలిసిపోవుననియా? మీపా తాళమార్గమునందలి చీకటితెరను తెరచివైది యెచట ప్రవేశించుటకు వెలుతురులుల ప్రయ త్నించుచున్నదో యట్లేయా మహాబలము సం తయు చిందర ఎడరయొనర్చి యాలోపల నున్న మానవుని యుద్ధరింప వలయునని నాకు బుద్ధిపుట్టినది.

అధ్యా:— మామృతధవముయొక్క ప్రేతకెటువంటి భయంకర శక్తియున్నదో మనుష్యమాపుడగు

మాప్రభువునకు గూడ నటువంటిదే భయంకర ప్రతాపమున్నది.

నంది:— ఇది విన్నయు కోమటి బజారు మాటలు.

అధ్యా:— నిజమే. దిగంబుని పరిచయును విస్మయము కాదు; కోమటిబజారులోని నుడ్డతే యితడు రాజా యితడు చికారముని తెలుపగలవు. నా యింటికిఁ జూచిముచ్చి. ఏకోశిత్యక వాప్రసంగ మొనర్చుట మహావంధముగా నున్నది.

నంది:— మీపనినాగ్రదెల్లు భూభాగములు త్రిపుకోని దూరిపోవు. మించుకో నీవునూడ నక్షిధవమున గ్రంథానియగు రుధా) శ్వేషా మొనర్చుచు నహముఖుడవై యేగుచుండువు. నాకోసము నీవేల స్పృధాకాలచారణ మొనర్చుకొందువు.

అధ్యా:— మేము విరివి కాళములగు కర్తములమందు సంచరించు పురువులము. నీవో సావకాళముగు నాకాళమున ప్రకాశించి సంధ్యాతారవు. ఏదర్శన భాగ్యమున మాకు అక్కరమువచ్చి నట్లుండును. నాకృతమునకురమ్ము. ఒకరిత స్పృధాకాల చారణ మొనర్చుచున్నా.

నంది:— కాదు. కాదు. నేనిప్పుడురాను. మీప్రభు వును ఆచరి స్వగృహమునందే సుదర్శించు టకై నేనిచ్చటికి వచ్చితిని.

అధ్యా:— అదెల్లపుడును బాల మధ్యమునందే యుండును. లోనికెవ్వరిని రానియడు.

నంది:— నా కీ బాల మకుల్లంఘ్యము కాదు; అతని మందిరాభ్యంతరమును ప్రవేశించుటకే నేను వచ్చితిని.

అధ్యా:— నందినీ! ఎఱుగునా? నేనును ఒకమహా బాలము వందేసించు చుండునని!

మాభయంకర ప్రభువువలెనే నేనును భయంకర పండితుడను.

నంది:— నాకోపరిహాస మాడుచున్నావు. ఏయెడల నాకు భయములేదు. నన్నొక సంక యము బాధించుచున్నది. వీరునన్నిచటికిగోసి

వచ్చినప్పుడు నాప్రియమగుడగు రంజనునికూడ తీసికొని రావలెదమి?

అధ్యా— అన్ని పదార్థములను ముక్కలుచేసి తెచ్చుట వీరి పద్ధతి. సరిగాని, యీమృతధనము యొక్క సన్నిధానమునకు నిష్ప్రాధనమునకు తీసికొని రాగోరదవు?

సం— నా రంజనుడే యిచ్చుటకీ వేంచేసిన యెడల మరిణవంజరమున ప్రాణవాయువులు నర్తింప నారంభించును.

అధ్యా— ఒక నందినతోనె మాయత్మపురి యందలి సర్దారలందఱును మాతిబుద్ధులై పోయిరి. ఇక రంజనుడుకూడ వచ్చినచో వారిగలి యేమి?

సం— తామెట్టి విచిత్రమానవులో వారెఱుగరు. ఒక సారి విధాతవారి యెదుట సాయోత్కరించి, కడుపు చెక్కిలగునట్లొక్క నవ్వునవ్వి న యెడల వారి నిద్దర మత్తుధిగ్నమై పోగలదు. అవిధాత్య తరళ మానమునంటిదీ నారంజనుని రాక.

అధ్యా— కేవలినవ్వు మూర్యకాంతివంటిది. దానివలన మంచుకఱగిపోవుచుగాని పాపాణులు చెక్కు చెదరవు. మనసర్దారలను కదల్చుటకు కావల యునది కేవల బలప్రయోగము.

సం— నారంజనునికీక్రి మీశంఖావని శక్తివంటిది. ఎంతి నవ్వుగలదో అంతగా భిగ్గుమొనర్చును గూడ గలదు. అధ్యాపకా నేతు నికొక రహస్యము చెప్పెదను. ఈదికమె నేను రంజనుని దర్శించును.

అధ్యా— నిట్లు తెలిసినది.—

సం— నేడే, నేడే తిరిసి సందర్శన భాగ్యము. నాకు వార్తవచ్చినది.

అధ్యా— సర్దారల దృష్టితారమును తిప్పించుకొని వార్తలేమార్గమున కాగలవు?

సం— వసంతాకమున వార్త లేమార్గమున వచ్చునో అమార్గమునకె.

అధ్యా— అకాశమునందలి రంగునందుకు వాయువు యొక్క కళియందును వచ్చెడిగాఁగలురా?

సం— రంజనుడు వచ్చినతోడనే గాలివార్త లేవిధ మునవచ్చి కేలతై వ్రాలునో చూపించెదను—

అధ్యా— రంజనునిమాటవచ్చిన యెడల నందిని నోరు మూసివెడదు. ఇక ఊరుకొనుము. నేనెఱిగినది ఎత్తుతత్వవిద్య; దానిలో మునిగి చదువుకొను చుండును. ఇక నితోమాట్లాడ సాహసములేదు. (కొంతిదూరమేగి మరల తిరిగివచ్చి) ఎందఱి నిన్నొక సంగతి యడిగిదను. యత్మపురియన్న నికు భయమువేయుటలేదా?

సం— భయమెందుకని?

అధ్యా— జంతుతోటి గ్రహణమార్యుడవిన భయ విహ్వలమగును. పూర్ణసూర్యుడవిన నిర్భయము. యత్మపురిగ్రహణము పట్టిన పట్టణము. మునర్లగుండమునందలి రాహువుచే నడికబలింప బడినది అయ్యది తాను పూర్ణముకాదు; అశ్వ ఎత్తువునెద్దానిని పూర్ణముగా నుండనియదు. అందుకే నివిచ్చుట నుండవలదని తెచ్చుచున్నాను. నిపు వెడలిపోయినయెడల నిగుండములు మఱింతగా నోళ్ళుతెరిచి మమ్ము కబలింప నెంచువనలు నిజమే. అయినను పరు వెత్తి పొమ్మనియె నికు చెప్పెదను. ఏ ప్రదేశమున ఎనుంధరా జనయ్యిరి చేలాంచలములను ఖండ ఖండములుగా నొనర్చి చింపితేయిలో ఆప్రాంతమున కేగి నిరంజనుడు నివును ముఖముగా కాలము గడపికొనును. (కొంతిదూరమేగి మరలతిరిగి వచ్చి)నందిని! నికుడిచేతికొట్టుకొన్న యెఱ్ఱగ న్నేరుపూలతోరమునండి యొక పూవు తీసియిచ్చెదవా!

సం— ఎందుకు? వినివేసెదవు?

అధ్యా— ని మాప్రాధికరణముగ రక్షకర వీరమునకేదియో నిగూఢార్థమున్నదని యెన్నిసారులో భావించి యుంటిని.

నం- అయ్యగారేమియోనాకు తెలియజే.

అధ్య-అది నిభాగ్యపురుషుడెఱుగును. ఈయెరుపు రంగునందు భియజనకమును రహస్యమేదియో యున్నది; కే.లమాభ్యుదయమెకాను.

నం- నాయందు భయజనకశ్వమా?

అధ్య- రహస్యే హస్తమునందు విధాన రక్తకూలిక నుండినాకు. దానితో రక్తరక్తముగానేమి వాగ్విలువాయునువో నేనెఱుగను. మాతలి పూవు లువున్నవి. మల్లెలు జాణ లున్నవి. ఇన్నియుత్రోసిపుచ్చి యీభావులేల యేరు కొంటివి? ఎఱుగుదువా మావపులు తమలో తామెఱుగకయే తమ భాగ్యమును నిర్ణయించు కొనుచుందురవి?

నం- రంజను డెప్పుడప్పుడు నన్ను ఎఱ్ఱగన్నేరు పూపవి పిలుచుచుండును. ఎందుకో యెఱుగను గాని రంజనుని ప్రేమ రక్తనగ్గనయినను కొంటిని. అరంగును నాకంతసీమయందు చాల్చి తిని; నావత్సలముందు ధరించితిని; నాసాణి యుగ్రమునందు బంధించితిని.

అధ్య- అయిన నాకొక పూవునిమ్ము. కేవలత్వగా మాత్రవాసము. అరంగయొక్కతత్వమేదియో అర్థము చేసికొందును.

నం- ఇదిగో దీసికొనుము. రంజనుదీనాడు రానున్నాడు అయానందముతో నికేపూవు నిచ్చుచున్నాను.

(అధ్యాపకుడు నిష్క్రమించును)

(సారంగములుత్రప్పుగోకులునుప్రవేశించును)

గో- ఒకమాటిలు ముఖము తిప్పిచూపుము. నిసంగత నాకర్థముకాలేదు. నిజెవరవు?

నం- నన్నెవని చూచుచున్నావో అంతకుమించి నేనెవరినిగాను. నాసంగతి నికెందులకర్థము కావలయును?

గో- అర్థముకానినొప్పునందు నాకు నమ్మకములేదు. మాపరిభ్రష్ట నిన్నే ప్రయోజనమునకై గొనివచ్చి నాడు?

నం- కేవలము నిష్క్రమణముగా.

గో- నియొద్ద కేవల మంత్రమున్నదా! అందఱును ఎలలో చేసికొనుచున్నావు. సర్వనాశకురాలా, నిన్నుగాంచి మోహితులైన వారందఱు తప్పుక మ్మతినించుకరు.

నం- స్వగపక్షము, నిపును మరణింజువు-నాసౌందర్య మనవసులనెవగాను- నున్నభవనమువలన.

గో- నిసిగయందు నేల్రాకునవియేమి? ఏవీ మాడ నిమ్ము.

నం- రక్తగవీరనంజరి.

గో- అవగా నేమి?

నం- అవగా నేమియును లేదు.

గో- నిన్ను కొంచెమైనను నమ్మజాలను. నిపు మాదు లాడివి. కేవల మూర్ఖు డిస్తమింపక పూర్వమే యేకోవిపత్తు తిప్పుక నెఱుఁగితిలును. అందుకే యింతచక్క-గా దిద్దుకొంటివి. ఓసి భయంకరీ! భయంకరీ!

నం- నన్నుకాడ నికెంతి? యమెందుకు?

గో- నిన్నుకాడ రక్త కాంతులతో ప్రజ్వలిల్లు కాగదానుచూచినట్లున్నది. ఆజ్ఞానలయొద్దకేగి “జాగ్రత్! జాగ్రత్! జాగ్రత్. ”యనిపరాభ చెప్పించెదను.

(నిష్క్రమించును)

నం- (జాలము బహిష్కారమున దలుపుదట్టి) విశబ్దమున్నదా!

నేపథ్యమున-నందా! విశబ్దమున్నది. కాని మాటి మాటికిపిలువంద. నాకుతీరి లేదు. ఒక్కరవ్వ యునులేదు.

నం- నేడు నామనస్సుబలె ఖులాసాగానున్నది. అ సంతోషముతోనీయింటిలోనికీరానలెననియున్నది.

నేప- ఇంటిలో ప్రవేశింపవీలులేదు. చెప్పదలచిన దంతయు బయటినుండియే చెప్పము.

నం- మల్లెలూదండ గ్రుచ్చి పద్మపుత్రమునందు తెచ్చినాను.

నేప- నికేదంత్రము.

నం- అది నాకు సరిపడదు. నాదండ యెఱ్ఱగన్నేరు పూలతో గుచ్చికొందును.

శేష:- నేను పర్యతశృంగమువంటివాడను. కూన్య త్వమే నాకోభ.

నం:- ఆశృంగగ్రములందును జలపాతములుండును. నిరంతరముయందీపూలదండ నావశింపనిమ్ము.

జాలమును తెరిచినేయును, లోపలికి వచ్చెదను.

శేష:- రానియును. చెప్పవలచినది త్వరగా చెప్పుము తీరికలేదు.

నం:- దూరమునండి యీపాట వివవచ్చుచున్నదా?

శేష:- దేనిగుర్చిపాట?

నం:- పువ్యగానిము. పంటలుపండివి. కోతకాలము వచ్చినది. అదగో ఆపాట.

దక్షిణానిలగుడు ద్రవములు కడుపార

గోలిదిగ్విభువులు తేలియాడె

తూరమణిమణి శయ్యాంచలముల

వపరంజి కిరణములవలెరించె.

ధూపరాగావళిలాస్యకేలికి

నాకాశలక్ష్మి రసార్ద్రయయ్యె

పావ్యలక్ష్మి ప్రాశస్త్యపదనలాపణ్యము

లాభాన్యరాసులందడగిపోయె

రంకు! గృహములలో నెవరుండగలరు?

తలుపులు యీవలకురారు

పావ్యలక్ష్మి సమాహ్వానభరితములయి

భూనభోంతరాశ్రములు ఘులకరించె.

శేష:- నన్ను పాలములలోనికి రమ్మందువా? అచట నేమి పనియుండును?

నం:- అచ్చటిపని నియత్తపురియందలి పులకన్న చాల సహజము.

శేష:- సహజ కార్యముల నాశక్తికి మించినవి.

ఫేవ నూపురములతో స్వయ్యము నేయుచు

ప్రవహించు నెలయేటివలె సరోవరమెట్లు నా

ట్యమునేయగలదు? పో. ఇక మాట్లాడకుము.

తీరిక లేదు.

నం:- నిశక్తి మహాద్భుతము. నేను ప్రథమమున

నిఖండారమును పూజించిన నాడు

కున్య భండములను గాంచి నేనాశ్చర్యమునొంద

లేను. చాచి వన్నిటి ననాయాసముగ పగుల

కొట్టి కొనికొని వచ్చి తీరుగా నమర్చి నా

విపులశక్తిని గాంచి విస్మయము నొందితిని-

కాని, యీగువర్ణభండములు భావ్యపుకం

తలవలె మీచేదోయి యంగుయ్యాలలాగ

గలవా? సరిగాని, పృథివియందలి యీమృత

ధనమును అధోరాత్రీములు కలతపెట్టుట

భయకారణముకాదు!

శేష:- దేనివలన భయము!

నం:- భూదేవి తన ప్రాణపదములగు వస్తువులను

ఉత్సాహముతో మనలకు పూసాదించును.

కాని యామెవృద్ధయమున భేదించి యచ్చటి

యెచుకల నైశ్వర్యముని భ్రమించి తెచ్చినచో,

నా నా మహాంధకారమధ్యమున నున్న

కరాళ రాక్షసి యొక్క నవ్వుకావమునకు

గుఱియర్చింపదు. చూచుటలేదు! ఇచ్చటి

వారందఱు, కుపితులలో సంశయగర్భితులౌధియ

కంపితులౌ యయియున్నారు.

శేష:- కావమా?

నం:- ఒకరి నోట నొకరు మమ్మచల్లుకొని, యొకరి

గొంతు నొకరు కొనికొని కావము.

శేష:- కావము మాట నాకు తెలియదు. మేము

శక్తిని సంగ్రహించి తెచ్చెదము. అదిమా

త్రము నేతెలుగుదును. నాశక్తిని జూచి నితా

నందింతువా, నందిన!

నం:- బలేసంతోషము. అందులకే చెప్పుచున్నాను.

వెలుపలికి రమ్మ నిధూభాగముపై నియమగు

మోపి యీపుధినిని సంతోషపెట్టుము.

శేష:-నందిన! నిన్నుగూడ విధాతరూపమాయామధ్య

మున నపరూప మొనర్చినాడెలాగుండువా?

అమధ్యమునండి నిన్నుదిడదీసి నాగుప్పిటలా

నుంచుకొనలేనని వాయూనా. కాని, యేవిధ
మనసు గూడ నిన్ను స్పృశించుటకే శక్యము
గాకున్నది. నిన్నొక మారిటు నటుత్రిప్పి,
యన్నివైపులను పరీక్షించి, అట్లు చేతగాని
యెడల నిన్ను తునకలు తునకలుగా ఖండించి
యవలపారవేయవలెనని వాయూనా.

సం:- ఏమంటివి?

శేప:- నీ యీ యెత్త గన్నెరు పూవులకొంటిని
పిండివడియబోసి, వాకన్నుల కంజనముగా
శేలశేనీ కొనజాలకున్నావో? అదుగో అడుకు
మారదళములె రమయంచలముల నడ్డువెట్టుచు
నన్ను బాధించుచున్నవి. నీయందుకూడ నదే
చిక్కు. నీకలమెంత కోమలమో యంత కఠి
నము నందినీ, నన్నుగూర్చి నీమనస్సు ఏమను
చున్నదో చెప్పుము.

సం:- అప్పారాంత మింకొకదినము చెప్పెదను.
శేడునీకు తీరిక లేదు. శేటికి వెళ్ళెదను.

శేప:- ఎద్దు, వనద్దు. వెళ్ళవద్దు. నన్నుగూర్చి యేమను
కొందువో చెప్పిపొమ్ము.

సం:- ఎన్ని సారలని చెప్పును. నీవచ్చురమ్మార్చి.
నీకరయుగ్మమునందు, ఝుంఝూ మాయతము
నందలి హనరించు మేఘములవలె బలము
పొంగి పొంగి నచ్చుటకు చూచి నా మనస్సు
మయూరమువలె వృత్తియు నేయును.

శేప:- రంజనుని చూచినప్పుడుకూడ నీమనస్సు వృత్తి
మునేయునుగదా. అట్లే

సం:- అవిషయ మటుండనిమ్ము నీకు తీరిక లేదు.

శేప:- తీరిక లేకేమి ఈమాటయొక్కటి చెప్పిపొమ్ము.

సం:- అవృత్తియొక్క రాశిము, రాగము నేటు.
అది నీ కవగాహము కాదు.

శేప:- కాశేమి ప్రయత్నించెదను.

సం:- అన్ని సంగతులు నీకు తెలియునట్లు శేప
చెప్పజాలను.

శేప:- అప్పుడే పోవద్దు. కందినీ నాపై నీవ్రయముచేచా!
సం:- అ ఉన్నది.

శేప:- రంజనుని పైగూడ నట్లేవా

సం:- ఎటులిరిగి అదేమాట ఈవిషయము నీకును
స్పష్టంకొక్కదు.

శేప:- కొద్దికొద్దిగా బోధపడుచున్నది. నాకునురంత
నునిగిగల భేదము నాకు తెలిసినది. నాయందు
శేవలబల దర్శన, రంజనుని యుండింద్ర వాత
మున్నది.

సం:- అ ఇంద్ర బాలమెట్టిది?

శేప:- తెలియ చెప్పెనను వినుము. భూమికింద
ఘనీభూతమైన రాయి, ఇనుము, బంగారము.
ఇవన్నియు ప్రళయములగు శక్తి రూపములు.
వైసవచ్చు పచ్చగా తృణాంకురములు మొలచి
పూలు పూయును. అది ఇంద్రబాలము.
దుర్గమభూగర్భము నుండి హీరములను,
మాణిక్యములను సులభముగ లేగలుగు
చున్నాము. సహజముగ నంకురించుతృణాదుల
నుండి ప్రాణవస్తు ఎగిడి యింద్రబాలమును
లాగికొన గలమా!

సం:- నీకింత బాహుళ్య మున్నది. శేవలలోభివలె
శేలమాట్లాడెదవు?

శేప:- మాకున్న దంతయు వృధాభారము.

ఎంతలంగారము ప్రోగుచేసినను ఒక్క స్వర్గ
మణి కానేరదు. శక్తియెంత పెంచినను యావజ
మనపించు కొనదు. అందువలననే నిన్ను నాబంధక
మననంచుకొనుట కింతకొనరి కావలసికి వచ్చినది.
రంజనునికీ వలె నాకును యావజముగిడిన యెడల
నిన్ను స్వేచ్ఛనా సగచరింప నిచ్చియును. గూడ
బంధింపగలిగి యుందును. ఈబంధక రజ్జపువకు ముక్కు
వైచుటతోనే, నాకాలనుంరియు గడచి పోయినది.
అహ! అన్నిటిని కట్టివేయ వచ్చును, ఒక్క అవలం
కము మార్చిము కట్టువడదు.

సం:— విన్నవిత యొక మహాలయన బంధించు కొంటివి. ఇంక నికలవర మెందకో నాకు తెలియట లేదు.

శేప:— కేవలమైన యెదాని. నిగటి యొక చిన్నస్థియమునకు చేయిచాపి కేసు తీర్చడను. తీర్చడను, క్లాంతుడను, అని యాక్రొశించు చున్నాను. తీర్చడాహముచే ని యెదారి యెన్ని ఫలవంతములగు ప్రదేశముల నాక్రమించినను, తనవైకల్యముచే పెంపొందించు కొనును గాని, యొక్క మర్మల బాలశృణాం కురమునందలి స్త్రీయనువైకను మేల్కొల్పు చాలను.

సం:— నిన్ను చూచినవారు నివిత గ్రామమునకు యుకొనరు. నేనును నిత్రతాపముచే చూడ గలిగితిని.

శేప:— పండి! ఒకవాడొక దూరదేశమున నానం టిదే యొకశుష్కమైన మైదానమున చూచి యుంటిని. బయటకుండి చూడగా నామైదా నములోని సమస్త హిమగణములు లోలోపల బాధచే మూలు చున్నవని కనుగొని లేక పోతిని. ఒక నాటిక భీరనిశీధమున ఎవరోరాత్రి నుని దుస్స్వప్నము మాగాత్మక భగ్నమైపోయి నట్లుభీషణధ్వని వివశాయెను. పూర్వకాల మగునప్పటికి కామైదాన మంతయు ధూళిం ముచ్చేక్రిందిక్రమింపాయెను. చేతనాచేతనమగు ప్రతిసమస్త సంకలి శక్తియును అవశ్యామగు తన భారముచే తానే క్రమింపింపునను రచా స్వము నామైదానమును చూచి తెలిసికొంటిని- నిలోపల గూడనొక యథార్థశక్తి యున్నది. కానియది దీనికి స్ఫూర్తిరేకమైనది.

సం:— నాలో నేమన్నది?

శేప:— విశ్వవిగయందు తాండవించు ఛందో గతి నియందున్నది.

సం:— ఏమియు నర్థము కాలేదు.

శేప:— ఆఛందోలీలచే విశ్వము నందలి సకలపదార్థముల భారమును తేలికయగుచున్నది. ఆఛందోలీలచే గ్రహవక్షత్ర గణము భిక్షుక బాల మలనలె నృశ్యము నేముచు నభోవీధులందు సంచరించు చున్నది. ఆనాట్య ఛందమువల ననేనివిరిగకవాజముగ, సుందరముగనున్నావు. నంది! నివు నాలెక్కలో నింతచిన్నదాన వైవను నివై వాక్సీర్ష్య.

సం:— అందటిలోనుండి త్రెంచుకొనిపోయి ప్రత్యే కముగ నందుటవలన నందితుడవైతిని. ఎల్ల గతో కలసిమెలసి యేల నర్తింపరాదు!

శేప:— నాయంతి నేవగొల్తును గానుండి విశ్వము నందలి పెద్దపెద్ద ధనాగారముల నుండిగొప్ప గొప్ప వస్తువులను దొంగిలించుటకే ప్రయత్నించుచున్నాను. కాని, విభాత గుప్పిటనుండి స్వయముగా స్వీకరింప ఎలసిన దానము, సంపంగి మొగ్గలవంటి నివే శ్లండుకొనగలు గునుగాని, నాప్రతాపమంతయు ప్రయోగించి నను చాలదు. అవిభాత్య బద్ధముప్పి బలవంత ముగ తెలువాలెనని నా ప్రియర్షిము.

సం:— ఈ మాటలేమో నాకర్థమగుటలేదు. నేనోయి వచ్చెదను.

శేప:— సరేహమ్మ. ఈయర్థిక కౌవలగా నాచేయి బాపుచున్నాను. నికరవల్లన యొకసారి దానిని స్మృశింప నిమ్ము.

సం:— అంతయు నదలి పెట్టి మాతాత్మగా నివేయి మాత్రమొక్కటి బైటికి వచ్చిననాకు భయము చేయును.

శేప:— ఒక్కచేయి మాత్రమిచ్చితి ననికదా నదలి పెట్టివెళ్లుచున్నాను. అంతయునిచ్చిక యెడల నమ్ముగ్రహించునా, నంది!

నం:- అసలు వన్నె ఇంటిలోనికి రానియ వైతివి.

నాతోసిమాట రెండుట?

శేప:- ఏనాడు తెరచాపలలో గాలిపోసుకొని యనా యాసముగా నా యొద్దకు రాగల్గుదువో అదే సీరాకట శుభముపొర్రుము. అగాలి ఈశ్వర శేచ్ఛచే తుపానుగాలి యైనను మంచిదే. ఆయితే అసమయ మింకను రాలేదు.

నం:- అతడెచ్చటికివచ్చిన వచ్చటికి కాంతిప్రదమగు విరామము తనంత తానేవచ్చును.

శేప:- సీరంజనుడు తన విరామపాత్రానికను ఎట్టగన్నేరు పూలతేనెతో నింపి కొనుచుండువని నేనెఱుగనా! నందినీ వాకునూత్ర మిరిక్త పాత్రమునిచ్చినచో మధురకృష్ణదహరదినచ్చును.

నం:- ఇకనేన పోయినట్టెదను.

శేప:- నేనడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానమిచ్చినట్లుము.

నం:- విరామము మధువుచే నెట్లు మధుర మగునో రంజనుని కన్నులార గాంచిన తెలియగలదు. అతడతిలోక సుందరుడు.

శేప:- సుందరుని సమాధానము సుందరునికే ముఖోధమగును. ఆ సుందరు డనగు నేను సమాధానము నొక వేళ బలవంతముగ సంకీర్తించినయెడల వీణ మోగదు. పిగలు మాత్రము తెగిపోవును. ఇక సంగతు లెవ్వియును లేవు నెడలిపొమ్ము లేకున్న విపత్తు సంఘటిల్లును.

నం:- పోయెదను. ఈ మాట యొక్కటి చెప్పిపోయెదను. నారంభము జీవాదు వచ్చును, ముమ్మాటికినివచ్చును, అతని నా పుటకెన్నితీని తరము కాదు.

(నిష్క్రమించును)

స్వార్థ పరు నితో .

(తెలిక చెడ్డ కృష్ణమూర్తిగాదు మే)

స్వార్థమునె నమ్మి మూర్ఖుడ నగుచునఖల
పాపముల్ గల్గి భుగ్గుల భావహన
తాపమున కోర్వ జేక నాతలను గూర్చి
జీవనమె కష్టమంచు దూషించెదెల?
ఓ విమోహ భ! నుకదలివొంది విమల
శాంతజీవ మొంది నాసలతు వేని
స్వార్థ కల్పిత భారంబు పారవై
లంకింపుము నారహస్యముల నెల్ల
దుఃఖకెలుగని పరమ సంతోష మునను
గాన మొనరింతు జీవన గాథలెల్ల;
దాన్య శృంఖల కలువ బంధములు వడక
స్వేచ్ఛ జరియింతు భావనామీణశక్తి.
ప్రకృతియే నాదు ప్రియ బాంధవంబు, సర్వ
జీవ సంఘంబులే నాదుచెలిమి కాంసు;
ప్రేమబంధనమే మహా స్వేచ్ఛనాకు,
నాకు ప్రేమకావ్యంబు తానంద దాయి.

విహగ మట్టుల నాకాశ వీధియందు
నొంటిగా బోయి పాడుదునొక్కమారు;
కుసుమ కిలయముల తోడ గోర్కిమీర
బాసలొసరింప దిగుగుడు బవనమట్లు
జీవన (ప్రేమ) మోహన శృతికి మేళ
గించి పాడుదు ప్రేమ సంగీత ములను;
ఓరుపులిను నలలపై లేచివడుచు శీక
రంపు ముతైపుసరుల హారముగ దాల్చు.
స్వేచ్ఛమై వర్షులిను భావ వీచికలను
దేలి మూడెను వనంపు పూలతెప్ప
నధివసించి దిగంత విహారములను
సల్పుదును మాధురీ రసస్వాది నగుచు.
పావన ప్రేమ పూర్ణమా జీవితంపు
సౌఖ్యము లెరింగి, నావలె సహజమధుర
గాన లహరిని నమ్మెను లీనమండ
బాడు కొనుజొయి నిర్మల ప్రణయగీతి!

“అవ్వారడే నన్ను జల్లగాన పుడరయన్”

(కవికొండల వింకట రావుగారు బి.ఎ. బి.యల్.)

నేరేడుపండు కంటెను కాలునలుపు మేనఁ బాడఁగల ధౌతగిరి
ద్వారాబూజోయనఁ చెల్పారెడు తలవెండుకులగుమి పొదల మెఱయన్.

నూరేండ్లముడుక యోర్తుక కారాకుంటోలి చితికి కాల్లాడేదై
కూరిమి కొడుకు బుబాలన్ దీరుగఁ గూర్చుండి తీర్థదృష్టిని జనుచున్.

అన్నా! అంతర్వేదికి- తెన్నెది రేవేది వీధి తిరుగుము జనముల్
గన్నుల బండువ బోవుచు నున్నారావైపుననుచు నూటక వానిన్

తొందఱ వెల్పుచు సంద్రమునందున నన్నెట్లు గుఱించి యంతి స్వేది
స్యందన మహేమాతృ వంశములక్షణంబుల గనఁబఱుతొ ఆలయమందున్
సుందర నృసింహ విహారము దగఁ జూపితియిచ్చు మొగమును నెత్తెన్
కండగఁ బాల్చును నెఱవెన్నె ఎ గుఱుచుడు తిరుము పుత్రలేయగు పించెన్

“అవ్వా! త్రొక్కుచు పడెదలు ఇవ్వేళను జాతువేము ఎల్లిన్పుత్రుగా
నెవ్వధిసామిని గనె”దన” అవ్వారడేన్ను జల్లగాన పుడరయన్”

జనుచున్ దనదను చూపు కొనలను గోనావరి పయికొండొక దవ్వై
చనుతొట్టి పడవచావలఁ దనికెను తెలికాంతిఁ బఱపె తన్మయురాలై.

మ త పి చ్చ .

(కే. రామచంద్రారెడ్డిగారు.)

దేవుడు వచ్చుచున్నాడను వార్త పురమందంతటను పొక్కెను. ఇక హడావుడి కేమితక్కువ? దేవుడు దలచుకొనిన కాని పనియే మిన్నది? ఎక్కడ చూచిన దేవుని విషయమగు ప్రసంగమే; పూజించుప్రయత్నమే. దరిదురులేమదాద్ర్యము దొలగుననియు ధనికులు తమపెట్టెలు పూర్తిగ నిండుననియు సంతసింపుచుండిరి. దొంగలికలైలుబాధ దప్పునను కొనుచుండిరి. ఇంతయేల? ఆనగర వాసులెల్లరు వివిధ కల్పనలన్న రాజ్యమున తొండవంతులునుండిరినుట యతిశయోక్తి కాదు.

సానకములో పుడకనుబోలి యొక్క విషయమునుగూర్చి తర్రువితర్రుములు బ్రారంభమాయెను. “సాగరము మీద నుండి దేవుడువచ్చును.” కావునసాగరమందిరమందే పూజింప వలయునని కొండకను చుండిరి.

మరి కొందరు. “కాదు—కాదు—దేవుడు సాగరము మీదనుండి రాదు—భూభాగము నుండియే వచ్చును. కావున పురమందిర మందు పూజింప వలయును” అని పట్టు పట్టిరి.

తర్రుము మిన్నముట్టెను. పరుష శాక్యములుపెచ్చు పెరిగెను. సాగరికులకును,

సాగరికులకును ముష్టియుద్ధము బ్రారంభమాయెను. సాగరమందిర పురోహితు నకును సగర మందిర పురోహితునకును దెబ్బలాట జరిగెను.

* * * *

పట్టణమందంతట భీషణవిప్లవము బ్రారంభమాయెను. సగరమందిర పురోహితుడు పురవాసుల బిలచి యిట్లనియె. సాగరిక దళము దేవుని పార్ద్రోల వలయునని బ్రయత్నింపుచున్నారు. సాగరముమీద నుండి దేవుడు వచ్చునను మాట కల్ల; భ్రమ. కావున సాగరికులను పార్ద్రోల వలయును. ముస్కొంచు సాగరమందిర నాయకుని కడ తేర్చవలయును.

ఒకడు:—మీగుచెప్పినమాట బాగున్నది. కాని యాపురోహితుడు బలశాలి. ఉపాయశాలి. వానిదళమున మంచి బలవంతులగు వస్తాడులున్నారు. మార్గమేమి? వారితో పోట్లాడుటకు మాకు శక్తి చాలదు.

పురోహితుడు:—పిచ్చి మాటలు. మనలో మాల్యము సామాన్య లున్నారా? ఒక్కపట్టన వానిని ముట్టడించిన నలిపి పారేయవచ్చును.

ఒకడు = ఒక్కవట్టున పనిచేయుటకు
కొంత కాలము బట్టును. కాని దేవుని సుము
హూర్తముననే బూజించ వలయునుగదా!
లగ్నము మీచిన తర్వాత బ్రహ్మజపమేమి?

పురోహితుడు = నీకొడుకా గొడవ.

అన్నియు సన్నిధిముగ నున్నవి. కాబట్టి
యొక్కవట్టున మీరు వారి నాక్రిమిలచి
యెడల మనప్రయత్న మంతయు ఇంగ
మగును. వారు మనను దేవుని పూజింప
నీయరు. మనప్రయత్న మంతయు బూడి
డలో బోసివ పన్నీరు తుల్యమగును.
యోచన యెందుక? నడవండి. సాగరికు
లను బంధించి పురోహితుని కడతేచ్చుట
తప్ప గత్యంతరము లేదు.

పురోహితుని యజ్ఞాను సారము సాగ
రికులు బయలుదేరిరి. కేకలు బొబ్బలతోడ
సాగరమందిరము నాక్రిమిలచిరి.

సాగరమందిర పురోహితుడు దేవునకు
పూజాద్రవ్యముల సన్నిధి మొనర్చుచుండెను.
అకస్మిముగ మందిరము నశత్రువులాక్ర మిం
చుటవలన నడుమ బిగించి కత్తులు కత్తారు
గైకొని రెండువేల మంది వస్త్రాదులతో
యద్ధమున కుపక్రమించెను. యద్ధము
తీవ్రమాయెను. రక్తముబ్రవహించ జొచ్చెను.
అప్పుడు సాగరికులు వెనుకకు మరలి మందిర
ము లోనిగేగి తలుపు బిగించి కొనిరి.

* * * *

సగర పురోహితుడు దూరమందుండి
యిట్లనియె, ఏమిది? మహాపాతకము? మహా
పరాధము? చూచితిరా? గోమాంసమును
సిద్ధముచేయు చున్నారు. దేవునకు నైవే

ద్యము బెట్టుటకు గోమాంస మా?
కలికాల మహిమ? నైవేద్యము
బెట్టుటకు గోమాంసమా? ఇంత కంటె
యన్యాయమేమున్నది? - మహాపాతకమేముం
డును!

ఈమాటల వలన సగరదళము మైమర
చెను ముడిపడెను. సాగరమందిర ప్రహరీల
నెక్కిరి. కొందరు తలుపులు బద్దలు కొట్టు
చుండిరి.

సాగరమందిర పురోహితుడు
స్వనైవికుల చూచి యిట్లనియె. జాగ్రత్త.
వెనుదీయరాదు. మీగుఱెను దీనిన యెడల
దేవునకు పూజ జరుగదు. దేవుడురాదు.
సగరదళము చేయుపనినిగమన-చితిరా? వీరి
ముఖము చూచిన దేవుడురాదు. వెనుకకు
మరలును పూజ జరుగదు. జాగ్రత్త.

ఈ మాటలవలన సాగరికులు పిచ్చి
యెక్కి నటులాయెను. ప్రహరీల నెక్కిరి.
దానిమీద కెక్కుటకుబ్రయత్నించునాగరికుల
నెట్టిరి. గోడలమీదనుండి పెద్ద పెద్ద
నావ బండల వినరి నాగరికుల మీదవేయు
చుండిరి. సాగరిక నియాధిపతివత్సముననొక
పాత శాలయండెను. సాగరికుల పిల్లలు
దానిని బహిష్కరించిరి. సాగరికుల కొక
వస్త్రములు నేయు కారఖానా యుండెను.
దానియందు పడచేయుసాగరికులు కలాయన
మొనర్చిరి. సాగరికుల కారా నాలకు
నాగరికులు నిప్పుపెట్టి తగులబెట్టిరి. సాగ
రికుల పంట భూములను సాగరికులు ధ్వం
సము చేసిరి. అందువలన వ్యవసాయమాగి
పోయెను. కార్యనాలుకట్టుబడెను. పాత
శాలలు పాడుపడెను.

యథము తీవ్రముగ జరుగు చునే యుండెను. వాగరికులు సాగరికుల ముదిర శిఖరములు బడగొట్టిరి. అప్పుడు వాగరికులకు గలిగిన సహోషమునకు మేర యెక్కడ? మహాత్మా యశ్వమేధుని సల్పి యాడు వేలముని సోమమువరమున జేరి భుజించి యానాదిపులు పాటలు బాడి జొచ్చిరి; స్వత్యము సల్పిరి.

* * * *

దేవుడే? అగ్నిము మించెను - దేవుడు రాజేడు - అగ్నిము మించెను విషమును ప్లాకమున్న వాడెవ్వడ? యథము నడచుచుండెను

నగరపురోహితు షాకదివనూన “నాకు జయము గలిగినది. సాగరిమందిరము వశము కా లేదు. అయినచో? జయము గలిగినది, అని దలంపుచు ముదిరమంగు నిరుగుడుండెను. కాని సాగరిమందిరము చావనకు భగ్నుడై పోయెను.

పురోహితు డిట్లనియె విజయోత్సవ మొనర్చు నున్నాడు.

కాని దానిని త్రొక్కితూ ముచ్చవాల్వెడు? కొంత వడికి పురోహితుడు అక్కడ యెవ్వరులేనని జెలికొనెను.

అప్పుడాడు బయలుదేరి గబగబ నగరమును బ్రవేశించెను. విజయోత్సవ మొనర్చుటకు పురమంటయు దిరిగెను. ప్రతిగడప ద్రొక్కిచూచెను. కాని విజయోత్సవ మొనర్చుటకు మరుపులేక్కడ? కొంతమంది కాళ్లు చేతులు విరిగి మూలకడి యుండిరి. మరి కొందరు తిండిలేక మారుచుండిరి. కొన్ని గృహములు పాడుబడి

యుండెను. మరికొన్ని నేల వట్టమాయెను.

అతడు తిరిగి నగరమందిరమును బ్రవేశించెను బ్రతికి యున్నవారి కన్నవత్త్రముల నీయదలంచెను. భాండారము తలుపులు దీసిచూచెను. కాని దాని యందే మున్నది? శూన్యము.

పూజయొర్పు ముదిరమున కేగెను. అచ్చట పూజాపరి యశ్వము లేమున్నవి? అప్పుడాతనికి గూఢస్థిముగ దేవుని విషయము దలంపుచు వచ్చెను. కాని పూజాద్రవ్యములే? పుష్పహారము లేచ్చట?

కాని దేవుని వచ్చుటగ్నము దాటెనని యప్పుడాతడు గ్రహించెను.

అతడు నిగుత్సహమున మునిగి కొంత వడికి తెప్పిలిచా తాళుడై యగ్రమున కేగెను. సాగరిమందిరమును ముట్టడించిన నాగరికులెల్ల ను పోయినంతచో వానిలో విగిలిన వాడెల్లరు సాగరివార్గమున బయలుదేరి తమతమ కేశములకేగి. పురోహితుడు బిలదిన పలుకు వాడెవ్వరు? దేవుని యర్పించుటకు స సిద్ధ పడిన నప్పుడే? పూజ్యము. అందువలన పురోహితుడు నెత్తిన చేయిపెట్టుకొని కూల బడెను. అప్పుడాతని కానిస్థిముగ దేవుడు వచ్చువేళ మించెనని స్మరణకు వచ్చెను. వెంటనే యాతడు సిగ్గున దిలవొచ్చుకొని యరణ్యముల కేగెను.

* * * *

నగరమునకు వెలుపల పడిపోవు చున్న కుటీరము దాతని నివాసము. అతడు దక్షిణమున దీనుడు. రెండుపూటల నగరమున కేగి బిచ్చమెత్తుకుని జీవింపుచుండెను. అతని పెరు దీనదాను.

బిచ్చము పెట్టువారెవరు? దీనుని మోముచూచుట కేమనవ్యముగదా! ఈతడు పట్టణమునకడుపుమంట కాగజాలక నోవనము చేయుచు “నాకడుపు మంట చల్లాల్గును. మీగృహములు రత్నములతోడ నిండు” ననుచుండెను. ఈమాటలకు కొంచెం నప్రస్థించుండిరి. మరియు నాత డిట్లుచుండెను. “నాకన్నీరు కట్టుబడునట్లు చూపును. ఆప్పుడు నేనువచ్చెదను. నానల్వతోడ ముత్యముల వర్షము గురియును.”

కాని యా బీదవాని కడుపు మంటను చల్లాల్గువారెవరు? కన్నీరుకట్టుబడు టెట్లు? ఈతడునునది జీర్ణకుటీరము. సూర్యచంద్రులందు తాండవ మాడుచుండిరి. దానికి తలుపులేదు. అందుపెట్టెలు లేవు. తాళము చెల్లెందుకు? ఆకట్టిము ధనికుల సాధములకు. దేవమందిరములకు—సృత్యశాలలకు ప్రామాద్యోద్యానవనములకు దూరము. మిక్కిలిమూరమునదిండి యడవియందున్నది. అతిదెందునిరంతరమునుఁజూపుమధగవాని దలంచుచు కాలము గడుపుచు చె .

* * * *

గొప్ప ముసురుబట్టె. ఆ ముసురున దగుల్కొని నాగిరి పురోహితుడు ఆశ్రయము కొరకు పరుగుచు దీన దాసుని కీటి తమున జొచ్చెను. దీనదాసు క్రితార్థవనని దలచుచు నానిని కాశ్రయమిచ్చి, చిన్నంబు లిని బరచి నూర్చుండబెట్టెను. దాని మీద నూర్చుని పురోహితుడు కొంతపడికి మోము యెర్రపడపండ్లుకొరకు చునిట్లనియె. ‘దాం! కంబళిమాడనా నన్ను గూర్చుండపెట్టుట- అనుచుండ దీనదాసు తలవంచుకొనెను.

పురోహితుడు:- వెళ్లు - ఇటనుండి వెళ్లు. నేను జపమునర్చు కొనవలయును. నీవేగిని యెడల నామంత్రమునకు మైలతగులును.

దీనదాసు కుటీరమును వీకి వెలుపలకువచ్చి సత్సభ్యముగ నిలుచుండి వర్షముగోతడియు చుండెను.

సాగరికి పురోహితుడు గూడ తిరిగి తిరిగి యీ కుటీరమున కే వచ్చెను. దీనదాసు పీఠిభాషమున వానిని కుటీరములోని కావ్యానిలవారిత డిట్లునియె! “అరే- నీప్రక్కనుండి నేనెట్లు కుటీరముగోనికి బోదను? నీగాలి సోకిన నాకు సోతపోవఱ్ఱముగును. కొంచెము దూరమేగుము. నేనుకుటీరమును బ్రవేశింతును.

దీనదాసుతలవంచుకొని కుటీరమునకు కొంతదూరమేగి చెట్టుక్రింద నిలచెను. గాలి వాని పిఠిరీతియిగా నుండెను. అందు వలన చెట్టు విరిగి పడుననెచోయను భయము వలనచెట్లు లేచచోటగాలివానదెబ్బకు తలక్రింద పొలము నిలుచితి యుండెను- సాగరపురోహితుడు కుటీరమును బ్రవేశించెను.

* * * *

కుటీరమందు పురోహితుల కిరువురకు పల్లయుద్ధము బ్రాంభ మాయెను. ఇంతలో దీనదాసు ద్వారముకడకువచ్చి తొంగిచూడ ఇద్దరు పురోహితులు నేత్రముల నగ్నికణములుగురిచునిట్లనిరి. “అరే- పాతకీ- సుర్వార్థదా? నీవలన మాధర్మమునకు హాని గలిగినది. నీపైనుండి వచ్చినగాలి మమ్ము సోకుట వలన మేము పాపులమైతిమి. ఇంత మదమా? అహంకారమా? ” అని యనుచు యో

గదండముల వానిని చావమోదిరి. దీనదాసుడు రక్షమా గ్రహిణి బడిపోయెను. ప్రాణమును విడచునప్పుడు దీనదాసు డుదాత్త స్వరమున “పురోహితుడా!” అనియరచెను.

పురోహితులశరీరము గగుర్పడిచెను. చూచుచుండగనే దివ్యదేహమున దీనదాసు వారికట్టెనట నిలచెను. ఇర్వురూ సాష్టాంగ పడి యెప్పుడు ‘దేవా’ అని యరచిరి.

దేవుడిట్లనియె. “నాకు సంసిద్ధపరచిన పూజా ద్రవ్యములేవి? పుష్పహారము లేచ్ఛట?” ఇర్వురూ తలవంచుకొని నిలుచుండిరి. కొంతపడికి సాగరిపురోహితుడిట్లనియె. “ప్రభో మీరు సాగర పథమున వచ్చెదరిని దలంచి యెదురు

చూచుచుంటిని.” సాగర పురోహితు డిట్లు నియె. సాగరమందిరమున మీగొరకు వేచి యుంటిని.

దేవుడు నవ్వుచు నిట్లనియె. నేను సాగరమందిరమునకు వెళ్ళితిని సాగరమందిరమును బ్రవేశించితి. నచ్చు చూచినవారలేలేరు. సాగ:— అన్నము దాటినను గూడ మీగొరకు నిరీక్షింపుచుంటిని.

సాగ:— మీకీ భివంధన మొనర్చుటకు వేచి యుంటిని.

నవ్వుచు దేవుడతర్థాన మాయెను. పురోహితులిర్వురు పరస్పర మొకమోమొకరు చూచుకొనుచు తెల్లబోయిరి.

కోకిలా కాకము.

(చిత్రాపూరి కామేశ్వరరావు గారు.)

ద్వితీయవీచిక.

తనకూతురు గుంతలేళ్ళును బెండ్లిమాడి
దివ్య భోగంబులఁ దేనించునంచు,
లావణ్య తిలకమైఁ గనితీరనంచు,
రాపత్ని యుత్కృత దీప్తివనుండె
కాని భైరవి విన్నదనమొంది మగుడి,
యరుదేర, కారణం బూహింపలేక,

“ఓకూతురా! నీ విభుండేలరాదు ?
నీముద్దు మోమేమిటికి చిన్నవోయె ?”
అనుచు నుత్తలసాటు మదిహాత్రికొనఁగ,
చిన్నికూతురు గాఁగింటుం జేర్చుకొనియె.

తరువాత భైరవి తనతల్లితోడ
వృత్తాంత మాద్యంత మెఱిగించి, మోయు

“ఓయమ్మ! నాయనకు దయగల్గెనని,
కోకిలా లావణ్య తిలక లెన్నఁడును
ఈజన్మమున నెందుఁ గలిమి కుంఠగరు,
ఒనరింపు మిదితల్లి! నా పార్శ్వనంబు!”

అనవుడు రాపత్ని కన్నీరువిడచి
“బాలికా! నీమేలు నామేలుకాదె ?
నామేననూపిరి యాడునందాక
నీకాపురము నిల్వజెట్ట యత్నింతు!”

అనినాటి సాయంత్రమున కూతుతోడ,
కారాగృహ వాస మునస్రస్కుదాని,

ధూళి ధూసరకేశములు గల్లుదాని,
మలిన వస్త్రాచ్ఛాదనము గల్లుదాని,
కుంతలాభి పురాణ జపియించుదాని,
లావణ్య తిలకము వీక్షింపఁబోయె !

రాపత్ని కర్ణకళోర వాక్యముల,
లావణ్యతోడ సిట్లాడ గాదొడఁగె

“ఓసిదుర్మతి! కుంతల విభుండునేడు
ఎల్లలోకమానాథు వినుతి సేయగను
నాచిడ్డరు వరించి యొసఁగె నుంగరము!
దీనిజూడుము సమ్మతిము లేదె యున్న!”
అనిరాని పుత్రుని యంగుఁయకము
జూచి భైరవతోడ నచ్చోటు బాసె !

మిన్నఁగి విడికిగి ఘైరబి నెట్లుదోయె
లావణ్యతిలక హా! యని మూర్ఛనొందు
కొంతసేవఁటికె తెచ్చుకొని తెప్పిలేచి
“హాకుంతలాభివా! మఱచిపోయితివా!

నీప్రేమగలదాన ననబొంగిపోము
ఎన్నికష్టాలైన నొడివట్టినాడు!
తొడిపుట్టవున నెట్టి కష్టచేసితిమి
వాపాప ఫలమిట్లు నన్నే చెనినాడు!”

అని బాష్పములు రాల లావణ్యతిలక,
ఘనకోక మొనఁదోగి కృణియింపఁబోడి గె!

అనాటి నిశ్శబ్ద గంభీరరాత్రి
సమయంబునందు శోకిలయేగుడెంచి
రాపుత్రివసియించు మేడ లోపలికి
అద్దాలు విజగిన వాతాయనంబు
గడచి రివ్వనఁబోయిరాపుత్రికేల
నున్నహ పూర్వకింబుగఁ గూరుచుండె!

దాని చక్కఁదనంబు, నన్నెత్తివిధము
కనులారఁగనుగొని లావణ్య తిలక,
యానంద సాగరముననోల లాడి
చిగురుచేతులదాని మృదువైనమేను
నిమిరి వక్కునఁజేప్పి, ముద్దాడి మురిసి

“ఓకోకిలా పున్నెముల గంప నీవు!”
గాఢ దుఃఖాంధకార సుధామరీచి
నాయింబిందవై వసియింపు మిపుడు!
అని యశారణ స్నేహమునఁబల్కియామె
ఆరముగ్గిపండ్లు, తేట తేనియలు
కడుపార దినబెట్టి కడుపారదాను
దిననట్లు సంతృప్తి నొకోమమొందె

అపక్షి రాపుత్రివైపు విడిచి
పలికెనునువ్య భాషణముల నిట్లు

“ఓనోహర గాత్రి! లావణ్యతిలక
నీ నమాగమ భాగ్యముబ్బటంకేసి,
నా జీవనకథంబు మునిగె నెన్నెలల
నిరుప మానందాబు జేసారెనాకు!
ఎఱుగుచువుకదా, కుంతలంబును?
చండికా శాపమున నిట్లులెతి!—

అనిబాష్పపూరంబు దొరగ పెల్లెడ్చి,
శోకిల మఱల నిట్లనియె శోకిమున

“ఓమహా రాజపుత్రి! బ్రహ్మవ్రాత
తప్పింపఁగా నెవ్వని తరాలుగాదు!
నవతి చెల్లెలు భైరవికవలమించి

నాముద్దు టుంగరమును దొంగిలించె
కటకటా! నీహిద ప్రేమపేతువున
ఎఱుగనైతిని మోస కృత్యంబునేను!”
అనిభైరవినిఁగూర్చి వృత్తాంత మెల్ల
ఎఱిగించి నాడాదిగా నామెగూడి
అనురాగలత యల్లిబిల్లిగా బెరుగ
రాత్తులందునవచ్చి రేయెల్లగడిసి
నిర్బల ప్రాణత వేళ నెవ్వరికిఁ
దెలియరానట్లుగా నెగసి దవ్వేగు

క్రమముగా లావణ్య తిలక సోయగము
సభివృద్ధి వడసి కన్నుల విందుగొలిపె!

రాపత్రియొకనాడు తనకూతుతోడ
లావణ్య తిలక మందిర సీమకేగి
దరహాస వడనార విందంబుతోడ
గ్రంథావళికనం బొనరించుదాని,
నవయావనోన్మీల నముగల్గుదాని
లావణ్య తిలకను గన్నారఁగాంచి
యాశ్చర్య భరితాత్మ యొప్పులనియె:—
“ఓనైవోనీ! చాలు నీచూయలింక!
వన్నె కెక్కిన రాజ కలమంకుబుట్టి
యిట్లుపల్లెనురే యెవ్వరలైన?
నీ తలద్రుతోఁబిప్పి ఇఱుంతునిన్ను
కుంక శంకిని! నిన్ను జూడపాపంబు!”

అనికమాయత నే త్రిముల నిప్పులురల
భైరవీయుతముగా నచ్చేటు వాసి,
కొండెంబులను వల్కి కప్పించికరలు
మునలిగాజుచ చిక్కిమున వేసికొనియె!

అనాటి నుండయు లావణ్యతిలక
పడ్డ యిక్కట్లు లానైవఁబయెఱుగు!
తఱచయ్యె నుపహాసములు ప్రేమవతికి!
జీర్ణ చేలంబులు కఱవాయెనకట!
ఆగర్భ శ్రీమంతుఁ డగురాజబిడ్డ

కటకటా! సైరంధ్రవలె నుండవలసె!

కోకిల యొకనాటి నడిరేయిదాక
యెండేగనోగాని యగుపించలేదు.
రాపుత్రి పలురీతుల భయంబువడసి
శబరులు విషసాయక ప్రయోగమున
నేసిగో నాముద్దు కోకిలామణిని?
దానిని నాకంట నెనరు పెట్టెదరు?
అని మృత్యుతాల్మయై భయమొంది యామె
అద్దాల కిటికీలు తెరచువేమారు
శబ్దలేశమువిన్న నా దిక్కుజూచు
నిట్టూర్పునెడలించు, కిన్నీరునించు
“కోకిలా! కోకిలా! యనిప్రేమగదుర
హృదయ కల్లోలిని శాంతిపొవలెచు!

శాంతసేదటికి కోకిల యేగుదెంచి
రాపుత్రి మృదువాస్త్రమున చాలిసోలి
మిలమిలముక్కున వెలుగొందుచున్న
రత్న హారమునామె కంఠాననిడిచి
“ఓమనోహరి! నన్ను తుల్యింపవలయు
మారభూములకేగి మగుడి వచ్చితిని
తెక్కలు తెగినట్లు దోచెనియ్యోను
సుఖమున్న దానవే సుఖమున గి
అనవుడురాపుత్రి యార్పిర్య పడుచు
“ఓమనోహర ఇంతయూ రూసమునకు
గతమేమి ఈరత్న హార మెచ్చటిది
మారభూములకేగి నీవేగినావు ”
అనకోకి లాసరంబనియె “నోయబల
ప్రణయోపహారి మీరత్న హారంబు
నారాజ్యమునకేగి శుద్ధాంతవీధి
క్రీడాగృహంబున మంజూషముండు
గలరత్న హారంబు గొనివచ్చినాను
నీకంతమునవేయ హాయిగాదోచె ”
అనితెల్లగా దెల్లవాడుననాక

సల్లాప సౌఖ్యంబు ననుదేలియాడి
పోలేక యెట్టులో నచ్చటబాసె
ఎడబాటు ప్రణయంబు నకుశావసుకట.

మఱునాటియుదయాన రాపత్నివచ్చి
లావణ్య తిలకను నిలువెల్లజూచి,
“ఇన్ని పాటలుబెట్టి యింతచేసినను,
చిక్కదు, స్రుక్కదు, వేడచెప్పరిని,
ఇంతకంటెనువిత భువిలోవగలదె! ”

అని రత్న హారంబుదిలకించి, యామె
కోపంబుదిపింపఁ బరుషోక్తులాసి,

“ఓ కల్లలాడిరో! ఈ వేషమేమి?
మగనిదాచెను జాణ తనమెట్లులబ్ధి?
నీవీచమడగింతు నవ్వరడ్డదరో!”

అని కఠోరంబుగ బిల్కియాజంత
పోయి భూవిభుతోడ వచించెనంత.

లావణ్యతిలక యెంతటి జాణయయ్యె!
నా కులోన్నితిపామష మొంచదయ్యె!
అభిమాన మానుషయునులేక యిట్లు,
ఒనరింపఁ దనకెట్లు మనసొప్పెనకట!
అని మృత్యుశిరాజు రాగల్గి గూట
నమ్మిరోగార్తుడై మ చుట్టుకట్టె!

లావణ్యతిలక యెవ్వని తోడగూడి,
ప్రణయ ప్రవాహంబునను దేలియాడి,
గడువుచున్నదో రాత్రులసి సశయించి,
రాపత్ని యొకనాటి మధ్యాహ్నమంస,
నగరిలోపలి బాలికవచ్చిచ్చి యనయె;

“పరిచారికా! నీవు నేడెప్పినటులు
జేయగావలయు, దప్పిన శిక్షజేతు,
నేడాదిగానీవు లావణ్యతిలక
వసియించు కారాగృహంబు చెంగటను
కాపుండి, రాత్రివేళల నిద్రపోక,

ఎట్టి వింతలుజూతువో జ్ఞప్తిపెట్టి,
యెఱిగింపుమా! నీకు బహుమానమిత్తు!”

అనవుడు నాబాల యట్టులేయనచు,
మెల్ల గాలావణ్య తిలకసన్నిధికి,
జోయి నమ్రతదోష నెన్నియోచరికి
“ఓయమ్మ! నీ దాసిగా నుండుదాన,
నీవేమివందిన నొనరింతు”ననుచు,
కవటోక్తులనుబల్కి కాపుండనచట!

ఆరాత్రులావణ్య తిలక సత్స్వరమ
కాల్యంబులనదీర్చి, యా దాసిజోడ,
“బాలికా! నీవింక నిద్రింపఁబొమ్మ!”
అనివల్కి తలుపు దగ్గరికు వేసి లోన
శయనించి సుస్వరం బెడలించిపాడె;
“తొగరు చంచుపుటంబు లమృతంబు జలుక,
తెక్కలల్పద్రువ ముత్యాలు గురియ,
మురిపెంపుచూపుల గానంబు వెడల,
వల్కు వల్కునరాలు గరిగిపోవంగ,
కోకిలా! నావేల వ్రాలంగరమ్మ!”

వెలువలమెలకున శయనించియున్న
దాసియా యపమాన మాధుర్యస్వరము,
వినిలేది మెలపెల్లగా బ్రాకుకొనుచు,
తలుపు దగ్గరనల్చి, యాలింక దొడఁగె;

ప్రేమ వారాసిగోపల ముద్దిపోయి,
లావణ్యతిలక యా దాసిసంగిని
మఱచిపోయెను! అంధురాలయ్యనకట!

ఆపటగాలిగో దేలి యావలకుఁ
జోయి కోకిలనెత్తుకొని వచ్చెనపుడు!

లావణ్యతిలక పేమా బద్ధయగుచు,
కోకిలావరముతో రేయెల్లగడపె.

మఱునాటియదయాన రావత్నికడకుఁ
జోయి యాదాసిసంతన మాతృబొరల,

మాట జాణతనంబు మెలుగెక్కునటులు,
ఎఱిగించె రావుత్రి వృత్తాంతమెల్ల!

రావత్ని పటురోషమున మండిపడుచు,
“భైరవీ! మనకొంప మునిగెనియ్యెడను,
మనలసాధించె నా దుష్టురాలు!

దానిసుఖమును మనము జూడఁగలమె!

అని యా నిశేధమునందుఁ గింకరులఁ
బిలిచి, సొమ్ములొసంగి, వినుతించి యనియె;

“మాల మాదిగలార! మీ రేగియిపుడు,
లావణ్యతిలక మందిర నీచుకడుట,
గలరాచిచెట్టు కొమ్మల నెల్లయెడల
వాడికత్తులుగట్టి చూడఁమారంబు!”

కాలకి కరులవలె నడచివారు,
రావత్ని యాజ్ఞను నెరవేర్చినారు!

ఆరాత్రికోకిల తొలిరేయియట్లు,
అరుదెంచి రాచిచెట్టున వ్రాలునపుడు,
కట కటా! లేతతామర తూండ్లవోని,
కాళ్లు రక్తముజిమ్మె! మృదువైనమేను
నలుకుకొని విశేషముగ సోలిపోయె!
రవడి పలిటీ, క్రిందికేతెంచి,
రక్త సిక్తాంగంబు గదలించలేక,
కొంతినేపటికి లేచి బలంబునడసి,

“ఎవరైన ననుబట్టి బంధితుడేని,
రావత్ని వెంటనే నను జంపకున్న!”
నా పాణిమహరింప లావణ్యతిలక,
ఎట్టి కష్టములొంది యేమానో యనుచు,
మెల్ల మెల్లనసాగి యెగిరియాగువను,
వరిసరారణ్య స్థలాంతముడు
అకు పచ్చనిమల ప్రిణాంకురములు
సాంద్రంబులై మనో మోదంబుగొలువ,

ఉమ్మెలై పూవులు గట్టి పూవులును,
అరుణంబులగు రత్న పువ్వు పువ్వుములు

అల్లిబిల్లిగ నల్లుకొని ప్రాకులతలు,
గలిగిశోభిల్లు శాద్వల సీమగేగి,
హాయని నిట్టూర్పు నిగుడించి, వివశ
యైతెక్కలను జాచి, నిద్దంపు ముక్కు
తెరిచి, శో, యనిమంద మృదు కంఠరసము
కనికార మొలికింప, వలవంత నేడ్చి!

“ఓ మిత్రుడా! కుంతలాధిపా!, యనుచు
కన్నీటివానలోఁ దడిసి వందురుచు,
అదారి నేతెంచు చెలికాని గాంచి,
“సచివాగ్రణీ!, యనికుంత లాశిపును,
బిలువ, “ఓ!, యని దుఃఖముప్పొంగ, నిలిచి,
సంజీవ నీపాన మొనరించినటులు,
అనర్థపచిపుండు, కలయఁ జూచుచును,
నేరినెందునుఁ గానఁ గాలేక యేడ్చి!
మఱలకోకిల వేడి నిట్టూర్పు బుచ్చి,
“సచివాగ్రణీ! నన్ను త్రిమయింపవలయు!,,
అననర్థ పచిపుండు జూచికోకిలను,
“కటకటా! కుంతల లక్ష్మీననాధ!
సకలదీపులు నేలు రాజాధి రాజ!
నీకెంతగతి పట్టె! ఎంత పాపంబు!”

అనిశోక వివశాత్తుడై నర్మసఖుండు,
శోకిలావరమును దనకేలఁ బట్టి
నిమరుచు, గాయంబులకు మందుబెట్టి,
తనకు టీరమున నాకుల పంజరమున,
భద్రంబు గానుంచి ఫలహార మొసఁగి
నిద్రింపుమీ, మిత్రుడా! బాధయొనఁగు!,,

అని కొన్ని దినములు గడచి పోవగను,
ఒకనాడు సచిపుండు నృపునితో ననియె:
“జననాధ! అనాటి రాత్రి నీవటులు
నశుబాసి రావుత్రితో మాటలాడి,
హాయియెప్పటికి రాక మఱచినావు!
ఏమయ్యెనో, బైటపడనేమొ యనుచు,
భయమొంది లావణ్య తిలక కవ్వములు

వినలేక నీపేరు జపియించుకొనుచు,
ఓమిత్ర రత్నమా! దేశ దేశములు
దిరిగి యాయటవిలోనాక కుటీరమును
నిర్మించి దిన మొక్క యుగముగానిట్లు
గడుపుచున్నాను నేటికిదీర చింత!,,
అనికుంత లేళ్వరు వృత్తాంత మెల్ల
వినిచాల దుఃఖించి గతియేమి యనుచు,
చాలయోజించి, యా సచివశేఖరుండు,
శోకిలావరముతోఁ బయనంబు చేసి,
చండికాలయము సమీపించి మొక్కిరి,
“ఓలోకమాతా! పృనన్నాత్త వగుము,
నామిత్రునకు బూర్వదేహం బొనంగి,
రక్షించి, కులవర్ధనుని జేయుమమ్మా!”
అనపుడు చండియదేవి శాంతించి,
కుంతలేళున కిచ్చి తొల్లింటి గూపు,
పలికెనా మిత్రుల వృద్ధయంబు కలఁగ,
“ఒకవత్సరములోన నితఁడు భైరవిని
వరియింపలేకున్న గతిలేక మఱల
పక్షిరూపముదాల్చి తిరుగాడ వలయు!,,

సచిపుండు తలయూచి, యట్టులేయగుడు,
దివ్య లేజంబున వెలుగొందుచున్న
రాజపుత్రునితోడ నచ్చోటు బాసి
కుంతలన గరమూగము బట్టిపోయె!

అపుడుచండిక భైరవీకన్య కడకు
సరిగ మోదా శ్రుకణములు స్రవించి,
మృదుమంద మధురోక్తులను బల్కెనట్లు
“బాలికా! నీవున్నెములు పండనేడు”

కుంతలేళుండు నీకుబతి యానుసుమ్ము!
ఒకవత్సరము దాక శాంతింపు మెదను:—
వత్సరాంతరమునఁ గడుభక్తి మెఱయ,
శుభదినంబున నన్ను దర్శింపవచ్చి,
పడసియా శీర్వాదము సుఖంపుమబల!,,

అనిచేమి పూర్వకముగ మాటలాడి,
యాదేవి నిజనికేతన సీమకేగ:

జానకి చూపు.

—:0:—

(అధికార్థ మార్గనాడురావుగారు.)

తొలగించిన తొలిపూవు పాలుపుకోడ
బాలభానుని బంగారు వలపుకోడ
విమల మానస ప్రేమా మృణములతోడ
పూనవే జానకీ! చల్లనైనచూపు!
సుభగసలిలావగాహ నోత్సుకతఁ జేలి
యాకసంబును గొంతు రాయంచవోలె
కనుల నానంద చంద్రిక గాయుచుండ
చిలుకవే జానకీ! సౌఖ్య మొలుకుచూపు.
ఎడఁద శోకాంధకారము పొడమువేళ
ఉదయ కాంతులతో జ్ఞాన జ్యోతులల్లు
ప్రణయ దీపాలు నేత్రాల్ల బ్రబలుచుండ
నిలుపవే జానకీ! తెల్విఁ గొలుపుచూపు.
అవనిగోల పాల్గొనగ సంభవములైన
తాపములు మోసమోసనగాధకునఁబడిన
పంచ ప్రాణంబులును లేచి వచ్చునటులు
తొడుగవే జానకీ! ధైర్య మిడచు చూపు.
కడు జరాభారమున నొడల్పడకుచుండ
ఆశ లొక్కొక్కటే యెండి రాలుచుండ
సర్వసుకుమార కామార నియతి విడక
చూడవేజానకీ! చిన్ని లేడిచూపు!

శ్రీ కృష్ణుడు.

(గొల్లతూడి సీతారామకృష్ణగారు.)

అమరసింహుడు విష్ణునకు ౩౯ నామముల చెలిపియున్నాడు. అందులో కొన్ని శరీర వర్ణనలను బట్టియు, కొన్ని ఆయనచే నిహతులైన శత్రులను బట్టియు, కొన్ని ఆయన సద్గుణ పుంజముల బట్టియు కలిగినవి. విష్ణు పును సాకారుడుగానే ఉపాసించినట్లు తోచుచున్నను కొన్ని నామములు గమనించి ఇంద్రియా తీతుడని స్పష్టమగును. కొన్ని నామములు ఈయన యవతార కాలము నాటిపేర్లు. శ్రీకృష్ణుడట్టివాడే. ఈయనకు ప్రత్యేకముగా సంబంధించి, విష్ణునకు పర్యాయ పదములైన నామములను పరిక్షింపవలెను. ఇట్టివి కృష్ణ, దామోదర, మాధవ, గోవింద, వాసుదేవ, దేవేంద్రుడన, శౌరి, కంసారాతి, యను ఎనిమిది పేర్లు గలవు. కృష్ణుడన నర్థమును జేయువాడు, దైత్యులను నలిపివేయువాడు, కృష్ణవర్ణము గలవాడని యర్థము. దామోదరయన ఉదరమందు తులసి మాలగల వాడనియు, పలువున ఉదరమందు గట్టబడిన వాడనియు అర్థము. మాధవయన లక్ష్మీధర్తయనియు యదుపు పెద్దకొడుకు మధుపు వంశమందు బుట్టినవాడనియు అర్థము. భూమినిగాని, గోవునుగాని, స్వర్గమునుగాని, వేదమును

గాని పొందెడివాడు గాన గోవిందుడు. వసుదేవునికుమారుడు, జగమంతట గలవాడు అని రెండర్థములు వాసుదేవపదమునకు చెప్పుదురు. దేవకీనందనుడన్నయర్థము స్పష్టము. శూరుని మనుచుడు శౌరి. కంసారాతి యన్నను భావము సుగ్రాహ్యమే. మాధవ యన్నపదము యదువంశమును సూచించునని చెప్పుటకు కొంచెము కష్టపడవలెను. దామోదర యన్నదానికి పలువున గట్టబడిన వాడని సాధించుటకు శ్రమ పడవలెను. గోవిందయన్న గోపాలుడగుటయు కష్టమే. శౌరియన తాతపేరును వాసుదేవుడని తండ్రి నామమును దేవకీనందన యన మాతృదేవ తాళ్యయునులభముగా నూహ్యంబులు. వంశావళి తెలిసె. కంసారాతియనిచేసిన యొకఁడున కార్యంబునెప్పి. కృష్ణుడనివ్యవహారిక నామము నిచ్చె. మొనటవర్ణమును దర్శిలా మహాత్మ్యమును దానికి కారణములయ్యె.

ఈ పరిశీలనవలన దెల్లంబగున దేవునగా, ఇప్పటి కాలమున కృష్ణుని కంటగట్టిన గాధలకు మూలాధారములు అమరసింహుని నాటికి మృగ్యంబులని. అమరుడు కృష్ణుని విష్ణున తారములచేర్చి గౌరవించె, అప్పటి ప్రజలభావములను సారస్వతములోని శబ్దంబు

అను రూఢ్యర్థములను ప్రకటించె. కృష్ణుని బంధుగులగూడ స్వర్గవర్గములో పేర్కొనిన అమరుడు ఇప్పటికే ధావాహుళ్యము అప్పుడు ప్రచారమందున్నచో, విడిచియొండడు. ఈ పురాణంబుల లేశమాత్రముగానైన సూచించు పదములు రెండేగలవు. గోవిందయన్న గోపరిపాలనమును దామోదరయన్న పలు పుతో రోటికట్టుటయు అర్థముచేసివచో, కృష్ణుని బాల్యక్రీడలని చెప్పవనిలో రెంటికి ఆధారము లేర్పడును. గోపవంశకధకు మూలంబైన యశోదనామమైనరాలేదు. ఆమెనువదలి, ప్రాముఖ్యములేని రెండుకథలకు అంకురములచూపునా? వైనుడివినరీతిని యీ గాధలదెలుపు నర్థములను తరువాత వ్యాఖ్యాతలుచేర్చిరని యూహించుట సమంజసము.

విష్ణుని నామాంతరములజెలిపి, కృష్ణునితండ్రి వసుదేవుని బిరుదముల చెప్పి తరువాత కృష్ణునిఅన్న బలరాముని పేర్కొనియె. బలరామునితల్లిని భార్యనుజెలిపియు, కృష్ణుని సతీమణులపేరెత్తడు. ప్రద్యుమ్నుని అని రుద్ధునివల్కరించె. కాని కామపాలయని బలరాముని పిలుచుటచేత మస్కధుడు బలభద్రుని పుత్రుడని యనుటకు తావుగలదు.

కాళిందీభేదవత్సము బలరాముని కారోపించె. ఇప్పటి భాగవతపురాణమును, కథలను, కృష్ణుని లీలలును అప్పటికిపుట్ట లేదనితోడును, పరిశోధకులు వీని జన్మస్థానము, సమయము, బయలువరిచిన మేలొనగూడును.

కృష్ణునికిని, గొల్లలకును సంబంధమేలేదా?

కాళిదాసుని నాటికి యీ గోపభాంధవ్యము ప్రచురితమయ్యె. మేఘసందేశమున “గోపవేషస్య విష్ణోః” అని వర్ణించెను. అమరునికిని, కాళిదాసునికిని ఘనూరు రెండు మూడు వందలఏండ్లు వ్యవధిగలదు. ఈ మధ్యకాలమున యీ నూతనపరిణామము వికసించెనా?

“ఇంతేగాక భారతయుద్ధమందు పాండవపక్షపాతుడై, రాజనీతిజ్ఞుడై, జయశీలుడైన మంత్రీగానున్నవాని పేర్లు కానరావు. భారత కృష్ణుడును, నవతార పురుషుడును వ్యక్తులా? మరియూ భగవద్గీతా గ్రంథకర్తలా? త్వ సూచక నామధేయములులేవు. గీతాకారుడు ఈయవతార పురుషుడు గాడా? అట్లైన విష్ణ్వవతారమన్న ప్రఖ్యాతికి కారణమేమి? అమరము అనంపూర్ణ గ్రంథమా? శోధనచేయ వలసియున్నది.”

కుందమాల.

(కల్లాపగడ సూర్యశారాజుగారావుగారు.)

ద్వితీయాంశము.

(ఇద్దరు మహిషముల ప్రవేశము)

ప్ర॥ ము :— అహూ! వేదవతి! ఏమే! నీ భాగ్యము! నీప్రియసఖ సీతకురాముని వలె శ్యామల వర్ణనముగల పుత్రకు లిద్దరు గలిగిరి.

వే:— సంతోషము! సంతోషము! వారికి పేర్లేమి పెట్టిరి?

ప్ర॥ :— పెద్దవాడుకుశుడు రెండవవాడులవకుమారుడు. పూజ్యులట్లు నామకరణము సేసెను.

వే:— ఇప్పుడు వారు విద్వేములు సేయుచున్నారా?

ప్ర॥ ము:— అంతియేగాదు.

గీ॥ కొదవ సింగంబులకు జోడు కొడెలగుచు
శూరిని కాలములతోడఁ బరువులిడుచు
రితవురు మనోజ్ఞులగు విశారదులును
రుల్లములరంగ ఋషిపత్ను లెల్లరకును.

మునిజనుల యొడులలో పదింపదిగ మెలంగు చుందురు. ఇప్పుడు వాల్మీకుల వాడుచేసిన రామాయణమును పఠించుచున్నారు.

వే:— ఈ వృత్తాంతమువలన సీత పుణ్యాత్మురాలని యెఱుంగ వలసి యున్నది.

ప్ర॥ ము:— దీనికేమిగాని నైమిశారణ్య విశేషములేదు?

వే:— మహారాజుగారి యజ్ఞపంథారములన్నియుపూర్తి యైనవి. శిష్యులతోఁ గూడఁదపోధను లందఱును నిమంత్రితులైనారు.

ప్ర॥ ము:— పూజ్యులగు వాల్మీకుల వారిని గూడ బిలిచినారా?

వే:— రామదూత యొక్కడు వాల్మీకి శిష్యులను ముకుందగూడవచ్చెనని వినియుంటిమి. ఇప్పుడు సీత యొక్కడనున్నది? చూడవలెను.

ప్ర॥ ము:— ఇచ్చటనే నాల వృక్షచ్ఛాయను విశ్రమించి యున్నది. కాలమెట్లుగడపుడునాయని తలపోయు చున్నది.

(నిష్క్రమించు చున్నారు.)

ప్ర॥ వే శ క ము .

(అంతట చింత వర్జితమునకు నుత్తరమున గూర్చుండి సీత ప్రవేశించుచున్నది.)

సీ:— (నిట్టూర్పుపుచ్చి) పురుషుల హృదయములు స్వభావసిద్ధముగ నిర్మలములు.

అహో! యేమివీరి అవిశ్వసనీయత! దంపతి
న్నేహ ప్రసంగముల పట్టున స్వర్గ మునను
వృధివి యందు ననుకూడ నుమామహేశ్వరు
లనియును సీతారాము లనియు సుప్రసిద్ధ
మైన వాడుక. ఆ విషయముగ బొమ్మలు
ప్రాయవలసివచ్చిననువీరివే. ఏమూలవిన్నను
ఇట్టిగీతములే వింటిని. నిరవరాధను: ఆర్య
పుత్రు నెట్లునిందించుదానను. ఆర్యపుత్రుడు
సర్వవిధముల నన్ను చాలాలించెడివాడు.

అకారణముగననేక యోజనములదూ
రమునబడవైచినాడు. ఆయనకోపూర్ణదుఃఖ
కారణమైన యుద్భవించితిని. ఆయనతోగూడి
చంద్రోదయమును కన్నులార గాంచితిని.
కోకిలల మధురా లాపముల నాలకించితిని.
మలయమారుత స్వర్ణచక్క-గ ననుభవించి
తిని. నేడో? వానినన్నిటిని ఏకాకినినైనై కను
చుంటిని. వినుచుంటిని. అనుభవించు చుం
టిని;

మావంటిస్త్రీ:తో పాఠములగూడ
పరిత్యజింతునని సత్క-సపలుకులు వ్యర్థములు
గదా; ఆనాడవిధముగ స్వామివల్ల భవైబమి
లాజనముల కంతకును తలమానిసింబనై
యుండి నేడివిధమున పరిత్యాగ దుఃఖమున
శోచనీయమగునవస్థ ననుభవించుచు లజ్జాపరి
పీడితనై గడుంగడు బాధల నందు చున్న
దానను; పిల్లలపుట్టుకయు పోషణము సర్వ
మును భగవానుండగువాల్కి యాదరమున
వర్ధిలంగనినవి. తపోవనవాస విరుద్ధమగుఇట్టి
దీర్ఘనిశ్వాస మిప్పుట్టున నావంటిదాని కను
భూతము కారానిది. తడవుగనిటునటు మసల

రాడు. మరణప్రాయత్నముకు ప్రతిబంధక
మైనదియునిదియే. ప్రియసఖ వేదవతిని నేన
చ్చటకును బంపియుండ లేదు. ఏపనియు
నియోగించలేదు. ఏమైనది చెప్పుమా?

(అంతట వేదవతి ప్రవేశించు చున్నది.)

వే:— తపోధనులకు నతిథిజనసముచితమును
సదుదా చారమునకు వందనోపచార
మునలిపితిని. ఈసాలవృక్షము కడకు
బోయి ప్రియసఖనిసంభావించెదను

(పరికిమించి చూచి)

అదే విదేహరాజతనయగ్రీష్మమానము
నందలి తీవవలె కడు నడలి పాండు రావస్థం
దగులుకొని యాసాలము మొదలనలంకరించి
యున్నది. సమీపించెదను. (చేరి)

చింతావరవశమున నధోముఖయౌట
కురులు విరియబారికనులుగూడ కనబడుటలే
దీమెకు. మిక్కిలిదైన్యమున జెందియున్నది.
పలుకరించెదను. సఖ! వైదేహీ!

సీ:—(తొట్రుపాటుతో)ప్రియము:ప్రియము:
ప్రియసఖ వేదవతి వచ్చినది. (ప్రియ
సఖ! స్వాగతము.

వే:— కుశలవులకుఁ గుశలమా?

సీ:— వనవాసు లుండవలసి నట్లున్నారు!

వే:— నీవృత్తాంత మెట్లున్నది!

సీ:— (వేఃనిజాపి) ఇదియెట్లున్నదో అట్లు!

వే:— (స్వ) ఈనిరపరాధ మిక్కిలి సంతా
పము నందు చున్నది. రామసంక్షేప్త
మున నివారింప జూచెదను.

(ప్రకాశముగా)

ఓసీ! అపాఞ్జరాలా! అపేక్షా శూ
న్యడును దయారహితుడునగు నాతని యెడల

కృష్ణవక్త చంద్రరేఖవలె దినదినము నేల
యిట్లుకృశించెదవు?

సీ:— దయారహితు డనదవేల?

వే:— నిన్ను పరిత్యజించుటచేత.

సీ:— నేనుపరిత్యక్తురాలనా!

వే:— లోకమట్లు చెప్పుకొను చున్నది.
సత్యముగ పరిత్యక్తవైతివి.

సీ:— శరీరముచేతనా? హృదయముచేతనా?

వే:— పరకీయముగు హృదయము నెట్లెరుంగ
గలవు?

సీ:— ఆతని హృదయము నీతకుపరకీయమా?

వే:— ఏమీ, అపరిత్యక్తౌర రాగము.

సీ:— ఆతడు నాయెడల ననురాగము లేని
వాడా? నేతు బంధనాది పరిశ్రమ
యంతయును, అధర్మరాలగు నన్నుఁ
గూర్చియే గదా! ఆర్యపుత్రు డనుభ
వించి యున్నాడు. అదినుప్రసిద్ధమే.

వే:— ఓఆత్మశ్లాఘిని! అదిక్షత్రియుల కుచిత
కర్మ. దానికిఁగారణము రావణునిపై
కోపము గాని సీతపై ననురాగము
కాదు.

సీ:— ఆపైది చూడకున్నావు.

వే:— ఆపైనేమున్నది?

సీ:— ఇదే.

వే:— ఏమది?

సీ:— (లజ్జతో) నవత్నీజన నిశ్వాస మెఱుంగని
రామవక్తస్థలమున నెన్ని నాభ్యువాకు
బహుకరణము కలుగలేదు.

వే:— నభ! తొందరపడకుము. చూతువుగాని
రాముని అగ్ని దీక్షా సమయము
అనన్న మైనది.

సీ:— ఐననేమి?

వే:— అత్యపాక్షిగ్రహణము సహధర్మచారిణి
తోగదా చేయవలయు?

సీ:— ఆర్యపుత్రునిచేతనే యుండ వలయునా?
హృదయమున లేనా?

వే:— (స) అవే! ఏమిఁకాధృఢానురాగము.
(ప్ర) సఖీనుఖమగు పుత్రసందర్శనము
నివ్రవాన శోకమును అపన యింప
నేరక యున్నది.

సీ:— శోకపరిభోగముగూడ శోకమునువర్ధిల్లగ
జేయును.

వే:— అదియెట్లు?

సీ:— విడ్డలిద్దఱును మౌలకదంతములచేముద్దు
లొలుకు తమకోమల వదనముల నా
వదనము వంకజూది, నవ్వు నపుడును
మృదు మధురా లావణ్యుల సందడిఁ
జేయు నప్పుడును వారి మాధ్యమున్
గాంచి అందునిమగ్న నైయుంటిని.
కాలక్రమమున వారు బాల్యము వీడి
పరిణత వయస్కులై వర్ధిల్ల గలరు.
అప్పుడువారి మాటయేమని సంభా
షమునన్ను బాధింపుచున్నది.

వే:— అవణా! పాపము! సీతవిల్లల బాలత్వ
మివిధముగ గడచిపోవు చున్నదే
అనిఅది తలంచుకొనునప్పుడు ఆతని
నృశంసత్వ మిట్టిదని అనుకొనుటకు
గూడ నవకాశము లేకపోయినది.

సీ:— నభ! వేదవతి? కానిమ్ము!

వే:— ఆర్యపుత్రుని జూడుమని చెప్పుము.

సీ:— (ఆత్మగతము) లజ్జావేశముతోడ నేమి
యిట్లుపలుకు చున్నాను (ప్ర) కుత

లవులకు తండ్రిగారిదర్శనమున జన్మము
అమోఘమా గాక!

వే:- మాకురాజదర్శనము సమాపన్నము
గానేయున్నది.

సీ:- ఎట్లు?

(నేపథ్య హండు ఋషులు.)

అహోహా! ఆశ్రమవాసులారా! వినుడు
వినుడు!

ఇచ్చటికనతి దూరమున నశ్వమేధా
శ్వము సంచరించు చున్నది. యజ్ఞోపచార
ములు నన్నద్ధములైనవి. నానాదేశ ఆశ్రమ
వాసులు పసిష్ఠాశ్రేయ ప్రభృతులు మహా
మునులు చేరనున్నవారు. భగవానుడగు
వాల్మీకి యాగమునకై ప్రీతిపించియున్నా
ము. యజ్ఞదీక్షకిప్పుడే యుపక్రమింతురు.

తామాదులు వాల్మీకిరహితకానుల నాశ్వ
నము నేయుటకు వచ్చినారు. జాగునేయ
రాదు.

గీ|| సమిధలగ్రహించి, తీర్థోదకముల నూని
అంది దర్శించు రమ్మల నభిహితముగ
మునులు నడువడు ముస్మందు, మునిరసూజ
లిండ్ల వాకిండ్ల శుభముగ నిడుడు బలుల.

సీ:- శీఘ్రముగఁ బోవలెను. ఆర్యుడు
కాశ్యపుడు ప్రయాణ ఘోషము విని
యజ్ఞోప కరణములగ్రహించి ముందు
పోగలడు. నేనును కుశ లవులకు
ప్రస్తాన మంగ శములు నిర్వర్తింప
వలయు.

(అని అందఱునక పోవు చున్నారు.)

(ఇతి ద్వితీయాంశము.)

శారద.

నటశేఖర
దేవరణండ్ వెంకట సుబ్బారావుగారు.

అంధ రంగభూమిని వీరు సుప్రసిద్ధులు. ఈ నటశేఖరుని
యభినయభంగిమములు ముందు శారదలో ప్రకటింపబడును.

.

.

రామునివయస్సు.

(గొ. రామదాసుగారు.)

—:0:—

శారద, సం॥ 2 సంఖ్య 6 సంచిక
పుటల 727-771 లో పై పేరుతో నొక వ్యాసము
ప్రచురించ బడియె. రామాయణములో రాముని
వయస్సు విషయములో నొకచోట నొకలాగునను
మరియొకచోట మరియొకలాగునను వ్రాసియున్నట్లు
కొన్ని వార్తాపత్రికలలో ప్రచురించినవి యున్నవి.
వార్తా పత్రికలనెవరి? స్వతః రామాయణమునకు
వ్యాఖ్యానము వ్రాసినపూర్వులకే ఈవైరుధ్యప్రసం
గములు గన్పించినవి. అందువలననే వాటికి విరోధ
ములేదనిన్ని అన్నిటికీ ఒక్కటేభావమని స్థాపించు
టకై పూనుకొని యంతయో తాపత్రయ బడినారు.
పైవ్యాసకర్తలు జెప్పిన హంశములను బరిశీలించు నవ
సరమున పూర్వవ్యాఖ్యాతల సిద్ధాంతములను గూడ
బరిశీలించుట కవకాశముగలిగె. రాముని వయస్సు
విషయమై లోలుదొల్త దశరథుడు విశ్వామిత్రునితో
జెప్పినట్లు బాలకాండ వింశస్కంధలో నిట్లున్నది.

ఊన ఘోడశ వర్షోమే

రామో రాజీవలోచనః ।

నయుద్ధయోగ్యతానుస్య

వశ్యామి సహరాక్షసైః॥

ఊన ' అనే పదమునకు ఒకటి తక్కువయని
యర్థముచేసి రామునకు పదునైదేండ్ల వయస్సుని వార్తా
పత్రికలవారి కాదనయని వ్యాసకర్తలు వ్రాసినారు.
ఇట్టియూహితప్పనిజాతుటకు రోమనుసంఖ్యల ఉదా
హరణనిచ్చినారు. కాని రోమను సంఖ్యలకును సం

స్కృత సంఖ్యలకును నెట్టిసంబంధమునులేదనివారికి
తెలియలేదేమో! హిందూదేశభాషల సాంప్రదాయ
కమును బట్టికొంచి రోమలోచించిన ఊన, యనుపదము
యొక్కయర్థము వ్యక్తమై యుండును. పంచానీ
భాషలో ఊని, అనగా పంచొమ్మిది. హిందీలో
ఇరువదికన్న ఒకటితక్కువైన సంఖ్యకు ఊని,
అని యుండును. ఓడ్ర భాషలో ఒకేసె, అందును.
ఇది ఊనని, యొక్కఅపభ్రంశమే. ఇది యన్నియు
ఏకానవింశతి, అనుసంస్కృత పదముయొక్క క్లుప్త
పదములే. కావున అపదములనుండి ఊన, అనగా
ఒకటితక్కువ, యని యర్థము చేయరాదు. ఊన,
అనగా తక్కువ యనియే యర్థము. ఈ భావము
ఊనసాక్షాత్సాధకము, లో స్పష్ట బడుచున్నది. దరు
నెలలకంటెక్కువరోజులలో బెట్టెడిమాసకార్యముని
యందలివి తెలిసినవే. ఊనసాక్షాత్సాధకము, అరప
మాసములో బెట్టెకార్యముకన్న కొన్నిరోజులుతక్కువ
చేసి పెట్టెడికార్యము ఇచ్చట, ఊన, అనగా ఎన్నియో
కొన్నిరోజులు తక్కువయనియే యర్థము. కాని యొక
నెలగాని కొన్ని నెలలుగాని తక్కువయని యర్థము
గానేరదు. అటువలెనే ఊనఘోడశ, అంటే పది
యారవ సంవత్సరమునకు ఎన్నియో కొన్ని రోజులు
తక్కువయనియే యర్థము. కానిపంచెండ్రిం దేండ్లని
యర్థము చేయుటసరిగాదు. మరీమడురావణునితో
జెప్పిన 'బాలోద్వాదశశివోయం, అనుదానిని గురి
బెట్టుటకుగాను ఊనఘోడశపద్య, అనుదానికి పది
దేండ్లండ్లు అనిఅర్థము చేయుటగూడరవస్య. మారీ

చుడు జెప్పినట్లున్న శ్లోకము విషయములో పూర్వ వ్యాఖ్యాతల యుద్దేశమును గమనించుట యుక్తము.

మారీచుడు చెప్పినవానిఁజూచి, బాలప్రేక్షకవర్షోయ, మృది పాశాంతరమున్నట్లు కఠకవ్యాఖ్య కర్తవ్రాసి నారు. లేదా మారీచునకు గలభయమును ఉత్పేక్షించుటకైనా బాలాద్వాదక వర్షోయ, మృది వ్రాసి యుండవచ్చుననిగూడా ఈవ్యాఖ్యాత జెప్పెను.

శ్లోమణి వ్యాఖ్యానమిట్లున్నది:- మారీచు జెప్పిన శ్లోకములోనున్న ద్విశబ్దమేకశేష మగుటవల్ల తరని యర్థము. అందుచే పదియారేండ్లని ఆర్థము గలుగుచున్నది. దీనిని బట్టి భట్టజీచెప్పిన పాశాంతరముగూడ సరిపోవు చున్నది. కావున ఊనప్రేక్షక వర్షోమే అని చెప్పినవెంటనేవిశ్వామిత్రునితో రాముడు వెళ్ళునట! పదియారవ సంవత్సరము ప్రవేశమైనది. అసంవత్సరముతోనే రామునికి నీతకు వివాహమైనది. కావున వివాహకాలమునకు రామునికి పదియారవ సంవత్సరము అని సిద్ధము.

గోవిందకాళాలవారి వ్యాఖ్య:- ఊనవత్సరం, ఎల్ల ఒక పదిగానిమాడుమానములుగానిలేదా అరమానములైనా తక్కువయనిగాని ఒకటి రెండుమొదలైన సంవత్సరములు తక్కువయని యర్థముగాదు. కాన ఊనప్రేక్షకవర్ష, యనగా కొంచెమునెలలు తక్కువ పదియారేండ్ల వయస్సువాడయ్యెను. అందుచే బాలావ్యాఖ్యకృతి విద్యశస్తి నచ నేటి బాలబంధు, అనిదశకరధుడు జెప్పిన వాక్యములో బాల, యనుశబ్ద ప్రయోగమెట్టిది కించించగా, బాల్యయావనసంధిలో బాల్యదని జెప్ప నాచారమున్నది. మరియు “బాలప్రేక్షకాద్వాదాత్పక్షాత్పక్షేతి క్రిత్యేతి” అనువాక్యమున్నది. బాలాద్వాదకవర్షోయ మగృతాస్త్రశ్చ రాఘవః అజాతవ్యంజనః శ్రీమాన్వద్య పత్రనిభేక్షణః, అని మారీచుచెప్పినది రావణుని భయపెట్టుటకై మారీచు అబద్ధమాడి యుండవలెను. ఏమంటే స్వయముగా బాయవ్యాస్త్రముచే జెబ్బరిన్నవాడైననూ, అగృతాస్త్రం, అని చెప్పినాడుగాదా!”

ఈవైఖాసిన ముగ్గురు వ్యాఖ్యాతలు గూడ మారీచువచనములు ఆసత్యములుగానే భావించి ఊనప్రేక్షకవర్షోయ మనుచాని! కొన్నినెలలు తక్కువపదియారేండ్ల వయస్సు అనియే యర్థముజేసిరి; గాని మన వ్యాసకర్తలుమాత్రము ఆసత్యవంతుడు, పాపాత్ముడు, రాక్షసుడైన మారీచువాక్కులనే స్థిరపరచి దశరథునివాక్కులకు విపరీతార్థముతీసికే! మారీచు వాక్యప్రమాణముపైరా ముని! వివాహ కాలముగాటికి పదిరెండేండ్లవయస్సుని జెప్ప బూనుకొన్నాడు.

ఇంతేగాను, వీరివాదనను బలపరుచుటకు నీత పర్లకాలలోనుండగావచ్చిన రావణునితోజెప్పిన “మమ భర్తామహాలేఖా వయసాపంచవింశతిః” అన్నది మరియొకటి! అర్థ్యవాసమునకు బైలుదేశసన్ని రాముడి! ఇరువదియైదు సంవత్సరములు వ్రాయుము. అందులో ఆయోధ్యలో వివాహమైన తరువాతనున్న పదిరెండు సంవత్సరములూ కొట్టివేస్తే వివాహకాలమునకు రామునికి పదుమాడవ సంవత్సరము వశుచు చున్నట్లున్నది. ఇందు విషయమై వ్యాఖ్యాత లేమన్నారో చూడము.

శ్లోమణి:- “సమాద్వాదక రత్నాగ్రం రాఘవస్యనివేళ నే” అనినీతరావణునితోచెప్పినదానిని బట్టివివాహమైనతర్వాత ఆయోధ్యలోపండ్రెండేండ్లున్నారగావున ఎనిమిదివత్సరములైనవరకే రామునికి ఇరువదియైదుమండ్రెండ్లు వయస్సున్నట్లుగన్పించుచున్నది. “మమభర్తామహాలేఖా వయసాపంచవింశతిః” అన్నది పైచెప్పినదాని! విరోధముగాదు. పంచవింశతి, అనెను (క, శబ్దమునకు మాడనియర్థము.) (కశబ్దస్యసహి వాచకత్వేన త్రిత్యలాభః కశబ్దస్యసహి వాచకత్వంతు కఃప్రళాపతితిధిష్ఠః కొర్కవాయస్వ లేష, ఇతికోకాదనగంతవ్యం) గావున, అందు, ఇరువది మూడుఅనగా ఇరువదివినిమిద, ని యర్థము.”

గోవిందకాళాల:- ఇరువదైకేంద్రవానితో సమానవత్సరము జెప్పినది. “ఇవాభేదక నోవిధావాత్” గావున విత్యయావనవత్సరం పకము చేయబడినది.

దేవత లెల్లప్పుడూ ఇసుకపైచేరిండ్ల నయస్సు వారు గదా!”

ఏటిని సమర్థించుటకు ఈవ్యాఖ్యాతలెంత ప్రయాసపడిరో గమనింపవలెను. అక్షర అక్షర మువకుగూడ నర్థము చూపినారు. ఇదియంతయు సెందులకు? వివాహము నాటికి రామునకు పదియారు? వత్సరములు పోయియుని స్థిరపరచుటకే. ఏమి పండ్లండ్లందొడ్ల వారనియంటే వ్యాఖ్యాతలకొంపవిమి మునిగినది! వారికాధువులు లేకపోయెనా? మనవ్యాసకర్తలు నుడివిన మనుధర్మ కాస్త్ర మేమైనది. మనువు ఓప్పుకొనుచుండగా వ్యాఖ్యాతలేల దానిని ప్రమాణముగా గొనలేదు?

మనుధర్మకాస్త్ర మొప్పుకుంటున్నది. గాన రామునికి అయిదవయేటనే యువపయన మైనదని మన వ్యాసకర్తల సిద్ధాంతికరించినారు. గాని వ్యాఖ్యాతలు మాత్రము అటులనలేదు. రామునకు గర్భావస్థ మునందే యువపయనము జరిగినట్లు గోవిందరాజుల వారిమతము. “తచ్ఛిష్ఠ్యధేవ దళరథేవ కామ్యవత్త మాశ్రిత్య గర్భావస్థ మేవకృతం” ఈమతమును వారల అందించ నలసిక పోతువు లేననిన-

నవవాసమునకు బోయెదనని జెప్పవెల్లిన రామునితో కాశల్యాదేవి “దశసప్తచ వర్షాణి జాతస్యతవ పుత్రః” యని యన్నవాక్యమును పూర్వవాక్యములతో సమర్థించుటకే, నవవాసమునకు బోవు నయినయిన యిరువది ఆయిదు వర్షముల పోయి ముగియెడల కాశల్యాదేవిన దశసప్త చవర్షాణి అనువదెట్లు సరియగునని జెప్పియువపయనము ద్వితీయజన్మ గాన అప్పటినుండియే తల్లి గణించెనని యనుకొని యువపయనముయేనిమిదవ యేట జరిగియుండవలెనని సిద్ధాంతముచేసిరి. ఇలాగునే భూవరాహుడలైన వ్యాఖ్యానములలో నున్నది. కాని జన్మకుండి యొకరున్న జీవనయనము నుండి మరియొకరున్న వయస్సును లెక్కించుట బాగులేదని శిరోమణి వ్యాఖ్యానములొనర్చును. ఇంతయొకాక ఈ వ్యాఖ్యాతలు. కాశల్యాదేవిన వయస్సునచకములకు పూర్వ వాక్యములతో సరిలేట్టుటకు అక్షరపరీక్షగూడ

చేసినారు. “దశసప్తచ వర్షాణి జాతస్య తవపుత్రతః కాశల్యాదేవీ పత్యకుటః భూతదశశబ్దస్త్యైక శేషేణ వింశతిరర్థఃచక్షస్య చంద్రోవాచకత్వేన్యై కత్వలాభః చక్షస్త్యేకేపుమానుక్తః కచ్చపేచ్చంద్ర చోరయోః ఇహమేదిసి ”

వ్యాఖ్యాత లిట్లు చెప్పగా మనవ్యాసకర్తలు ఈకాశల్యా వాక్యమునెట్లు సమర్థింకురోగదా! వీరివ్యాసమండు ఈలోకమునే యెక్కువలేను. ఏమో గాని!

రాముడు బాల్యుడని స్థిరపరచుటకు వ్యాసకర్తలు మరియొక ప్రమాణమును జూపిరి. వివాహ మగుటకు ముందుకొన్ని దానములు చేయులసియున్నది. అవిచేయుటకు పిన్న వయస్కులర్హులు గారు. క్రితములు పిన్నవయస్కులైనగుటంచేయే తండ్రియగుదళరథుడే వారినుద్దేశించి గోవాసము మున్నగునవి చేసినాడని కవివాగ్దేవీవాడు అనిపింపు వాగ్దేవీవారు. ఈసంకర్షములొ మూలమిటులున్నది. I. 72,

23. సువర్ణశృంగై స్సమృన్నా
స్సవతానః కాంస్యదోహనాః
గవాం శతసహస్రాణి
చత్వారి పురుషర్షభః
24. విత్తమన్యచ్చ సుబహు
ద్విజేభ్యో రఘునందనః
దదాగోదాన ముద్దిశ్య
పుత్రాణాం పుత్రవత్సలః॥
25. సనుత్రైః కృతగోదానై
ర్వృతస్త సృవతి నైదా
లోకసాలై రివాభాతి
వృత సౌమ్యః ప్రజావతిః॥

“అరఘునందనము పుత్రులయందుమిక్కిలివాత్సల్యము గలవాడు గావున వింశతీకో దనియక వారల సమావర్తకోత్సవమును గురించి బంగారు కొమ్మలు గలవై భాగ్యవంతులగు నాలుగువత్సల

గోవులను దూడలతోను బాలు పిడుగు కంచుసాత్రాల తోను బ్రాహ్మణులకు దానము చేసి కురియు బహుధన మవ్వారిగా వారికినిచ్చె. అప్పుడు సమావర్తనము చేసి కొన్ని పుత్రులు తన్ను బలసియుండగా అడకరథ భూవిభుడు దిక్పాలురు బలసి కొలవ బ్రహ్మజ్ఞుడై యున్న బ్రహ్మజేవునివలె బ్రకాశించెను. (గోదానానామః అనగా కేశములు దాన మనగా ఖండనము ఇదియే వివాహమునకు ముందు నేయించుడు సమావర్తన కర్మమునకుడు.)
(దేవరాజాలవారు.)

మనవ్యాసకర్తల గోదానమంటే గోవులను యిచ్చుటని తప్పదము కేసికొనివారు. సమావర్తన కర్మజరుగగానే పెద్దవాడు తానుగాన బ్రాహ్మణులకు సంభావనల నిష్ఠించెననియే అర్థముగాని రాముడు చిన్న ఎయ్యమ్ముడుగాన అతనిచేతుగ తానుదానములు చేసెనని యర్థముగాదు.

ఈగోదాన కర్మ వివాహముజరుగుటకు ముందు పెండ్లికూరుడు చేసుకొనలసిన కర్మ. నీతరువాతని కిచ్చుటకు నుభయపక్షములవారు సమ్మతిలించి, వివాహ మతాపార్వమును స్థిరపరచిన పై జనకుడు దశరథునితో నిట్లాడెప్పెను. (I. 71.)

23 రామలక్ష్మణయో రాజన్

గోదానం కారయస్వహ

పితృకార్యంచ భద్రం తే

తనో వైవాహికం కురు॥

(రాజులక్ష్మణులకు గోదానంబను సమావర్తన కర్మమును కేయింపుము. నీకు శుభంబగునగాక వివాహకాలమున కేయలసిన పితృకార్యమును నాంది క్రాద్ధమును గావింపుము)

వివాహమును దినమునకు పూర్వము కొకటి రెండు దినములలో పెండ్లికూరుదాచరించవలసిన కర్మగోదానము. ఇదియెంతయమ్మున చేసికొనలసి వని వివేచకుల వారికేకర్మ విధించబడినది, ఈప్రశ్నల కుత్సరపు వేదములలోనిట్లు చెప్పుబడియున్నది.

(అధర్వణ వేదము. (VI I33.)

“బ్రాహ్మణవృత్తి నవలంబించు కుటుంబానికి వేదాధ్యయనము చేయుటకుగాను వానినడ్డిచుట్టు ముంజగడ్డితో చేసిన త్రాటిని గట్టి పవిత్రునిగా చేతురు, యిదియే యుపనయనకర్మ.”

ఇతిర వృత్తులలో చేరుపిల్లలకు పదియారవయేట జరుగు గోదానమే ప్రథమకర్మ. అంతవరకు అక్షణ్ణ వాండ్రు నాత్తుగల్గించబడదు (ఋగ్వేదము (VI 57.) అప్పుడు (పదియారవయేట) వాని నాత్తు కల్గించెదరు”

ఈవేదాచార ప్రకారమే రామునికి జరిగినట్లు గనబడుచున్నది. రాముడు బ్రాహ్మణ వృత్తి నవలంబించలేదు ఎంతసేపు శస్త్రవిద్య యేమగులను గురములను రథములను యెక్కి-తేటకువెళ్లుట మొదలైన కూరులకు యుక్తమైన విద్యలనే పిన్నవయస్సువందు నేర్చినట్లు రామాయణములో నేచెప్పబడియున్నదిగాన నుపనయనము జరిగినట్లు యెచ్చటనూ తెప్పలేదు చెప్పకపోయి నంతమాత్రమున కాలేదని మనమెట్లు చెప్పగలమనియంటే బ్రాహ్మణేతర వృత్తుల నవలంబించువారికి నుపనయన కర్మలేదని వేదశ్రుతులే ప్రమాణము. వేదములలో తెప్పిన యాచార ప్రకారము రాముని వివాహమైనదని స్పష్టముగా అరామాయణ మందుండుట మరియొక ప్రమాణము. ఇంకొకటి బాలకర్మ నానుకరణ కర్మల చేయించినట్లు చెప్పి యుపనయనముచేసికట్లు చెప్పక బోవుటేమిపక్షపాతము కర్మ ముఖ్యమైనదే వాని విషయమై యెందుకూరు కొనవలె! అందుచేరామునకు వేదములనాటి యాచార ప్రకారమే వివాహకర్మజరిగినది. కావున వివాహము నాటికి రామునకు పదియారవవత్సరము ఇది దశరథుడు విశ్వామిత్రునితో చెప్పిన పూనపాదక వర్షమే అనుదానికీ సరిగానున్నది. ఇట్లు వేదోక్తాచారము నకును దశరథుడు చెప్పిక వయస్సునకును వివాహ ముప్పుకు జరిగిన కర్మలకును సరిపోవు చుండగా వ్యాసకర్తలు తెప్పిన పదిరెండేండ్లట్లు సరిపోవును.

వీరకాధరువు నువ్వొకరి ఈస్పృతిని యాధరువు
తీసుకొనవలెనంటే ముందురామాయణ కాలమునమా
నవ ధర్మశాస్త్ర కాలమున్న బరీశించవలసియున్నది.
అకాలనిర్ణయమును బట్టి మనుస్మృతి రామాయణమున
కన్నమించేదని నిశ్చయమైన అప్పుడు అది మనము
పరీశించు గ్రంథమునకు పర్తించును.

ఇట్లు వేదాచార ప్రకరణమునకు వివాహ
కాలమునాటి పదియారేండ్లని స్థిరబడగా మారీమ
వాక్యము తెల్లపరియగును. ఇందువిషయమై యొక
వ్యాఖ్యాత అవాక్యమునే దిద్దినాడు. రెండవవాడు
రాముని పరాక్రమము నుత్తేక్షించుటకు కవిజుట్టు
వాసివాడనెను. మూడవవాడు మారీచబద్ధమాడినా
డనెను. మారీచుని గుణగణనచేసిన వాడెంతమత్యా
దస్సుడో వ్యక్తముగాగలదు. అట్టివాడు అబద్ధమాడ
లేదని వాని మాటలే యేలవిశ్వసించవలెను? అంతే
గాక పెట్టివాటికి పండ్రెండేండ్ల వారే శ్రీరాములైన
భార్యతో గాపురముండు పైట్లు! ఇందువిషయమై
యొకముందు విస్తరముగా జెప్పెదను.

ఇకమాయవేషము వేసుకొని ఎచ్చికరావణునితో నీత
జెప్పినవయస్సునకున్న దళరథుడువిశ్వామిత్రుని తోచె
ప్పినవయస్సునకును యెట్లుసరిపోవును! ఇవిసరితెట్లుట
కు పూర్వవ్యాఖ్యాతిలేనిది దారులు తొక్కిరిస్తూ వా
స్తవిగదా! ఎన్నిప్రకారములు సమర్థించుటకు ప్రయ
త్నించిననూ నొక్కపైకాస్థిరబరిచలేకపోయి. దళర
థుడు జెప్పిన పదియారేండ్లకు వివాహవంతరముఅయో
ధ్యలోనున్న పదిరెండువర్సరములు గలిపితేఅరణ్యవాస
మునకు వెళ్లెంతకాలమునకు ఇరువదిఎనిమిదేండ్లప్రా
యమైయుండవలెను. అట్టిదీనీత ఇరువది అయిదేండ్ల
ప్రాయమనియేజెప్పెను! ఇరువది ఎనిమిదేండ్లకు ఇరు
వదిఅయిదేండ్లకు భేదములేదా! వైరుధ్యమననింక నెటు
లుండవలెను!

ఇది ఇట్లుండ, పనవాసమునకువెళ్లవలెను
శలవుముప్పుకొనుటకు! కాసల్యనద్దకు బోగాలమెచె
ప్పిన ప్రకారముపదియేడు వర్సరములే వయస్సులేలు

దున్నది. ఇదినుంచువాటితోనుపెనుకవాటితోను గూడ
సరిపోతేదు. ఇట్టివిరోధ వాక్యముల సురుకువ
ఇవి విరోధములుగానవట ఎట్లుచెప్పవగును? ఇట్టివా
నివిషయధింపబ్రయత్నించుటకు అక్షరములకుఅర్థము చె
ప్పట మొదలైన అసాధారణప్రయత్నములకు అని
కాశమగుచున్నది. కాసల్యజెప్పినవయస్సునకు స్థిరపర
చుటకు నుపయమైన దగ్గరనుండి తెక్కించినదట.
పుట్టిన దగ్గరనుండితెండియు నుపయమునాటనుండి
తిల్లియు వయస్సులెక్కించెదట. ఇదియెచ్చటి సాంత్
దాయమా! ఎవరికైననుపయనము నాటనుండినా
యములెక్కించెదరా! దత్తులకు దత్తితయిన నాట.
నుండి వయస్సు లెక్కించెదరా! ఇది ఏధర్మశాస్త్ర
మందు జెప్పబడియున్నదో? కారము అనుపదమునకర్థ
మేపుట్టిన సమయము చెలువునదని. అందుచేతనే పుట్టి
నతిథివార నక్షత్రసమయములు లిఖింపబడియుండును
ఉపనయనము నాడివిజరుగునా! అసమయమును బట్టి
లెక్కించెదరా! ఏకాలములోనైన నుపనయనము
నుండి నయస్సు లెక్కించునట్లు మఃయొక ప్రమాణము
చూపగలరా!

ఏకాలమునందునూ యేదేశమునందునూ జరు
గని యాచారమును జెప్పినమర్థింపుట యొంత విశ్వస
నీయముగానుండును. చెప్పినసబలు పండిత ఛామరు
లకు సమృతిముగా నుండవలెను గానిజేమన్న చెప్పినదే
వేదమని ఋకొయించుగూడదు.

రాముని వయస్సిట్లులుండ నికనీతవిషయము
లోలమెకు వివాహమునాటికి యేడేండ్ల ప్రాయముని
శ్రీవ్యాసకర్తలు జెప్పినారు. నీతకైదవయేడు రాగానే
యాపితండి) వివాహవిషయమై అలోచించుట
వింతగాదు అప్పటినుండి రెండేండ్లలోపుననే దగ్గర
వరుడు దొరకినాడు. వివాహమాయెను. ఎంతనుగువు
గాతేల్పివేసినారు! దీని ప్రమాణము వారికి మూర్ఖులు
లైన కామలక్ష్మణులకు వాచి యేడ్పుచు జెప్పిన
వీరవాక్కు.

బాల్యేన బాలాం సంప్రాప్తం భార్యం మాంసహచారిణీం *

బాలాం అనుపదమునకు పిన్న ఎయ్యమ్మురాలని వీరియర్థము. కామని విషయములో 'బాలా' వ్యాదశ వర్ణయం' అని జెప్పిన దానికి పదియారే ధ్వజులకు బాలు డని చెప్పుదురుగాన రాముడుపదియారేండ్లకు తక్కువ ఎయ్యమ్ముగలవాడనియర్థము జెప్పినారు వ్యాఖ్యాతలు "బాల అహోదశాద్వర్ణాన్ త్సంక్షిప్తేభి కధ్యతే" ఈసిద్ధాంతము స్త్రీలపక్షమున చెప్పగూడదాగాన బాలాం అనగా పదియారేండ్లకు తక్కువ ఎయ్యమ్మురాలనియే యర్థము చెప్పవలెను. ప్రాధవశకు పూర్వవశ స్త్రీలకు బాలవశ. దీనినిబట్టి భర్తతో మాడరాని ఎయ్యమ్మురాలని జెప్పటకే మైన ప్రమాణము చూపగలరేమో మనవ్యాస కర్తలు?

"పతి సంయోగ సులభం ఎయోదృష్ట్యాః మే పితా" అనువాక్యమునకుపెనిమిటితోగలయుటకుదగిన ఎయ్యమ్ముగల దానినిగాఢాది అని యర్థము స్పష్టముగా గనిపించుచున్నది. పతిసంయోగమునకు దగినఎయ్యమ్ము స్త్రీలకేద? పండ్రెంజేండ్లకుపైనా? లేక అంతకు లోపున కానివాహమైన తిర్విత అయోధ్యకు వెళ్ళిన తోడనే యెవరి భర్తలతో వారు స్వేచ్ఛగా విహరించి నటు 1. 77. 16. లో జెప్పబడియున్నది.

"రేమిరే ముదితాం; సర్వా భర్తృ భిస్సహతారహా"
(అందరు ముదంబు వారిల శతకాంతమున కనుతిమ కాంతిలంగాడి క్రీడించుచుండిరి.)

29వ శ్లోకములో 'రామస్తు నీతియాసార్థం విజహర
పహాన్యతున్' "

(రాముడును అనుకూలంబగుమనముగలిగి నీతి యందు మనసునిలిపి యాచిడ మనస్సునందు రామను నెలకొని పెట్క బురువు లామెతోడంగాడి విహరించుచుండెను.)

* V. 26. 1. ఆధోమఖముఖీ బాలానిలపుముపచక్రమే, యిచ్చటకుడ, బాలా, అనగా పిన్నవయస్కురాలనియేయర్థము చెప్పదురేమో.

బురువులని జెప్పటకు కారణ మోవ్యాఖ్యాతయిట్లు వ్రాసియున్నారు. అయా బురువులకు దగి భోగోప కరణములతో భోగ మనుభవించినారని తెలియదగినది.

ఇట్లు వివాహమైన వెంటనే భర్తతో గాఢముజేసినట్లు స్పష్టముగా గన్పించుచున్నను శ్రీవ్యాకర్తలు వివరిత తలంపేల జేస్తేరో వారుజెప్పినట్లు వివాహమునాటికి నీత కేడేండ్లు యున్నయెడల ఆప్సడే రహస్యమందు క్రీడించుటెట్లు? అయాబురువులకు దగి నట్లు విహరించు టెట్లు?

యావన ప్రాదుర్భావముగానికస్యలకు వివాహముచేయు నలవాటుబడ్డ యీకాలమునందు తండ్రులు తిహకుతుండ్రకు వివాహముచేసిన వెంటనే ఆత్రవారిండ్లలో ఎదలి వేయుచున్నారా? స్త్రీలకు బ్రహ్మచర్య విధానమంతయు భర్త ఎద్దనుండి యభ్యసించునట్లువిధించియున్నారుగాన చిన్నితనముననే అడపిల్లలకు వివాహముజేయవలసినదని వ్యాస కర్తలు జెప్పినారు. ఇట్లు యెవరైనా వేయుచున్నారేమో జెప్పగలరా?

"వైవాహికావిధి స్త్రీణాం సంస్కారో వైదికస్మృతీ పరిసేవాగురావగిగృహస్థాన్ని పరిక్రియా" అని ఓక ప్రమాణము జూపినారు. దీనియర్థమే మోగమనింప నలసియున్నది. 'వైవాహికావిధి' అను పదములకు యిక్కలమందు జగగుచున్న చిన్నపిల్లల వివాహములేయని అర్థముచేసినారు. అదేవిజమైన యర్థమైన యెడల తరిసేవా మొదలైన గృహోపచారములుచేయుటెట్లు? 'వైదికస్మృతి' అనగా వేదములలో జెప్పిన వైవాహికావిధి వివాహకర్మయే స్త్రీలకు జరిగే ముఖ్యసంస్కారము. వేదములోనూ యిట్లే జెప్పబడ్డది. (ఆధర్వణవేదము I. 14.2) వివాహసంస్కారముజరుగ విధియేగృహస్థులుచేయుకర్మలకు స్త్రీలుపనికిరారు. వేదములో జెప్పిన వివాహకర్మయును ఈవాడు జరుగుచున్నపిల్లల వివాహమున్నయొక్క టియేదనియర్థముజేయగూడదు. అదే అర్థమైన వివాహమైనప్పటికిరజస్వల

గాని పిల్లలను పితృకర్మలయందు యేలచేయి చేసుకొనివ్వరు కిష్టమైనవారు అట్టిపిల్లలచే భుజించి రేలకృతహస్తు ధర్మములనుచేయుటకు వివాహమైవచ్చు టికి కన్యలైరవారు నివేదించ బడినట్లు ప్రస్తుతాచారమువల్ల గన్పించుచున్నది. ధర్మకాస్త్రములో కాచారమువల్లనే వ్యక్తమగును. కావున వైశిష్ట్య శ్లోకము లోనున్న వివాహమునకు నిరోధాలలో బహుమన్న చిన్నపిల్లల వివాహములని యర్థము గాదు.

నేడములలో శిష్ట, వైవాహికావిధికాస్త్రీలకు శిష్ట ప్రథమ సంస్కారము! అనేడములలో యెట్లు చెప్పబడియున్నదో చూచుము. అధర్వణ వేదము II. 36. లో స్త్రీలకు యుక్తవయస్సురాగా నేవివాహము సయవలెనని మంత్రమేమున్నది గాని యిన్ని సంవత్సరముల ప్రాయమురాగానే వివాహము చెయవలెనని శిష్టశాస్త్రముక్తవయస్సునగా నేమియర్థము? అనేమి దుష్కర్మించబడిన ముగ్ధుని వివాహమును బరికల్పించిన దీని అర్థము వ్యక్తమగును. వివాహాన్వితంబయి మగిసింహ (రాజు) యే వధూవరుల సంధానము జరిగినట్లున్నది. VII. 36. “సంతోష హృదయముతో మంచము నెక్కుము. ఈర్ష్య సంహతామిమ్మా VII. 37. కావున యుక్తవయస్సునగా రామాదులములో శిష్టవపతిసంయోగ సులభియయ్య అనియే. అవగా రజస్వలా అయిన పిల్లలు యానిగాని తిత్సూర్వము గాదని స్పష్టమే. సంధానమైన మరుసటి యుదయమునకు పురుషుడు స్త్రీని యిట్లుబిలుచును. “నేను పురుషుడను. నివు స్త్రీవి. నేను ఋతువును, నివు వాక్యమువు. నేను అశ్వమును నివు భూమివి. కాన పుట్టబోయి పిల్లల తలితండ్రులుగా మనము కలసియుంటము” వివాహముగాని పురుషులు వివాహము చేసుకొని కలదను. విస్తార దాశములను చేయువారు కొమాళ్లనుకోరదను. యెక్కువ ఆయిశ్వర్యము కొరకు వశించని కక్తిగలవారైనా మనవిద్ధరమూ కలసియుండదు, (అధర్వణ వేదము VI I. 71. 72) రజస్వలాకు మందుబడిగడితినా టివివాహమయియుండెయినా కన్యమలకర్థమేమిగావున నిధువువివాహమునాటికి రజస్వలా అయ్యియుండవలెను.

ఇదియే పూర్వాచారము. నీతకు వివాహము ఈ అచార ప్రకారమే జరిగినది. పూర్వపువ్యాఖ్యానమునూడ వివాహమునాటికి నీతకు కర్తతో గాపురము చేయదగిన వయసుండెననియే స్థిరబరచిరి.

మాయాహుత్యతో నచ్చిక రావణునితో నీతతన యొక్కయు తన భర్త యొక్కయు వయస్సులను శిష్టులు యుక్తమా ఆయుక్తమా యనునది విమర్శించక శ్రీఅంజనేయుల వారితో శిష్టత యంశములన్ని మహాయుక్తముగా నవ్వవని శ్రీవ్యాసకర్తలు నడుర్చించినారు. హనుమంతునితో అశోకవృక్షము క్రింద నీల శిష్టన నుడవులలో నొక్కటియైన ఆయుక్త పడమున్నట్లు గ్రంథమందు గన్పించదు. అయితము వ్యాసార్థల కెట్లు దోచెనోగాని అది యన్నియు యుక్తములేమని స్థిరబరచిరి. అది ఎవరైనా ఆయుక్తములంటేవా!

మాయావేషధారి యైయున్న రావణుడు అది గనజేమి? నీత శిష్టవేదమి? III. 46.

15. కాత్వం కాంచన వర్ణాభే వీతకాశేయ వాసిని?

31. కాఽని కస్య కుతశ్చ త్ర్యం కిన్నీమిత్రంచ వండకాఁ ఏకాచరిసి కల్యాణి ఘోరా న్రాక్షససేవిత్వాః ।

ఈద్రశ్యల కంత ఎరకు అవసరమో అంతవరక ప్రశ్నోత్తర మివ్వవలెనా లేదా? అంతకు నధికముగా ప్రసంగించుట నీతివంటి గుణవంతురాలికి యుక్తము గానరాదువా? ఇది గౌరవవంకీయులగు స్త్రీలకు దగి యున్నదా?

ఇట్టి ప్రశ్నలకు సుటయే గాను. మర్యాద గల స్త్రీలతో ఆనరాని పలుకులు నూడ నాడినాడు. (III. 46)

19. విశాలంజయనంవీస ముగూరకరికరోపమాః । ఏతావువచితౌ వృత్తౌ

సంహతా సంప్రవర్తితా॥
వీనోన్నత ముఖా కాంతా
స్నిగ్ధా తాళఫలపమా॥)

20 మణిప్రవేశాభరణా

రుచికాతే షయోధరా
చారుస్మితే చారుదరి
చారునేత్రేవిలాసిని
మనోహరసి మేకాన్తే
నదీకూల మివాంభసా ॥

పరస్త్రీ ఒక్కరికే యుండగా పెద్దమనిషైన
వాడెవ డైనట్లు బలుకువా! ఈపలుకుల ఎలవనే
వాడెంత పవిత్ర వేషము ధైకివేసుకున్ననూ వాని
గుణవైభవి స్పష్టపడగలదు. అటువంటి విచవాక్కు-
లను బలుకుచున్నవై మొగవానితో నీరవంటి పుణ్య
చార్మి మాటవైవా మాట్లాడువా! మాట్లాడిన
గౌరవించువా! గౌరవించిన తనయొక్క ఎఱుగును
తెప్పవా! ఈసందర్భములో నీరనుడివిన నుడువులవల్ల
నీరయొక్క గరియతయెంత తగ్గియున్నదో చూడుడి!
గ్రాహ్యుని వేషము లోనుండి వాడుగాన
చెప్పకపోతే శపించునేమో యన్నభీతిచే శపించి
ఒక శ్లోకమున్నది.

III. 47. 2 “బ్రాహ్మణశ్చాతిథిశ్చాయ
మనుక్రోహిశపేతమామ్”

చెప్పకపోతే శపించునని భయపడ్డది. ఏమిటి
చెప్పకపోతే! వాడడిగినవానికి మరియైన ప్రత్యుత్తరపు
కాని అడగనిఅంశములు చెప్పకపోతే అనిగాదు *
రావణుడడిగిన ప్రశ్నలలో నీరవయస్సును రాముని

వయస్సునుగోరినది ఒకటైతలేదు. అయిననూ మర్యాద
హీనముగా మాట్లాడిన వానితో గౌరవ పరీక్షనకు
లోపమును గలుగజేయు తన వయస్సును తెప్పట
నీరకు యుక్తముగా నున్నదనుట యెట్లు!

నీర మరియొక సమయములో తనను ప్రశ్నరడి
గిన నెట్లు మాట్లాడెనో చూతము. అంకలో అశోక
వృక్షమునకు ఉరిబోసుకొనుటకు సిద్ధముగా నుండగా
హనుమంతుడు నీరను ప్రశ్నించెను. ఈప్రశ్నలు
రావణుడడిగినప్రశ్నలకు సమానములే. V. 88.

3 కాను వద్యపలాశాక్షే

స్థిప్త కాశేయవాసిని ।

ద్రుమస్యశాఖామాలంబ్య

తిష్ఠనీత్యమనిందితే।

... ..

కావ్యంభససి శోభనే.

9 శోను పుత్రఃపితా భ్రాతా

భర్తావాతేనుచుద్యమే

రావణుడడిగిన ప్రశ్నల కంటే ఈప్రశ్నలు
పెచ్చు విషయ గానున్నవి గానిరావణుడు బలికన
అమర్యాద సంభాషణ ఇచ్చటలేదు. మరియు,
మహామర్యాద గాను, అతఃప్రతిగాను నడిపివాడు
హనుమంతుడు. అయినప్పటికి నీరయొక్క ప్రత్యుత్త-
రపు మాత్రము కిందిద్భేదముగా నున్నది. ప్రశ్నలు
అడుగువారి గుణముల కనుగుణముగానే యున్నవి.
దుర్మార్గుడైన రాక్షసుని ప్రశ్నలదుష్టవాక్కులతోనన్న
సద్మార్గుడైన హనుమంతుని ప్రశ్నలమర్యాదతోగూడిన
వాక్కులతోను నున్నవి. అయిననూ, ప్రత్యుత్తరపు
ఇయ్యవలసినది నీలేగాన ఒక్కరిని జబాబుచెప్పెను.

* అనుక్రోహి శపేతమామ్, అని మరియొక ఉద్దేశమున అనునది యుండవచ్చును. నీర పుణ్యచార్మి.
వాడు దుర్మార్గు లాడుచున్నవాడు. గాన అట్టివాడడిగిన ప్రశ్నలకు జబాబు చెప్పనివ్వవలెను. కాని
అతిధిగా వచ్చినవాడు. వాని ప్రత్యుత్తరము ఇవ్వకపోతే శపించునని అనుటన్నది. గావుననే తరువాత
శ్లోకములో, కొంచెము నీపాలోచించి దని యున్నది. ఈఅలోచించుట యెందుకో! వాడడిగిన
పరుష వాక్కులకు కోపమువచ్చి అకోపమునగుకొనుటకు గాచా!.

గాని హనుమంతునితో చెప్పన హంశములు రావణునితో శలవెప్పవో తెలియ నున్నది రావణునికిన్ని హనుమంతునికిన్ని ఇచ్చిన ఉత్తరువులను ఒక్కటే యని కాపుటకై, ఆయుత్తరువులు గల స్లోకములిందు బొందుబరచి చూపెయ్యింపబడి.

రావణున కిచ్చిన యుత్తరువు. III. 49.

- 3 దుహితా జనకస్యాహమ్ ప్రేథిలస్య మహాత్మనః! నీతాహమ్నాకస్మి భద్రం తే రామస్యమహీషీద్విజ!
- 4 ఉషిత్వా ద్వాదశ సమా ఇత్యుకూటాం నివేశ నే భుంజానాం మానుషాన్మోగాంత్సర్వకామసమృద్ధిం
- 5 తతః శ్రుయోదశేవరే రాజాఽమిత్రయతః ప్రభుః! అభిషేచయితుం రామం సమేతో రాజమన్త్రిభిః॥
- 6 తస్మిన్త్రయంభియ మజేతు రాఘవస్యాభి షేచనే కైకేయా నామధిరార మాన్యాసాయాచ తేనరన్॥
- 7 పృథిగ్పాత్యుక్తు కైకేయా శ్వసురిం సుశ్రుతేః మే! మమప్రాజనం ధర్మ ర్భృతస్యాభి షేచనన్॥
- 8 ద్వాపరాయ చ భిరారం సత్యసంధం నృపాత్రిమమ్ వాద్యభోక్షే చన్యస్యే సహావ్యేచ కథం సచ
- 9 ఏషమే జీవితస్యాంతో రామానుద్యభిషిచ్యతే! ఇతిబ్రవాణాం కైకేయాంశ్వశుగోమేసమానదః॥
- 10 ఆయాదతాధిర్వర్ధిరైవ యాజ్ఞాచ కారసా! మమభిరా మహలేజా మమసాపంః వింశతే॥
- 11 అష్టాదశవా నర్తకమమగన్య నిగ్ధతే! రామేతిప్రభుగోలోకేగుణాన్ స్సృజాన్ నమః॥
- 12 విశాలాక్షః మహాబాహుః సర్వభూతి హితేరన్॥ కామారస్య సుహలేనాపితా వరః ధన్య మవే॥
- 13 కైకేయాప్రియకామార్ధంతరామో వాక్యమేచ మత్! అభిషేకాయతు కుమ సమీపంరామ మాగతం॥
- 14 కైకేయా మమభిరార మిత్తువాచ భృతం వచః! తిషేత్వాసమాజ్ఞాప్తం మమేదం శృణు రాఘవ!
- 15 భరతాయ పృథావ్య మిదం రాజ్యమకంటకమ్! త్వయాహి ఖిలస్సవ్యం నవనరాణి పంచచ॥
- 16 వశేః ప్రజా కాకున్ధ పితరం మోచయావృతాత్! తథేత్యక్త్వావతాం రామకైకేయామగతోభయః॥
- 17 చకారత్వ దచన్త స్యామమభరా దృఢవృత్తిః! దద్వాన్మ ప్రతిగృహ్ణేమాన్యేన్ద్రం బ్రూయాన్మ చాన్యశిమ్॥
- 18 ఏతద్వాన్మగ రామస్య ధ్రువంవ్రత మనుత్తమమ్!

హనుమంతున కిచ్చిన యుత్తరువు. V. 33.

- 16 మ్మహాదశరథస్యాహం శక్రునైవ్య పృథావీనః॥ దుహితా జనకస్యాహం వైశేహ స్య మహాత్మనః॥
- 17 నీతేతిహామ వామ్నాహం శాశ్వరామస్యభీమతః! సమాత్వాదశ తత్రాహం రాఘవస్య నివేశనే॥
- 18 భుజాంనామానుషాన్మోగాన్ సర్వకామసమృద్ధిం॥ తస్మత్రయోదశేవరే రాజ్యేనేత్యుక్తు వందనమ్॥
- 19 అభిషేచయితుం రాజాసోపాధ్యాయ ప్రచక్ర మే! తస్మిన్ సంభ్రయమాజేతు రాఘవస్యాభి షేచనే॥
- 20 కైకేయానామ ధిరారం దేవీవచన మబ్రవీత్
- 21 ప్రేత్యత్తుక్తుం త్వయా వాక్యం ప్రీత్యాన్యపతిన త్తమ్
- 22 తిచ్చేన్మ వితథంకార్యం వనం గచ్ఛతు రాఘవ!
- 20 వేదవేదయో నఖాజేయం పృథ్వీహం మమభోజనం!
- 21 ఏషమే జీవితస్యాంతో రామానుద్యభిషిచ్యతే॥
- 22 ప్రపరాజానత్య వాద్దేవాన్ వరగావ మనుష్మరన్॥
- 23 మమోహం చ వింశ్రుత్యా కైకేయాః ప్రారమప్రియమ్! తతస్తునవిగో రాజానత్యే ధర్మేన్యవస్థితః
- 24 క్షేప్రగ్ యశస్వినంపుత్రం గుడనాజ్య మచాయత సమీతుర్వచనం శ్రీమానభిషేకాత్పరం ప్రియమ్!
- 25 మహాపూర్వమావాద్యబాచాపృథిగ్పాతవాన్! దద్వాన్మ పృథిగ్పాత్యాహమ్ బ్రూయాత్కించ దప్రియమ్॥
- 6 అపిజీగిత హేతోర్నా రామస్యస్య పరాక్రమః!

ఇత్యుక్తవాలోనిద్దరితో జెప్పించి సమానముగా వాక్యమా రావణునితో జెప్పిన హంశములలో నీత పెద్దతెడ దశరథులకు నిందించిన ట్లున్నది. తన యొక్కయు, తనధర్మ యొక్కయు వయస్సులు ఒకటి పెక్కుజెప్పించి, ఇద్దరిదిగిన ప్రశ్నలు ఒక్కలాగునున్నప్పుడు, జబాబు ఒక్కేలాగుండ వో వామనుంతునితో జెప్పటకు నవసరమృదేములు రావణునితో జెప్పటకే. బ్రాహ్మణుడు, అతిధి చెప్పకన యని భయముచేత చెప్పినదల యదార్థమైనయుత్తరమునచె:

భయపడునా లేదా? అనవసరమైన తనయొక్కయు తనపెనిమిటి యొక్కయు పనులు జెప్పకపోతే శపించునని భయపడునా? గొప్పయింటి పిల్ల, గొప్ప యింటిలోడలు. గొప్పవాని భార్య; స్వతహాగా నిష్కళంకమైన గుణశారవసుగలది? అట్టియాపె పరపురుషునితో (ఎంతభాగ్యవంతుడైనా) పెద్దలను దూషించుచూ తనవయస్సు చెప్పినదిగట యుక్త ముగానున్నదా? ఏకాలమందైననూ, ఏవాలిమందైననూ కులస్త్రీలు పైపురుషుని తనవయస్సు జెప్పు వాచారమున్నదా? ఏదర్భకాస్త్రమైననూ గొప్పకొను చున్నదా? లోకాచారమైన గలదా?

ఇట్టి గుణహీనతను గలగజయు వాక్కులను నీతయన్నట్లు వాల్మీకివాగ్నియుండునా? రామాయణ మునందు మరియొచ్చుటవైననూ నీత ఇల్లుమాట్లాడి నట్లున్నదా? నీతను తనవృత్తాంతము జెప్పమని యడి గిన వారు మువ్వరు. అవమాయ భాగ్యవంతుడేవము వేసుకున్న రాణుడు, అంజనేయులు. అవమాయా లేవి జేసిన ప్రశ్న ఇది:—

24. స్వయంవరోకిల్పపాస్త్రాన్వయనేనయశస్వివా రాఘవేశోధి మేనీతే కదాశ్చత్రిముపాగతా॥

తంకథాం శ్రోతుమిచ్ఛామి
విస్తరేణచ మ్రోలి
యదాను యాతం కాస్త్యేన
తస్మేత్వంవక్తు మర్హసి॥

నీతా! మహాకీర్తి మంతుడైన రామడు నిన్ను స్వయంవరమున బొందెను గదా. ఈసంగతి నేను వినియున్నాను. మైథిలీకుశభవంతయు సరిస్తరముగా వివరించుచున్నాను. కావున జరిగినది జరిగినట్లుగా గానివంతయు జెప్పవలయునని యడిగెను.

_____ కు ఇచ్చిన ప్రశ్నలైనందుల వివాహా
* (అనుకోహి) చెప్పాలనీకీ. లోటి స్త్రీ వాడు దుర్భాష అట్టియాపెతోన "పతిసృ ఆతిథిగా వచ్చివాడొప్పురుమేసితా చింతామన్య స్తోకములలో, కొంచె పరుష వాక్కులకు

గమదీనో విత్తవాళాదీవాదనః అనిగుభావముగా పె మిటితో గలయుటకు దగినవయస్సు కాగానే యని జెప్పినది. అయినప్పింతయనియే జెప్పలేదు.

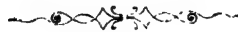
తరువాత అంజనేయులవారు నీతను వృత్తాంత ముడిగినవారు. వాంతో నూతనవయస్సింతయని జెప్పలేదు. యోగ్యులు సాధువులు మర్యాదస్తులు అయినవాంతో అనసరమైనను నయస్సు జెప్పలేదు. అయోగ్యుడు ఆ మర్యాదవాక్కులను బలకచుండువాడు అయినరాన ణునిగో పెద్దల నిందించుట తన వయస్సు శైపుట మొదలైన హీనవాక్కులు బలికినట్లు వాల్మీకివంటి కవివ్రాయునా? వాగ్నిన యొకనోవాగ్ని మరియొ కనో వ్రాయకుండునా, రాణునితో జెప్పిన ఆస్తాదశవర్షాణి మహావర్షకణ్యతై; మనవయస్సులో శిశిత్వా ద్వాదశసమా, అనుక్లోకములో జెప్పకపది రండువర్షిన్నరములు తీసివేయగామిగిలినది అరేండ్లగదా! యవమాయగో జెప్పకప్పుడు అరేండ్ల వయస్సుదానను కాగానేయని యేలవ్రాయును. వాల్మీకికి గణితము తెలియలేదు:

మరియు రాణునితో జెప్పినది యున్న శ్లోక ములలో ౫ 1/2 మొదలు 11 1/2 వరకు (బాకట్టు లోజూపినవి.) ఎదలి జరివినను కథాపందర్భము చెడదు. ఇంతేగాదు దశాధుని దూషించు వాక్కులు ప్రతముండవు. బ్రాయాత్కించి దప్రియమ్ ఇదిరా మని దృఢవ్రతముగదా! అట్టివానిభార్యదూత్రంబిరి యమును బలకునా? అందులో భూష్టాలైన మామగా రినిమాషించునా? గావున ఈశ్లోకములు మొదటికవిని గావని స్పష్టమవుచున్నవి. వీటిని లోలించుటలను నవ్వమేమిలేదుగాని గృంధమనకు¹ యుక్తకాగ లకు. ఇట్టి అనందర్భములు చూచియే శ్రీవైద్యా గారు దిండిల్ ఆఫ్ రామాయణ (The Riddle of Ramayana) లో బాల్యవివాహములకు ప్రమాణములకు జూపుటకై యురిచేతనో యిటీల చూర్చబడిన శ్లోక ములని యన్నాడు. వైద్యాగారేకాదు. ఈర్ష్యలేని

కృదయమతో జదువు వారసరైననూ యిమాట
అనకతీరదు.

ఇట్టిమార్పుకుల్లోకి మరెన్నియోరామాయణకుం
దున్నవి. వీటిన్నింటిని నిగ్రంథముయొక్క యధాత్మము
కప్పివేయ బడియున్నది. నిజమైన దేశాభిమానుల
ట్టివాటిని తొలగించి గ్రంథమును శుభ్రపరచి యధాగ్ర
మును వెల్లడిచేసి మనదేశమునకు ప్రఖ్యాతి తేనెలెత్తి
గాని వాటికేబట్టుకొని ఆవేశ యధార్థములని నాపింప
ప్రయత్నించుట నిర్లొభములేదు. విరుద్ధవాక్యము

లెన్నియోయందుటచేతను లోకాతీతములైన సంగతు
లన్నియో యందుటచేతను రామాయణగ్రంథమందు
జెప్పిన కథ నిజముగాదనియు అందు చరిత్రాంశము
లేవీ లేవనియు అనేకమంది విద్వాంసులు కొట్టి బార
వైచినారు. ఇందువలన గ్రంథమునకు గలముఖ్యత
చెడినది. అట్లుగాక దానిలోనుండు నిజమును బైటబెట్ట
ప్రయత్నియింపఁగల్గి మానులంకరును. చేయవలసివచ్చె
నిజమును బైట, పట్టుటవల్ల మన మతాచారముల కెట్టి
లోటులేదు. పట్టుకొని గౌరవమునప్పుడు. విరుద్ధగా
సత్యమే ప్రమాణము ఓం తత్సత్.

వ సంతకోకిలము .

— : ౦ : —

(అనంత పంతుల తామరింగ స్వామిగారు.)

— ౧౯౧౧ / ౧౯౧౨ —

తా॥ మూర్తీభావ శ్రీ ౨౦౦౦ తేలఁ ద్రుటిగో మోమోటమానీకునీ

వేకాంతంబున శుభ్రజీల భయమో- యింపెననీ గానమీ
లోకుల్వొంట రు ద్రదో- పలుకుచూలో కైకనమ్మోహన
శ్రీకంఠస్వగ ముత్తినాను మనవిన్ జెల్లించు మాకోయిలా!

క॥ పలుగాకులతో లోకం బలరుట నేకాంతవాస మతి యోగ్యముగా
దలంచుచు వృత్తాగ్రమునన్ దలదాచుకయుందువో ముదంబునఁ బోమా!

ఉ॥ కాకులలోనఁ గాకివయి కాటుకవన్నియఁ గల్గినల్పనివీ
లోకులెఱుంగు బెట్టు లిలలోపలఁ బాచమ సుస్వరంబుతో
నీకంతకంఠ మొత్తినుధనించెడుగానముఁ బూచుమంతలన్
కాకి నిసుగదేదో, కలకంఠమదేదియొ తేటతెల్లమా!

ఊ॥ నీయమృతా భగానమును నేవిని పిన్నతనంబు నందునీ
వేయడనోకనుంగొన మహీగుహముల్లని కాంచలేకకో
కోయనినేను కూయుటనె కోయనిహాయిని సూర్యుచుంటి, వా
తీయనికంఠ మిప్పుడలఁ తింబడె గాకటు పల్కరింపగన్!

- క॥ నవరస పోషిత జీవనము వసంతాశ్రయముఁ గలిగిమోహన మగునో
నవకవితాకలకంఠము! పవనంతపికంబు బదులు పలుకఁ బలుకుమా!
- చ॥ పలికితె కోయిలా! విబుధవర్ణిత కీర్తి విరాజితాన్యుతో
త్కలితమృదూక్తి నాతతి సుధామయ భాన మరున్న వాంకురం
బులఁజలియించు నవ్యగస పూర్వను శూనానభవీది కాశిర;
స్థలమున శీనఖండ సదశంబుగనన్ నటియింపఁ జేయుచున్॥
- క॥ కల, కల, కలయ్యోపిముమ్మార్వలికెదవాతత్వ మెఱుకే పడెనఖిల జగం
బులు, బరభృత నలుగా నెందలరగనిను మాత్రమే ట యదికల మెనుమా !
- క॥ అమరగఘ్నశోచోన్మాద్యుమాగ రసంధురెనొకట సంమరొ యుభా
వముఁ గొని మున్నూరటులే యమృతమగుదుతమును జలిపియలరె దోషికమా!
- క॥ నీకలగానము కన్నన్ బ్రాకటముగ మించిపాడు వారరయఁగభా
లోకములో నాకముతోఁ గోలొయను చడగెదీవోకో... కోకిలమా!
- క॥ అలవిష్టుపదము నొరసెడు నిలారునాము నెక్కించాచి తే! మాధవునిన్
గలఁడు, కలంఠని, కలంఠని కలకుతమునఁ బలుకే నేను కతనొ వికనుఁ!
- క॥ వనరమకును మాధవునకు ఘనతర కల్యాణమగును కాపున రుద్రో
జనులార! యావినోదము గనుడను చెలుఁగెత్తి పలువగా వచ్చితివో!
- క॥ వాచాలత సీచంబని గోచగమిత భావణలయి వో మన్మథకునా
లోచించి కొసరిపాడెదొ మేచగనిచయమున నెఱుఁగెనుటసెను లీలన్ ॥
- గీ॥ దివ్యశారీర మాధురిఁ జేరుచడగ । వసుధ జులఁగు, దెల్పఁగ వచ్చితి
నవ్యదివి దూతవంతుఁ గర్ణామమోచ । నవసుధానార కలితగానంబు వినుచు
- మ॥ నవచూతాగ్రము నెక్కిపిక్కిన, వసంతా వాసమునే శేసినన్,
జివురంగొన్నులఁ జేరి పల్లవమునొతే మెక్కినన్ గిన్నగ
నవనత్యంతము నెఱ్ఱఁ జేసినచుగాకం బొదఁగఁ జూచునీ
భవదీయాద్భుత మాధురీ లొదివ్య స్థానగా నాస్పృశిన్!
- క॥ కవిభృతమాన సనరసీ ప్రియము కల్లోల కవితభావ జుమా
భవదీయమధుర గాఁము సెపులంబడ మోగితులైనఁ జిరుంచుఁ గదే!
- చ॥ సరసులు కల్లుచోటు, సురనంబులు గ్రాలెడుచోటు, పద్మినిల్
కరమల గారుచోటు, గణికామలు లోపైడిచోటు, పల్లవ
స్ఫురితము లైనచోటు, మధుచోడులు ద్రిమ్మరుచోటునా వనాం
తరమిరవౌట నీకీటు సుధామధుర స్వరమబ్బెనే మోకో!

మ॥ చిపురుం గొమ్మలపల్లవాధర రసశ్రీనానుటన్ లోకసం
స్తవనీయంబగు గాన కౌశలమహత్వం బబ్బెనోనీకు, లే
కవసంత ప్రథితైక సంగతిని రాగాలాప మీహంది తో
నవనవ్యామృత సద్రసాక్తమగు గానంబూని మారాడుమా!

బ॥ నలువౌరాగములెల్ల గొమ్మలపున్నాగంబు లెన్నన్దమిన్
దలలూపున్ మధుపాళి మన్నిలెడు, మోదాంభోధి నోలాడిరం
జలునెంచన్ గవిసంచయంబు, సుమనశ్శ్రీ మంగళ సంపూతని
ర్మల మాతావకగాన కూజితస మీరస్పర్శ మూలంబునన్॥

క॥ యావముగలిగిన సద్గుణ మోపనిచో విఫలమందు; నొగిహేయంబౌ
రూపమునొగిదిన సగుణ సురూపిని వగుటను సురూపిని కావే

చ॥ కనకం జరాచరాత్మక జగంబుననిండియు నందునందు నిం
పానరనిజాశ మొండ ఖలముంచుచు లీలఘటించు నీశ్వరుం
డనుట బతతిలోకమున నాతని గానకళావతారము
చనియెడ గోయిలా! నీను; నవామృతసారము నించి పాడుటన్.

మ॥ కనులన్ రాగము, కర్ణ పేయమగు నీగానంబునన్ రాగమున్
మనునాహారమునందు రాగము, వసంతప్రాప్తి మై రాగమున్
పనితాపాంధగణు హుగరచనా ప్రాచయవ ద్రాగమున్
గనిరాగాత్మిక దిన్య హృదయనిన్ గామింతునో కోయిలా!

గీ॥ నీలమశి నీలవర్ణగో పాలుఁజేయలభువనమోహను డయ్యెనో పానరెనెటుల
రాగమయఁడయ్యె నత్తమవిరాగు డగుచు నోపికమ నీప్రకటులగుచుందువందు॥

ఉ॥ పాదపవాసమున్, మృదులపల్లవభక్షణ, మంబుపాసమున్,
మోదవిక్రీర్ణ మాససము, మోహనమాధవ సన్నిధానమున్,
భేదయ యీషణత్రయ వినిర్జితజీవసమున్ జెలంగని
నాదుమదిన్ దలంచెద ననారతమింక విరాగ మూర్తిగాన్॥

భద్రాచలయాత్ర.

(పెద్దిభొట్ల వీరయ్య గారు వి. చో. వి. యల్.)

గోదావరీనదీతీరమందు దండకారణ్య మధ్యమున శ్రీభద్రాచల షేత్రముగలదు. శ్రీరామచంద్రుడు సీతా లక్ష్మణ సమేతుడై భద్రగిరియందుండుటయు సుప్రసిద్ధభక్తులగు కంచర్ల గోపన్నగారను రామదాసుగారు ప్రస్తుతము భద్రాద్రి యందుండు దేవాలయ మునకై విశేషము సామ్యు వెచ్చించిన నంగ తియు నెల్లరకువిదితము. ప్రతిసంవత్సరము చైత్రశుద్ధ నవమినాడు శ్రీరామ కళ్యాణోత్సవమతివైభవముతో జరుగుటయు వేనవేలు యాత్రికులప్పట్టున నచ్చటికిఁబోవు చుండుటయు ననేకసంవత్సరములుగా జరుగుచున్నది. కాని యీ క్రొవనసంవత్సరమునగత (ఏప్రిల్ 2 తారీఖున) జరిగిన శ్రీరామనవమి మహోత్సవమునకు భద్రాచలమునకు పచ్చిన యాత్రికులసౌఖ్య యపరిమితమై యుండెను. ఈ సంవత్సరము కాలమాసము చక్కగనుండి కలరా మొదలగు జాడ్యములు దూరమగుటచేతను వృత్తి గ్రామమునకు రైలుస్టేషను 50 మైళ్ల దూరములోనుండినను భోధ్య మోటారుబండ్ల సౌకర్యమును బట్టి మారుమూలలనున్న ప్రజలుసహితము యాత్రకుబోవుటకెక్కువ అవకాశము గలుగుటయు బాగుగనుల పర్యవే

మగు సింగరేణి ప్యాంతమున భద్రాద్రివరకు కొంతదూరమురైలు కొంతదూరము మోటారు బోవుచుండుటయు యాత్రికులకెక్కువ పోతాహమునకు గారణము లయ్యెను. రైలుమోటారుల సౌకర్యములుపెచ్చినకొలదిని యాత్రికులు భద్రాద్రి కపరిమితముగ బోవుట కెక్కువ మీగలుగును.

ప్రస్తుతముగ భద్రాచలమునకు నాలుగు మార్గములు గలవు. రాజమహేంద్రవర ప్రాంతమువారు గోదావరి మీద స్టీమరుతోను బోట్లతోను పయనమగు చుండురు. పాపి కొండల నందున గోదావరివై శాల్యముమక్కిలి తక్కువగుట చేతగాలి విపరీతమైనచోనచ్చట పడవలురాతికిదగిలి బద్దలగుట కవకాశముగలదు. కాని యీప్రయాణము శరీరదాన కాయాసములేదు. నదిలో నీరు తక్కువగుటచేత స్టీమర్లు ప్రయాణము సుకరిముగారు. ఏలూరుచింతలపూడిప్రాంతములజనులు చింతలపూడి అశ్వారావుపేట మార్గమున అరణ్యములోనుంచి భద్రాద్రి చేరుదురు. బెజినాడకు దక్షిణమున పశ్చిమముననున్నవారు ఎర్రుపాలెం రైలుస్టేషను దగ్గరరైలుదిగి బండ్లమీద తిరువూరు మీదుగానరణ్యములోనుంచి పోవుదురు. నాల్గవ

మార్గము సింగరేణిబొగ్గుగనుల వద్దనుంచి బండ్లమీద నరణ్యమున బోవలెను. ఇచ్చటనే మోటారుబండ్లు నూతనముగా నడుపుచున్నారు. బెజవాడనుంచితిరువూరువరకు రోడ్డు గలదు. కొండపల్లి మీదుగా మోటారులచచ్చటికి బోవుచున్నవి. బెజవాడకునుకొండపల్లికిని 11 మైళ్లుదూరము. కొండపల్లినుంచి తిరువూరుకు 39 మైళ్లుదూరము. తిరువూరుకు భద్రాచలమునకు 48 మైళ్లుదూరము. ఇందుమూడు వంతులరణ్యము. అరణ్యములో నొక్కబండిమాత్రము పోవుటకు దగిలవెడల్పుగల మార్గముండును. అరణ్యమంతయు నైజాం దొరగనము వారిది.

గోదావరికినుత్తర భాగమున భద్రాచలమున్నది.

భద్రాచలం తాలూకాశనివారప్పేట జమీం దారులగుశ్రీరాజా పార్థసారథిఅప్పారావు బహదరు జమీందారుగారికి చెందియున్నది. ఇదియేజన్మి, అనగా; మన్మథ ప్రదేశములోచేరినది. భద్రాచలంలో బ్రహ్మచారి కచ్చేరీలుపోస్తుఆసీసు తెలిగొప్పుఆసీసు ఆరు పత్రి గలవు. ఇచ్చట నుండు తహసీలుదార్ రొక్కడేనబురిజిప్సోరుగిరస్తదారుమేజిస్ట్రేటు హెడ్డు అక్కరితెలు మొదలగు పను నిర్వహింపుచుండును. వీరికి రివిన్యూ సీలిల్ అధికారములు కూడా గలవు. దేవాలయము మాత్రము నైజాం ప్రభుత్వము వారిచాలనలోనున్నది. అమీన్దారుగారొండు దేవాలయమును గురించినపనులు నైజాంగారి తరపున నెరవేర్చుచుండురు. దేవాలయము వద్దనుభయరక్షక భటులుప్రత్యక్షము స్వామి దర్శనమునకై యాత్రికులు పొందు పర్యాయ

ననువ్వింప నలవికాదు. శిశువుగాని ధనవ్యయముగాని లేనిచో వెళ్ళినదారిని స్వామి దర్శనములేకుండ నింటికి తిరిగిరావలసినదే. అటుల వచ్చినవారిలో మామిత్రిలగు కాంభొట్లుగా రొకరు. రక్షక భటులకును యాత్రికులకును దేవాలయముకడ నుత్సవ కాలము లందుజరుగు సంఘర్షణము ఘోరముగ నుండును. క్రిందబసువారిలోను దెబ్బలుతిసువారిలోను యాత్రికులురక్షక భటులును గలరు.

భద్రాచలమునకు నుత్తరముగ 22 మైళ్ళ దూరమునకల్లశాలగలదు. అచ్చటికి బోవుబాట తక్కువవెడల్పు గలదగుటచే బండ్లుతలకిందగుట గలదు. అచ్చట ముఖ్యముగసీతాదేవి యుండిన ప్రదేశమును ఆమె యారవేసిన చీరెయుండుప్రదేశముమొదలగు వాటిని జూడవచ్చును. భద్రాచలమునకేగు యాత్రికులలో బెక్కుమంది పర్వశాలవరకు బోయింతురు. భద్రాద్రి కాశ్యపునున 5 మైళ్ళదూరమున ఉష్ణగుండములు గలవు. గోదావరినదిలో నినుక ప్రదేశమందు 6 అసుగులలోతున చలమదీసి యచ్చటనుంచి చెంబులతో నీరు చేరుదును. ఆరీరు మిక్కిలి వేడిగుండ్లి గంధకపువాసన గలిగియుండును. పూర్వము యాత్రికు లిష్టము వచ్చిన రీతి నూతినీరు దీసికొనెడి వారు. తర్వాత చెంబుల అర్ధశాచవరకు జనసమృద్ధమైనదినమున చెంబు కణానొప్పున జనులెగబడియొకరినొకరుత్రొక్కుకొని షోసికొనిమిక్కిలికష్టముతో వేడిటిని సంపాదించ గలిగిరి. కొందరికి గుండమును చూచుటకేయవకాశము కలుగలేదు. వేడినీరుచిక్కనిరాశిజెందిన యాత్రి

కుల గొందరజూచితిని. అచ్చటికిఁగల్గంగ
లోనున్న గోదావరినీటిలో యీవేడినీరుగలిపి
జనులు స్నానము చేయుదురు. కొందరు
వేడినీటిని శిరస్సున చల్లుకొని స్నానము
చేయుదురు. ఉష్ణగుండములనుంచి గోదా
వరియొడ్డున కెక్కుచోట పెక్కు గుఱిదాళ్ళు
చిన్న రాళ్ళుగలవు. యాత్రీకులు
తీసికొనిపోగలిగినన్ని రాళ్ళను గైకొం
దురు. ఆరాళ్ళనునుపుగ నుండును. అందు
కొన్ని మిక్కిలి మనోహరముగ నుండును.
భద్రాచలమునందు నూతులుబోతు. తూరో
దకము. గోదావరినుండి మంచినీరు నెల్లరు
దెచ్చికొనవలెను. తిరువూరుబాట చాపరాల
పల్లి నూతిలో జలముతప్ప మిగిలినచోట్ల సరి
యైన దాహగోదకములేదు. కాలి నడకను,
బోట్లను, మోటారులలోను, వచ్చినజనులుగాక
బండ్లమీద వచ్చిన జనుల సంతఖ్య కూడ
హెచ్చుగ నున్నది. కొన్నివేలబండ్లు గోదా
వరికిఁబడినదగ్గరినియుండె. చెట్లనీడ లేకయేయెప్పు
లెండకు బడచు కష్టమనకు కాల్లకిందకాలు
చున్న యిసుక తోడ్పడజూచువారికి వేదనకలి
గించక మానదు. యాత్రీకులకు భోజన
సౌకర్యమునకు సత్రములున్నవికాని నోరులేని
జీవము లెండకు ఘోషిల్లుచుండ వాని యి
బ్బందుల దప్పింప నెట్టి ప్రయత్నము జరుగ
కుండుట శోచనీయము. గోదావరి యొడ్డున
ధార్మికులు చెట్లనువేసి పెంచి పుణ్యము గట్టు
కొనగలరని నమ్ముచున్నారు. నర్సారావువేట
ప్రాంతములకు జెందిన కీర్తిశేషులగు వైడి
గంటం వెంకట్రామయ్యగారు యాత్రీకుల
కై యనేకవేలద్రవ్యమును వెచ్చించి భద్రా
ద్రిలో పెద్ద భర్తసత్రమునుగట్టించియుండెను.

ఈ సత్రములో 15000 రూప్యముల పాత్ర
సామగ్రిగలదను నప్పుడు దీని యుపయోగ
మును వర్ణింపవలెనా? ఇప్పుడు ఈసత్రమును
వైజాంవశీలు తుంగదుర్తి నరసింహారావు
పంతులుగారి యాజమాన్యముకిందనడచుచు
న్నది. ఇదిగాక గోదావరియొడ్డున భద్రాద్రిలో
కొంతకాలము పోస్టుమేష్టరుగ కొండముది
వరదయ్య పంతులను వారుంకిరి. ఆయననాకు
బాల్యమిత్రుని. ఆతడువిశేషధనముఖస్సుబెట్టి
సత్రమును గట్టించెను. వీరు ప్రతిసానత్సరము
స్వయముగ శ్రీరామనవమి నాటికి భద్రాద్రి
చేరి సత్రమును సవపుచున్నారు. స్వల్పజీతము
దెచ్చుకొనుచానైనను మిక్కిలి శ్రమచేసి
కొన్నివేలు స్వంతద్రవ్యమునువినియోగించిన
వరదయ్య పంతులుగారి త్యాగ సౌశీల్యములను
వర్ణించ నాతరముకాదు. ఈ సత్రమునకు
ప్రహరీ నిర్మాణ మవసరము, త్యాగశీలురు
శ్రీ వరదయ్య పంతులుగారికి దోడ్పడి పనిని
పూర్తిచేయించగలరనినమ్ముచున్నాను. గోదా
వరి మిక్కుటముగ వచ్చునప్పుడు సత్రము
తలుపులు తీయుంచబడును. ప్రవాహము
సత్రములోనుంచి పోవుచుండును. అందువలన
పురాదులకు జాల వ్యయమైనటుల దెలియు
చున్నది ముగళిగిరిభక్తురాలగు బాలాంబ
గారు ఈ సత్రమును మొలకలపల్లిలోని సత్ర
మునునిర్వహించుటకుమిక్కుటముగదోడ్పడు
చున్నటుల దెలియుచున్నది. భద్రాద్రియందు
లక్షలకొలది వచ్చినజనుల సదుపాయమునకై
తగు కూరగాయలు పెరుగు దగ్గరవలెలనుంచి
వచ్చుచుండును. వీధులు పరిశుభ్రముగ నుం
చుటకై మంచి ప్రయత్నములే జరుగుచు
న్నవి. ఈ దినములలో ఆకాంపాండ

రునకు పని యధికము. బండ్లలోలాట వలన దెబ్బలుతగిలినవారికిట్లు గట్టుటయందు వీరికి తీరిక లేదు. అరణ్య ప్రాంతమునకు వెండిన ప్రదేశముగుట చేత భద్రాద్రిలో తయారగు వస్తువులేమియులేవు. అచ్చట చూచువస్తువు లన్నియు మన బస్తీలనుంచి పోవునవి.

సాధారణముగా నుత్సవ సమయమందు నాటకకాల వారికి పని గలుగు చుండును. అట్టి తొందర భద్రాద్రిలోను గలదు. తిరుపతి భిక్షకులెందరో గోదావరి యొడ్డునుజేరుమరు. బిచ్చగాంధ్రు మౌగలివాంధ్రు మంత్రీముచెప్పెడిభాష్టావలు గోదావరి పొడుగున వ్యాపించి యుండరు. స్వామి వారి కళ్యాణమునకై వచ్చిన యాత్రికులు పెక్కుండ్రు తీర్థవిధుల దీర్చుకొనుచుండురు. వంశస్థులగు వారు కొందరు జన సమూహ ముండుచోటును విడిచి దూరముగ స్నానమున కేగుట గలదు. అట్టి చోట్ల మడుగులుండును. ఇరువురు మొసళ్ల కావారమగుట విచారకరము. ఈ సంస్కారము జనులు వివరీతముగ వచ్చుటవలన నిలుచుటకు తావుచిక్కలేదు. బిక్కొక్కగదికి 40-60 రూప్యముల వర కదైనిచ్చి మూడు దినములుండిన వారుగలరు. నాకు మిక్కిలి కష్టముమీద రెండుగడులు 20 రూప్యములకు దొరకెను. అష్టమినాటి సాయంకాలమునకు భద్రాద్రిలో బ్రవేశించితిమి. ఆరాత్రి గోదావరినుండి యుడకమురావలసి యుండుటచేత నూతనస్థల మగుటవలన నుపవసించ వలసి వచ్చెను. మరునాడుదయమున లేచి గోదావరికేగి స్నాన మాచరించి యచ్చటి యద్యోగస్థులతో

దేవాలయమున కేగితిమి. కాని మావరి శిష్యాతో వచ్చినవారేగొన్ని నందలగుట చేత స్వామిదర్శన మగుటకుమానుగ జనవస్తు ర్దమునుండి కొన్ని గల్లితాలతో పిల్లలు, స్త్రీలు, పురుషులు నాలయముగోపలికి నెట్టబడి తుడకు తృప్తికరముగ స్వామిదర్శనము లేకయే వెలుపల బడగలిగితిమి. ఈ సమయ ముండు పోలీసువారును, అర్చకులును కొంత మందిని తీసికొనివచ్చి దేవాలయము లోనికి నెట్టుచుండిరి. గోపలనున్నవారి కుక్కిరి బిక్కిరియగుటయు నచ్చటగొన్ని ముష్టియుద్ధములు యాత్రికులలో యాత్రికులకును యాత్రికులకునర్చకులకుజరుగుటయుగలదు ఇచ్చటి యేర్పాటులుమిక్కిలియైన తృప్తినిండులుగా నున్నవి. తిరుపతి మొదలగు జ్యేష్ఠములలో వలె చివరనుజలీలో తొగిక్కిడికి నవకాశమును తగ్గించుటకు మారుగ నిచ్చట గ్రోక్కిడియంతయు గర్భాలయములలోనే యుండును. శ్రభుత్వమువారు తగుజ్యోము కలిగించుకొని యా నివయములో యాత్రికుల సౌకర్యముల జూడనియెడల ప్రజలలో నసంతృప్తిపొందును. నూటికి 75 మంది యాత్రికులు స్వామిదర్శనము చేయకయే భద్రాద్రి నుండి వెలిగివచ్చుచున్నారన్న యతిశయోక్తి కాదు. వీరందరు కళ్యాణోత్సవముతో దృష్టి చెందు చున్నారు. ఇదివరలో కళ్యాణోత్సవము దేవాలయ ప్రాకారముగోపల జరిగి ప్రజల కిబ్బందిగానుండుటచేత నివృదు నెలువలకొండపైన పందిళ్లువేసి యచ్చట కళ్యాణము జరుపుట వలన లక్షజనము నకుపైగా నలుదిక్కులనుండి చూచుటకు వీలుగానుండెను. ఉదయము 6 గంటలనుండి

మధ్యాహ్నము 12 గంటలవరకు నెండో కాలుచున్నబండలపై జనులు నెత్తి కాచ్చాదన లేక యేతదేకనివ్వతో కల్యాణమునుజూచుటకై యోపికతోనుడుటనుచూచితీరవలెను. లక్షకుమించిన జనరుట్లొక్కచోట ఒక్కభావమునచుడుటనుశ్రీరామనవమినామభద్రాద్రియందుగక్క మరెచ్చటచూడజాలము? కొందరుకల్యాణమంటపమునమీనమునకుబోవలెనని నెట్టుకొని పోలీసువారి ప్రహరణములకు లోనగు చుండిరి. కల్యాణ మంటపమునమీనమున ప్రత్యేకము పండిట్లు శిష్యులు గలవారికి ఉన్యోగస్థుల కేర్పడియున్నవి. నా కట్టిచోటునకుబోవ నవకాశ ముండినను స్త్రీలు బిల్లలతో జననమూహము నుండి యటకుజేరుట కష్టముగదోచి దక్షిణమున చిత్రకేదనుండి కల్యాణమునుజూడగలిగితిరి. ఆమహాజనములోనాకు తెలిసినవారువేయింటి కొక్కరైన నున్నారనిచుచువజాలను. దక్షిణమునకనిగిరికావలి కల్నాటినుండియువచ్చిమమున హెదరాబాదు ప్రాంతములనుండియు అనేక వేలజనులువచ్చియుండిరి. వీరిలోకొందరు ధార్మికులు పిష్టమొట్టుతోనూ ఉన్యోగలతోతెచ్చి పంచిపెట్టిరి. కొందరు పట్టి బెల్లము ముక్కలనిచ్చిరి. తలంబాల్లైన వెంటనే కొందరు బుట్టలతో నా బియ్యమును లగాకు 20 గింజలచొప్పున విక్రయమునకు గడంగిరి. ఇంతమారము మూలకేగినవారు తలంబ్రాలుకొనుటకు వెనుకాడరు గదా ?

కల్యాణోత్సవమై స్వామిని గుడిచోనికి దీసికొనిపోయినంతనే యాత్రికులతో గొందరు తిరుగుముఖ మగుదురు. కొందరు పక్కకాలకును, మరికొందరు ఉష్ణగుండముకు

బోవుదురు. ప్రతిదినమూ సాయంకాలము ఉత్సవములు జరుగుచుండును. ఆ వేడుకలు జూడదగియున్నవి. దళమిరాత్రి రథోత్సవముజరిగినది. ఇచ్చటి రథము మిక్కిలి చిన్నది. ఉత్సవముఃపూడేమి యితరసమయములందేమి భజనమండలాలను విశేషముగ చూడగలము. భక్తితాండవ మాడుచుండును. స్వచ్ఛంద సేవకుల లేమివల్ల కొన్ని నివారింపదగిన యిబ్బందులు యాత్రికులకు గలుగుచున్నవి. రాచకీయమునకు సంబంధములేని సుతసేవకులు కొందరుసంఘముగ నేర్పడి యొట్టియిబ్బందుల నివారింపవచ్చును.

శ్రీరా మాలయములో చుట్టును చిన్న చిన్న ఆలయములు గలవు. అందు దళ రథుడు, వాల్మీకి, గోపాలస్వామి, నరసింహస్వామిరామదాసు మొదలగువారివిగ్రహములున్నవి. ఆంజనేయులవారియాలయముప్రత్యేకముగ పశ్చిమ భాగమున గలదు. వాహనశాలయు సుత్రవిగ్రహముల మందిరము జూడదగియున్నవి. ఏకాదశినాడు మిట్టమధ్యాహ్నము స్వామిని దర్శించుటకు వీలగునని భ్రమపడి పోలీసువారు మొదలగువారి నాశ్రియించి శిష్యుల గొనిపోవు సరికి నందరును మావలె విరామముండునని యాశపడి వచ్చినటులగన్పించెను. నిలుచుటకైన యెడములేదయ్యెను. అట్టితరి స్వామినిదర్శించుటెట్లు? చివరకుమిక్కిలిప్రయత్నముమీద కష్టముతో మా మనుష్యులలో గొందరు వెనుకబడినను స్త్రీలును, పిల్లలును లోపలకు బోగలిగితిమి. స్వామివివూజించి దర్శించుభాగ్యము లభించినది. అంతట ప్రసాదము గైకొని బ్రతుకు జీవుడాయెను.

మార్గమధ్యమందలి జమలను తప్పించుకొని వెలుపలకు రాగలిగితిమి. ఈ విషయముగో మాకు సహాయపడినవారికి మేము కృతజ్ఞులమై యున్నాము. మరే కృత్యముల నెరవేర్చుకొని ఏకాదశినాడు సాయంకాలము గోదావరిదాటి తిరుగువ్రయాణము ప్రారంభించితిని. దశమనాడుదయమున సున్నగుండమున కేగితిమి. ఎండ వేడికిని ప్రయాణమునందలి బడలికి నుడస్ప పల్లశాలకు పోచాలనంగుకు జింతించుచున్నాను. నా మిత్రులగు కాంభాట్లుగారు మిక్కిలి కష్టములలోర్చి భార్యా పిల్లలతో పల్లశాలకు గూడ పోగలిగిరి. భద్రాచలమువందు శ్రీ పార్థసారథి అప్పారావు బహద్దరుగారి కచ్చేరి సావిడీ దేవాలయమునకు చేరువున సేయున్నది. అచ్చట కొంతతడవు తాకిక వ్యవహారములో మేము కాలక్షేపముచేసి భద్రాచ్రీ ప్రయాణమువల్ల పుణ్యమును పురుషార్థమును సాధించగలిగితిమి.

ఇక నా ప్రయాణవివరమును సంగ్రహముగ దెలిపి నా భద్రాచల దూశమునుగించు చున్నాను. బెడవాడి నుండి అర్ధగంటలో కొండిపల్లికి రైలుమీదవెళ్లి అచ్చట ఉదయం 5 గంటలకు మోటారు ఎక్కి 8 గంటలకు తిరువూరు చేరితిమి. అచ్చట సాయంకాలము 5 గంటలకు బయలుదేరిమరునాడుదయము 8 గంటలకు 26 మైళ్ల దూరమున నున్న చాపరాలపల్లికి చేరితిమి. రాత్రి యడవిలో కొంతదారితప్పితిమి. తెల్లవాని సుసాపురము దాటివతర్పాత అడవిలో రెండు భద్రీబండ్లు ఎదురువచ్చుటచేత ముందుబండ్లు పోవుటకై మేము మెరక ప్రదేశము

నకు తప్పుకొన మెరక నెక్కుటలో బండి రిలక్రింద మూకుగొంత దేహశుద్ధిగలిగినది. అపాయముగాని, గాయముగాని తగులలేదు. చాపరాలపల్లి సూతినీటిని వర్ణింపజాలను. అరణ్యమధ్యమందట్టి జల మెటులా లిగెనో? అచ్చట గుంటూరి సూర్యనారాయణగారను భక్తులొక సత్రము నేర్పాటుచేసి అన్ని వర్ణముల వారికి నన్నమిడిరి. చెట్లక్రింద బండ్లుదించుకొని యచ్చటనే వంటలు చేసుకొనువారు చేసికొని సాయంకాలము 4 గంటలకు ప్రయాణమై 9 మైళ్లలో నున్న మెలకలపల్లికి రాత్రి 8 గంటలకు చేరితిమి. అచ్చట కీర్తిశేషులైన మల్లాది సుబ్బదాసుచే నిర్మింపబడిన సత్రముగలదు. దానికి బెడవాడవర్తకుడైన కూనల పున్నయ్యగారు ప్రతి సంవత్సరము సత్రముజరుగగలందులకేర్పాటుచేసియుండిరి. ఆ రాత్రి యీ సత్రమునందుండి తెల్లవారుజామునబయలుదేరి పగలుపదిగంటలకు బూరుగుమ్మలపాడు చేరితిమి. అది గోదావరికివల నున్నది. అచ్చటనుండి భద్రాచలము కనుపించెను. మూడు మైళ్లుండును. బూరుగుమ్మల చేరుట బూర్వము కిన్నరసానివాగు అనే పెద్దవాగొకటిగలదు. ఎమ్మలుప్రయాసతో దానిని, గోదావరిని, చాలవలసియున్నది. బూరుగుమ్మలపాడులో నైజాం తహశీల్దారుండును. అచ్చటికి చేరునప్పటికే ఎండ తీవ్రమగుటచే నాయూరనే బసచేసి సాయంకాలము గోదావరిదాటితిమి. గోదావరిలో బండ్లుదిగుచోట 20 గజముల లోతుండును. బండిచక్కమునకు కమ్మకి తాకు అంటగట్టి బహుభాగ్య త్రతో తిట్టు త్రోవడించుదురు. ఒక్కొక్క బండివచ్చునట్టి గోదావరి గంటలయం

చాల కాలవింలబ మగును. గోదావరిలో బెద్దవాడి నడుములపైవరకు నీరు వచ్చును. అందుచేత కొంతదూరము ముఖ్యముగ స్త్రీలు పిల్లలు జోట్లమీదదాటవలెను. అట్టి దూరము నూరు గజములుండును. గోదా వరి నుచ్చట మైలువెడల్పును. బూర గుమ్మలపాడులో నొక హస్త్రీగారు నూతనముగా ఈ సంవత్సరము సత్రమును పెట్టెను. భద్రాచలములో ఎద్దులు వడినశ్రీమ పెరుమాళ్ల కే యరుక. తిరుగు ప్రయాణములో రాత్రికన్నరసానివాగు దాటి నగరం అను గ్రామసమీపమున కొంతసేపు బండ్లనాపి తెల్లవారుజాముకు మొలకలపల్లి చేరితిమి. చాపరాలపల్లి పోదలచితిమి. ఇతర బండ్లచచ్చటనే ఆగెను. జతబండ్లు లేనిదే యడవోపోజాలక మేమును ఆగ వలసినవచ్చెను. మొలకపల్లి సత్రములో లడ్డు బొబ్బట్టు మొదలగు పిండివంటలతో భోజన మిడట యెట్టి కష్టమైన పని యో చదువను లూహింపగలరు. ప్రతి సంవత్సరము యాత్రికులకై యీ సత్రమువారు తెచ్చియుండు సామానులో కొంత మిగులు చుండెడిది. అట్టిది యీ సంవత్సరం భద్రా ద్రికిపోవుజనమునకే నడపొయెను. తిరిగి వచ్చుజనులకు విస్తృత దగ్గరనుంచి బియ్యము నెయ్యి మొదలైనవి తరుగయ్యెను. కొనుట కే వస్తువు దొరకు స్థలము కాదు గదా? అట్టి సమయములో ఆ సత్రమును నడుపువారు కొందరుచెల్లెళ్ళి విస్తరారులు గోయటయు నెండో దగ్గరవలెలలో దొరక దగినసామగ్రికై ప్రయత్నించుట మొదలగు వారి కష్టములను వివరింప జాలరు. ఒక్క

చిత్రిము గలదు. ఆకులు దెచ్చి రానులుగ వేసి యెవరి విస్తరి వారిని గుట్టుకొండనివేడి నను ఒకరిద్దరుతప్ప తదితరులాపని తమది కాదనియు నత్రముపెట్టువారే విస్తృతను తీసు కొనిరావలెనని కాబోలుఉపేక్షించిచూచుచు నూర కుండిరి. మేమా సత్రములోనే ఆ పూట గడపి రాత్రికి చాపరాల పల్లికి చేరితిమి. ఆరాత్రి యువవసించి మరు నాడు తెల్లవారుజామున బయలుదేరి జాము ప్రొద్దక్కసరికి లింగగూడెం మకాముకువచ్చి తిమి. దారిలో నర్సాపురం చెరువుచూచి తిమి. అచ్చటను సత్రముగలదు. కాని దానినిచూచుట సంభవింపలేదు. కాని లింగ గూడింలో బెజవాడవర్తకులగు ముళ్ళపూడి సదాశివయ్య మొదలగు వారొక సత్రమును జరుపుచున్నారు. అచ్చటను తిను బండములు మొదటి మూడుదినములలోనే ఖర్చగుటచేత బెజవాడకు కబురుబంపి తిరిగి యాత్రికులు వచ్చునాటికి సాధన సామగ్రి చేకూర్చగలిగిరి. మేము వేరేంట బసచేసి సాయంకాలము 4 గంటల కచ్చట బయలు దేరి మధ్యదారిలోబయ్యనగూడెముకడ కొంచెము సేపాగి రాత్రికి 11 గంటలకు తిరువూరుచేరినాము. అచ్చటనుండితిరిగి మోటారులోకొండపల్లికివచ్చిరైలులోబెజవాడకు రాగలిగితిమి. బయ్యనగూడెంవద్దనొకసత్రము కలదు. అది తిరువూరు కారుమైళ్ళుండును. లింగగూడెముకు తిరువూరుకు పది మైళ్లు. లింగగూడెంకు నరసాపురముకు 8 మైళ్లు. నరసాపురముకు చాపరాలపల్లికి 8 మైళ్లు. తిరువూరులో నడిమితిరువూరురాజాగారిసత్రము గలదు. ఎర్రసాలెములో జవ్వాపురపు

శారద:

శ్రీయుత ఆర్. యస్. రామచంద్రరావుగారు. యం. వ. యర్. టి.
„మాక్ బెత్” అను నాంగ్లనాటకమునందొసగిన భంగిమము,

Macbeth ".....while I threat he lives
words to the heat of deeds too cold breath gives
I go, and it is done....."

Macbeth about to Murder Duncan. (Act II. sc-i)

జగన్నాథరావు పంతులుగారి సర్దిమొగలదు. ఇది ప్రయాణములో మొదటిమజిలీ. బండ్లు దొరకక యాత్రస్థులు 1,2 దినములుండవలసివచ్చును. ఈ సానస్థిరము బండ్లబాడిగ 40 రూపాయలవరకు పోచ్చెను. మామూలుగా 20 రూపాయలుండెడిది. ఎర్రపాలెముకు 8 మైళ్ళలో గోసపేటగలదు. అచ్చటకూర దాసను భక్తుడుగలడు. వీడికాళ్ళులేవు. చేతులమీద జేకుచుడు. వీరుహరికథలు చెప్పి అర్జించి యీ గోసపేటి సత్రమును నడుపుచున్నారు. ఈ సంతత్సరం వీరు సరుకును సరిసారాప్రవేట ప్రాంతమునంచి తీసుకొని వచ్చిరి. చిన్న రైలు మారుటలో ఆలస్యము జరిగి సకాలమున కిందకయాత్రీకుల కిబ్బంది గలిగినది. కాని తిరుగు ప్రయాణములో నీ సత్రము బాగుగాజరిగినదని చెలియుచున్నది. గోసపేటనుంచి రోలువడకు 10 మైళ్ళు. ఇచ్చటనుంచి చెరువుగలదు. సత్ర మొకటి గ్రామ స్థూలచే నేర్పాటు చేయబడినది తరువాత 6 మైళ్ళకుతిరువూరుమజిలీ. కొందరు దగ్గిరమజిలీ యగుటచేత బయ్యనగూడెముచేరి అచ్చట నుంచి నరసాపురము మొకలపల్లి మకాముల నేర్పాటు చేయుచురు. గ్రామము వచ్చిన చోటరెండు మైళ్ళదూరము తప్పలింగం గూడెమునుంచినగరంవరకునొకటే మహారణ్యము కిరిమైళ్ళున్నది. మకాములలో మజ్జిగచిక్కుట కష్టము. కట్టెలకు వెనుకనవసరంలేదు. వినస కర్రతో పనిలేదు. ఎర్రకాలనుంచువాగులు బాటలనుగోసి వరికాటమాలను గలిగించును. చెట్లమొదట్లు బండ్లకడ్డములేగులును. ఈయర

ణ్యమార్గముల బూర్వముకల్పకు బోవు వారు పలుగులుపారలు వెంటనిడుకొని బాగు చేయుచుండెడివారు. ఇప్పుడా యరణ్య మార్గములు దుర్గమములుగానున్నవి. ఒకేక బండ్లుకల్లీలు కొట్టినవి. ఒకటి రెండుచోట్ల తిప్ప మిగిలినచోట్ల నెక్కువ ప్రమాదములు లేవు. ఈ బాటనే బుడ్లను జనమును ఏక కాలమున పోవలెనన్న వందలకొలది సత్రములు వేయుచున్నపుణాత్మ్యలే బాటలను బాగు చేయించువనికి బూనుకొనవలె. యాత్రీకుల యిక్కట్లులు నివారణ కావచ్చును. సింగరేణి మార్గమున మోటారు సూతన మగుటచేత రాత్రి బయలుదేరిన మోటారు లడవి మధ్యను చెడిపోయి జనులు మిక్కిల ప్రయాణపడి శ్రీ గ్రామ సవమి పెచ్చినమరునాడుసాయంకాలముగద్రాద్రిచేర గలిగిరి. వేలకొలది జనులలోగొంతువల్లదేహ యాత్ర చాలించిన వారిద్దరుచురు. మొత్తము మీదనందరుసుఖముగనిల్లుకేరగలిగిరి. వెన్నెల రాత్రిలిందు ముప్పదిమైళ్ళ మహాదీరణ్య మునజూచుచువందలకొలది బుడ్ల ప్రయాణము జేయుటమిక్కిలి యాహ్లాద కరముగా నుండును. దారిలో వెలగచెట్లయందలి కోతుల గుంపులు మృగరాజములుబొబ్బరించుచున్న వనిజనులలో యాందోళనలు. కాచుచిచ్చు మంటలు ముచ్చటగ నుండును. గృహములను వీడి యరణ్యములో శ్రీ సీతారాము లేటుల గానచెందగో యూహించుటకుభద్రాద్రియాత్ర సహకారియై మనకిహంకర సాధనమై యుండునని నమ్ముచున్నాను.

ఆంధ్రప్రబంధములు.

(జి. జోగి సోమయాజిగారు, బి. యే. యల్. టి.)

భావకు వివిధ గ్రంథ భావశక్తియు, వృక్షమునకు జాతా భావశక్తియు వంటిది. వృక్షమెట్లనే శాఖాయుక్తమై ఫలపుష్ప పత్రసహితమై శోభిల్లుచుండునో యట్లే భావయు గ్రంథ భావశక్తింబున శోభిల్లుచుండును. గ్రంథము లనేకరకములుగా నున్నవి. ఏ భావముందు వివిధములైన గ్రంథజాతులు గల్గి విండుచుండునో యది యభివృద్ధి గాంచుచుండును. పద్యగద్య శ్రవ్యదృశ్యకావ్యములని నాలుగు తరగతులుగా నాలంకారికులు విభజించియున్నారు. ఆంధ్రభావకు సాదర్శమై ప్రాచీనభావలలో నెల్ల బ్రాచీనమైన సంస్కృత భావయందున్న గ్రంథజాతులును కావ్యములయు క్షయింపి త్రియు నీనందింబును గొండెము ప్రసంగింపవలసి యున్నది. సంస్కృతమునందు గద్యకావ్యములు బహు స్వల్పము. ముచ్చిముమ్మరనునట్లు మూడు కావ్యములు మాత్రము కన్పించుచున్నవి. వైద్యమును గురించి వ్రాసినను నది శ్లోక రూపకముగానే రచియింపబడినది. దృశ్య ప్రబంధములు మహాన్నత స్థితికి లేబడినవి. అందు విషాదాంతనాటకములు బహుష్కరింపబడినవి. తరువాత రఘువంశ, మేఘసందేశ శిశుపాలవధాది కావ్యము లెక్కువగా

గాన్పించుచున్నవి. ఈ కావ్యముల ఘక్తిని కనిపెట్టినవారిలో మొదటివాడు విరించి తుల్యుడగు వాల్మీకి. ఆయన వాసిన రామాయణముకావ్యములలో జేర్పబడినది. తదనంతరము రచింపబడిన భారతముపురాణమై యొప్పుచున్నది. వైపుల్యమను లక్షణము భారతమందు బెంచబడి తరువాతి పురాణసాహితీకి సూర్గదర్శకమై యున్నది. వాల్మీకి ప్రథమకావ్యరచయితయగుట తరువాత కవులాతని ననుసరించియు వైపుల్యమంతగా లేని కావ్యముల రచించుట ప్రారంభించిరి. వీరిలో ముఖ్యమకాళిదాసు. తరువాతనింకను గావ్యము లనేకములు సంస్కృత భావయందు జన్మించివి, కాని తత్కావ్యముల యందు బ్రకమ రచయితయగు వాల్మీకి యందుగల గుణములులే పోయినవి. తరువాత రచించిన కాళిదాసు వాల్మీకి గుణములనేముగ్రహించి తనకు వీలైన యంతమట్టునకు వన్యై ఘటింపించుటకు ప్రయత్నించెను గాని వాల్మీకికంటె మిన్నగా వ్రాసెనని మాత్రము మాయభిప్రాయము గాదు. మొట్టమొదట నాదికావ్యము ననుసరించి వ్రాయబడిన కావ్యములు పెడదారి బట్టి శిశుపాలవధవ్రాము కాలమునాటికి గేవల వర్ణనాప్రధానములై కథారంజకత లేక చిత్ర కవిత్వ బంధకవిత్వములకు గూడ

నాస్థానములై యొప్పినవి. తరువాత నాలంకారికులు తత్కాలమందు త్రమ గ్రంథములుగా బరిగణింపబడిన కొన్ని గ్రంథముల గ్రహించి కావ్యలక్షణములను ద్రువపరిచిరి. అట్టిస్థితిలో నున్న సంస్కృతకావ్యములును దల్లక్షణవ్యంజికములైన యాలంకారికుల గ్రంథములును నాంధ్ర భాషలోని కావ్యనిర్మాణకర్తల కాదర్శములయ్యెను.

ఇక నాంధ్ర ప్రబంధములకు మార్గదర్శకులెవరు? వాచీ విధి సాహిత్యమును వృద్ధిపరచిరి? యను విషయము జిర్ణీకవలయును. ఆంధ్రభాషను సంస్కరించి పురాణముగు భారతమును తెనిగించినవాడు నన్నయభట్టు అందాతము. ప్రబంధలక్షణములగు వర్ణనలను రచియించెను. తరువాత రచియించిన ప్రబంధములకు, సురిచెట్టునకు బీజమువలెనే భారతములోని విశిష్టలక్షణములలోని వర్ణనములే యాధారములని చెప్పవచ్చును. నన్నిచోడటొక గాడిత్యుని కుమారసంభవము కావ్యధక్కిల జూపించుచున్నది. అది సంస్కృతకుమారసంభవము చదివిన కవిచేతనే వ్రాయబడినదని చెప్పక తప్పకుగాని యందులోనున్న గుణముల నన్నిటినిగాని కథావిధానమును గాని కవియనుకరింపకపోయెను. కథాసంవిధానమున (న॥ ౩) కుమారసంభవము పురాణములనే బోలియున్నది గాని కావ్యముల బోలియుండలేదని చెప్పక తప్పదు. నాచనసోముని హరివంశము చాలమట్టునకు ప్రబంధముల ధక్కికి దారి జూపించినది. కథాబాహుళ్యము కలిగినను వర్ణనలస్పృహను భావస్ఫురణపట్టునను నాంధ్రప్రబంధములకు మార్గముచూపిన

దనిచెప్పకతప్పదు. తరువాత చెప్పవలసినవాడు త్రినాథుడు. ప్రబంధ సాహిత్యమునకునై స్పష్టముగా మార్గముచూపిన వాడితఁడు. ఇంతకు మును కేతనాదులు దశకుమారచరిత్ర కాదంబరీ మొదలగు గ్రంథములను దెనిగించిరిగాని యంతకంటె నెక్కుడు ప్రబంధ మార్గదర్శకముగా గ్రంథరచనము చేయలేదు. శ్రీనాథుడుముఖ్యముగా సంస్కృతగ్రంథముల జనువుకొని పాండిత్యము సాపాదించినవాడు. ఆతని కాలము దాత్ర భాషసంస్కృత భాషాచ్ఛాయయై యున్నదండెను. ఈతని గ్రంథముల జదివినవారికెవరికైన నీతని సంస్కృత భాషావరీచయముబోగపడకపోదు. సంస్కృత కావ్యముల నన్నిటిని జూచిన శ్రీనాథుడు “నైషఘంవిద్యశామన” మ్మనియు “కాశీఖండనుయ్యపి” యనియు గుల్ఫేర్వంబులని పేర్వడియున్న గ్రంథంబుల రెంటిని డెలుగుజేసెను. అందు శృంగారనైషఘముచే ప్రబంధరచనా సాధమున కొకొక పెద్దసోపానమును కల్పించెను. ఆతఁడు వ్రాసిన గ్రంథమందలి కథానరసియు వర్ణనావిధానమును భావనాపద్ధతియును తరువాతికవుల కాధారములయ్యెను. ఈతఁడు సంస్కృత నైషఘములోని పెద్దవల నన్నిటిని మక్కికి మక్కిగా డెలుగుచేసెను. తనకు దుర్బలముగు పంచనరీయవర్ణనము మొదలగుచోట్ల కొన్ని విశేషములను విడిచివేసి తన శక్త్యనుసారము రచించెను. తరువాత బ్రబంధరచనకు సోపానము గట్టినవాడు పిల్లలమరికినవీరన. ఈతఁడు శృంగార శాకుంతలమును రచించినవాడు. ఈ శృంగార శాకుంతలము స్వతంత్ర

గ్రంథము. కథమాత్రము భారతమునుండి గ్రహించబడినది. కాళిదాసకృత సంస్కృత నాటకమునుగూడ చదివినవాడె యీకవి. అయినను కాళిదాసుచే చేయబడిన వర్ణనా చమత్కారమును బాటించబడిన సాతౌ చిత్తమును నీకవియందుగానరావు. భారతములో వలము రసాభాసముగను విరభసహేతుకముగను నౌచిత్యహీనముగను వర్ణింపబడిన ఘోరములయందీతని కథానిర్మాణముచు మార్చి స్వారస్యము పుట్టింపదలచెను గాని యీతని కల్పనయు సంతి సమాజసత్తుగా కన్పింపలేదు. పూర్వకవి కాళిదాసకృత శాకుంతల నాదలి కథవట్టల నీత డనుసరించినయెడల నీతనికి స్వాతంత్ర్యము తక్కువయని జనుట హర్షింపనేమోయని యీతిడు తనదానితోక్కినట్లు తోచుచున్నది. కాని నయమునకేమి భయమాననేమి యీతిడు చూపించిన స్వతంత్రత తరువాతి కవిలకు మార్గరదృశమయ్యెను. కావ్యమాలయందు రసోద్ధాతకముగాగాని నాయోధాతకముగాగాని యున్న మూల కథను బరిత్యజించి యితివృత్తమునందు మార్పు నొనర్చుకొనవచ్చునను ధనంజనసూక్తిని యాంధ్ర కవిలంతగఁ బాటించి నట్లులేదు. పిల్లలమర్రి పినగీరన కథా సంకర్షమున స్వతంత్రపు మాన్యుల నొనర్చినను బద్ధ్యరచనా సందర్భమునను నింక గొన్నిసందర్భములను శీనాధుని పుకడించి యే యున్నాఁడు.

తరువాత వర్ణనా ప్రధానములగు నాంధ్ర ప్రబంధములకు బృథమ గ్రంథముగను నునుచరిత్ర మల్లనాని పెద్ద నామాత్యుడచే రచియింపబడినది. ప్రకృతముందున్న ప్రబంధ సాహిత్యమున కంతటికిని నియ్యదియే మార్గ

దర్శకమై యొప్పుచున్నది. ఈతఁడు పురాణాంతర్గతమైన కథను గ్రహించి స్వతంత్రములగు వర్ణనల సంఘటించి సాతౌచి త్యాదులఁ పాటించి సరసముగా మనుచరిత్రమును రచించెను ఇదియే వర్ణనా ప్రధానముగను ప్రబంధ సాహిత్య మొదలని చెప్పక తప్పదు. తరువాతి వసుచరిత్రమును రచించి రామరాజ భూషణుడు ప్రబంధలోకమున నితకంఠె నెక్కుడు వర్షాలుగను ప్రబంధము వ్రాయుట కవకాశము లేదనిచూపిచేసెను. వసుచరిత్రతో ప్రబంధ సారస్వతి మంతమొందినను నాంధ్ర సాహిత్యమునకే శారంతయును రాబోదని చెప్పవచ్చును. తక్కిన ప్రబంధములందు ముఖ్యములగు నవి రాఘవ శాండవీయమును నా ముక్తమాల్యదయునై యున్నవి. రాఘవ శాండవీయమువృద్ధి కావ్యములోఁ బరిగణింపఁ బడవలసినదేగాని ప్రబంధములయందంతెగాఁ బరిగణింపఁ బడ వలసినది గాదు. ఆముక్తమాల్యద, పేరుగాంచిన ప్రబంధ మైనను ననేకములందుఁ బూర్వపద్యముల ననుసరించి వ్రాయబడినవేగాని నూతన మేమియును గన్పట్టదు. మిగిలిన ప్రబంధలోక మందంతటను వసుచరిత్ర ననుకరించి వ్రాయబడిన గ్రంథములే గన్పడుచున్నవి. తరువాత వారు వర్ణింపవలయుండుగాని కథ పట్టులగాని స్వతంత్రములగు మాన్యుల తేయ జాలక పూర్వుల దోషములను మాత్ర మనుకరించి యున్నారు. అట్టి యనుకరణములను వసు సృతులు నాంధ్రప్రబంధలోకమునకు సామాన్యమై కవిసమయమువంటిదిగాఁ బరిగణింపబడినవని యనే కోదాహరణములోఁ బ్రావహించిన శాస్త్రిగారు తమ వసుచరిత్రవిమర్శయందుదాహరించి యున్నారు.

తెనుగు భాష సంస్కృతమునే యాదర్శ ప్రాయముగా నొనర్చుకొనుట చేతను నన్నయభట్టు కాలమునాడు మాత్రమే తలయెత్తి మాట్లాడుట కారంభించుట చేతను సంస్కృత భాష కనేక విధముల సభివృద్ధియందు తీసిపోవుననుటకు నందియ ములేదు.

సంస్కృతము నుండి ప్రధానము నబుర్రాణములు తెనిగించబడినవని పూర్వము వ్రాసియున్నాను. అట్టి పురాణరచనయైన తరువాత నారంభించిన ప్రబంధరచన నవీన యుగారంభమునాటికి నంతముండినది. తన తల్లియగు సంస్కృత భాషవలెనే తెనుగు గద్య కావ్యరచనయందు బ్రవేశించి యుండలేదు. లక్షణగ్రంథములు నూడ పద్యములలోనే వ్రాయబడినవి. ఆకారణమునంతేసి నవీనయుగారంభమునకు (అనగా 20వ శతాబ్ది) ముందుండిన యాంధ్ర సారస్వతమునందా హ్లాద జనకములైనవి ప్రబంధము లొక్కటియే యని చెప్పక తప్పదు. అట్టి ప్రబంధములలో నుత్కృష్టమైనవి నాలుగు మాత్రము కనుపట్టుచున్నవి. అందు మొ॥ మనుచరిత్ర వసుచరిత్ర, రాఘవ పాండవీయము, ఆముక్తమూర్త్యుడ. ఈ గ్రంథముల ననుసరించియు సంస్కృతములోని కావ్యములంబట్టి రచింపబడిన యలంకార గ్రంథములబట్టియు సాంధ్రమున ప్రబంధలక్షణములు, అవ్వకవ్యాదులచే నిర్వచింప బడినవి. ప్రబంధమునం దిరువది రెండు వర్ణన లుండవలయునని వారిచే నిర్ణయింప బడినది. ఇట్లు తాత్కాలికమగు ప్రబంధములను సంస్కృత కావ్యములను బరీక్షించితల్లక్షణములను నర్వప్రబంధములకు సామాన్యముగా నుండవలసిన లక్షణములని

చెప్పి భావికవుల స్వేచ్ఛను నిరోధించిరి. రాజకీయవిధానము సంబంధపారతంత్ర్యమునుభవించుచున్నామో, యట్టి పారతంత్ర్యమునే సారస్వతమునందునూడ ననుభవించుట మన కవుల కాచారమై పోయినది. మన పూర్వులగు మహాకవులు వ్రాసినమార్గములనే తోక్కి వారు వ్రాసినచున్నకములకుఁగాని కల్పనలకుఁగాని వన్నెపెట్టుటకు శక్తిచాలక వానిదోషంబులను మాత్ర మనుకరించి తుట్టతుదకు బ్రబంధములన్నియు నొకరిదిచూచియును నింకొకరిది దగ్గరనుంచి గొని వైవారును వ్రాసినట్లు లోపింప జేయుచున్నవి. దృశ్య కావ్యములనియశ్రవ్య కావ్యములనియరెండు విధములుగా సాంస్వతమునువిభజించి నవ్వుడు శ్రవ్య కావ్యములయందున్నటియందును మహా కావ్యమునకుండ వలసిన వర్ణన లన్నియు నుండక తప్పదని శాసించుట కెవరి కధికారమున్నది? అట్టివారు శాసించినను దానినే ప్రమాణముగాగొని "I. P. Code" వలెదాని నాదరించి యభివృద్ధిగాంచనివారెంత జ్ఞానపాత్రులు!

నైషధకాలము నుండి యాంధ్రము నందురచింపఁ బడిన ప్రబంధము లన్నియుఁ బరీక్షింపఁగానొకకొన్ని సామాన్యముగు లక్షణములు గన్పించుచున్నవి. సుమారు మూడువంతుల ప్రబంధముల యందు శృంగారమే ముఖ్యరసము. స్వీయ, పరకీయ, సామాన్యలలో నెవరోయొకరగు నాయక యొక నాయకునిఁ జూచి మోహించుట. సందర్శనవి యోగాదులచే, సంభోగ విప్రీలంభ శృంగారవర్ణన. విప్రీలంభ శృంగారములో వృక్షములను మృగములను సంబోధించుట,

చంద్రానున్మథో పాలంభసము, మన్మథపూజ
మొదలగు కొన్ని సామాన్యమైన సిద్ధగుళి
కలు. ఏకవి వ్రాసినను నావిప్రళంభమే,
యాశ్చంగారమే, యాగుళికలనే పుస్తకముల
నిండనింపి వేసిరి. రసనిష్పత్తియగుట కిది
యొక్కటి యేమార్గమని వారి యభిప్రాయ
ముకాఁబోలు. సవనములని యాలంకారి
కులు మొరవెట్లు చుండఁగా నందులో
నొక్కరసమగు శృంగారమునే తీసికొని వర్ణిం
చుట యందీకపుల యభిప్రాయ మేమియో
గన్పించుట లేదు. మిగిలిన వీరశాంతాది
రసములను వీరేమి చేసిరో తెలియ కున్నది.
ఒకమతోద్ధారకుని చరిత్రగాని యొక్క వీరా
క్రేంద్రుని చరిత్రగాని యింకొక మహాపురు
షుని చరిత్రమును గాని వీరేంద్రుడు పరిపాష
కిముగా రచియింపఁ గూడదు? అందుచే వీరి
కల్పనా సామర్థ్యమునకును సాసనకును వన్నె
వచ్చియుండును గదా? ఇదిగాక పైశృంగార
రచనయందు పునఃపేసిన మహాభాష మొకటి
కలదు. సంభోగ శృంగారి రచనయందు
నాయికా నాయకుల రహస్య వస్త్రలను బహి
రంగపరచిపాన్పుల పయిత్రాఘోక్తులు, గిర్భా
దానపు గడులందు శ్లేషవాక్య సమీక్షలు
నలునింక ననేకములు కల్పించి వీరుకొన్ని
చోట్ల ననభ్యుప శృంగారమును చూపించి
యన్నారు. స్త్రీపురుషుల యన్యోన్య వాం
ఛల చేతను, వారొకరి యందొకరు చూపిం
చిన ప్రేమాతి శయంబుచేతను, హాసభావం
బుల చేతనే రసనిష్పత్తి కలుగునుగాని, కవి,
శయ్యామందిరమున నాయికా నాయకులతో
సమానముగ నిద్దుర మాని యుండుటచే
గాదుగదా! నేను పై నుదాహరించిన వర్ణ

నాదివిషయము లందరికిని సామాన్యముగా
నెఱుకపడినది యగుటచే నుదాహరణముల
నిచ్చుట మానుకొంటిని.

అలంకారములతో నెంత మట్లు కా
కపులు తమగ్రంథముల యందుఁ బ్రసక్తిని
గలిగించి కొనిరను విషయమును విమర్శింప
వలసి యున్నది. కొంచెమించు మించుగా
నలంకారములేనివద్యము లిందులో లేనేలేవని
చావవచ్చును. అతిశయోక్తి, ప్రాఘోక్తి, కవి
నిబద్ధ వక్త్ర ప్రాఘోక్తి, ఉదాత్త, ఉత్పే
క్షాద్య లంకారములన్న వీరి కంతయో
యివ్వము. ఉత్పేక్షలకు మేరయేలేదు. రస
నిష్పత్తి కలం కారములెంత వఱ కావశ్యక
ములోమనము విచారితము. నాటకములందు
ధీరోదాత్తా దినాయక వ్యవహారమును జూచి
మనకు రసానుభవ మెట్లు కలుగు చున్నదో
యటులనే శ్రవ్యకావ్యము లందును రస
నిష్పత్తికి ముఖ్యముగనవి పాత్రలు, పాత్ర
చిత్తము, తదవస్థలు, కథానం విధానములే
గాని యలంకారము లతగాఁ గారణములు
గావు. ఈ యభిప్రాయ మనే విశ్వనాథ
పంచాననులవారు,

“కబ్ధార్థ యోరస్థిరాయే

అలంకారాస్తే లంకాదాదివత్”

అని చెప్పియున్నారు. అలంకారములు
కావ్యకన్యక కంగభూషణముల వంటివి. నైజ
సాందర్యముచే నలరారు వారికి నలంకార
ములపశక్తి లేనేలేదు. అట్టి నైజ సాందర్యము
లేనివారి కెన్ని భూషణములు పెట్టినను
సాందర్యము రానట్లు స్వతస్సిద్ధముగా
బసలేని కావ్యము నందెన్ని యలంకారము
లుంచినను బసకావఁ బడదు. దీనికనుగుణ

ముగా కాళిదాసు “కిమివహిమధురాణాం మండనం నాకృతీనాం,, అని చెప్పి యున్నాడు. అదిగాకన “పట్నద శ్రేణి భిరేవ పంకజంసశైవలానంగమపి పృకాశతే” అనియు, గూడఁ జెప్పియున్నారు. స్త్రీకి శరీరమునందుండు ముత్యములోని కాంతివలె బ్రకాశించు చుండెను పృథ్వీంగ సౌందర్య జసితముగు లావణ్యమెట్లొ యట్లే కావ్యము నకు బాతౌచిత్యాదుల వంటివి. పృబంధ కవులు వారిగ్రంథములలో రసనిష్పత్తికి య లంకారముల కీయవలసిన ప్రాధాన్యమునకం తెచాలనెక్కుడు గానిచ్చుకొన్ని స్థలముల యందు వానినే ముఖ్యకారణముగా నెంచి యున్నారు.

తరువాత నెంచవలసిన విషయము వర్ణనావద్ధతి. పృబంధములయందు ముఖ్యము గా బాటించినది వర్ణనయే. ఇట్టివద్ధతులు దృఢించుటకు వీరు ప్రథమ కారకులు గారు. వీరికృపాభ్యాసులుమేష్టులగునంస్కృతకవు లీ విషయమున నెక్కువ గరిడి దేసవారు. మాఘ కావ్యమునందు రైవత కాద్రివర్ణన కొన్నిస్థలలో చేయబడినది. వాల్మీకి వర్ణనాపద్ధతీని కొంతవరకు బాటించినను నాతని వర్ణన లలిదీర్ఘములుగాక సమయానుకూలములుగా పృదర్శింపబడినవి. ఆతడువర్ణ్యమును దగుమాత్రములగు సరసములై నచిన్న చిన్న యుపమానములచే పాతకుని పృదయము నందు హత్తించియున్నాడు. ఒక్కొక్కయుపమానముచే నొక్కొక్క విచిత్రము మైన వస్తువును దద్దర్శములునుమానన షీకి గోచరములగును. నీతాదేవిని లంకలో నున్నపుడు వర్ణిండుపట్ల, “అమ్నాయా

నామయోగేన విద్యాం పృశిధిలామిన.”

“ప్రతి పత్నాత్య కీలస్య విద్యేవతను తాంగతా”

“ప్రాలేవతవరాహోహ ప్రవాతేకదభి యథా ... కురగ్గిమిన.”

“అకాంప్రతిహతామిన—

ఇత్యాదు లనేకములుగలవు. అందు నుకొన్ని విషయములు విపులముగా వర్ణింపబడినవి. గాని యయ్యవ తద్గ్రంథ దైర్ఘ్యము నకు సరిపోయియున్నవి.

వాల్మీకితరువాత కాళిదాసువర్ణనములతో గావ్యములుప్రాసియున్నాడు. ఆవర్ణనలయందు మాధుర్యమును నృభావోక్తులును సరసత్వమును గాన్పించుచున్నవి. తరువాత కావ్యములయందు వర్ణనానైపుల్యము వెరిగిపోయి యానందజనకత షీగించినది. అట్టికావ్యములవర్ణనయే యాధృప్రబంధముల కాధారమైంది. ఆంధ్ర పృబంధకారు లుపయోగించిన కథలును వర్ణనలును నొక్కయచ్చున దీనిన ప్రతిమలగుటచే వర్ణనలును గూడనట్లే కావలసి వచ్చెను. కోటలు వర్ణింపవలసి వచ్చినప్పుడు ప్రథమ కవిచే నేలక్షణములు పృథమ దుర్గమునకు చెప్పబడినవో యనియే తిరిగి లిక్కిన కవులచే జెప్పబడినవి. ఒకరు బంగమికోటనుని వర్ణించిననోడనే ప్రతికవి యుడన ప్రబంధము నంచును. బంగమికోట నేవర్ణింప వలయునని గాబోలును తానినే యింకొక యలంకారముచే గొంచెము ప్రాథముగా జెప్పియున్నారు. కొందరా బంగమి కోటనే శివునిచే విడువబడిన విల్లాయనునట్లు గన్పించునని యుత్పేక్షించి చెప్పియున్నారు. ఇట్లు పృబంధ పృపంచమునందు

గోట లన్నిటికిని స్వర్ణమయత్వము నొన్నత్యము నుబరిఖయొక్క యగాభతయును ముఖ్య లక్షణముగా గన్పట్టుచున్నయది. కవియనువాదాకళిల్పి. చిత్రకారు డేవిధముగా గతములైన యాకారములును దూరస్థలములైన వైచిత్ర్యములను రమణీయముగా యదార్థముగాజిత్తువులను వ్రాసి యతీసంయోగము పలన మనోవేద్య మొనరించు చున్నాడో యదే విధముగా గవియుగూడ మాటలచే గర్ణములద్వారా వర్ణింపస్తువుల యాకారములను మనోవేద్య మొనర్చుచున్నాడు. కనుక కవి వర్ణించువర్ణన యే విధిగా నుండవలయునగా వర్ణనము జదివినయంతనే మనస్సునందువర్ణనపస్తువుయొక్క స్వరూపము పొడకట్టవలయును. అట్టిరూపస్ఫురణ శక్తి లేక మాటలు పోగువలె నన్న వర్ణనలు రుచింపవు.

దేశేంద్రుని పట్టణములో వర్ణింపబడిన గోటలకును నిరేరరాజుల గోటలకును భేదములుగాన్పింప వలయును. ఒక రాజుగోట నొకకవి వర్ణించినప్పుడు కొన్ని లక్షణములు గోచరమై యొక్క ప్రత్యేక రూపము స్ఫురించినట్లు రచించినయెడల సంకొకకవి యింకొక గోటను వర్ణించునప్పుడు తద్భిన్నత్వమును సూచించిన గాని యదిశిల్పము కానేరదు. పరమేశ్వరుని సృష్టియందు మనముగోట్లగొలది మనస్సులను జూచుచున్నాము సజాతీయములైన వారి వారి రూపముల యందెట్టి భేదములు గన్పించుచున్న నొకదాని కొకటి పోల కుండనున్నవో యట్లే కవి కల్పితములైన దర్శనములును బ్రత్యేక లక్షణములచే నొప్పుచుండవలయును. సామాన్య లక్షణములను మాత్రము ప్రతికవియును వర్ణిం

చినయెడల నదివర్ణన యనిపించు కొనదు. చదివినవాని కానందము కలుగ జేయదు. ప్రతి కురంగమునకును నాలుగు కాళ్ళును నొకితలయును డిక్కలును లక్షణములని వానినే వర్ణించుచువచ్చినయెడల నందుస్వారస్యములేదు. ఒక రాజకన్యక యొక లేడిని బెంచుకొనినదని కవిచెప్పి దానిని వర్ణించునప్పుడతడొక ప్రత్యేకమగు లేడియొక్క వ్యక్తిని వర్ణించు చున్నాడు. గాని నర్వమ్ము సామాన్య విశిష్టమగు లేడియొక్క లక్షణమును వర్ణింపలేదని జ్ఞాపకముంచుకొనవలయును. తాను వర్ణించుపదార్థముయొక్క యాకారము కవి మనఃఫలకమునందుఁ బ్రథమమున నొప్పుచుండినగానియట్లు వర్ణించుట కవికి సాధ్యముకానేరదు. పస్తురూపమునందుఁగల భిన్నత్వమును జూపించుట చాలకష్టమైనపని. పూర్వకపులు చేసిన వర్ణనలను గోశములను, ముందుందికొని మాటలనుమాత్రమే మనస్సు నందూర్చించుచుండునెడలనట్టి ప్రత్యేకరూపమురా నేరదు. వర్ణన సేయునపుడుకవికేవర్ణ్యముయొక్కయాకారముమనస్సునందుస్ఫురింపకపోగునయెడలడద్వర్ణనముచే బాక కునికట్టి స్ఫురణమెట్లు సంభవించును. నర్వవర్ణనలయందునుప్రబంధకవులీ విధమగానే నంచరించిరి. నిజగ్రంథ మంగుండు నాయీకల వర్ణనసేయునప్పుడు కవులందరును నొకే ఘట్ట నవలంబించియున్నారు. శ్రీయొక్క నఖము లారంభించి కచాంతములకును ప్రత్యేక విభాగ మొనర్చి యొకొక్కయంగము ననేక కల్పనలచే వర్ణించియున్నారు. ఇట్టిప్రత్యేకాంగవర్ణన మొనర్చిన మహాకవులలో గాని

చాను మొదటివాడు. అతడొక్కొక్క యా
గమునొక్కొక్క క్షణముచే గాని రెంటిచేగాని
స్వాభావికముగా నర్జించి తద్రూపినివృత్తి
యొనరించెను. ఆచార్యమునే తదవధి
కపు లనునంచరించిరి గాని తద్భిన్నమగు
మార్గము నవలంబింపలేకపోయిరి. ప్రత్యే
కాంగవర్ణనమునే గోహించి మొక్కొక్క
యంగమ నగునొంది యేమో యో వర్ణింపఁబడి
వ్రాముచునచ్చిరి. శ్రీకృష్ణరూపమును వర్ణించు
నప్పుడు శరీరమనందలి యేమో యో కొన్ని
మఖ్యాంశములను మాత్రము వర్ణించునని
వర్ణించి రూపమునంతను పరిగోచరమగు
నట్లు చేయగలకత్తివీరెవ్వరును జూపింపఁడ
లేదు. అప్రత్యేకాంగవర్ణనమొనఁగినాడ
గవిసమయసిద్ధములగుకొన్ని యువచానం
బుల మాత్రము ప్రహేళిక రచించిరి. ఇవి
ముఖవర్ణన మొనరింపజూపని చంద్రకముల
ములును, గన్నులను, వర్ణింపనవలయు నులు
వల, తానులు, చేతులు, పాదములు వలయు
గానే పూర్వకపులచేపాడబడిన యువచానం
బులనే మక్కికిమక్కిగా గాని కొంచెము
రింగువూసిగాని చూపించుచు వచ్చిరి. అందు
లోగొంచెము చేర్చడిన కవులు పాదములను
నంబుల గోహించి వానినే యాధారములుగా
గూర్చికొని "భ్రాంతివత్తులు, అతిశయోక్తులు
ఉదాత్తాలంకారములు మొదలగు వల్లెలు
వేయఁచుండిరి. ఒకరు వత్సప్రియలకుగోళిను
నింకొనరు ముఖమునకుజండునినిపమానం
బులుగా జెప్పిన నాభావముల రెంటిని
గోహించి కలిపి ముఖము చంపునికాంతి
వారింతుటచే దరహానందమున (అనగా
జెన్నలచే) మనువుమని ప్రార్థించుటకు పాద
ముల నాశ్రయించిన విధునిగొప్పయి యను

నటుల నాయంతి గోరు లొప్పుచుండెనని
వర్ణించెను. కల్పన ప్రాధముగానే యున్నది.
గాని యుత్తమకవిత్వ లక్షణములు మాత్రము
కట్టలేదని చెప్పవచ్చును. ఉత్తమప్రబంధ
ములయందలి యదాహరణ గావుననే
కొంచె మాహాదశాశముగా నన్నది గాని
యితరప్రబంధములయందలియదాహరణలు
కొంచెమును సరసముగానుండవు. వీరు వర్ణిం
చిన రూపములన్న కలయంగిది మొదలము
నవృత్తి గున్నది. పక్కటి సహజము. ప్రాపది
మొదలగు ననేక నామాల నాకర్షణ
వర్ణించుచున్నాడు. అందరిని ముఖములు
దర్శన లే, పాదములు సంకేతములు లే.
జంఘలు బూకలే నన్నులు కల్పితములే
యైవయెడల వీప్రజ్వేల వ్యక్తులయగుగల
భేదమును గవులేమి సూచించిరి. వాడు
వర్ణించిన రూపమునే మరలను నర్ణించిన
యెడల వైవాధి వెక్కిరింపగాచునుచోనము
వైన వీరేల సభరింపలేదు! ప్రపంచమునందు
మనసెందరినో యగగల్గియును జూచు
చున్నాము. వాంఛకు నొక్క గూఢముననె
యన్నా రా? లేకపోయినానన వానియందము
నకు గొంతయున్నదా? ఇట్టికి మొకము
కోలుగానన్నట్లు గర్హించునగాని చూచిన
వారి మనస్సులను హరింపజేయునట్లు మరో
పరమైవవిశాల నయఃకులచే చొచ్చుకు
చుండునని యింకననుగుణములను లక్షణము
లను వచింపినయెడల నావర్ణనకుగాని కవి
ప్రార్థింపదలచినరూపమునకుగానిగొంతయు
గదాకదా! అట్లువర్ణించుటచేగవిమనోమ డల
ముననుండు ప్రత్యేకరూపము పాఠకుని
గోచరించి దుర్భిణీవ్యక్తియొక్క ప్రత్యేకత
స్ఫురించునుగదా! పోనీయవమానములనైన

మాన్వి యువమానభావములను గ్రంథముల నుండి గ్రహించక వీరిమనస్సులచే నాగోచించి వారి యుభవమునకు గోచరించిన యువ మానముల నేలవ్రాయునాడను.

ఇంకవీరి గ్రంథములయందలి కథాంశ మూలములను ప్రబంధమునందు బుర ద్యూతాని వర్ణన లిరువడియెడల వలెనని నిర్ణయించుటచేసి చమత్కారము దాని కంటెను. ప్రబంధమునందు వృద్ధిసేయుటకవకాశము లేకపోయినది. బహుప్రబంధమునందలి యితీవృత్త మింకొక ప్రబంధమునందలి యితీవృత్తమునకు భాయవలె గోచుచున్నది. ఒకటియెందు ప్రబంధముల యందు దక్కెదక్కెన వానియందు బహుకానిరాగ. కథభావవ్యవస్థ. వర్ణనబహుళము. వసుచరిత్రకారుడు కొన్ని దృశ్య ప్రబంధమునందలి రీతుల ననుకరించి కొన్ని విధముల నాహ్లాద జనకత కలుగ జేసెను. కథయు వ్యాప్యమును దీప్యమును గాకుంప సమముగా నేయున్నది. వర్ణనాభాగము మాత్రము హెచ్చుగా నున్నది. మరుచరిత్ర యందు కథపెద్దదిగాని యందు పస్తైవ్యము కానరాదు. అందలి మనోహరమైన కథనైరుచి జన్మనాతో నంత మొందును. తరువాతి కథాంతయు నొక కథయు బూర్వకథయు తయు నింకొకటి గాను గన్పించు చున్నది. ఆరెంటికిని కవి యతిస యతు కతుకుగానే యున్నది. కథా సంవిధానము నూతన ఘట్ట ననుసరించిన వాడు పింగళి సూరన. ఈతడు కళాపూర్ణోద యమున గాదంబరి ననుసరించి కథాకల్పన మొనర్చెను. ఇట్టి కల్పన యాంధ్ర ప్రబంధముల యంద

పూర్వము. గ్రంథము నందు నిజముగా నాహ్లాద జనకతకు గారణము కథాసంవిధానము. కథయందు పాత్రలకు గొన్ని కొన్ని స్థితులను గలిగించి వానివలన బాత్రుల యందు శృంగారాది రసముల నుద్దీకము జేయుటకవి యొక్కపని. అట్టి స్థితులు వచ్చుటకు కథయందాస్కాగము లేకపూర్వ గ్రంథము నాహ్లాద జనకత్వమునీర్ధింపదు.

ఇకమన మంచవలసిన విషయము లలో బాత్రిసోషణ మొక్కటి మిగిలి యున్నది. ఇందు గవి ముఖ్యముగా గమనించ వలయు విషయము లనేకములు గలవు. ఒకపాత్రయ నృప్తిచి యాపాత్ర చేసొక మహాన్నత కార్యము నొనరింప జేయునప్పుడు స్వాభావికముగా నట్టిపాత్రకు గావలసిన పరికరములను సమకూర్చి కొని, యాపాత్రయందలి గుణములను క్రమవృద్ధి నొందింప వలెను. ఒకపాత్రయందు ముఖ్య గుణమొకటి యుండినయెడల దానియారిం భను నగును బరిణతికిని గావలసిన విధిని కవి స్వాభావికముగా వర్ణింపవలెను. కవి పురాణములలోని గాథల గ్రహించినప్పుడు, మూలకథ యందు నాయకుడ నాలుగేండ్లకే నిరుపమాన పాండిత్యమును సంపాదించి వాడని చెప్పబడిన యెడల, నట్టి విషయమును దీసి వేయుట గాని లేకయో నాయకునికంత చిన్నవయస్సునకు తజ్ఞానము వచ్చుటకు దగిన కారణములను ముందు సూచన యొనర్చ వలయును. ఇట్టిరచనకు బ్రబంధ సాహితీయందు తావుగన్పించదు. ఈవిషయమును బ్రబంధ కవులు పాటించుటయే లేదు. ఒక్కమరుచరిత్ర యందుమాత్రము

ప్రవరాఖ్య పాశ్రయందు కవియిట్టి నియమమును బాటించిన వాడు. వహాధినివంటి కన్యక స్వయందత్తయై వచ్చినప్పుడు నిరాకరించుటకు దగిన ధైర్యమును బ్రవరాఖ్యుని యందుంచుటకు ముందు తడను గుణమైన వర్తనను వానియందు నిల్పి యున్నాడు.

ప్రబంధ సాహిత్యము నందు గమనింపవలసిన విషయములను సాఫల్యమున తల్లిప్రముగ పొందుకొనచి యున్నాను. ఆంధ్ర ప్రబంధసార స్వతమునందలి గుణములు చరిత్రించిన యెడల నాభాగము నికననేక

మార్గములయందు వృద్ధి నొసరింప వచ్చునని చెప్పక తప్పదు. నేనుదాహరించిన యభిప్రాయమును కవులగువారు గమనించి పైలోపమును బూరి చేసి యాంధ్రమునకు వన్నె దెత్తురు గాక. నేనుపై నుదాహరించిన విషయములలో స్థాలిత్యములు గాని వానిగూర్చి యభిప్రాయ భేదములు గాని యున్నవైతని సహృదయులు మన్నింతురు గాక!

శాలల/ ౧౭౭౭

నా బాధిర్యము.

ఈ శ్లోర.

నడిరేయి గడం, నేనడిసన్న లేని
యీనందు తోవ, నాయీ యంగనమున,
జీవవిషాద ప్రసిద్ధి నెవ్వారో
యల్లన శ్వాసించి నటుల స్ఫురించె!
అంతేనెంతో చయ్యన శయ్యవీడి,
మెల్లమెల్లన మునివ్రేళ్లపై నడచి,
తలుపుల, జేరి శ్రోత్రమునంట, జేర్చి-
వడి, గ్రంగిపోతి నాబాధిర్య మెఱిగి!
మర్మలి వావగ సంత మదిమదిలేక;
తెఱచి, వాల్చి సేరఁ జగఁ బాటులేక,
నిలచి, యారించితి నీరవరవలి!
యాలించి, యెఱిగితి నామేన మూర్తి!!

* ఈగది బధిరయడు. ఇందలి బాధిర్యము స్వభావమైనది

౩౧ యప్రకటనము.

(నరకూరకెట్టి వెంకటరత్నముగారు.)

రామ! శృంగార కల్పకారామ! సుగుణ
సంపది భిరామ! వివిధన్నిచయశరామ!
ఎఱుగుగు భవస్థైర్యంల మృదయేభ రామ
రాగల హరీ విహరింబు, లోగల శేయ
మానుషి ప్రేమలతి, హకుమాను లేక
వీకచెడి జోకల డక్కి చీకాకచెడియె;
ధర్మమొనరింతు నానిదు డయలభింక;
దర్శమున జక్కదు; వ్రతి బు లాచరింప
కేకుందు; యగమల ధీర్ధనే ననయ
దొరుక; దుపవాసనియతి బొందుపడబోదు
నామనంబీ వెఱుగుదు నాతి! నీతి
నీతనూనల్లి మృదయ ప్రపూతయిత
ధాత్రుల జక్కలగ నాటి సేదమిలు మోడ్చి
యంతి రింద్రియ కలశ సహాయు నను
ప్రేమరసమున వోల, సప్రీతి గోహ
దంబుగావించి, సంకల్ప తిరుప్రభాకు
సేసి, రోమాంచపల్లవస్థితలగించి,
వేపాదేశసమా కీర్ణతే జమిచ్చి,
స్వేచ్ఛసిచ్చాసుమమల హసింప గూర్చి,
యగణి తానంద వాగ్ధివోలాడి యాడి
కనులు విచ్చితి భవనంబుగాన బడదు;
కుండిరా రామములు బంధు బృందవాహ
వాదికంబులు దృశ్యంబు నందులేవు;

కనులగిట్టిన యట్లనీయను హమాన
దివ్యమలగళమూర్తి చిత్రింక బడుచు
రెప్పవడి నీయదియ్యె; కీర్తినన్న
జేరిననగా నొనర్చు సంప్రీతి గూర్చి
యాదించెడివో తెలియంగ రాదు;
అనియ నీడెంది ముళిలామ యంబనంగ
రాదు; నవనీతిమే యనరాదు; మజపు
జెందవలెనంచు లోన నెంచెడినొ కప్పు;
డట్టి తెగువ మించిది కాడటంచొ కప్పు;
జాస్తి నెంచినీ ట్టూర్పులన ఎయవంబు
లెల్ల ఒరసకేమోదు టయల్లమందు
నిన్నె ధ్యానింతు నలం గన్న పెన్నిధాక
మట్లనీకయ నను రాగమతి శయిల్ల
దల్లడింకెడ; ముఖిమన వెల్లడింతు
దస్త్రహాపేమ యెరుల చిత్తములు గలంగ
నన్నదలతువో కలంకవో నన్నదలం
నట్టితగు మొక్కటియు నాకున రయలేదు!
ప్రాణపదరాగ వల్లి పుష్పముల చేత
బూజగావెంతు బేమకెప్పుడును హాని
రాదు! వేచి జన్మాంతరిమున నైన
ప్రణయ మహిమంబు చెలియంగ బడునుగాక
నెన్నిభంగుల నైవను నిన్నె కలంచి
నీదుపేమంబె గోరుచునె గడువాడ;
నిన్నె కూడి ధన్యుడ నొదనెక్కిము గను.

ఆస్త్రి యా దేశము.

(ఆర్. రంగనాథ శాస్త్రిగారు)

ఆస్త్రియా దేశస్తులు సర్వజనప్రియులు. కొనుచున్నారు. వారొకింత యలస న్విభా
వీరు జర్మనుజాతి నంబంధించిన వారు పులు. నెన్నుదిగ కార్యముల జేయుట కిచ్చగిం
లయినను వారికియన్నంత ధనాశ వీరికిలేదు. తును. కాని మాడాన్నిడీ పనికిరాదు.

మంచిదుస్తులవ ధరించిన కృషికారిక.

ధనాశాపరునిజూచిజగ త్రైప్పడు అసహ్యించు
కొనుచుండునుగదా! ఇప్పు డాస్త్రియావారు
తమవ్యక్తిత్వమును స్వతంత్రతను గాపాడు

వియన్నా జగరమందలిస్త్రీలు

పూర్వమిట్టిదుస్తుల ధరింపుచుండిరి.

వారియందొక గొప్పదోషముగలదు. అది
యేదియన మన దేశమందలి రాజకర్మచారుల

కోలివాడును విడిచిపెట్టాడు. అందువలన కాననకార్యములు, కాననపరివర్తన కార్యముల యందు అనమరులను చేసినచివ్విది. ఇర్రసీ యందు సంచరించు నప్పటికే మిల్లునందు తిరుగుచున్నటులుండును. కాని యాస్త్రియా యందు సంచరించునప్పుడు సునిశ్చలదేశ

యాస్త్రిలియాకు వచ్చువాని కట్టి యానం దము గలుగుననుట యతికయోక్తిగాదు. ఆస్త్రియాకు ముఖ్యనగరముగు 'వియన్నా' స్వాభావిక సౌందర్యమువలనరాదుమిందును.

ఒక భూస్వామి.

మున విహరింపుచుండినటులుండును. ఇర్రసీ యందు గడియారమునుకోలి కార్యములు నడచుచుండును. కాని యిచట మానవులు మానవులుగనే పనిచేయుచుండుదు. యంత్రములలో భాగముగా నావపుడింకను మారలేదు. అందువలన నాస్త్రియామందు తిరుగునప్పుడు మానవుల కానందముగలుగు చుండును. అట్లు - ఆటంకములు - నియమనిష్ఠ లకు వెలుపల సంచరించుచుండుటకు మాన వుడెప్పుడును శోభింపుచుండును. ఇర్రసీయందు

ఫీడెల కాయంపుడున్నాడు.

ఈ పురవాసులు నిరంతరము నహజ పరభభావ మున ఆమోదప్రమోదముల కాలముగడుపు చుండును. ఆనందతరంగములునీచుచుండును. వియన్నా పట్టణమున కేగినవాడు సంతసమున కాలము గడువక తప్పదు. అచ్చటి పరి స్థితులట్టివి. బ్లీరు నగరవాసులు కఠోర మగు ముఖకావము ఉద్దేశ్యపూర్ణముగ గంభీ

౪

దృష్టిగో నుందురు. కాని వియన్నా నగర వాసుల చిరునగవునకూడిన మోము-కోమల దృష్టియు యాశ్రీల హృదయమునందా నందమును గలిగింపుచుండును. ఈస్త్రీలు ధరించు దుస్తులనే యనేక సభ్యజాతుల స్త్రీలనుకరింపుచుండును. సుసాందర్యమున నలరారు స్త్రీలాదేశమందన్ని తరగతుల వానియందును గలరు. వీరు పిరికివారుగారు.

నగరవాసుల వధతులు చాలవరకు పల్లెల యందును చిన్నచిన్న కట్టణముల యందును వ్యాపింపుచున్నవి. సాధారణముగ ప్రతి దేశస్థునిను గాజుధాని ననుకరించుట స్వాభావికమేకదా; అచ్చట పల్లెలయందు ధనికులు మొసలగువారెల్లరు నున దేశమందువలెనే వియన్నా నగరమున నివసించుటకై బ్రతు క్తింపుచుండురు. వియన్నా నగరముందలిస్త

వియన్నా పట్టణమందలి పండ్లబారు.

వివక్తుల నెఱుఁగు శ్రమైనను గణనచేయరు. ఎట్టి దుర్ఘటననైనను సాధారణ భావమున గాఢిగు. రాజకీయ-వ్యాపారములయారు జక్కుకొని తల బకులకొట్టుకొనరు. వారి వ్యయము నాటకములు-సంగీతము-శృంగారము-మొదలగు లలితకళలయందు మునిగి జేలు చుండును. వనభోజనము - వనవిహారము మొదలగువి చాల ప్రിയమైనవి. వియన్నా

యిలంతయు రింగుస్త్రీలుపండుమూర్తి భావించియుండును. ఆస్తియామంతుత్తరభాగము నకు దక్షిణభాగమున నివసించు జనులు కృషకులు. సరసస్వభావులు. వారికి రాజకీయ సాంబాధముగుష్టావమే లేదనవచ్చును. అందు వలన విదేశ రాజకీయములతోగాని స్వదేశ రాజకీయములతోగాని వారికి సంబంధమే లేదు. ఇట్లుచుట్టవలక చుచువురాని మూర్ఖు

లుగాను. బాగుగ చెడుకొనిన వారలు. ఉత్తమగ్రంథములను ఒరింపుచుండును. ఆస్తియూ యందంతటను గలించి

ఈశ్రీనీమరేణ పండ్లమ్మ చున్నది

వెదకినను నిరక్షరుడు చేయుట నొందుండిన యుండవచ్చును.

జర్మనీయందువలె ఆస్తియాయందు పట్టణములు వీధులు బాటలు మొదలగునవి

పరిశుభ్రముగ నుండవు. మ్యూనిసిపాలిటీలు నిద్రమత్తుతోడ పనిచేయుచుండును. నపుక దులు చటపటకార్యములొనర్చు కార్యచతురులుగారు. అయినను వారికార్యములువాళే చక్కబెట్టుకొనుచున్నారు. భారతీయులమగు మనము సోమరితనమం ద్రగేసరులము. స్వరాజ్యము వచ్చినచో ఆస్తియూవారిని బోలి

కూలివాడు.

మనకార్యములు మనము చక్కబెట్టుకొన గలమునుటకు సంశయింపవలసిన పనిలేదు.

ఆస్తియాయందు "క్రిష్టియన్ సోషలిష్టును" పేరున నొకరాజకీయసంఘమున్నది. వీరు పేరుకు సోషలిష్టులను కాక కారుండుటయే గాక రద్దీపరీతముగ వీరప్పుడును ధనికుల స్వార్థమును రక్షించుటకై యత్నింపుచుందురు. వీరి ప్రయత్నములు

కృష్ణకాండమునకు సోమమునకు దోడ్పడుచున్నది. వీరి యక హతులననే యాస్త్రి యాయుధలి తిరుబాడారముల మూల్యములకు దుష్కృతముగ పెరిగిపోయినది. సోమలిప్తను మాటకు బాగించున క్రీశ్చియన్ యను నాక విశేషమున్నది నిజము చెప్పవలసిన చోక్రీశ్చియన్ యశబ్దమునకు వీరియోగ్యులు. యుహదీయులతోడ వీరునిగతము.

నిజసింహు చోటుకుదప్ప మిగిలిన చోట్లనివ సింపుటకు వీలులేకుండెను. యుహదీయులుగుడపల్లెను ఘోటో, యని బిలచుచు అనహ్నిండుకొనుచుండిరి. వారికి యింటి స్థలము భూమిలు మొదలగువానిమీద యెట్టి యధికారము లేకుండెను. కాని ఓంవొమ్మిదవ శతాబ్ద మధ్యభాగమున ఆస్పియా గవర్న మెంటు యుహదీయుల

పూర్వకాలపు దస్త్రులు.

గలహింపును వారిపైన యత్యాచారముల నెల్పుచుండుడు. వీరినర్చు యత్యాచారముల దలంచిన యే సభ్యజాతులైనను తల వంచుకొనవలసినదేను. శ్రవణమనునయుహు దీయులను యస్పృశ్యులు అనాచారులుగ జేసిరి. అప్పుడు యుహదీయులు వారు

కష్టనివారణ కొరకు సూతన కాసనమును జేసిరి అంత మాత్రముననే ప్రజలయందు బాతుకొనియున్న మూర్ఖత్వము దొలంగ లేదు. ఇప్పటికిని యుహదీజాతికి సంబంధించిన వాడున్నతోద్యోగమును బొంద జాలడు. కమెండరు పదవి లభింపదు.

అయినను పద
పుల యందువారి
కంత గా యాన
యలేదు. వర్త
కమునందు పీఠ
స్థితస్థాన మాత్ర
మింపు చున్నా
డు. పీఠస్థులగు
ఉపాధ్యాయులు
గను గణనకెక్కు
చున్నారు. క్రిశ్చి
యన్ సోషలిస్టుల
ముఖ్య సూత్రము
యుహుదీయులబ
డగొట్టుట. దీని
వ్యతిరేకముగ "నే
వనలు చెమో
క్రాల్సు, అను
వారు బయలుదేరి
రి. అందుయూహ

బ్యాండు.

కృషికచరిత్ర.

దీయులు మిక్కుట ముగ
జేరుచున్నారు. ఈసంఘ
మును నిర్మించి ప్రాణ పణ
ముగ బ్రతుక్కించి యభి
వృద్ధికి దెచ్చిన నాడు, విక్ట
ర్ పడ్డగా, అటు మహా
పురుషుడు. ఈయన యు
హుదీజాతికి జెందిన నాడు.
సామ్యము - సుత్రియే
యీనంఘము మొక్క
ముఖ్యసూత్రములు. కా
నివీరిలోక నిద్రపై కా
ర్యప్రణాళి లేదు. కాని
యొక్క విషయము మా
త్రము గోచరించును

క్రిష్టకులు మతపరంబు ధనుగు వాటక చూడుచున్నారు.

అదియేది యన,
 ఏశేశే వాడయి
 ననుమరియెక శ్రే
 ణివానికంబుయా
 ధిక్కుడనని యను
 తొనకుండుటకెల్ల
 పురుగుబ్రయత్నిం
 పుచుందురు. జన
 సంఘము నందు
 గొద్ది గొప్పలను
 భేదమునుదొలగి
 యుటకు బ్రయ
 త్నమునల్పుచుం
 దురు. పురోహి
 తులు మొదల
 గువారి ప్రతాప
 మును నడంచు
 చుందురు. ఈవి
 షయములు వారి

గొట్టిల గొట్టుచున్నాట

వలనచాలన రక భివృద్ధిగాంచి సే. వైసరువెళ్ళిన ప్రాణివానికిని ఓటుయూడనల యునని వారొనర్చిన ప్రయత్నము సాఫల్య మైనది.

తీవ్రమైన స్వభావులు. నామమామటకు సాక్షుకులు నూనరు. వేషమునాడతకనుగుణ్యముగనే యుండును. విచిత్రమీతులు బుద్ధియందు సామాన్యము. శత్రువులుగ

నలుముఖముల సరిగి బరిశీలించి చూచిన యెడల ఆప్టియాయందు గణతంత్ర ముయదార్దముగనున్నటుల మరియొక దేశమాదు లేకని నుడువ నచ్చును. నీతితో తుల్యముగ జూడవలసిన వారు రుప్యాదేశస్థులు విశేషయందు దిగుగుమ లిచ్చుమెప్పు ఖాని జీవించువారు గూడ యోగ్యతవలన ప్రధానమంత్రి పదము నిశ్చయింప నచ్చును. ఆప్టియాయాదలి రాజ వంశీకులమని నుడువు వారికిజాతి బోవునను భయ మను మాత్రమైనను లేదు. అందువలన మంత్రి మొదలగునట్టి యుద్యోగముల కెవరు వచ్చినను జరిగదు ఆప్టియా యందలి సైన్యములయందు జాతి భేదములు లేవు. సైన్యాధ్యక్షులతో చాలమంది మధ్యతరగతికి సంబంధించిన వార లేను.

సామాన్య డగు సైనికుడు శౌర్య సాహసముల వలన సైన్యాధిపతిగావచ్చును. కాని సైన్యాధిపతుల యంద యోగ్యులు, అసమర్థులగువారుచాలమందిగలరు. వీరిసైనికగణము

ఆరణ్యమామల బోవు కాటసాములు.

చూచినను భయంకరులుగారు.

నారిముడినముఖం ప చోకి కము నాడు విక్రంతిగై కొనినరు ఆదిన. అంత స సన కాముగనుపుదురు. నా (ప్ర)

ములాభరింతురు నాటకములు పంగీతిము వన విహారములయందు మునిగిదేలుచుందురు.

వీరిలో పురుషులు పాదమలవరకుండు చొక్కాను దొడుగుకొందురు. కాళ్ళకు బూట్టుండును. సాధారణముగ నెప్పుడుతలకు టోపీని బెట్టుతుందురు. ఒక్కప్రాంత్యమందలిస్త్రీలోకవిధమగుదుస్తులధరింతురు. కాని వారుధరించువస్త్రములు పద్ధతి మొదలగునవన్నియు సుందరముగ నేయింపను ఒక్కొక్క ప్రాంత్యమందలి స్త్రీలగుస్తులయందు డాంబిక మెక్కుమగి నుండును..

గతించిన సంగ్రామముందు ఆస్తియా వారికిగలిగిన నష్టము వర్ణనాతీతము. యుద్ధమునకు బూర్వము ఆస్తియా యొక్క సామ్రాజ్యమై యుండెను. అప్పుడు వారు పరులమీద నాధారపడకుండిరి. కానియిప్పుడు ముఖ్యమైన బొగ్గుగనులు లోహ పుగినులు పోయినవి. సమద్ర తీరములు వీరిచేతనుండి దప్పినవి. వియన్నావహరువీరికి గాజ భాగినేయున్నది. కాని రాజ్యమునందలియైశ్వర్యమంతయుబోయిన వియన్నాయందు ఫలపష్టములు మొదలగునవియున్న స్త్రీదురాగము.

బొహేమియా, మోరావియాను

ప్రదేశముల యందు మంచి గనులున్నవి. కాని ప్రదేశములురెండును జోగోష్లావియుల స్వాధీనమైవి. గ్యాలిసియాయందలి ప్రసిద్ధముల నూనెగని పొలంప యధీనమైనది.

ఫలపష్టములు మొదలగునవియున్న స్త్రీదురాగము.

కార్యేధియను నందు మంచియరణ్యములుగలవన. ఆప్రాంత్యములనయు పరులయాధీనమైనది. విశ్వనిఖ్యాతిగల గుర్రములుందు గ్యాలిసియాగూడపోయినది. యుద్ధమువలన

అప్రియావారి భవిష్యత్తును గురించి వారి మనస్సులను యతిశయోక్తిగాదు.

వియన్నా పట్టణములోని బోల్షివిస్టు పట్టణములు విప్లవమునకు కొన్ని గుఱు న్నవి. ఆపురముందు గాత్రాల యందొక్కొక దినము వీపురి యేయుండగ. పారులెల్ల నాటకములు సాగితమునందు మునిగియుండును. పాను అంత ఖ్యముల. ఆపాస్కల యదే ప్పుడును స్త్రీపురుషులు విహారించుచుండును.

కాని నేడు వియన్నా పట్టణము దుర్వశాగ్రిస్తమై యున్నది. సామ్రాజ్యము శియు ముక్కలుచుక్కలై పోయెను. నేడొక్కొక ప్రాంతమునందు జీవించు మెదలు విలంబించుచున్నాను. ఏకాంత పీడితరస్వర సహాయముండినగాని స్వతంత్రముగ నిలువజాలరు. అందు వలన ప్రతియొక్క ప్రదేశము దుర్బలమైదరిదముబాల్పడెను. ఇదివరకు పెద్దమిల్లులు మొదలగువియున్న స్థలములన్నియు పాడువడియున్నవి.

ఇప్పుడు వియన్నాయందు శాంతముగ నివసించుటకు వీలు లేదు. ఏలయన నాగృహ యుద్ధమానుల యత్యాచారము విపరీతము ప్రియంటనైఫను నూతనలడ్డకు బ్రవేశించిన యెడల పోలిసు వారు వచ్చెదరు.

అయితని సయాన్స్ పాంఠిమలనడిగి డెలును కును ఇందువలన నెవకృహము నదై కచ్చింప నావిషయ మతయు డెలిసకొని తర్వాతనే యద్వైకీయ వలయును. రాత్రి 10

వియన్నా దేశమందలి కూలీలు.

గంటలగుసరికి వీధితలుపులు బిగింపవలయును. అంతరివాసులయటకు బోవాయు: చిన గంట నాయుది ద్వార పాల బిల్డింగ్ యందు అప్పుడువాడు కచ్చితముపుడీయ. దై

కున్నవారి వ్యభావము మొదలగు వానిని తెలిసికొనుటకు వారి కెక్కుడుకాలములట్లుదు పోలీసులు ద్వార పాలకునిద్వారమున వీరి మంచి చెడుగులు గనుగొనుచుందురు.

గవర్న మెంటుప్రభును తమకు విరుద్ధముగ కుట్రలు జరుగుచున్నవని పిలుపుచుందురు. కర్మశాచారులెల్లరుదామేదేశమునకు శాసనకర్తలమని దలంపుచుందురు. దేశవాసుల జీతముదినుచున్న భృత్యులమను విషయము వారికనుమాత్రమైననులేదు రాజకీయోద్యోగమును వంపాదించుటకు యువకులు చేయు బ్రయత్నము పర్లనాతీతము. విశ్వవిద్యాలయముల నుత్తీర్ణమైన వారందరు యుద్యోగములు బ్రయత్నమందె యుదురు. న్యాయశాస్త్రమును చదివిన వారుగూడ స్టేడరుపని చేయక యుద్యోగములకు కానుకొని యుందురు. తగినంత పురుగుబడియున్నగాని యెవ్వడును నున్నతస్థాన మాక్రమింపజాలడు. స్వీయశక్తివలన శభివృద్ధిగాంచుట దుస్తరము స్టేడరుపరీక్ష నిచ్చిన వారిలోకాలమంది వర్తకము చేసికొనుచుందురు.

పత్రికాస్వాతంత్ర్యము చాలవరకు బంధింపబడినది. పార్లామెంటుకు బ్రచురింప నిషేధింపలేదుగాని ఏక్రయమును నిషేధించిరి. పత్రికలను పిల్లలు మొదలగు వారు విడిగ విక్రయించుటకు వీలులేదు. పుస్తకముల పాపులయందు మాత్రమమ్మ వచ్చును. ధనార్జనకు సంబంధించిన విద్యను స్త్రీలకు జెప్పచున్నారు. దేశమందు బీదల గుడిసెలు గూడ బరిశుభ్రముగ నుండును. వారు సంతసమున కాలముగడుపుచుందురు. దొంగతనము మొదలగునవి వారిలోనంతగా గానరావు.

ఈ దేశస్థులలో చాలమంది రోమను క్యాథలిక్కులు. పురోహితులకు మర్యాద మిక్కుటము వారి యుపదేశముల ప్రకారము ప్రజలు నడచుచుందురు. లలితకళలయందొకప్పుడే దేశమద్వితీయమైయుండెను మహాయుద్ధమువలన నమస్తము నశించి కేవలము మైయున్నది.

భిన్న ప్రకృతులకు మైత్రి*

భారతవర్షిమందు విదేహ అను దేశముండెను. కానిరాజుగారు విదేహుడు. అతడు వరండాయందు పరాశిచేయుచు నవ్వుచుండెను. ఒక్కొక్కచూరూ నవ్వు మిక్కిలమగుచుండెను. కాని యాతడు మిక్కిలి గంభీరస్వభావి. ఆ నవ్వునచూచి రాణి యగు ఉదంబరాణిని యాశ్చర్యపడకొచ్చెను.

కారణమేమన రాజు పశువులకాలయందొక యర్థదృక్పథవిషయమును దిలకింపుచుండెను. ఒక కుక్క, మేక యటనుండెను. కుక్కనోటకొంచెము గడ్డియు, మేకనోట నొక మాంసఖండముగానించెను. అవి పరస్పర మాంసంబునుగ దిలకింపుచుండెను. మేక దెచ్చిన మాంసఖండమును కుక్కదినెను. కుక్క దెచ్చినగడ్డిని మేకదని యొకదానినొకటి యానకొని పరుండెను. కొంతసడికని యటనుండి బయలుదేరి రెండువైపులకు పరుదెను. ఈచూరూ వినివిషయ మును కొన్నిదిగములకుండి గమనింపుచుండెను. విష శీతప్రకృతిగల యీ జంతువులరెంటికి స్నేహమెటుల కుదిరినదని యాతడు యోచింపకొచ్చెను.

ఈ రెంటికి స్నేహముకుదురుటకు కారణమిది కాళిగారి యేనుగులకాలనండి పచ్చిగడ్డినిదొంగిలించి మేక మేయుచుండెను. అదిచూచి మానటివాడు మేకనుచూచి చిరుకొట్టెను. అది దెబ్బలతి నివంట యింటి నెలుపలకుపచ్చి నిలుచుండ యచ్చటికి కుక్క వంటుచున్నది.

అప్పుడుమేక యిట్లనియె” వంటు చున్నా వెందుకు? ఎవరుగొట్టిరి?

కుక్క = నిదిట్లన్నా నేమి? నిపనియేనుయినది? మేకతన విషయ మంతయు తెలియచెప్పెను. కుక్కగూడ వంటయింట మాంసపు ముక్కలను దొంగిలించుట దెబ్బలను దినట మొదలగు విషయ మును తెలియచెప్పెను. అంతట వానికి మిక్కిలి స్నేహము గలిగెను. అప్పుడు మేకయిట్లనియె” నేను వంటయింట బ్రేకేరించి మాంసపు ముక్కను దొంగి లించి నికొరకుదెచ్చి యిత్తును. నన్నెవ్వరును మారి నపు ముక్కల నెత్తుకొని బోయెనని యనుమానబడకు. కుక్క = అట్లయిన నిచేయిండువు?

మేక = మాంసము నాకొందకు? గడ్డికానల యేను? నివ్రుప్రదినము ఏనుగల కాంతిగి గడ్డిని దొంగి లించుకుని రమ్మ. దానితోడనాకు ముప్పునిండును. కుక్క = పకపక నవ్వుచు నుంచిమార్గము, నుంచి యుపాయము. నేను గడ్డి తిన నను. అందువలన గడ్డిదొంగిలించు నని యెవ్వరును అనుకొనదు.

అప్పటినుండియుమేక కుక్కకొనకు మాంసపు ముక్కలను దొంగిలించుకొని పచ్చి యిత్తుచుండెను కుక్క మేకకొరకు గడ్డిని దీసికొని దెచ్చియిత్తు చుండెను.

రాణివిషయమును గాంచియు నవ్వుచున్నది-

* ఇదియొక సింహాశ్చర్యకథ. దీనిని సిటిజన్ అను పత్రిక బ్రెయిలించినది.

ద్వితీయాంధ్ర నటనభ అధ్యక్షోపన్యాసము *

I నాటక కవిత్వము.

నాటకములందు పద్యము లుండ వచ్చునా? ఎచ్చట? ఎట్టి నియమములతో తాని నుపయోగించవలెను? వానిని నేటుల చదువవలెను. సంగీత మెంతవరకు వాడ దగును. అను ప్రశ్నలు పలువురచే పలు విధముల చర్చించ బడినవి.

ఈ సంతకమునకు మూల కారణము నాటకము మానవ జీవిత సందర్భములను మానవలోకమందగుపడజే వ్యావహారికా వస్థలను ఉన్నది యుక్తులుగ చూపవలె ననెడి కోరిక. ఇది సమంజసమని తోచదు. నాటక మొకకళ, దీనిని రచించువాడునాటక కవి. ఇతడు జీవితావస్థలలో తనకు ఉచిత

భావభరితములుగను, రస వంతములుగను హృదయములుగను, దోచెడి పట్టులను గైకొని అవి తనబుద్ధిలో వ్యక్తి ప్రభావముచేరనాందెడి పరిణామభేదములతో నివేదించి నాటకము నందుగూర్చి రచించును. అచ్చటనే కొంత భేద మేర్పడినది. ఆవల నటకుడు కవి విరచిత వాచకమును చదివి తద్రూపమైన వ్యక్తి యు లోకాను భావములతో సమన్వయించుకొని తన కర్థమయిన రీతి నభినయించి చూపును. ఇచ్చటగూడ కొంత వ్యక్తిసాంకర్య మేర్పడు చున్నది. ఈ విధముగ నాటకము దృశ్య మానమగు నప్పటికి కొంత మానవ వైచిత్ర్యము అవస్థానిరూపణమందు సంకల్పించి నాటకమునకు కళాస్వరూప మొనంగు చున్నది. కేవలము లౌకిక యాధార్థ్యతతో

* విజయనగరమున జరిగిన ద్వితీయాంధ్ర నటసభాభ్యుదయమున క్రియ్యుర పెద్దిభాట్ల వంశుల చంపరెడ్డిచే రచించినది. డి. ఏ. డి. యల్. గారిఅభ్యుదయ శాస్త్రము.

జీవితాంశములను నిరూపించునది కళ యన జెల్లదు. కొంత వైచిత్ర్యము, యతికయోక్తి అలంకారసంపద, ప్రత్యేక రామణీయకము కలిగి నప్పుడే కావ్యములుగాని, నాటకములు గాని, ప్రేక్షక హృదయములయందు అతాక్య మైన రసస్ఫూరణ గలిగించును. నిర్విషయా నందము గల్గించుటయే కళలముఖ్యోద్దేశము. అందుచేత పద్యములు, పాటలు, దుస్తులు, రంగాలంకారములు, మొదలగు (అతాకిక విషయములు) కొన్ని నాటకములందు చేర వలసియుండును. ఇప్పుడిందుకు వ్యతిరేక ముగ జరిగెడి యాందోళన మంతయు వాని యమిత ప్రయోగము వలన సంభవించినది.

గద్యమునకు పద్యమునకు నిక్కమగు భేద మేర్పరచ జాలము. భావము ననుస రించి వాగైవ్యుడు లేర్పడును. మనమునింత వలదన్నను, సామాన్య సంభాషణము కూడ కొన్ని సమయములలో రసభరితమగునప్పుడు పద్య వాఙ్మయమున కుచితమయిన గతు లలో నేర్పడును. ఇట్టితావుల, నింతటి రస స్ఫూర్తి, భావగౌరవము, యేర్పడిన పట్ల పద్యములుండిననే, రమ్యముగ నుండును. పద్యములు గణక్రమములలో తాళపృథాన ములై కచింపబడును గాన, రసవత్సందర్భ మాలం చేర్చుట గద్యమునకు నివి భిన్నము లని కొంద రవవచ్చును. కాని సరళముగ వ్రాయబడిన ధారా కుద్దిగల పద్యములలో గణములు, విశేషమాదులు, గానరాకుండును. అవియు కొంచె మించుమించుగ గద్యము వలెనే నడచుచుండును. అవిషయము పూర్వ కవుల పద్యరత్న ములను న విచర్చిత ము చున్నది. వాచావ్యపు సందర్భములయందును

గద్యములలో చెప్పదగిన పట్లను పద్యముల నుపయోగించ రాదనియే నాతలావు. పద్య ముల విషయములలో శ్రీయ్యత పానుగంటి లక్ష్మీ నరసింహారావుగారు, నాటకము లందు గీతపద్య మొకటియే యుండదగునని చెప్పు చున్నారు. కాని వీరివాదముతో నే నే కీభ వింపజాలను. గద్యమునకు సన్నిహితమైన వృత్త విశేషమని వీరు "గీతము" నభిమానించి నారు. కాని కేవలము గద్యమందే నాటక ముండవలసిన నియమము సిద్ధాంతి కరింపబడలేదు. నాటకమందు చేర దగిన కళావైచిత్ర్య సంపాదకములగు నలంకార విశేషములలో పద్య మొకటి మన్నింపదగి యున్నది. కావున రసోచితమగు వృత్తముల నేర్పరచి ఉపయోగించుట యందు మాకెట్టి యాక్షేపణయు కనుపించదు.

పద్యముల జదువు పద్ధతిని గూర్చి కొందరు వికృతాభి ప్రాయముల పెదజల్లు చున్నారు. భావాభి నయమున కడ్డమువచ్చు నటుల పద్యములుండుట మంచిది కాదు. పద్యములు వాడదగినంత భావ విశ్రాంతి కలిగి నప్పుడే వాని నుపయోగించ దగునని చెప్పితిని. కాన అట్టివిశ్రాంతి కలిగినతావున పద్యమునకు సహజమగు శృతి రాగ, సాంద ర్యములు శోభిల్లునట్లుగ, నేలజదువకూడదో తెలియదు.

సంగీత ప్రయోగము అర్థమునకు ప్రతి బంధకమగు నటులగాక, పద్యాంతర్గతమైన భావము నుద్దీపించుకత్తై రసపుష్టిగల్గించునంతవరకుండవలెను. అంతకుమించిన వృధాసం గీతివిజృంభణము నాటకములందుండ రాను. చూపకములలో సంగీతము సుస్వర సంపా

దనో పాయముగ నెవండగునే కాని యొక ప్రధానాంశముగ మన్నింపకూడదు. రస భావయుక్తముగు వృత్తములందు పద్యముల గల్పించి వాని నుద్దీపింపగల రాగములలో పాడవలెను.

పార్శ్వముల్ల పద్ధతిలోను అరవ నాటకముల తేరవునయిచ్చనచ్చినచోట అభినయ విభ్రంశ మేర్పడునట్లు పాటలను యిరికించు మర్యాద నాట్యకళ కెంతయు ప్రమాదజనకముగ పరిణమించు చున్నది. పాటలను కూడ పద్యములవలెనే తనిస విశ్రాంతి కగిలినప్పుడు అభినయము ప్రధానముగాని తావుల పాడవచ్చును. పాటలలో సంభాషించుట (Dialogue) అనుచితమునాయి కానాయకులు నారదాది భక్తులు, యేకాంతముగ ప్రకృతి రామణీయకమును చూచి యానందించునపుడును భక్తి శాంతరసములలోనూ పాటలుండదగును. కాని రసభావ సంక్షోభము కర్తవ్యతా విచారణము ఎక్కువగ నుండు స్వగతోపన్యాసములలో పాటలు పద్యములుండగూడదు. వాడవలసినచో విజాతీయ గాన ఫణతులకన్న కర్ణాటక సంగీత పద్ధతులనేవాడుట మన జాతీయస్వభావ సూచకంబుగ నుండును.

నాటక పాత్రముల కుపయోగించవలసిన భాష యెట్టిదిగ నుండవలెను. కవి రచించు నంతవరకు యేజాతి వారితెనను వాని తొలిక పదవిని సంస్కారమును గమనించి పాత్రోచితమయిన భాషనుపయోగించవలెను. కాని ఔరంగజేబు మొదలగు విజాతీయ రాజపాత్రములగుకొంచెము తేలిక శైలిలో నిర్దుష్టముగ నుండెడి భాషనే వాడ

వలెను వారిభావములుదాని లక్షణముల నుప్పుచునే యుండవలెను. నటలీభాగమును ప్రదర్శించు నప్పుడు హాస్యాస్పదము కాకుండా కొంచెము విజాతీయోచ్ఛారణ వైఖరి ద్యోతక మగునటుల వర్ణనయించ వలెను. ఇట్టి పాత్రములకు పద్యము లుండ గూడదు.

కొందరు నాటక కవులు గ్రామ్యవాద మంగీకరించి సామాన్య సంభాషణ శైలిలో నాటకముల వ్రాయు నారంభించినారు. నాటకముయొక్క ముఖ్యప్రయోజనము ప్రదర్శనీయత. అభినయమే నాట్యకళయందలి ముఖ్యాంశము. అభినయమును నిరోధించెడి సంగీతము హేయమగునటులనే నటులకును, ప్రేక్షకులకును, చుర్రాగ్రహ్యమగు పదగుంభ నముగూడ, కావ్యఫణతులుకూడ, నాటకములయందు గర్వ్యములగుచున్నవి. యావక కావ్యవిరచనము నులభముగ సుబోధకముగ నుండవలెననుమాట విస్పంశయము. కాని గ్రామ్యరూపములగు భాషాత్రయోగ పద్ధతులు అవలంబనీయములని తలంచను. అండు వలననుగలిగెడి సుబోధకత్వ మేమియులేదు. మరియు ఎక్కువగా గ్రామ్య గ్రాంధిక విభేదము భావమున కంటియుండునుగాని భాషకు చెందియుండదు. భావవిన్యస్తతవలనను, సాలభ్యమువలనను, గ్రామ్యసంకాశముగు భాషా వైఖరులేర్పడును. భావ ముకారమయిన కొలది భాషయు సురురూపవిస్తార ముందుచుండును. అందుచేత గ్రామ్య గ్రాంధికముల కొరకు పూనికతో పెనుగులాడక, సందర్భోచితముగ వీలగు నంతవరకు నిర్దుష్టముగ లేను గుభాస నుపయోగించ వలెననియే మాసిద్ధాంతము. నీచపాత్రముల పట్ల వారి ప్రత్యేక

వ్యభావమును నిరూపించెడి భాషాచైతన్యముండవచ్చును. నటులు పాత్రస్వభావమెరింగి తదనుకూలముగ నుచుచుటలో వలసిన మార్పులను చూపవచ్చును. కన్యా శుక్లము మొదలగు సాంఘిక నాటకములందు వివిధ పాత్రల జాతీయతా నిరూపణమే ముఖ్యంశము. ఇందు పాత్రోచితముగా గ్రామ్యభాషనే వాడవలయును.

తెలుగు నాటకములు ప్రాచీన సంస్కృత రూపక మత్యాదలను అనుసరించవలెనా? లేక యిప్పటి వరకును యికముందును తెలుగువానికి సంక్లిష్టమైనది నానా విధములగు రూపకాదర్శముల ననుసరించి యుండదగునా? నాటక నాయకుల స్వభావ మెట్టిదిగ నుండవలెను? కష్టాంత నాటకములు భారతీయ జీవిత లక్ష్యములతో నేర్కొనించుచున్నవా? మున్నగు సందర్భముల గూర్చి విమర్శకాభి ప్రాయము చాలవరకు యేకీభవించి యున్నట్లు అగువచ్చును. కష్టాంత నాటకము లుండ వచ్చునను నభిప్రాయముతో నేనేర్కొనించుచున్నాను ఇవి యభినయమునకును, భావప్రకటనమునకు, నెక్కువలకాకాశ మిచ్చుచున్నవి. కొందరు నటులు బయస్కృతులలోని పాశ్చాత్యభినయ వైఖరులను ఆదర్శములుగా మన్నించి ముఖ్యముగ కష్టాంత నాటకములందు ఆతి తీవ్రమగు ముఖ హస్తాదులను చూపుచున్నారు. కష్ట నాటకములు, మనఃస్పృహ దుఃఖ మనఃభవించుచూ చించుకుని, చీడరపడుట కేర్పడినవి కావు. కష్ట సుఖములు కాల పరిణామమున అనివార్యములై వచ్చుచుండ, ధీరపురుషులు కాని తాకిడి నొకింత చెందియు, తమ ధీర

త్వముచే వానినెల్ల జీర్ణించుకొని యొక విభజితమైన శాంత చిత్తముతో వాని నోర్పుకొనుచుండురు. ధీరనాయకులు లేని కష్టనాటకములు బయస్కృతు లభినయముల కవకాశ మిచ్చుచు నీరసముగ, చేలవముగ, నుండి నాట్యకళకు బదులు, నాట్యా భ్యాసమునకు కారణమగుచున్నది. కష్టాంత నాటకముల నిజస్వభావ మెరింగి రచించబడినచో నవి మన రంగమున మిక్కిలి యాదరింపదగియే యున్నవి. ప్రాచీనాలంకారికుల లక్షణములు ఆనాటికి వాటికి లభ్యమైన నాటకస్వరూపములను వర్ణించు నవిగ నెంచదగినవి కాని సర్వ కాల సర్వావస్థలలో కవిప్రతిభను, నటకాలమును కాపాడగల సిద్ధాంతములుగ నెంచ గూడదు. తెలుగునాటక మనేక ప్రాత్రదారులలో పెంపొందవలసియున్నది. ముఖ్యముగ చారిత్రాగ నాటకములు, సాంఘిక నాటకములు, ప్రహసనములు, కావలసియున్నవి. ప్రాచీన పౌరాణిక గాథలందు విలసిల్లు ధర్మములకు నవీన కాలోచితమయిన యర్థములను నమకూర్చి ప్రయోజనకారకులగ చేయవలెను. కొందరు నటు లిట్టిభావవిస్తరణ మొనర్చుచున్నారు. కాని నాటకకవులు యిక్కాలమున కనుకూలమైన భావవిమర్శనముతో తమ నాటకములను రచించుటలేదు. డి. యల్. రాయి గారవలంబించిన పద్ధతులను మన నాటకకవులు గమనింపవలసియున్నది. ఆంధ్ర చరిత్రాంశములు వెల్లడియగునట్లుగా ఆంధ్రుల దేశభాషామానము మతాభిప్రాయములు వైతికవర్తనము విశుద్ధోదారమార్గముల నడచునట్లుగా, నాటకవిరచన మేర్పడవలెను.

మన జాతీయజీవన ప్రతిష్ఠాపనకు నాటకకవులెంతయు సహాయము సర్వవలసి యున్నారు.

II నట వ్యవహారము.

నటుడు తానభినయించెడి పాత్రతో నెంతవరకుతాదాత్మ్యముందున రసమునట స్వప్రమాణేక, సామాజిక నిష్ప్రమాణము ముష్కర సమస్యను గూర్చినాస్వీయానుభవమునుబట్టి తాదాత్మ్యము కేవలము తెచ్చి పెట్టకొనినదియు, అదియుకే అభినయ విశేషమేగాని, నటయగాని, నటుడు నిక్కముగ రసానుభవ మొందడము వీని చేష్టలజూచి సామాజికులే రసమునుభవించుదురినియునాదృఢాభిప్రాయము. నటానుభవములో యింతకన్న గొప్పయంశముయేమనయిప్పటియభినయవైఖరులనటుల ప్రతిభావిశేషముల నాశ్రయించి స్వతంత్రీతుల నడచుచూ, పృథుగావిహీనముగనున్నవి. భారతీయ నాట్యశాస్త్రపద్ధతులను అవలంబించిన భాగవతులు, నపురూపముగ నభినయించుచున్నారు. వీరివిద్యాకాలములు తరువాతి నటసంతతుల కందించదగినంతటి సహజతతో నున్నవి. వానికి లక్షణములు గలవు, అట్టి సూక్ష్మాభినయము నవీనరాంగిక నాటకములయందు పనికిరాకపోయినను, ఇప్పటికి వాక్యాభినయములో కూడా ప్రసిద్ధనటుల పద్ధతి రాగల చిన్నవారలకు బోధించవలసిన యవశరమున్నది. ఈసభవారును యిందున గూడన నాట్యవిద్యారహస్యవేత్తలును యీ విషయమును గూర్చి చక్కగ నాలోచించి నవీననాటకాభినయమునకు లక్షణమునంగ వలసియున్నది. అభినయవైఖరులలో లక్షణమేర్పరచ గూడదనియు, కథాంశమును పాఠస్వభావమును రసజ్ఞులచే చక్కగ బోధప

రచి, అభినయమును నటునోకే వడలవలయు ననియు, నటుడు తన స్వకీయ రసానుభవములను, లోకానుభవములను సంపూర్ణముగ వెల్లడించెడి యవకాశము లుండవలెననియు నాయభిప్రాయము. బెజవాడలో శ్రీయుతులు బి. టి. రాఘవాచారి, గూడవల్లి రామబ్రహ్మచందరిగార్లు భారతమునిబృంద మనుపేర నొక నాట్యవిద్యాలయ మేర్పరచ దలచినట్లు వినుచున్నాము. ఇట్టి ప్రతిష్ఠాపనము లనవరమేయగును, కాని, నాటకసమాజములే నాట్యవిద్యాలయములగు నుపచించుట మరింత సమంజసము.

స్వతంత్ర జీవనములలో ప్రస్తుతము నాట్యపుత్తి మనబాలుర కవలంబనీయముగ దోచుచున్నది. పృజలకు వినోద మొనర్చుచు సరసరీతుల నాట్యకళనుపాసించుచు, భుక్తికిని ముక్తికిని నాట్యరంగము నొక సాధనముగ వేలుపురుపయోగించుకొనదగిన సూచనలగువషమన్నవి. ప్రజాభిలాషకు అనురూపమైన సురక్షితనటపద్ధతినికనూ బయలుదేరలేదు. ఎక్కడనో అచ్చటచ్చట నాట్యహిక నటులలో మాత్రము శ్రీతాడవర్తి రాఘవాచారి గారి వంటి వరసు లున్నారు. నటజన సామాన్యమునకు నాట్యకళకు సంబంధించిన వివిధ విషయములను భోదించగలవిద్యాలయముల నెలకొల్పు ప్రయత్నములీ సభ వారు విచారించవలసి యున్నాకు. మరియు నావిద్యాలయములలో నటశిక్షణరపవలసిన రీతులను గూడ విచారించవలెను.

II రంగములు నాట్యకాలలు.

ఈ విషయములో యిప్పటి విమర్శకులందరినో నేను యేకభావించుచున్నాను.

రంగాలంకారములనువీలగునంతవరకుతగ్గించి
నట శిక్షణమునకును సరసనాటక విరచనము
న కు ను ఎ క్కు న సా మ్మ ను ప యో
గించుట మంచిదని తో నుచున్నది.
ఇప్పటి సమాజమును నటులకు గొప్ప పారి
తోషికముల నిచ్చుచు, మితిమీరిన సీసరీ
గుడ్డలపై తమ యాధారమును వేద్దించు
చున్నారు. వీని యన్నిటికన్న ప్రధానమగు
నాటక కవిత్వమునకు ప్రోత్సాహ మొసంగ
కున్నారు. మంచి, స్వతంత్రకల్పనగల నాట
కములు పుట్టుకున్నవి. నాటక సమాజములు
రూపక కవిత్వమున పోటీపరీక్ష లేర్పరిచియు,
ప్రసిద్ధకవులను పోషించియు మంచి నాటక
ములు వచ్చునట్లు జేయవలెను. సమాజమును
సమర్థులైన సూత్రధారులను యేర్పించుకొని
వారి నియమములకు లోబడి నాట్యాభ్యాస
మొనర్చుచుండటజేయస్కరము. అభినయ
శిక్ష సరస రూపక రచనము ముఖ్యాంశ
ములు కాని రంగప్రసాధన మంతగా శ్రద్ధ
పహించ వలసిన సంగతి కాదు. మరియు
నాట్యకళ కొరికొక ప్రత్యేక పత్రిక యుండ
వలెను. అట్టి ప్రియత్న మిదివరకు యీ
యూర శ్రీ మల్లాది విశ్వనాథశర్మ గారిచే
చేయబడినది. మరల శ్రీ రామ బ్రహ్మ
చౌదరిగారు మరియొక పత్రిక నెలకొల్పి
నుద్దేశించినారని వినుట సంతోషకరముగ
నున్నది. నాటకాభిమాను లీ ప్రయత్న
మును సర్వదా పోషించవలెను.

IV ఆర్థిక వ్యవహారములు.

ఇందలి ప్రధాన సమస్యలు సభ్యులెల్ల
రెరింగినవే. కేవలము నాత్సాహికములుగ
నాటక సమాజములను నడిపించు కాలము

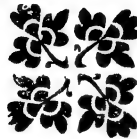
గతించినది. నటులకును, సమాజాధికారు
లకును యెవ్విధమైన వ్యావహారిక సంబంధము
లుండ వలయునో? నాటక సమాజములు
రిమనో రాము యెట్టిసర్వాధలతో మెలంగ
వలెనో యీ సభవారు విచారించ వలసియు
న్నది. మహారాష్ట్రములలోనుప్రజావిప్రాయ
ము కూడనాటకసమాజముల సుస్థిరతకు కార
ణము కావలసి యున్నది. నాట్యోపదేవులు
వేసినయు గొనుటకన్న వాటాలు వేసుకొని
సహకార పద్ధతి నవలంబించినచో నాటక
సమాజమును దుస్థితి తీరునని కేవలిప్రాయ
పడు చున్నాను. ఇంతవరకు ఒక్కనిచేతి
మీద నడిపించబడిన సమాజము లన్నియు
నష్టపడిన వనియే జెప్పవచ్చును.

V సంఘము, నాట్యకళ.

ప్రజలు వినోదార్థము నాటక ప్రదర్శ
నముల జూడవచ్చుచున్నారు. కాని నాట్య
కళను జాతీయ వచనోన్నతి సంపాదనకు
వలయు సాధనోపాయములలో నొకటిగ
మన్నించు కాలమింను వచ్చియుండలేదు.
అచ్చటచ్చట గొందరు రసికులు తమ
యాభిప్రాయములను విమర్శన రూపమున
వెల్లడించు చున్నారు కాని, వీరి యుప
దేశములుగాని, ప్రస్తుత నటసభవారి ప్రయ
త్నములుగాని, నటులను, నాటక సమాజాధి
కారులను, ఆకర్షించి నటుల గనుపడదు,
దేశములోని విద్యార్థికులు, ధనవంతులు,
ఉద్యోగిపరాభ్యున్నతి వడసినవారు, నాట్య
కళపట్ల నుదాసీనులై యెన్నారు. దేశమండలి
సమస్త సందర్భములను సంస్కరించుట
యందు నాట్య ముపయోగించినంతగా పత్రి
కాదులుగూడ నుపయోగించవని చెప్ప

వచ్చును. నాట్య సహాయమున మతాభి
మాన మేర్పరచ వచ్చును. జాతీయాదర్శ
ముల నెలకొల్పవచ్చును, సంఘ లక్ష్యము
లను సంస్కరించి విశుద్ధ ప్రశంత జీవిత
పద్ధతులలో నీపించ వచ్చును. కల్పనా
ప్రాశస్త్యమున వాఙ్మయ శిరోభూషణముగ
యంగీకరింపబడిన నాటకము జాతీయాదర్శ
నిర్మాణ మందునకూడ పుణ్యసాధన
ముగ నుపయోగించగలదు. ఈ సాదర్శ
మును గుర్తించి జేతముగోని పెద్దలందఱు
నాట్యకళచుద్ధరింపయత్నించవలెను. నటులు,
సమాజాధికారులు, ధనావ్దానమే పరమ ధర్మ

ముగ నెంచక నాట్యకళ నొక పవిత్రమైన.
మోక్షదాయకమైన, యుపాసన విశేషముగ
నెంచి, విజ్ఞుల విచార్య కాభిప్రాయములను
సకారవంబుగా మన్నించి నాట్య విద్యలలో
సఖండయశ స్సంపదను సంపాదించ జూడ
వలెను. నాట్యకళాభిమానులగు కదినట్రే
క్షకజవంబు లన్యోన్య సహాయ సంపత్తితో
వర్తించుచు భరత మునీంద్ర కాళిదాసాదులు
ప్రీతిమై పెంచి పోషించిన భారతీయనాట్య
కళను గ్రమ్మర నిలువబెట్టి పూర్వోన్నతికి
నెత్తురని నమ్ముచున్నాను. ఇట్టి సహకార
మేర్పరచుటయే చుట్ట గూడినసభాసదుల
ముఖ్య కర్తవ్యము.

కారద.

చెన్న పురి విశ్వవిద్యాలయము.

సరస్వతీ జీవి—వత్సా! సర్ అనుతోడువలె కీర్తిగడింతువుగా! సర్ ఆర్. వెంకటరత్నంనాయుడు—ననీ! నీయాశీర్వాదము.

మరణాధికమైన ప్రణయ మెంత దొడ్డది.

— ౧౯౧౬ —

(చిల్లరి గ్రామీణ వాసరావు గారు.)

ఇటలీదేశములో పోరస్కృతను పట్టణముకలదు. అట్టణములో అల్పరీతను నొక పురాతన కట్టంబునుండెను. అట్టణమువారు రెండువ్యాపారపు కట్టములకు చెందియుండిరి. అంతః కట్టదీవారు సాయవారు. పెయింటు ఆంబోసికను కలదేవరి వారాభింబుచుండురు. రెండవవారుతను కెందామీద గొట్టె పిల్లను చిత్రించుకొని ఉన్ని వ్యాపారము చేయుచుండురు. ఇప్పుడుమహాకళకు సంబంధించిన ఇద్దఱున్న కమ్మలు ఒకరికి వ్యాపారమువకుట, మఱియొకరు రెండవ వ్యాపారమువకుట చెరిపినవారు. గవయన్న అల్పరీ సాయునికాగముబజారులో వేసుకొన్నాడు. మదియన్న అల్పరీ అక్కోడమీద ఉన్ని కార్తానాలు పెట్టుకొన్నాడు. గవయన్న అంగడిలో అమ్మకము బాగున్నది. అతనియొద్ద తాజామాంసము లేలేకపలలము ఒలసిపోతులు మంచికోర్లు ఉంటునియే శరీర వారులు వచ్చుటలేదు; అతనిఖులాసాఅతనిచనుత్కార మందరికి అక్కర్లించు చున్నది. శ్రోవకు పోవు వాసితోగాని భారతవారునితోగాని కూడాయాతోగాని వాడుచేసే చనుత్కారంచూట మఱియొకటి చేతకాదు. ప్రపంచములో శేషంగలిని గూర్చిగాని పాడు మాటలాడువంత నువాచునముగా నెవ్వరును మాటలాడలేదు. పోరంట్లెమ దివల్లివారు చేయు వెట్టిరాజ్యరంత్తాంగములైనానరే? తురుష్కముల్తాను మంత్రాంగములైనానరే, పరాసుకాకా కట్టలైనానరే వానికి లెక్కలేదు, వ్యాఖ్యానములు అడ్డులేవం

దాచేయగలవాడు. ఈ సాయవారి వ్యాఖ్యానముల వెప్పుడును కోపము రెచ్చుకొనకు. ఒకవేళ ఎనివైవా కోపమువచ్చినయెడల వాడొక సామెతచదువు చుండెడి వాడు - “పరాచకాః పరువు, పోతుండా? పలుకుంటే నాలుకకు నకుకొనుంది.”

వాణియన్న మదియన్న అట్లుకాదు వానిరైఖరి వేరు. వానిదంతాలోపల స్వయంపాకము. వాని గహలోచనలు మంత్రాంగములు లోలైవవి. వాని వ్యవహారము అంతయు నెవ్వర్న కనిపిస్తేకి ఏమియు పొంగకు. వానికివిర్భక్తులుగాని రూపిష్కపటస్యభాము గాని లేదు వ్యవహారములో బాగా లాభము లాగడ మేవానియాదర్శము. ప్రతిసంవత్సరమునురెండు ఓడల నిండా వున్న లింగోహార్చనకుండి కాన్ ప్లాంటి నోపిలుకు వాడు పంపించు చుండెడివాడు. వానికి చాలాపెద్ద అశయన్నవి. వాడు క్రమక్రమముగా గొప్పరాజకీయో ద్యోగి మనకు వారి కట్టులెనివి అలో చించుచుండెను; పోరస్కృతటణములో బాగా కడ్డి పాడుగు వ్రష్టవాళ్లను అనగా అభిజనుల కాశ్రయించుచుండెడి వాడు. వాడేవిధముగ తను అల్పరీ కట్టుం బమువకు మన్నత సంకలాంధస్య మును సంపాదించ వలెనని యాలోచించు చుండెను. అంతేకాదు, ఎలసిక యెడల తనిపేరు కాశ్వత కీర్తిపక్షములపై నెగురు చుండ జూడవలెనని కూడ వానియాలోచన యైయుండవచ్చును. మదియన్న అప్పుడప్పుడు తన తమ్ముని విరిచి, ఓరే అబ్బాయి. అదిఅంత మనన

మర్యాదగా లేదు. నిజబ్బు కూడా తీసికొనివచ్చి కాదానో కలుపు. మనమిద్దరము కలిసి ఇంకా కాదుగా వున్నవా పారము చేయుటము" అని చెప్ప ముండెడినాడు. కానితమ్ముడు ఈమాటలు పెన చెవిని బెట్టెను. అన్నగారంటే వారి సామర్థ్యమునకు తమ్ముని గౌరవమే కాని భయము. వాడు బయటకు చెప్పకపోయినా మనస్సులో అతనికే కాకుండా, నోట్లోతేనె కడుపులో దివము,

ఒకనాడు గవియన్న సాపులో చాలయలిసి తాత్రిప్రాక్కై ఇంటికి వచ్చినాడు. ఎడకొట్టివది తిండితని ఉట్టముగా దాక్షి సారా తాగినాడు. తెల్ల వారేసరికి మత్తు తలకెక్కి మూర్ఛించి తెలివి రాకుండగ కే వచ్చి పోయినాడు. మతాచార్యుడు వచ్చి ముత్రము చెప్పట కివకాశములేక పోయినది. తుదగ కానముక కంకకంటె అవకాశము లేక పోయినది. ఈయన భార్యమోనా వున్నలా చాలమందిరి సాహసము చాల కరుణామయి. కాని ఏమియు కల్లకపటము తెలుగారు. ఆమె ధ్యమైక్కు వ్యాకృతియను బానగానిగు మిశయన్నకు ఒప్పుగించి వాడు మామనాటల చేరి తమ్మునియొద్దకు ఆమె ఎట్లు మోసము చేయుచున్నో ఎరుగును. తమ్ముడు ఆశ్రయించి తన స్వప్నప్రకృతియ తెలువారుగా నుండి చెనో అనుకంధించి గాంధీయను. తాను దినా లాతీయులను సేద్యముగా మండి చిత్తించి యామకు నచ్చుచేయెను. ఇంక మిగిలినది క్లియరు కొనవలె వనియెను వెంటనే ఒక్కొక్క మక్కాము మూసి చేయవలెను యామకు నోదించెను. ఊరిలోమూలము అగిరి ధిన్నముగానుండెను. మిశయన్న మరదలు సొన్ను నయోవాక్కియములు కలచనంద వారిచాడని ఆంకణనోటకు విసిరిచ్చెను వాడు వ్రాసము కొనినపుకారము గవియన్న దబ్బుఅంతయు వున్న కార్థాశాల మీద కెక్కనని ఆంకణము కెప్పకొక సాగిరి నిజమెంతో అబద్ధమెంతో మనకు తెలియను. కాని ఒక్క సంకతిమాత్రము స్పష్టము. మదియన్న వ్యాపారము మాత్రము మనుపటికంటె బడయింది

నది. మనువు ఆశ్రమ ఒక్కొక్క పర్యాయము రంభు వోడలు రవానాచేస్తే ఇప్పుడు కాంధ్రాంటి నోపిలుకు ఒకసారికి అయిదాము వోడలు భేష్టన ఒక్కను వున్నతో రవానాచేయుటకు మొదలు పెట్టెను. వెంటనే ఆతనికి మంచి లాభకరమును గౌరవమును అగు వున్నసంభువు నేనాపరి పడని నియ్యటకు వాదావము జరిగెను- స్తోరంపైను వ్యాపారనేనాపరి యంటే చాలగొప్ప.

వాసము గవియన్న భార్యచాల చిక్కులు పడుచుండెను. ఆమెకుపుక కొకవిడ్డ. ఆమెఇప్పుడు నవయాననముని విరాజిల్లు చున్నది. ఆమెపేరు గుణ ప్రభ. తల్లివిడ్డల కిద్దఱును మదియన్న ఇప్పుడునోవ్పిల్లి చాలను. పిల్లయొక్క ముద్దులు చెల్లిండుట కామె యేమి చేయగలను! ఆంలేకొక ముడకంటలో వలెనే ఆదేశంలోను శుల్కంలేనిదే మంచినరుడు దొరకడం కష్టంకాని మోనా ఆధ్వర్యపవలెను. ఆమెకు దేవతా ఛక్తి మెండు. ప్రతిదినమును ఆనేక దేవతలకు మొక్కి ముండెను. ముఖ్యముగా వాంతులదేవత నెటు ఆంతోసి కనాయిన్ను వారికి నిరంతరము ఇలావయిలంబు పట్టించుచుంటు ఆదేశము ఆమె వెయ్యిమొక్కలు మొక్కుచుండెను. ఆనాధ శరణు పని పరిచాన్ని న బిడ్డను శుల్కము లేనందా ముడిమిగిని దయచేయునని యామె గంపెదాశతో కోలక్షేయము చేయుచుండెను.

ఆమె ఆకు వైబలమే కొక చేరు కారణము కూడా ముండెను. గుణప్రభ చాల చక్కనిది. ఆమె కెక్కడను ఎంపుటంపులేను. అందగా మోటుగా నాన్యగానవలె నున్నగవియన్న కిట్టిమోటుపు తీగవంటి కుమార్తె యుండునని ఎవరను ఆను కొనరు. గుణప్రభ ముస్తు లలావికేషమేమి యను లేదు. సామాన్య మైవే. ఆమె ధరించిన నీలిరంగు దుస్తులు ఆమెమేని ఎన్నెల కొకవింత విలాసం బొడగు చుండెను. ఆమె ముకుమార వీర్లు గళంబును ముత్యాల నారంబు పరివేష్టించి యుండెను. ఆహారమధ్యమన నొక బంగారు

నిర్ణయమునుండెను. అనిర్ణయమున కొక్క దేశ నిగ్రహము ధృతిపడెడియుండెను. అమె కోరిక మల కొక పన్ను గువ్వలను గట్టియుండెను. అలలు యామె నుదారు పగము నానందించుచుండెను. అమెలి మునుంగులలోగండి లేనివర్ణవర్ణములను కేశకాళి కాన్పించుచుండెను. గుణపరిశ్రయము ముందు మాయ ఫీలిపోవీరిప్పించు చిత్రకారుడు లిఖించిన కళ్యాణకావేదామూర్తియొక్క. మాయతో నుద్దియె యుండెను. అచిత్రకారుడు రచించిన దేవత ఎదారిలో పెయింటుబర్నాద్దుల ప్రియమైన తన దీర్ఘకొమల నవనీతి నిధింబులగు వేర్లతో వానిని పుస్తకపత్రింబుల ద్రిప్పచున్నట్లు నిర్దష్టమై యొప్పి యున్న సంగతి ఎల్లరెంగినిదియే సరిగా నిగుణ పృథకుల వంత శృంగార రసాభి దేవతయొప్పువది. అకన్యకామణి యధరంబుపై పరిగానట్టి యవంతి సావరాహిత్యము లొంగిపూకుచుండెను. అశాంత మయకొక పూర్వ నీక్షణములంగును ఆయున్నత స్వరూప్రూపయ్యచుంగును ఆప్తి ప్రియమైన పాప మగుచుండెను. ఈక సాయువాని యున్నత పోరన్న పట్టణములో నానానామై కన్యలలో నానానా పుస్తకంబు చేర్చబట్టుకొని మృత్యువద బాధ చేయుచు అలయులన కలుగుల్రుకు పిన్నల నుదామపన చేయల పట్టణము పోవు. అన్నగోపిని యున్నతల తొందరగావోవును. తటాకు. ఈ గానవారు వారిహాస్యముల వారికేరెంబుల తిరుగునాగి మిగిలి. వారిమాయలు విచ్చుచున్నాములయ్యెడివి వారి యాపులు గుండరి ఎవరి నానా మనన పరించి చాల దూరముపోయి మిగిలివచ్చుట కె. మో యాలస్యము చేసెడివి. పెద త్రాడి మాయన్న తన కమ్మని కుమార్తె యొక్కగుణసూర్య ప్రసాదముని యామె నెట్లులెని ప్లోర ప్రైవ రిపబ్లిక కాన్యదర్శి యగు ఫాన్ సేస్. అగిలాన్న కిచ్చి వివాహముచేరి గొప్ప సంబంధము నొందవలెనని యొందించెను. ఈకాన్యదర్శి కొంచెము నయమిరినాడు. కాని ఎల్లచేరు గారవింపబడినాడు. అంతేకాక

ఉరిలో నాకాలములో పరిపాలన పరమవారో బంధుత్వము కలవాడు. మరియు నాతడు ల్యాటిను భాషలోనుండిపండితుడు. అతడుతన రాజకీయరేఖలను పత్రికములను పటాటోపమైన కైలిలో నాయుచుండెడివాడు. అయిన సహజముగ యాపమునందుగాని వాక్కునంగునుగాని మార్గమే మూత్రమునలేని వాడు. కాని నిరదిష్టయములో నిష్క్రళంకమైనవాడు. ప్రాచీనకావ్యములరీతి నాయన వర్తనమున మెలంగుచుండెడివాడు. అయిన ముఖముకూడ రిపబ్లికాలము లోని నీసేటరు మాయను బోలియుండెను. పోరం ప్రైవ ఉద్యోగస్థులు ధరించు ఇంగ్లీషు చీరను రోమకలో గానలే గురించుకొను పెంగును. అయినకు ప్రాచీనభాషలంటి పిచ్చుచుభిన్నానము. ఒక సారి టస్కెనిలో గీతకావ్య ప్రచారము మెచ్చెను. ఎమాన్యుయల్ క్రికొలోంసు ఆను గ్రీకు పండితుడు కాన్టాస్టాంటి నోపియండి గ్రీకువాక్యరణమును బోధించుట కాన్టాస్టామున చెప్పెను. అయిన ఆక్కిడ కలకాలలో నాయు చెప్పవారంభించెను. అప్పటికే అగిలాన్న పెద్దవాడు పోరప్రైవ రిపబ్లిక కాన్య దర్శి ఆయనను కనున బహు విన్నవెల్లగోనాలు తెలచిమాడ మిచ్చుచు చువుకొనటను సిగ్గుపడలేను. ద్వారలో నీ గ్రీకుభాషను నెప్పుకొన్నాడు. అరిసాటిలు అగిలాన్న క్లెటోలయొక్క సుభాషణములములో చూచుట విన్నోన్నాడు చిట్టరిపరకు మాత్మములో నిచ్చునర్థముగాని మిగిలెలోనిలో నింకకంటె మించునని భయ ముండవని యుకొన్నాడు. మరి యన్న ఆని మున్నపూరికి మించిట్టుముకూడా ఇస్తానన్నాడు. అగిలాన్న తనకేసమును అల్మరీవారి కేసములో కలిపి యెవల కెట్టుమును ఇంక నునిండు గానుండగిలదని అకెప్పెట్టివాడు.

మనస్వేచ్ఛనుండి లక్షణములు చాలవరకు బాగుగ నయున్నవి. కాని గుణప్రభుమూత్రము ఇష్టములేదు. అమె పెండ్లిచేసుకొనక కాలము గడుపుచుండెను. చివరికు మదియున్న విసుగెత్తెనుచున్న గమన స్వప్నమైన జవాబు చెప్పను యాదాపెను

మందలిం చెను. అందుకామె తన కొంకొనకు
కున్నాడని తల్లితో రహస్యముగా చెప్పెను. కాని
పేతమని యడుగగా అంటోనియాయని యామె
తాకు చెప్పెను. అపేయవినగానే తల్లిమోహమాద భయ
విస్మయములు విశేషముగా బొందెను. ఈయంటోని
యాయెవరు? ఇతడొక శిల్పి. యువకుడు. ఈతడు తన
కర్మాగారమును పెద్దబజారుదగ్గర కొకచిన్న సంగులలో
పెట్టకొన్నాడు. ఈతడు కొన్నిమాసముల క్రిందట
నీమె యింటిలోనే నీమె స్నేహమును మొదట సంపా
దించెను. అది ఇట్లు జరిగెను. అపట్టుకము వెలుపల
కొక కొమరు కృష్ణోదకు వశములో బిడ్డరాయను
కొక గొప్పకాగ్రాసమార్చకుని శిలారూపము చెక్కి
వలసివచ్చెను. కానిని చెయ్యటకు అంటోనియాయ
అర్జును వెచ్చినది. అశిలారూపమునకు కావలసిన
మైనపు రూపమును అంటోనియాయ తొడిగిల్లు వారి
చేతుకొనుటకు వెలవియ్యమని యామె అర్జునడిగెను.
ఇది భార్యకవిషముగాన తల్లి యంగీకరింపవలసి
వచ్చెను. అశిల్పి తన విగ్రహమును మైనముతో
కట్టుచున్నపుడు తన ముందరకుమరుని నమోనామ
తొది మోహించెను. తరువాత వారిద్దరునున్న
నములలో దేవాలయములలో ప్రీతి సమావేశములలో
కలుగుకొన జొచ్చిరి. గుర్రపుడు అవ్వనములేని
చెక్కడ? వ్యాధిమయులకురువా! అమె పౌండర్య
మున కెక్కడపట్టినను ముంగుటి.

మోహా వ్రుల్లులకు రానాగిరిలో నీసంగతి
చెప్పడమునకు భయము. విషయముగా విన్నవించుట
కంటె? ప్రయత్నము చేసినది తనమాపణలు చెప్పు
కురిటూ కురుకుమనములో యింకొకవరుకున్నాడని
మొల్లగా బయటపెట్టినది తరువాత నెమ్మదిగా అంటో
నియాయ అని చల్లగా చెప్పినది. వ్రుల్లివర్తకుని
మనస్థితిమైన అగ్రహము వచ్చినది. కాని యాకొప
మంతయు దిగివ్రుంగివాడు కాంతవీక్షణములతో
కాన్పిల్లగృహములతో కానిని కృమి వేసివాడుచక్కని
కావమైన కంకశ్వరము నలంకరించి యరడిట్టుపరకెను

“అమ్మా వాచెలతో నేను విన్నాను గమక

మహియనదికాని నీసంగతి బుద్ధిమంతురాలును నీతి
మంతురాలును యిట్లున్నది యింతవరకా చెప్పిన
యెడలవాకు నమృతమందెడికెకాదు. అది పసికూన.
దానికేమి తెలియును. కాని మాటలు లెక్కేమిటి.
ఈకాలంలో ఎట్లాయున్నదో నాకు తెలియును. కాని
ఇట్టిమాటలు నాచిన్నతనంలో నేనెన్నడును వివరము.
చిన్నపిల్లలు వారివరులనుగూర్చి యొక్కమాట మాట
లాడెడివారా! పెద్దలంతచెప్పితే అంత. నీవేకొంచె
మాలోచించి చూడు- మనఅమ్మాయితాను నీరందిన
ఈపెద్దమనిషి యెవరు! అంటోనియాయ! ఈయనకంగతి
చెపుతామి. ఈయనొక శిల్పి. శిల్పుల కంగతి నీకు
కొంచెము తెలుసుననుకొంటాను. శిల్పులు, కవులు,
నటకులు, వీధిపాటకులు వీరంతాయెవరు! వీళ్ళకుఎక్క
డను ఇంతకంటె మర్యాద ఉద్యోగాలులేక ఇట్లా
అభూహిస్తూ వుంటారు. ఈ ప్రపంచములో
సంగతికంటె చాలామనస్సు వారుండవోరు, ఇంత
కంటె అపాత్రులిక నుండవోరు. వీరలా, శ్రామణ
కులు, తింటాకొరులు, సోమరులు, వాస్తవులు డబ్బు
తగలేవేవారు వారివచ్చుకాదు. ఎందరైనా తేరగా
కొరికితే తగలేట్టిమానిపారు. ఇక అంటోనియాయ కం
గతచెపుతామి. నాడిమగతి డూలో అందరికీతె
లును. నేకొక్క చిత్రిమైన విషయంవానిని గూర్చి
చెపుతామి. కానికర్మాగారంగా ఒక దూలమునకు
ఒకబుట్ట యొగిదీసియున్నది. అబ్బులు కట్టిన తాడు
గొడవైన మేకుకు ముడివేసియున్నది. నాడుసంపా
దించిన డబ్బుంతా అందులోవేస్తాడు. లెక్కలేదు.
పత్రింలేదు. ఎవరికైనా డబ్బుకావలినై కానిశిష్యు
డుగాని కానిస్తేహితుడుకాని అధికారి అధ్యక్షు
కాని సరాసరివచ్చి బుట్టను క్రిందకువదిలి అనవరం
అయినంత రాగి, వెండి, బంగారం నాణెములు ఇష్ట
మువచ్చినట్లు తీసుకొనవచ్చు. అడగడంలేదు. విడుదల
ఇట్లాంటి పిచ్చాడీ నీకుతునిస్తానన్న కట్టుమిస్తా
ననుకొన్నావా.

ఇంకొకసంగతి. నీకుతెలుసుకో తెలియదో.

వీడిది చార్యకమతము. బండనాక్షికవాదము. తివడం తిరగడం. ఇదంతా సైతానబోధ. ఎప్పుడును చరిత్ర పోతు. పరితరగ్యలంటే హాస్యంచేస్తాడు. దేవుడి మీదపొట్టపొడిచినాధర్మిలేదు. ఈమధ్యచాలాపండి పెద్ద మనుష్యులు చెప్పారు. పూర్వదుర్మతముల విగ్రహములు భూమిలోనుండి పెల్లగిస్తే వీడా దయ్యముల నారాధిస్తున్నాడట. మనమహాత్ముల ఆస్తికలసారా ధాచకుండా వీడీ విగ్రహారాధనయేమిటి! వీడిభగ్గం కాలోపాను. నాకింకాకొండలు చెప్పారు. వీరును వీరిశిష్యులగును చాలాదెప్పిచ్చి ఆస్మత్కృతిలో చచ్చిన శవాలను కొంటారట. ఆర్ధరాత్రినేళ చేరి వానినికోస్తారట. వాట్లుకారీరాస్త్రు మేదో యేడుస్తారట. నరములుగండలు కొస్తేవార్యశిల్పకాస్త్రముజ్ఞానముగిట్టి పడుతుండట. ఇదేమిటో నిజమునకు తెలియువా; ఏమీలేదు. మనమాతనో! అడ్డపడువాడు; సైతాను. ఇదివానియుపాసన. వాడిదగ్గఱనుండిఈమాయవిద్యను గార నేరుస్తున్నాడు. ఏకుతెలుసుగదా, మంత్రాటం వీడుడీలా చేతబడులు, వీనిలననే. ఈదయ్యలపోతు గామనీకుతురి హృదయం కాస్తావారిం చేశాడు.

ఈమాటలతో మోనావుయ్యూలా పాపంగాధరాపడి పోయింది. అంతానిజమని నమ్మింది. వెంటనే వెళ్ళి యామెకుతురితో చెప్పింది. ఆలాగున్నను వివాహంచేసుకోకపోతే పెదతండ్రి కనకబిడరకచ్చే నెల బల్లెముఇయ్యడము మానివేస్తాడని యామె చెప్పినది. సాపమా చిత్తుపిల్లకు పట్టరానిదుఃఖమువచ్చినది. ఏమి చేయగలను! విధిక్యతము తప్పకొనుటకు వీలులేదనుకొన్నది. పెద్దతండ్రిగారిజ్జను కిరసాపిస్తానన్నది.

ఆ సంవత్సరము ప్లోరన్సులో బాధ్యములు. అనేకమంది సిద్ధాంతరులు ముందేక్కోరిషం చెప్పారట. ఏమంటే వృశ్చికరాశిలో శనిఅంగారకులు దగ్గరిగా వచ్చివారట. చాలమందివ్రతములు మనతూర్పు తేళమునుండి మండిమంచి తివాములు బసాలకుబసాలు దిగుమతి చేయించివారట. అందులోమహామారి శరీం ద్రములుకూడ దిగినవట. ఊరిలోఅందఱును గడ్డబిడ పడ నారంభించిరి. వీధులలో మహాత్ముల పటములు

పట్టుకొనిగభీరమైన శివరసంకీర్తనలు యొక్కడపడితే అక్కడ విసబడుచుండెను. పట్టణములో కుక్కసరు కేదియు దిగ నూడవని కాసనములు చేయబడినవి. చర్చలకాథానాలు క బేలాలు వానితోనికుక్కనుఅర్పి నదిలోనికి నవలకూడదన్నారు. రోగులను సంఘము నుండి వెంటవెంటనే తొలగించుట కేర్పాటులు చేయ బడినవి. పట్టణములో చచ్చిన వారిని పగలు చస్తే నూర్యాస్త్రమయము కాగమున్నే రాత్రి చస్తే నూర్యోతయము కాగముండేనున్నూ యెత్తినేయ నల సిగదన్నారు. మహామారివలనచచ్చాలో మఱియొక వ్యాధివలన చచ్చాలో ఆలోదించి నలసినపని లేద న్నారు. ఈకాసనమునకు తిప్పితేలేమనానాదేశ ఖాదు, ఇంకాయొక్క పెంకితినము కనబడితేమరణదండనా కూడాఅన్నారు. దీనినిఆములు జరిపించుటకుప్రత్యే కముగా ఇకస్వేక్తర్లు గ స్తితిరుగుట కారంభించిరి. రాత్రిగాని పగలుగానివారు ఏ ఇల్లులకుపుకొట్టిరోగులు గాని చచ్చినవారుగాని యున్నారాయనియడుగవచ్చు వారికి ఆనుమానంతోస్తే ఇప్తమువచ్చినట్లుగా సోదా కూడమాడవచ్చు. అక్కడక్కడ శివములను తీసివే యుటకు తారుపూసిన బుద్ధు సిద్ధముగా నుండెను. వానివెంట నల్లనిముసుగులు వేసుకొనిన మనుష్యులు నిష్కబ్బముగా నడచుచుండిరి. వారిచేతులలోపెద్దపాడు గాటి ఇనుపకొంఠులు. వారుశివములనటకుండా ఆ కొంకులతో శివములనెత్తి బండ్లలో పడవేసెడి వారు. ఈసంరంధము రాత్రినేళల. కాగదాలతో జరుగు చుండ రెట్టింపుకాను పోకెట్లు భీషణంగా నుండు చుండెను. ఈమనుష్యులకు యమకింకరులని వారుబేరు పెట్టి పిల్చుచుండిరి. ఈయమకింకరులు కొంతమందిని ఇంకా చావకముందే తమకాలపాళములను వేసిలాగు కొనిపోయెడివారిని ప్రతీతి. వారువచ్చినచోటికిమరలా వెంటనే రాకుండ ఒక్కసారే కట్టకట్టుకొని పోవుటకు ప్రయత్నముచేసి యుండవచ్చును.

ఈమహామారి ఆదేశలలో వేనవికాలం అరంభించినది. శిశిరముతువు చాలవరకుటలులనేయున్నది. చలిగాలులు అధికవర్షరం త్వరగా అరంభ మైనవి.

వాణిమూత్రమును బాధ్యములు తగలేదు. కాబట్టి పట్టణములో కొంచెం భాగ్యవంతులు వ్యవహార బంధ నములు లేనివారు పట్టణమునిడివిపెట్టి చుట్టుప్రక్కల శివారులలో తోటలును ఇండ్లును వున్నవారు వెళ్లి పోవుచుండిరి. అక్కడపరిశుభ్రమైన గాలిసౌఖ్యం వుంటుంది. అంటుకోగములు రావు.

మదియన్నకు గుణప్రభకు మరల యేమి బుద్ధి పుట్టినోయరుభయము. వైవంకపెట్టుకొని పెండ్లి తొందర పెట్టుచుండెను. 'సాధ్యమైనంత త్వరలో ఊరువిడిచి పోవలెను. స్వర్గగా పెండ్లి జయిపోయిన యెడల అగోలాన్నభార్యను ప్రేమగలిగి పంపి అల్లుకో గిరిపెన్నెన్ను గుండునవిలాను, మును తీసుకొని పోతా నన్నాడు. ఊరిలోజబ్బులు; బాగుపడేట, అని అయిన మరీయరీ చెప్పవంటెను.

మదియున్నకోరికి సిద్ధి చినది. అంతానశ్చయ మైనది. మహారాష్ట్రమింకెన్నాలోతే. ఏమియు దాబుడబడులు లేవు. చిల్లగా వివాహమైపోయింది కాంతం బాగుండలేదు. అందఱును అవిచారకాంతంలో జిల్లేచేయుచున్నారు. పాటిప్రహరము అంతలో గుణప్రభకు ఎక్కడా ముఖమున నెత్తురు చుక్కలేదు. తెల్లగా గుడ్డపీలిక లాగయున్నది. అయిఖము గోనెల్లదము ధియికిరియుగా నున్నది పెడతలంపు అయి అయి పిల్లవాని పెచ్చవికారమును కున్నాడు. పెండ్లికాగానే అంతయు దానంతటదియే కుమరు కుందనకున్నాడు. ఎరుకు మంచి పండితుడు పిల్లవాని చిత్తము నాకిరిస్తాడను కున్నాడు.

కొనివాని ఆశలు విఫలమైనవి. వధువుకు చచ్చినందున మగని ఇంట గృహప్రవేశము కాగానే తల దిరుగుట ప్రారంభమైనది. కొంచెముసేపటిలో మూర్ఛవలె వచ్చి ప్రాణముపోయిన కానివలెనేల మీద పడినది. మొట్టమొదట అమెకు ఏదోమూర్ఛ వలె వచ్చినదని అందఱు అనుకున్నారు. కానిరినెన యుప

చారములు చేసినారు. కాని యామె కన్నులురికిగ తెరువలేదు. ఊపిరి క్రమక్రమముగా నన్నగిరినది. ముఖమున పిడలును అంతయు పారిపోయినది. నొడ అంతయు చల్లపడినది. కొంత సేమయిన పిమ్మట వైద్యుని పిలువనంపిరి. ఆకాలములో వైద్యుని పిలువడము భయము. మహామారియని అందఱు అనుకుంటే తంటాకాదా. అవైద్యుడు వచ్చియుక అద్దమును చెచ్చి ముక్కుదగ్గల పెట్టి చూచాడు. దాని మీద ఊపిరి పడినట్లు ఏమియు చెప్పక నవ్వలేదు.

అంత నందఱును ఎక్కడలేని దుఃఖమును వచ్చింది. అయ్యోపాప మన్నారు. గుణప్రభ చచ్చిపోయినదనివినమన్నారు. ఇటువంటి దుష్కాలంలో పెండ్లిమేమటని ఇగుగుపారుచు వారు నిందించారు. అపడతి పాపం చచ్చినందు కి కాగానే మహామారిగిరి చచ్చి పోయినదని అందఱును చెప్పకొన్నారు. ఈమాట ఊరంతా పోకినది. ఈపిల్ల బంధువులు చావు సంగతి నిట్టదివఱకును దానివార. వైదచెప్పిన యమకింకరులు చావకింకంటే లాగుకొని పోతారే మాయని వారిభయం. కాని సాయంకాలమునకు నన్నటికి ఇవేస్పెక్టరులు వచ్చినారు. వారికిసంగతి యాంత్రాత్మాస సుచ్చివటుల ప్రక్కఇండ్లవారు పూర్తిగ చెప్పినారు. వారు శవమును తమకు వశముచేయ మన్నారు లేదా వెంటనే పారితెట్టమన్నారు. కాని తరువాతి వారికి మట్టలలైన లంచాలు మట్టినవి, మరునాడు సాయంకాలము వఱకు వుండవచ్చునని నెలవిచ్చి వారు వెడలి పోయిరి.

గుణప్రభ చచ్చిపోయిన దనియే అందరకును నమ్మకము. వాండ్ర ఇంటిలో నొక ముసలితాయి వున్నది. దానినిమూత్రము ఇంకాఅక యున్నది, కాని దానిని సగము పిచ్చుమండ అని అందఱును అంటారు. అదిపాపం ఏమిటలు కోకాలు పెట్టుతూ ఇంకాభావలేమ పారితెట్టకండిఅంటుంది. వైద్యుల కేమిటెలుగు పిల్లకేదో మగతవచ్చినది. కాని చావు

కాదని అంటుంది. గుండెల దగ్గర చెయ్యిపెట్టి చూచితే సీతావిలుక రక్కలు లాగ మెల్లగా కొట్టు కొంటున్నట్లున్నది. అనిఅది మాటిమాటికి చెప్తుంది దానిమాట ఏమయిందో?

ఆరాత్రి గడిచివది. మరునాడును ఎక్కడను ప్రాణమున్నట్లు కనబడలేదు. పైన మృత్యువశనము గప్పినారు. పీనుగుపెట్టిలో పెట్టి యామెను చర్చి యావరణిలోనికి తీసుకొని వెళ్ళిరి : కొలమైన సమాధి. మంచిమన్నని ఇటుకలు క్రిందిపరచి యున్నవి పైన పెద్దపైప్రము చెల్లువీడం. అక్కడ ఫోరెన్సి పట్టణములోని గొప్ప కుటుంబములవారి సమాధులన్నియు బాగులు గట్టియున్నవి మిదియన్న యిట్టి సమాధికి మంచిధరయిచ్చినాడు. అడబ్బుగణ ప్రభుకు ఆయ నియ్యబూనుకొన్న కట్నము నుండియే ఖర్చు పెట్టినాడు. ఖనన సర్కార్ల గౌరీరముగా జరిగి వది. ఆనేక మైపుల పెట్టెలు వెలిగించారు, ఈమెచేసే మీద పేదవారల కందలకు సేగు మువలు పావు సేరు నూనె చొప్పున వాపదధి ప్రకారం పంచిపెట్టి వారు. చరిమిక్కుటముగా నున్నది, మహామార్గియం డుల్లో ఆపరిమిరిగా వున్న. ఆయనను చాలవంది ఖననకర్మకు వచ్చినారు. కొంగమండి ఈ విచారమగు హావ్రుకమును విని పిల్లను యుగమునకు పరమేశ్వరు ఆపుకొనేరక బిగ్గరగా దుఃఖించిరి. కొంతమంది ముద్దు “మోమున మరణంబు ముద్దులోలిక”

యమునోక : వివాక్యంబు స్మరింపఁ జొచ్చిరి. అగొలాన్న సమాధియొద్ద నొకగొప్ప యువస్వామి మిచ్చెను. ఆయువస్వామములో నొక్క లాటిన్ వాక్యములే కాదు, ప్లేటోరహిమయకవనముల నుండి గ్రీకువాక్యము లెనోపక్కాణించెను. గ్రీకు ఎవని? తెలియక పోయినా దానిమీద ఆదరణ విశేషంగా నున్నది. విశేవాంధ్రీకు ఏమీ అర్థము కాకపోయినను విని చాలసంతోషించిరి.

అఖనన కర్మజరిగిన తరువాత కొక చిత్ర జరిగినది. చర్చిలోనుండి పీనుగుపెట్టెకు ఎత్తకొని వచ్చి గోతిలోపెట్టివారు. అక్కడ బంధువులందఱు వారి ఆచారప్రకారము కడసారి ముద్దు కొందురు. ఏవరో యొకమనిషి విచార నూచుకనుస్తలు ధరించుకొని వచ్చినాడు. వానిముఖము వెలవెల బోవుచున్నది. వాడు సరాసరి శవము కొద్దకు వెళ్ళినాడు. ముఖము మీద టోపియెత్తి వాడుశవముకేసి స్థిరదృష్టితో, మాధవారం భించినాడు. అందఱును వానినివెడలి పొమ్మని యన్నారు. బంధువులందఱును ఇంకాసెలవు పుచ్చుకొనక ముందే తానెవరో కొత్తవాడు గుణప్రభును దగ్గఱకు పోయిమామట తిగదని యన్నారు. తానెవరో కొత్తవాడు, మదియన్న అగొలాన్న బంధువులు, అన్నంనుకా మనిషి తిరస్కారపు చిరు నవ్వు నవ్వుచచ్చిన యామె ముద్దుపెట్టుకొని యొక్క మాటై మాటాడక తనదానిని వెడలి పోయెను అక్కడి వారందఱును గుసగుసలాడ వారంభించిరి. ఆరిడే అంటోనియో, గుణప్రభ ప్రేమించియరిచి కొంత ప్రాణములు చాలించినది అని శ్రేణిలో చూపించ నాగిరి.

ప్రొద్దు కూకవచ్చు మిన్నది. చేయవలసిన విధులు అఖలైనవి, రెంవరి దారివారు పోవనున్నారు. మోనావున్నలా పెట్టెప్రక్క రాత్రిమేలు కంటా ననిచెప్పినది. కాని మదియన్న ఎల్లకాదన్నాడు. అతని ఆభిప్రాయమేమి! ఆమె ఈవఱక దుఃఖములో మునిగి ఆస్పత్రులోనున్నది. రాత్రి చలికాలిలో మేలు కంటే ప్రాణాపాయం సంభవిస్తుంది, మేరియానో అయినోక డోమినికను సన్యాసియున్నాడు,వాడొక్క డును అక్కడ కనిపెట్టుకొని యుంటాడు. రాత్రి తెల్లవారులు శవముకొద్ద ప్రాగ్ధ కీర్తనలు చనువనా నిక ఉద్యోగం ఆరంభిం.

కొన్నిఘంట లైడి. ఆవస్యాని మంచి గమకంతో కీర్తనలు చనువు చున్నాడు. మధ్యకున్న

గయోత్తర గోపురం మీదనుండి భుజియారము భుం
టలు కింగుతేంగుమని తళ తళ్వరంగా యావిశ్వబ్రహ్మ
ముఖ ప్రతిష్ఠించుచుండెను. అర్ధరాత్రియగునపు
టికి మెరియనోకు బాహము వేసినది. వాడు బ్రాహ్మ
సారాబుడ్డి తీసి రలకాయ వెనుకకు ఊచిరంతుమూడు
గుక్కలు కులాపాగాత్రాగెను. అంత వాతాత్మగా
నొక నిట్టూర్పు పుచ్చినటు వానివినబడెను. వా
డులిక్కిపడి శ్రద్ధగా విష వారంభించెను. మరల
నిట్టూర్పు వివరబడెను. ఈసారి శపము మీది టోపీ
కనవలెట్లు తోచెను. వాని యొళ్ళురుల్లునునెను. కాని
వానికి ఈయుద్యోగము మామూలే. బాగా ఆనుభవం
గలవాండ్రుకూడా శపముల యొద్ద యొంటరిగా
నుంటే ఆనేక క్షణముల పడుచుంటారని వానికే తెలుసు.
అందుచేత దానినంత లక్ష్యపెట్ట కూడదని వాడనుకొని
యూరకున్నాడు. వాడుదయ్యాలను తరిమి వేయుటకు
శిలువ చిహ్నమువేలతో అభినయించాడు దిగ్గ
రగా ప్రారపగీతియులు పాడ వారంభించి నాడు.

హరాత్మగా సవ్యాసి గొంతుక స్తంభించి
పోయినది. మనిషి కొద్దొకపోయినాడు! వానికళ్లు
చచ్చినట్లైతేపుకు రప్పవాలి! చూచుచున్నవి.
ఈసారి నిట్టూర్పు కాదు మూలగు ప్రారంభమై
నది. మెరియనోకి విశ్వయమైనది. చచ్చినట్లదాని
కొమ్ముపైకి క్రిందకు మెల్లగా ఆడుచున్నది. మొగము
మీది టోపీ కడలుచున్నది. పిల్ల గారి పీల్చు
తున్నది. మరల శిలువచిహ్నము చేసుకొని మనిషి
లేది నిలుచున్నాడు. కాళ్లు చేతులు పనికిపోవు
చున్నవి. వాడు ద్వారమునొద్దకు పరువెరినాడు.
జమాధినుండి బయటకు దమికినాడు. బయట శుద్ధ
మైనవారి తగిరి కొంచెము తెలివి తెచ్చుకున్నాడు.
మరల కొంచెము విరక్తించి యదియంతయు తప
భ్రమయే యని యనుకొన్నాడు. వాడు మెల్లగా
నోటిలో నురియమృదు రలకుకున్నాడు. ధైర్యము
తెచ్చుకుని మరల సమాధిలోనికి తొంగిచూచినాడు.

వాని నోటివెంటడి యొక పిచ్చిక పచ్చినది. చచ్చిన
పిల్ల పీడుగు పెట్టిలో లేచివచ్చుని కండ్లు తెరుకుని
చూచుచున్నది. అదిచూచి వాడక్కడ నిల్వలేదు.
వెనుకకుతిరిగి చూడకుండా గోరీల మధ్యనుగిది పక్క
పరుగుతీసి పెద్దపీథులు పట్టుకొనిపోయి వానిల్లుచేరి
నాడు. రాత్రి నిశ్చబ్దముగానున్నది. వీరి పొంగోళ్ళు
మాత్రము నుంచుచే కప్పబడినఇటుకరాలిమీద కొట్టు
కొని సందడి చేసెను.

గుణప్రభవరణనిభమైనమూర్ఖునండిమేల్కొం
చెను. ఇటువంటి చూచి పీడుగు పెట్టెలో తానుం
డుట గమనించి కలవరపడెను. బ్రతికియుండగానే
పూడ్చినెట్టివారోయని భయభ్రాంతి నొందెను. పిచ్చి
బలము తెచ్చుకొని పెట్టెవెలుపలకు ఎక్కివచ్చెను.
పెట్టెపై బట్టను కప్పకొని సమాధిబయటకు
వచ్చెను.

తరువారి వామ గోరీల ఎరుసలనుకాటి చచ్చి
ముందరి చాతులొనివచ్చెను. ఆకాశమున ముప్పులు
పరువిడుచుండెను. వారి యాచుమునుభేదించిమధ్య
కొంతి కండుచేసెను. అసందనుండి వత్సలలో
వర్షించుచున్నట్లుండెను. ఈవెన్నెల కాంతులంగు
గయోత్తరస్పటికగోపురము చిక్క కా గాన్పించుచు
డెను. గుణప్రభవమన్న అల్లకల్లోలముగానుండెను.
తలదిమొక్కెను. ఆమెయు వాగోపురమును ముప్పు
లోనికి కొట్టుకొని పోవుచున్నట్లు ఆమెకుతోచెను.
అది చాచో బ్రతుకొనికొ మి ఏమియు వామకర్మము
కాలేదు.

ఆమెయొక్కడకు విశ్మయమన్నది తెలియలేదు.
విభుల నొక్కపట్టలేను. అటువంటివిభులశక్తిమూలామె
వెరిదానివలె చూచుచుపోయెను. చిట్టచివరికొక
యిల్లు ఆమెకు ఇదవరకు యొన్నదోచూచిన దానివలె
గుప్పించెను. గుత్తుముదగ్గరకుపోయి రలుపుకట్టెను.
అది ఆమె నుదియన్న ఇల్లు.

ఈన్నివర్తకులు చాలా ప్రాధులొకప్పుటికిని ఇంకా నిద్రపోలేదు. అతనికి కాంక్షాంతికోపిలయింది రెండు వోడలు రావలసియున్నవి అసర్వోత్తరమున కొంతమాత్రమున కుపానుకొట్టి కొన్ని వోడలు పగిలి పోయినవని పెద్దగుమానువుట్టింది. అరిని వోడలు కూడా అందులోవున్నాయేమో యెరుగనియెరిగినియెరుగా వున్నది. అందుకొరకు నీవకు మనిషి వర్తమానం తీసుకొని వస్తాడని యెరుగు చూస్తున్నాడు. అటుల యెరుగు చూచుచుండగానానికీ అరి వేసింది అరినికీ. నెన్నియాయన చాచి వున్నది. దాని పట్టు మెక్క చొప్పునీడు లాగున్నది. ముఖమింది మెటిమలు పండ్లుతెల్లగా పారలొగయున్నవి. దానినిమాంసపు ముక్కిననిప్పుమీదకొల్పి యియ్యవచ్చును. ఈమని యెన్నకు పెండ్లికారేడు, పృథ్వీహృచ్చారి. ఈరాత్రి బాగాచలిగానున్నది. తక్కిన గగనలో చలియని ఈతకు అప్పుడు పంటయింటిలోచేరి నిప్పుదగ్గర కూర్చున్నాడు. నెన్నియాయన అసలేయెరుపు. అందులో నెగదగ్గరకూర్చుంటే ఇంకా యెర్రగా నెత్తునగడ్డలాగున్నది. అది తోడుగుకొన్న చొక్కా చెట్టుపైకి చుట్టుకొని మాంసము నిప్పుమీద కొలు ముప్పిది. మంటలుకులాసాగా గంటలువేయుచున్నది. అంతలో శుక్రముగా తోమినకుండలమీదను కంచముమీదనుకాంతంకులు ప్రతిఫలించుచున్నది.

నెన్నియాయన, నిశ్చితా చప్పడవట్లు వివలకు చున్నచో అని నిల్వరముగావిని నుదియన్న నడివెళు, “ఏమిలేదు. గాలి నేనుపోను. మీరప్పుడే మూడుపాద అక్కడకుపంపివారు. ఇకపోను” అని నెన్నియాయన చెప్పెను

మరి—భాగికాదు, యెనికో రలుపుతట్టు చున్నాడు. ఘోషాదుడేమో పెళ్లితలుపుతెరియ్య

నెన్నియాయన పెద్దబండలాగ పరకంకొనబంటె పెట్టగా అగతే అగతే దిగుతున్నది. నుదియన్న పైనుండి లాంతకు పట్టుకొని పెట్టుపైకి చూసించు చున్నాడు

నెన్నియాయన—యెనిక్కడ? నేను నేను గుంపుభనుఅని నుట్టుగా ద్వారము కడనుండి జవాబు వచ్చెను

“యేను! యేను! దేవుడా నైతాన నెంటు బడాకు బాబు” అనినెన్నియాయన గాభరాపడ్డది కాళ్ళు. ఎనిపోయినది. క్రిందకు తల్లక్రిందలుగా పడిపోయింది. స్తంభమున గట్టిగా పట్టుకొన్నది. మరియన్న ముఖం మీద నెత్తులెరుదు. చేతిలో లాంతకు ఇంకాస్తయితే క్రిందకడే.

గుంపుభనాలికరముగా వేతుకొన్నది “నెన్నియాయన ర్వరగా తియ్యి తలుపు చలి చిచ్చిపోవుచున్నాను చలికాచుకోవాలి కక్కతో చెప్పు నేనే నేనే”

చాచీ మనిషిలందలాగున్ను యెట్లాపరుగెత్తి నదోకాని కిక్కడగంటో పెట్టి పైకెత్తింది పెట్టు కొలికింద విరిగినంత చప్పడెరింది.

“చారుకుకాదు గుద్దిమంతుకులొగ నిద్ర పొన్నుంటిపోవు వోయమా! వోయమా! మళ్ళ తలుపుచప్పడవుచున్నది వివలకుకుచుచా దేయ్యం యెట్లామూలుచున్నదో ఇంకా యెక్కవగుచున్నది మూలుగు! వోయి దేవుడా బాబూ రక్షించు పాపం చేసిని వాళ్ళకు కరుణించు నెయింటు లారన్న నాయనా మ. అపద తప్పించు”

నుదియన్న నాయకునికు నెన్నియాయన కేసింద కకునెళ్ళుచాచెదను. ఎనికో తెలుగు! ఒక శళ- నెన్నియాయన (చేలలో చేయివేసుకొని గట్టిగా పట్టుకొని) యొక శళయేమిటి యేమిచేయాలనిమాయు

దేశము! యేమిటాదైర్యము, కొంచె మాయించింది! నేనుమిమ్ము పోనిస్తానుకొన్నావా! పరలోకానికి పోవాలెనే యాలోచన? యొక్కడవ వచ్చినా లాభం లేదు. ఇక్కడే వుండండి. యింతటితో బ్రతికి రేపుదప్పవలెను”

నెన్నియాయనెమటలుపలికి అంతామిట్టా వచ్చి భోనుండి పట్టితోడకమును దిగుకొని కలుపుకొట్టి చీరలమీద నంటయింటిలోనున్నది యెన్నివర్తకులు

యన్నమీర చల్లినది. ఇక నాయన తెలివినల
దానీవానితో వాదించలేకపోయాడు. దయ్యముల
విషయములో దాని తెలివినంత తనకు తెలియదని
యాయన యభిప్రాయపడినాడు. నెన్నియో దయ్యము
నిట్లు గట్టిగా నుచ్చాటన జేసెను.

“ధన్యాత్మా నివ్రు దైవమునజేరుకో! పరిలోకం
నాయపరిలోకం లోనేయుండాలి. పుణ్య లోకంలో
నివసివ్రాంతి కలుగుగాక”

గుణ ప్రభు తాను చచ్చినవారిలో జరిచేయ
పడినట్లు తెలుసుకొన్నది. ఇంక నక్కడ యుండి
లాభం లేదని యనుకొన్నది. గడప మీద యలసిపడి
యున్న చోటనుండి లేచి యొక్కడనైనా తలదాచు
కొనుటకు శరణ్యముకొర కల్గుదును వెడలిపోయెను.

వాదములు చలిచిందచారపోయినవి. ఎంతో
కష్టముమీదనడచి ప్రక్క పీఠిలోనికి ఆసెపోయినది.
అక్కడ ఆసెభర్త అగోలాన్న ఇల్లున్నది.

ప్లోరంపైక రిపల్లికు యొక్క కార్య దర్శి
ఇప్పుడేమి చేయుచున్నాడు! మిలానులో తన
మిత్రునకు ల్యాటిమతో పెద్దవేదాంత సమాచార
మును వ్రాయుచున్నాడు. ఆ మిత్రునిపూడ ఈయన
వకలే ప్రాచీన విద్విములమీద ఆభిమాని. అది
గొప్ప వేదాంత విషయకవిత్వము. “నా ప్రయుగతి
నిర్యాణ సందర్శముని ఆశ్రయొక్క యక్షరత్నమును
గూర్చి విచారణ” యని దాని శీర్షిక. అందులో అది
ప్లాటెలు యొక్క మతమునకును ప్లేటో మతమునకును
తారతమ్యమును చూపించుదు తానును అగ్నివాను
అనువాకము ఆరిష్టాటిలు వారలతో నేకిధించి స్వర్గ
వరకము లక్షననుమతము రోనుమత్యాధోలికు మతము
నకు అనుకూలముగ నున్నదని చేసిన నిర్ధారమును
అయిన ఖండనచేయుచుండెను. అగోలాన్న చాల
తీక్షణుడైన తర్కవాదములలో ఆరిష్టాటిలు ఆసలు
నిజముగా భక్తి హీనడనియు నాస్తికడనియు దాని
మతము రోనుమత్యాధోలికు మతమునకు పరిరాదనియు
ప్లేటోజీతా భక్తిగత వాదనియు అతనిమతమే తమ

త్రైస్తవధర్మమునకు అనుకూలముగా నున్నదనియు
తన మిత్రుని వాదములకు పూర్వ పక్షము చేయు
చుండెను.

దీపపునెమ్మొనైన తామ్రపాత్రలో చమర
పోసి పత్తివేసియున్నది! అది అతను వ్రాసుకొని
బల్లకు దిగించియున్నది. వ్రాతబల్లకు అక్షి సూరుగు
లుండెను. దానిలో ఒక వానిలో కాగితాలు ఒక
దానిలో నీరా యొకదానిలో అక్షరకాల ఈ
కలములు అన్నియున్నవి. దీపము చలనములేకవెలుగు
చుండెను. దీపపు స్తంభము ఒక ప్రాచీనకాలపు
దైత్యవీరుడు తనశ్రేయస్సినీ కాలిగించుకొనికట్టురచింప
బడియున్నది. ఈతమితన దైనిక జీవనములో ప్రతి
విషయములోను చక్కని ప్రాచీన శృంగార రసమూ
ర్తుల నారాధించెడివాడు. దేవతామూర్తులు స్వర్గము
హీన పుష్పగులు నలంకరించుకొని వట్లును నవనుశ్చ
లులు నృత్యముచేయువట్లును వెలియవరచు బంగారు
బొమ్మలు విలువగల యతనివ్రాగిత పత్రములపై యల
రారుచుండెడివి. ఆవ్రాతపత్రములు పట్టుతో సమా
నముగా నున్నవై దంతముతో సమానముగా గట్టివై
మెరయుచుండెను. అగోలాన్న ఆసనయములో మనో
మయకోశమును గూర్చి పూర్ణమైన తత్త్వవిచారణము
చేయుచున్నాడు పితాకారసుయొక్క అనుయాయుల
నిగూర్చి వారు చిట్కడుగించలలో పిత్తుల అశ్రులు
పుంటుని భోజనమునకు సేవధము అంటున్నారని
చుమత్కారముగ హాస్యము చేయుచుండెను. అంత
వాతాత్మగి తలుపు వెలుగకొట్టివట్లు చప్పడాయెను.
వెంటనే యతడు ధూయగము ముడివేసి చూచెను.
అయిన దీర్ఘలోచన మీదనున్నపుడు చప్పడు
సహించలేదు అయినను లేచి గడిచిదివైపు కిటికీ
తీసివచ్చెను. వెంటనే బోవుచున్న తెన్నులలో
చచ్చిపోయిన గుణప్రభ మరణసవమును గవ్వకొని
కనబడినది.

అగోలాన్న ప్లేటోను మరచిపోయాడు అది
ప్లాటెలును మరచిపోయినాడు అయిన తత్త్వశాస్త్ర
మంతా యొక్కక్షణములో యంతర్విరమింపబడి, ద భి

కింద కిటికీలను కుదించివేశాడు. గుంపుధ యొక్కమాట చెప్పడానికేనా యవకాశములేక పోయినది. వెంటనే మరియొక్క మరీయన్ను యని ప్పురణచేయుట కారంభించినాడు. యశ్యంత అతీంద్రియ భయముచే కలువ అభిశయమును జేయుచు సరిగా మూగూర్చాలైన లెప్పియా రీతిగనే పనివర్తింప నారంభించెను.

కాని కొంతసేపటికి ఆయన ఆధైర్యమునుండి తెప్పరిల్లెను. తనభీరవ్యమునను లజ్జపడెను. పరలోక మునుండి ఇవలలోకమునకు తిరిగిప్రవృత్తుచుకునేజస్సు యాపములనుగూర్చి ఆతెన్నాండిగ్రీయా పరిష్కారంబుల విచారంబులు చెప్పి నూత్నలయజ్ఞాపకము తెచ్చుకొని భీరత్వమును విహించెను. త్వరలో ఎబ్బిన్నాదయు డైనాడు. కిటికీలను తెరచి గంభీరముగా నిట్లు పలికెను.

“నీవు ఇవలలోకములో సంచరించుభూతమవో పరలోకమునుండివచ్చు పితాచమవో ఎవరైనను సరే కాని ఇచ్చటనుండి వెడలిపోమ్ము. నీవెచ్చటనుండి వచ్చితివో యచ్చటికే తిరిగిపోమ్ము. సత్యతత్వాపధా నముచే ప్రకాశించి మానండి పండితులను నీవుభయ పెట్టజాలవు. నీప్రయత్నమువృద్ధము. నాధాతిఃదృ ష్టిని నీవు భయపెట్టజాలవు. భద్రముగాబొమ్ము ప్రేక్షకులు ప్రేక్షకులగో పానాచగ్గులు చేయును నాక.”

ఈనాటి కలుపు నిట్లయిగా వేసివాడు. ఇక ఎటువంటి పితాచమాలు చేయించి తలుపుకొట్టినను అతడు చలింప దలచుకొనలేను.

గుంపుధ తిరిగి వెలిసిపోయినది. ఆమెప్రేరేపణారణ కంతయో దూరములేదు. అందుచేత వెంటనే తల్లిగారింటికి వెళ్ళెను.

మోనా ఉర్బులా కలువయెదులు మొక్కుచుండెను. ఆమెప్రక్క సన్యాసి గయాకొ మునిలది యుండెను. ఆరని ముఖము విశ్రాంతాభివ్యమును కార్చియుండెను. ఉపవాసవ్రతముచే కృశిభూతడై యాతడు కాన్పిరవడుచుండెను. ఆతనిన భయభా

వ్యచతువులతో నాతని దిలించుచుండెను.

తండ్రి నాకేమిచేయుటకును దోచకున్నది. నాకు చేయూర యొసంగును. నాయాత్మ కూళ్ళ మైపోవుచున్నది. భక్తిక్షురులుటలేను. నాహృదయ సమర్పణ సేయలేకున్నాను. ఆయోగశేను కరణశ్చుకు దేవుడునన్ను పరిత్యజించిపట్టున్నాడు. నాకతియేమి? శేతువరకంలా పదిహేనలకెడనా? సన్యాసి ప్రోత్సాహవాక్యముల నిట్లుచెప్పెను. పూర్వపుపత్రికావలెను-వైమనుషకు పూర్ణముగా నాత్మ సమర్పణ సేయవలెను. పణగగూడదు. గొణగగూడదు. కామాదులను చించి వేయవలెను. నీడిడ్డమీద వ్యామోహము శరీరసంబంధమైనది. అత్యంతబంధమైనదికాదు. అనిత్య మైనదాని గూర్చినపు విడువవలెను. పరమాత్మయొక్క వ్యాపకముయొద్ద ఆమెమాట గట్టుకొనిపోయిన పుణ్యకాపములనుగూర్చి నీవువిచారింపుము.

ఈమయులులో తలుపుమీద కొట్టినట్లుచప్పు దాయెను. తరువాత “అమ్మా అమ్మా నేను తలుపు తియ్యి. త్వరగా” అనివివనచెప్పెను.

“గుణి/అని మోనాకే వేసి పరుగెత్తి తలుపుతీయబోయెను. కానిసన్యాసి చేయపట్టుకొని ఆపెను.

“ఎక్కడికిపోయెదవు! నీలిడ్డ చచ్చినసూతిలో నున్నది. ప్రళయ కాలమునగాని తిరిగి లేవజాలదు. నీలిడ్డ గొంతుధరించి దయ్యమో భూతమో నీకుభయ పుట్టింపుచున్నది. తపించు-ధ్యానించుకాలము మించకమునుచే ప్రార్థించు. నీకొరకును పాపాత్మురాలైన గుంపుధిగౌరకును పరమాత్మకు శరణు వేడుకొనుము. లేనిచో నిద్దరును నరక భూమివ నాశవనుగుదురు.”

గుణి:— అమ్మా నామాట వివరించలేదా నా గొంతుకనావనాలు పట్టిలేదా? శేనే అమ్మా/ చూలేదమ్మా! బ్రతికేమున్నాను.

మోనా:— నాయనా నానిడ్డ పిలుస్తుంది. నన్నుపోసి.

అంత సన్యాసిగయాకొమొ ఆమె చేయివదలి పెట్టి నెమ్మదిగా “పో, పోమ్ము. నీభర్తము. నీకేకాదు. కాళ్ళరముగా నీలిడ్డ గుంపుధిగౌరకు నరకము. ఇవలలోకమునను పరలోకమునను దేవుని కాపమునకు నీవు పాత్రుకావనడువు. పోమ్ము.” అనెను.

సకాశి హేమ క్షేపతూర్ణులై యుండెను. వారి కన్నులు చిరిసిపప్పులు చెరుగుచుండెను. వారి యాకారముతోచి హేమాదిద్వీలా భయస్థులైచిత్త మైరిలిపిపోయెను. చేతులుజోడించుకొనియారని పాద ములపై వ్రాలెను.”

సకాశిగయాకొమె చ్చారమునైపు చూచి కలసి చిన్నము నభినయించి ఇట్లుచెప్పెను. “రిండి) కేవునిచేయమిదను మమర కేవునిచేయమిదను పరి శుద్ధాత్మచేయమిదను పిధూరిమా నేమచెప్పమన్నాను. విను. కలెవనై లోకమునకై ప్రాణ మర్పించిన వారి రక్తము మాకు కరణ్యము పికాచమా నివింకమానుమై పాము. మానవుల దృష్టి పడబోవను. ఇది పవిత్ర భూమి. ఒకభువా మమృత మేనాచెట్టవను. పాప ము నుండి రక్షింపును.

గుణ:— అమ్మా, అమ్మా, కరుణించు మా చచ్చిపో కున్నాను-రెల్లి మరల నొకసారి బయలుదేరి లిడ్లవైపు చెతులు సాచెను. సకాశి మృత్యు వనిధిచూర్తియై యడ్డము నిల్చెను.

అంత వాటిలో గుణప్రభ నేలమీద పడి పోయెను. చలికి ఒట్టరిగినిపోని పోవుచుండెను. గొం తుక మాన్సిని చేతులతో కాళ్ళను కాగలిగిచుకొని రేలవంచి చచ్చేవఱు కడలవద్దని యనుకొనెను.

కాని మరలవామెఇట్లు విరక్తించెను. చచ్చిన కాళ్ళు బ్రతికియున్న వాళ్ళయొద్దకు రావూడదు. అంతలోవామెను అంటోనియో భాషకను వచ్చెను. అతడువాడా? బిట్టు తరిమివేయువా? అని యోచించెను. అతనినిగూర్చి ఈవరకే యామె యనుకొనెను. వానియామెకదియెంతయోపిగ్గ గానుండెను. ఇంకొకరిని చెట్టుపట్టి అర్ధరాత్రికే పరభ్రయంపని ఇంటికెళ్ళుట కామెకు కష్టముగానుండె. కాని ఇప్పుడు తనవాని కంటఱునీటి అమె చచ్చినవారిలో జర యయినవట్లు అమెకు కష్టముయ్యెను.

చరిత్రజ్ఞుడై ముంచెను. పర్యవసానము చేసిన తుంతులో తనయ గగనమునై నెలనెల గాన్పించు చుండెను. గుణప్రభ గడవమిదనుండి లేచి నిదరి

పోయెను. స్వీయబంధువులు తనకు కరణ్యమిచ్చు నందున వామె పరాయణుని ఇంటికేగెను.

అంటోనియో కాత్రి యంతయు గుణప్రభ యొక్క-తైవపు మూర్తిని తయారు చేయుచుండెను. గంట లెట్టు లెగిరిపోయినవో అతనికెప్పుడూలోలేదు. శిశులైతె తనయకొంతులు కటియడ్డముల వ్యాకా నిట్లు లోనచేరు చున్నవో యతడు తిన్నగా నను నింపలేదు. అతని పీయశిష్యుడు కాథ్రినినో కూడ వారనితో పనిచేయుచుండెను. వాని నయగన్ను పది హేడువర్యములు, వాని మృదుశోణ ములుగు కోమల గాత్రిమును అతనికి వారికామని యొక్క సౌందర్య మెసంగి చుండెను. ఇద్దఱును గలిసి తెల్లవారుడు పనిచేసిరి.

అంటోనియో ముఖము కాంతతూర్ణులై యుం డెను. అతడు చచ్చినవారికి తిరిగి ప్రాణము పోకి అమరత్వము ప్రసాదించు చున్నట్లు రేలంచుచుండెను. అరవించిన కనులపల్లెలు లెరుగుచూపుల నిననట్లుం డెను. అమె పక్షపాలను నువనై నైక్రిందకు తిరిగి చున్నట్లు కాన్పించుచుండెను అమె గండపలముల మృదు కాళంబులు ఉష్ణ రక్తంబుతో ప్రవహించు చున్నట్లు భ్రమగొల్పు చుండెను.

అతనిపని యంతయు వూరియొనది. నెడవుల నై నిరీక్షా మందస్థిరంబును విదురుండెను. అంత రలుపునై రట్టిసట్లు వివరణ.

అంటో:— (తనవనిని వడలిపెట్ట వుండాక) కాథ్రి నినో. ఎవరో రలుపు కొట్టుచున్నారు. రేలలు తియ్యి.

శిష్యుడు చ్చారము వగ్గఱకు వెళ్ళి ఎవరు వాడు అని హెచ్చరించెను.

“నేను. గుణప్రభను.” అనిసాయంత్రం మృదు పవనంబు రీతి నన్నని యెలంంగుతో ప్రత్యుత్త రమునచ్చెను.

కాథ్రినినో తలతోయి భయంపిండు దనము నొక మాంతు నెనుకల ఒక్క మునుకు భునుకి నిల్చు

బడెను. మెల్లగాఁజింపవలెనయినను చేయుచు, అమ్మా! దయ్యమా!, అని చెప్పసాగెను.

కాని అంట్రోనియో తన ప్రియురాలి కంట భృని నావనాలు పెట్టెను. ఒక్క దుముకునఁ బోయి శిశువుని చేతిలోనుండి తాళము చెదని లాగుకొని తలుపు దియ్యబోయెను.

శిశువును భయముతో పండ్లీలించుచు మెల్లగా నిట్లు గొలుగుకొనెను. (అంట్రోనియో, ఆలోచించు కొండి బాబు ఏమి చేస్తున్నారో!

అంట్రోనియో వ్యారము నొద్దకు వెళ్లి తాళము తీసి తలుపు తెరచెను. గుణ ప్రభ ప్రాణావశిష్టయై గడవమిద పడి యుండెను. ఏడి పోయిన యామె కేళకానీ నుంచులో తడిసిపోయి యుండెను.

కాని యాతఁడు భయపడలేదు. వృద్ధయను కరుణాపూర్ణమైపోయెను. ప్రేమ వాక్యములతో నాతడు వంగి యామెను తనచేతులలో పెట్టుకొని ఇంటిలోనికి తీసుకొని పోయెను.

ఇంటిలో నుండిపక్కమీద నామెను పయండెట్టి మొద్దవంటి కంబళితెచ్చి కప్పెను. ఆ ఇంటిని కాకుగ కిచ్చిన యామెను పిలుపుమని, యాతని శిశువుని బంపెను. ఇంటిలో నిప్పుచేసి ప్రాక్షరసాయనమును కొంచెము పెచ్చచేసి యామె కిచ్చెను. ఇప్పు డామె కొంచెము హాయిగా గాలి పీల్చ వారంభించెను. ఇంకను మాటలాడుటకు ఓపికలేదుకాని యామె కండ్లు మూత్రము తెరచి చూచెను. అంట్రోనియో వృద్ధయను ఆనందతూర్ణ మాయెను.

అతఁడు గదిలో నిటు నటు ఆకురకతో తిరుగుతూ ఆమెఇవ్వలేదవచ్చును. అంతయుపరిగావీర్చుట చేయుదము. ఇప్పు డయితే గండ్రిగోళముగానున్నది.

ఏమియు తోయట లేదు. గల్లంతుగా వచ్చిది. అటుతనే పరుగెత్తి అంట్రోనియో తనబుట్టును మెనుండి క్రింకక దిగి యందులోనుండి కొంచెము

డబ్బు తీసుకొని ఇచ్చి వాళ్ళొక బహుదోయి ఇంతకొట్టెలు మాంసము కూరలు తెచ్చుని పంపించెనే తరువాత ఇంటిముసలమ్మ గారిచే వడివడి కొడిపిల్ల రసమును కాయనుని అడ్డాపించెను.

శిశువును బహురకు పడగెత్తివారు. మన అమ్మ రసము కాయదాని! వంటఇంటి లోనికి వెళ్లి వది. అంట్రోనియో ఒక్కడే గుణప్రభను కనిపెట్టు కొనియున్నాడు.

ఆమె ఆతనిని దగ్గఱకు పిలిచి జరిగిన దంతయు చెప్పెను. కథయంతయుఁ తెప్పిన తరువాత, “అందఱు నేను చచ్చావనియే భయపడివారు కదా, సఖుడా, నీవే భయపడ లేదు. నీవే నన్నునిజముగా ప్రేమించితివి.” అనెను.

అంట్రో:— నీబంధువులను పిలువనా!—మీఅమ్మను గాని—మీ బాబాయిని కాని—నీధర్మముగాని ఎవరినైన పిలువనా!

గుణ— కాకవ్యర్థము లేరు. వాకుధర్మలేదు, బాబాయి లేడు, అమ్మలేదు. వారందఱును నాక న్యులు—వారికినేను చచ్చినదావను. నీకే ప్రతి కివదానను, నేను నీదావను.

ప్రభవమూర్త్య కాంతులు గదిలోనికి ప్రవరించెను. గుణప్రభ యాతనిని చూచి మందస్మిత యయ్యెను. ప్రాద్దేశిక కొలదిని యామె కపోల ములపై ప్రాణారణ కాంతులు పర్యవేషించెను. ఉష్ణరక్తము చెక్కిల్లు ప్రైహాఃజోచ్చెను. అప్పుడు అంట్రోనియో వంగి యామె పెదవులపై ముద్దికొన్నపుడు మూర్త్యభగవానుడు తరిగియామెకు ప్రాణ ముపోపి అమర తీవి? ము నొసంగు చున్నావా యత్నము తోచెను.

గుణప్రభమెల్లగా, అంట్రోనియోనునవల ప్రాణ యభోధ చేసిన మృత్యుదేవత ఎంతధన్యురాలి! మర నాథికమైన ప్రణయముఎంత బొడ్డని!” అనినది వెను.

ప తి త్ర .

(పాలకూరు వీరభద్రా చార్యులుగారు)

౧

నేనుబ్రహ్మచారిని. బ్రహ్మచర్యమును పాలించుచు శాస్త్రాధ్యయన మొనర్చుటకు గురువు నన్ను గోదావరీతీరమందొక యాశ్రమ ముంచుచును. అచ్చట మానవ సంహార ముండదనుట యతిశయోక్తి గాదు. పట్టణములకు దానికి సంబంధములేదు. పల్లెలు గూడ చాల దూరమం దున్నవి. మాయాశ్రమము వర్సల వంతులకును నడికిని మధ్యమండెను. అచ్చట తరులతా పల్లవముల వల్లుమును-పక్షుల పరస్పర ప్రేమావేశమును దిలకింప వలయునేగాని చెప్ప వలను పడదు.

అశ్రమము నంటి కొండవఱకు వ్యాపించిన నొక నుందరముగు ఉద్యానవనముగలదు. అందలి మందిరముగూడ చూచుటకు నుందరముగ నుండును. వెంకట్రావను నొక భావకుని తాతోట. అతడు భావకుడుగాని యెడల వట్టణమునకు 70-80 మైళ్ల దూరమున ఫలవృక్షముల తోటనాటి యందు మందిరము గట్టినా ?

వేంకటాచార్యుగొప్ప ధనికుడు. అందువలన నాత డప్పుడప్పుడుపచ్చి 10-15 దినములు నివసించుచుండును. లేక యతనిమిత్రులు మొదలగు వారుగూడ వచ్చి యొకటి రెండు దినములుండి బోవుచుండురు. ఉదయ

ముకనే నాగురు వద్యుడగు బ్రహ్మచారి పుష్పములు గోసికొనుటకా వనమువశేగుచుండెను. నేనుగూడ నాయనతోడ వెల్లి పుష్పములు గోయుచుంటిని.

౨

అవత్సరము వేంకటాచార్యున్నేహితుడగు వృద్ధుడొక డండు నివసించ నాగెను. అతనితోడ నొక యువతి-భృత్యుడు-చంట్రీ, బాలికయునుండిరి. ఆయువతిమిక్కిలి సౌందర్యవతి. కాని యొకింత చవలచిత్త. యువతిని వెంట నిడుకొని యావృద్ధుడు సాయంత్ర మంతోటయందు తిరుగుచుండెను. మాయాశ్రమ సమృద్ధిముననుండియేగోదావతి నీరసభావ శేగుచుండిరి. విగిలినబ్రహ్మచారులాయితీ యొక్క చంచల-చవల - దృక్కుల గాంచి కొతుకమును బొంతుచుండిరి. అంతకుపూర్వము నాకు సంసారవిషయము తెలియదు. అందువలన నాదృక్కుల చవలత్వ ముంచి మిడి యున్న భావము గోచరించుటెట్లు? నేనుచూచారిని చూచుచుంటిని. ఒకింత వినోదము ననుభవింపు చుంటిని.

౩

క్రొంతకాలమున కాయవతినిముసలి కానులేవదీసికొనివచ్చినాడని తెలిసికొంటిని.

అను చపలయేగాడు; మూర్తిభవించిన పాపరాసి. జనసంఘమున లేవదీసికొని వచ్చిన స్త్రీతోడ కాపురము చేయుట సిగ్గులచేటని వృద్ధుడీ యరణ్యముననా స్త్రీతోడ నివసించ జొచ్చెను. భాత్యయని చెప్పచుండెను.

ఈ విషయము విన్నవైతిన పిమ్మట ప్రకాంత హృదయులగు మా గురువుగారికి గూడ ఆగహము కలిగెను. గురువు చెవుల జడకుండనానహాభ్యామలీయీవిషయమును గ్రహించి పరిహాసములు - పక పకలు నలువ జొచ్చిరి. నేను మాత్రము విచలించుటను గాక్షింపితిని. వారిహాసేరి పరిహాసములు గగన్దంకుంట్టిరి. నేనుతప్ప మిగిలిన వారెవ్వరా తోటలో నడుగిడకుండిరి.

మా గురువర్యుడు నన్ను గూడ-నటకు బోవబడని నిషేధించెను. నే నెప్పుడును గుడ్డుపును దై వశ్యులముగ దలంపు చుంటిని. కాని కొంచెము వికటత్వము మాత్రము నాయందుగలదు. వెంటనే గురువుతోడ నిట్లంటిని “ గురుపద వశ్యములయందు నాకణు మాత్రమైన భక్తి శోధ యన్నచో, వేయిమంది చపలదిత్రులగు స్త్రీలు నన్నాకృ మించినను నేకణుమాత్రమైననుచలించను.” అను నా ప్రతిజ్ఞ కాయననెత్తెను.

నేను మామూలుగనే ప్రతి దినము వారి తోటలోని కీగి పుష్పములు గోసికొని వచ్చుచుంటిని.

౪

ప్రపూ డావృద్ధు డెచ్చట నుండెనను విషయము నాకు తెలియదు. ఉదయముననే పూలు కోయఁచు నా గృహముకేసి చూచి యిది. ఆ యువతి రెప్ప వాల్చుక నన్ను

చూచు చుండెను. నాలుగు నేత్రముల దృష్టి వియ్యమందుటవలన నా యువతి గృహ ములోనికి కిటికీ ద్వారమున నన్ను చూడ జొచ్చెను.

బాల సూర్యు డింకను తూర్పు దిక్కు నలంకరింపలేదు. కేవల మరుణ కాంతులు మాత్రము ప్రభాత సూర్యునిరాకను సమస్త చగాచర జంతు జాలమునకు నివేదింపు చుండెను. శిశిరసిక్తమగు పుష్ప దళములు తలలేత్తజొచ్చెను. పర్యత పంక్తుల మునుగు దొలగి యనియిపురావ్యముగ గవ్వకుచుండెను. ఆపుడు - ఆ వికాల నిర్దన ప్రకృతియందు సంసార జ్ఞానశూన్యమగు నిర్మలహృదయము ననేకుంటిని. కాని యామువతి దృగ్భా గముల వలన నా హృదయము కంపించ జొచ్చెను. పూల బుట్టయ క్రింద తెట్టుకుని చదికిలపడి కూర్చుంటిని.

ఒక- క్షణకాలమైన పిమ్మట నా యువతి దాసి యుబాలికయువెండి పల్లెరమున పూలుదెచ్చి నా పూల బుట్టయందు గుమ్మరించిరి. ఆపుడు నాకు తెలివి వచ్చెను. ఉలిక్కిపడి లేచి యా పూల వచట నిరజన్మ చిత్తున తోటను విడిచిని.

౫

ప్ర దినము నుండియు నా తోటకు కన్నెత్తియైన చూడకుంటిని. కాని నాహృదయమునుండి దొలంగిన పవిత్రత తిరిగిలభించలేదు. అందువలన గురువర్యుని పాదముల మీద బడి యిట్లు ప్రార్థించితిని. “ప్రభో! మా యింటి కీగి తిరిగి వత్తు. ఆయనకును.”

కాని గురువర్యుడు సహృదీయక యిట్లు నియె. “వ్యాయామ మొనర్చినగాని శరీరము నకు చార్మము గలుగదు. అట్లులే మనస్సు గట్టికడ వలె యుననిన మనో వ్యాయామము గావలయును. కానన నిచ్చటనేయుండము” కాని దానికెట్టి ప్రత్యుత్తర మీయ కుంటిని.

అంతట గురువర్యుడు సన్నోక్తకడనే యాశ్రమ ముందుంచి శిష్యులతోడ వెడలి పోయెను. ఇంతకంటె యన్యాయముగలదా?

నా హృదయ సంకటము మిక్కుట మాయెను. సరక సదృశముగ నుండెను. ఘోర యద్ధము జరుగుచుండెను. మనోస్వ స్థిత లేకుండుట వలన నా శరీరమున వ్యాధి ల్భవించెను. రోగము దిన దినాభివృద్ధి యగు చుండెను. కాని తర్వాత యేమైనదో నాకు తెలియదు.

౬

నాకు తెలివినచ్చి కన్ను దెరిచిచూచు కప్పటికి నా తల యాయువతి తోడమీద నుండెను. వృద్ధుడు సమ్మతిమున గూర్చుం డెను. వాకు నాకు చేయు సేవాశిశ్రూషలు వర్ణనాతీతము లకుట కంటె చెప్పు తెట్లు? నేను గర్భదరిద్రుడను. ఐశ్వర్య మను విష యమే నా కప్పటికి తెలియదు. కాని మహా దైశ్వర్యవంతునకుగూడ నిట్టి సేవలభించు నని యను కొనను.

నా కారోగ్యము గలిగిన కొలదిని వృద్ధుని రాకతరిగెను. కాని యాయువతి మాత్రము రాత్రింబవళ్లు నాకడనేయుండి

నాకు సర్వవిధోపచారములు చేయు చుండెను. ఆయువతి సేవాశిశ్రూషలకు నేను ముగ్ధుడ నగుచుంటిని. శరీరమునకు బలము చేకూరిన కొలదిని యాయువతి రూపురేఖా విలాసము లసదృశమగు చుండెను.

నా పునము చలించెను. ఆయువతి యిచ్చు చేదుమందు నాకమృతేతుల్య మగు చుండెను. చేతి విననకర్మతోడ వినరుచు కథలు జెప్పనప్పుడు ఆరక్తి మ కపోలము— ప్రవాళసదృశమగు నాయుధరోషము- దానివ్వి గింజల మించుపలువరుస- మొదలగునవి నన్ను పరవశునిగ జేయసాగెను. ఆ విషయము నామె గమనింపుచుండెనో లేదో సరిగనుడువ జాలను.

నాకు సంపూర్ణముగ నారోగ్యము గలిగెను. పరుల సహాయముతోడ బని లే కుండెను. ఆయినను నాయువతి క్రమముదప్ప కవచ్చి నా కుపచారము చేయుచుండెను.

ఆదినమున నేను మైమరచితిని. వనము నందు నివసించు సన్యాసినగు నే నప్పుడును నట్టి రూపగుణ తేజో విలాసములచూడలేదు. వరస వాక్యముల మృదుమందహాసమున నన్ను ముంచిలేవనెత్తి యాయువతి యటనుండి యేగునప్పుడు నే నాగలేకుంటిని. పరుగెత్తి యువతిచేయిబట్టుకొనిరొప్పుచు నిలుచుంటిని.

ఒక్క నిమేషకాలమున నా యువతి చపలత్వ మంతర్నిత మాయెను. ప్రాకాంత దృక్కుల నన్ను చూచుచు నిట్లునియె. “నేను పదితను. ఆయినను అవిశ్వాసినినిగానునుమా”

వేశ్య.

(అత్యంత కఠిన రమణయ్య పుక్కుటాగు)

నేను వేశ్యను. వేశ్యకును ముక్తికిని సంబంధమేమి? ముక్తికిని నాకును సుదూరము. స్వర్గ సరకముల కన్నంత దూరము. కానినోరు జారి నిజము చెప్పితిని నవ్వకుడు. ఎక్కిరించుకుడు. వత్సమును గ్రహించితిమి. యానందింపకుడు.

నిజము. నేను జెప్పినమాట యదార్థము సంఘమందు నేను కులటను; పతితను. విశుద్ధముగు పవిత్రతను గాంచుటకు నాకేమైన మార్గముగలదా?

మానవులలోని తీవ్రమగు దానవ ధర్మపకు శాంతి నొనంగున దెవ్వరు? నేను. యుగ యుగాంతరముల నుండి నాశరీరము తీవ్రక్షయభావమునకు గరియగుచున్నది. ఒలియగుచున్నది. దగ్ధమగుచున్నది. అనంత కళువాసనను పరిత్యజింపరచు లిలయందోల లాడుచున్నది. విశ్వమంద? సమస్తజీవు లీదుర్జయ దురంత ప్రవాహమును దాటలే నష్టమనాకు పిలుపువచ్చును అప్పుడు నేనొక్క గంతున పరువిడుచు వెత్తును. నానవత హృదయమును కఠినపాపాణముగ నొనర్చు కొని యా పృవాహము యొక్క కఠినభూత పరిభ్రాతముల సహింతును. సర్వోత్తమముగు ధర్మమును ఉన్నాడ. ప్రవృత్తి ప్రవాహమున తిర్పణముగ నర్పింతును. అంతకంటె మరయొక సుపాయమేమి? చేయునది లేదు. కాని దీనికి బాధ్యులె వ్వరు? చిర కాలము నుండి మీరే.....

మూలగూర్చుండి సంఘము శేషిచూచుచు. తలద్రొప్పుచు. “నిజము. నిజమేగదా? విశేషవిషయం” అనినడుచు చుందురు.

ధనలోపమున మోముండ రంగు మెత్తుకొని యభినయ మొనర్చుటకు బ్రారంభించి నప్పటినుండియు క్రమక్రమముగ నట బృందము యొక్క మాయ వికసింప జొచ్చెను. మృదుమధురముగు నారీతకృతిని స్వంస మొనర్చుకొని సంసిద్ధులగు చుండిరి. అప్పుడు నాపనియేమైనది? స్పందనను - అనుభూతి - మొదలగు నవి లేని మోకయు క్రముగ మారిపోతిని.

గతించిన శనివారము విచ్చిదాని వేషమును ధరించి గానాభినయనము లొనర్చి తెరలోనికి జొరుగునంతే నాకు వినబడినమాట లివి “కారీరము మంచిది. చూచుటకు గూడ బాగుగ నున్నది” ఈమాటలు చెవిని బడినప్పుడు నాస్థితిని వర్ణించుటెట్లు? నాహృదయము దేనితోడి నోనిండిపోయెను. తిన్నగ చూచితిని. నాసమీపముననే నుండరుడగు యువకుడొకడుగూర్చుండి యుండెను. అతడు మరయొక వేషమునను నన్ను సంసిద్ధపరచుటకై వేదియుండెను.

అభినయము పూరియామెను. నేనలసి సాలసి వేషములు వేసుకొను గతివ్రాక్కననుడు భారీష్టలమున నిలుచుంటిని. బిగ్గరగ నవ్వెనుండిరి. కొన్నిరూటలు వినబడెను. విన్నమాటలెవ్వి... “ఎచావ్వా?

అప్పుడు పురుషులంతమున బాప విమలమహాచి
నానా! అరే! రాత్రిచూచిన జ్వరమువచ్చి
మంచమున బడవలసిందేరా? ఇంతలో నొక
డు "పిడికారినోడ రంగునీళ్ళు నామోమున
గొట్టెను. ఏమిచేయుదును? కోరుచూనుకొని
నిలుచు దియుంటిని".

నాకు రూప సౌందర్యములు కూ
డనా? చీ-చీ-ఈపాడుశరీరముమీదసాధారణ
మాంసపుకెల్లర కథికారముండిని యెడల
నియత్యచారమును సహించగలనా? కాని
నాకాకేక్కియెచ్చట! నాకొరకు వచ్చు గుడ్డి
కంటి కురూపి పిచ్చివానివైననుదృష్టిపరచ
వలెను. లేనియెడల హతభాగ్యురాలిగృహ
మునకు వచ్చువారెవరు? తిండి యెక్కడ?
కడపు మట్టతో చావవలసినదే. వేరుమార్గ
మేమి?

పాడగలను. ఆడగలను. వ్రాసు
గలను. చదువగలను. అయిననునాకన్నీటిధా
రలకు కారణమేమి? ఈ సమయమున నాయం
దొక మార్గెనను మేల్కొనివలెదలను?

...ఎందుకు? వివేకదియేమి? ఆత్మ
సాక్షిగ నొక్క నిమగ్నము యూచింపును?
మమ్మెప్పుడైన సన్మానించిన వాడున్నాడా?
జగత్తులేయు మమ్ము ఒపారంగముగ నన
హించు కొనుచుండుటలేదా? నీతివాదుల
మని దంబములు పల్కు వారికి గూడ
మామీద యొక్క కణమైన సామభూతిగ
అదా? కాని నలుదిక్కులనుండి తృప్త-తృప్త-
తృప్తజ్వాలలు మమ్ముముట్టిడింపుచుండును.
అట్టిస్థితియందుమానవుని మనోగతి యిట్లుం
డునని చెప్పగలరా? తెలిసినదా! గ్రహించి
నారా? నేను కూడ ప్రేమింపగలను.

అభినయముగాదునుమా! యదార్థముగనుచేను.
ఇట్లనుచున్నాననివస్వకును. హేళనచేయకును.
వెక్కిరింపకును. మీదగ్గరనుండు డబ్బును
మేము లాగుకొనక దప్పదు. లేనియెడల
మాకు తిండియెచ్చట? అబ్బా! తుదబాళ..
అసదృశముగాదా! మమ్ము పోషించువారె
వరు? మేము మిక్కుటముగ విశ్వాసభూతుక
కార్యమును చేయుచుందు మనుట నిజము.
అట్లని ప్రతివానిని ప్రేమింప గలమా?
మీరు సాధ్యమతల్లిని యేవృక్కుల గాంచి
చుందు? ఆవృక్కులతోడనే సచ్చరిత్రులను
మేము గాంచుచుండుము. అయితే యిక
మాదోషమెక్కడ?

... కాదు-కాదు. నేనెవరికి విరుద్ధముగ
మాటలాడుట లేదు. క్రియా విరహితులు--
స్వార్థపరులను వారు మాజ్ఞేయము నారయగ
లరా? యుగయుగాంతరముల నుండి వృధ
యమునుదగ్ధమొనర్చు మహాజ్వాలతోకూడిన
హాహారమును మాన్యగలపుణ్యాత్ముడేడి?
ఈ యాతనను స్వప్నముననై న మరువగలనా?
ఈపాక-చాప-విశాచ జీవితమొకదిన
మనదగ్గరునా? దగ్ధమొనర్చుటకు గడుగు
నారెవరు?

కాని యితరులను విందింపను. శతకం
తముల స్వీకరింతును. ద్రోహిని-చాపిని-నేను.
కాని నాదోషమేమి? నేను -ప్రీతి - ఆబల
గబుట్టుటయే నాదోషము. నా మీద
ననేను లాశర్పు యనాచారమును నీర
వముగ సహింపు చున్నాను. భరింపు
చున్నాను. ఇదియే నా దోషము.
ఆనందముగ నేనీ భూముడలమును విరువ
గలనా! విడుచుటెట్లు? అదియే నామకాంతి.

కావ్యము - కవిత్వము.

(పండిత కవితాద కావ్యము)

అలంకారికు అట్లు నుడిచియున్నారు.
“అవిదితగుణాపి సక్తివిభజితః
కర్తేః సుతి మధుధారాః”

సత్కవుల కావ్యముందలి గుణములు
గ్రహించుటకు బూర్వ మది శృతిగోచరమై
కంతనే కర్తవ్యమై యుం దమృతధారాతుల్య
ముగ బ్రవహించును.

ఈ వాక్యమందెంతయో సత్యమిది
యున్నది. మంచి నేర్పరి సంస్కృత పదవిన
భోజనవదార్థముల దినునప్పుడు మంచిగుది
గలుగును. అనందమును పొందుదుము. కాని
యిందేమియు లేదు. తొలగిపోవును. తర్వాత
రుచి ననుభవించి యానందించుచు భోజనము.
భోజనమున నుండు రుచివలెనే కావ్యమందు
కవిత్వముండును. కాని యాకవిత్వమునుచది
యెట్టిది? దేనివారముంచియుండునను ప్రశ్న
అకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుట కష్టము. కాని
కవిత్వమనిమాత్రము గ్రహింపగలము. భోజ
నవదార్థముల రుచిని గ్రహించుటకు రస
సేంద్రియముండినటులనే యాత్మకుకూడ రస
సేంద్రియమున్నది. అది సౌందర్యజ్ఞానము.
స్థూల బుద్ధులగు మానవులు కవి
త్వము ఛందమునందుకునని దలంతురు.

సౌందర్యమునకును ఛందమునకును విడదీయ
టకు వీలుగాని సంబంధమున్నచూటనిజము.
శిశువులాడునప్పుడు పరుగిడునప్పుడు. నవ్వు
నప్పుడు. సృత్యముచేయునప్పుడొక విధమగు
సౌందర్యము వెల్లివిరియుచుండును. దానిని
గాంచినవాని హృదయ మందానందము
తాండవంబాడును. బాలురుపాటలుబాడుచు
కరతాళములవేయుచు సృత్యము సల్పునప్పు
డపూర్వమగు అనందమున మైమరత ముట
యందాశ్చర్యమేమున్నది? సాయంకాలమున
సుందరలాకాశమున పక్షిబృంద మెగురుచు
పాటలుబాడుచు గృహభిముఖ మగునప్పు
డానందము గలుగదా? ఇందువలన కెవరు
గాంచినను సౌందర్యమునకును ఛందమున
కును; సౌందర్యమునకును తాళమునకును
విడదీయుటకు వీలుగాని సంబంధముగలదని
దెలియుచున్నది.

కవిత్వమునకును ఛందమునకును పరి
పూర్ణసంబంధమున్నదని నుడువుటవలన ఛం
దమే కవిత్వమని దలంపరాదు. అట్లయినచో
బాగుగ ఛందస్సును నిర్మింపగలిగిన శృతి
జీవులకుకవులే నుకవులుగ బరిగణింపవలసి
వచ్చును. ఇంగ్లీషుకవియగు ‘ Browning ’

వంటిభావజన్మలును, ప్రకటించుటకేశకులగు కవులును కవిసదావాచ్యులేగాకుండును. మానవ జీవితమందలి వివిధభాగములలోలి కవిత్వ భాగమునకుగూడ అభ్యసజనితవోషమున్నది. కొంతమంది గృహస్తు లత్యుత్తమ భావను నుపయోగింతురు. అట్లుకయోగించుటవారి కభ్యసమై యప్రయత్నముగ సర్వత్రదానిను వయోగింతురు. కాని యంగ ప్రాణ ముండదు. సదాశయముగూడ పూజ్యము. అటులనే ఛందోబద్ధమగువాని నిట కల వాటుబడినవాతలకు సజీవమగు లలితేందము లింపుగనుండవు. పద్యరచన కాలమున సమా సములు క్లిష్టపదములు మొదలగునవి అప్రయత్నముగ దొర్లుచుండును. కాని లలితపదములతోగూడిన పద్యమొంత మాత్రమున కవిత్వమని నుపపజనకు. ఇది తుమ్మెదరొడబోలి కర్ణమయందు రొడ చేయును. కాని ప్రాణమును స్ఫూర్తిప కాలదు. హృదయమును మేల్కొలుపలేదు.

కవిత్వము నంటియుండు ఛందము కవిత్వముగా నటులనే కవిత్వముతోడగలసి యుండు అలంకారములు గూడ కవిత్వము గాదు. భావావేశమున కవిప్రహ్లాదమును స్వీయహృదయమున భావమయముగ దిలకించును. దానితోడయలంకారములు మొదలగు నవియుండిన యెడల కావ్యమనిపించుకొన దని యెంచరాదు. సమస్తపదార్థములకును కరస్పర సాదృశ్యమున్నది. ఈసాదృశ్యము కొంతమంది దృష్టికిమిక్కుటమగ గన్నడు. అదియాతని భాషాద్వారమున స్వలస్పృహముగ బహిర్గతమగుచుండును. కానివానిని ఛందోబద్ధమొనర్చినగాని కవిత్వమనజెల్లదని తలంప

రాదు. కవి యనేక సమయముల యందు స్వాభావిక గతి నడ్డగించి కార్యమొనర్చుచుండును.

అట్లయినచో కావ్యమందు కవిత్వ మెచ్చట? సాహిత్యదర్శనకాగుడగువిశ్వనాథ కవిరాజీవ్రోక్షకు ప్రత్యుత్తరముగనిట్లుచెడి వియున్నాడు.

“వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం”

రసాత్మకమగు వాక్యమే కావ్యము. ఒక యింగ్లీషు దార్శనికుడిట్లు నడిచెను. “Poetry is impassioned language” ఉభయులును మొకే మతమును చెల్లడించి యున్నారు. కాని “సమనిననేమి యనువిషయమువిచారణీయము. విశ్వనాథకవిరాజు “చిత్తద్రవకారియు, ఆత్మాక కమలౌకరత్వ మయమగు ఆనందవిశేషమేరసము? అనిచెడి వెను. కాని యిందువలన మనకుగోచరించిన దేమన్నది? ఆత జేయివిషయము నిట్లుచెలి యజెప్పుటకుబ్రయత్నించెను.

“బ్రహ్మస్వాద కహోదరః”

రసమకనెట్టివస్తువన బ్రహ్మస్వాద సతుల్యము, అయివాక్యార్థము. ఇది యును అంధునికడచంద్రకిరణముల వర్ణనము వలెనున్నది. అంధుడు చంద్రుడెట్లుండునని ప్రశించినపుడు బకమువలెనుండునని ప్రత్యుత్తరమువచ్చును. దానివలన యంధునకేమిలాభము? బకమన యేమి యని ప్రశ్నింపకడప్పడుగదా? కానియచ్చట బ్రహ్మస్వాదమని చెప్పుటకు కారణమేమన బ్రహ్మస్వాదకము భవగమ్యమేగాని యితరులకు దెలియచెప్పుట యసంభవమగునటులనే కావ్యరసము నాస్వాదించవలసినదేకాని వర్ణిం

చుటకు వీలుగాదనిజేలుచున్నది. అయినను కావ్యమును చదివి యందలి కవిత్వమునకు విధముగ నిర్ధారణచేయవచ్చును. కాని కవి యొక్క ముఖ్యలక్షణమగు తన్మయత్వమును గూర్చి యొంత విచారించుట యావశ్యకము. వర్ణనీయవిషయముల నోడ నేకీభూత మగుటను తన్మయత్వమందును. కొందరికి తన్మయతాశక్తి స్వభావసిద్ధముగ గలదును. మనము సాధారణముగ జనసంఘమున దిరుగునప్పుడు తన్మయతాశక్తియొక్క తారతమ్యమును గాంచుచుండుము. ఒకడొక త్రాగుబోతుకథను జెప్పుచు మత్రతాపస్థము లేనగు గల్పించుకొని త్రాగుబోతువలెసోక్కిపోలుచు వాడుమాట్లాడినటుల మాట్లాడుచుండును. కాని మరియొకడాకథకి చెప్పుచుగాని మొదటివాడు చెప్పినటులుండదు. కారణమేమి? మొదటివానియందు తన్మయత్వమున్నది. రెండవవానియందది పూజ్యము. తన్మయతాశక్తి స్వల్పముగనుండువాడుమంచి నటుకు దనిపించుకొనజాలదు. పురాతన్వోదలకుగూడతన్మయత్వముముఖ్యము. పూర్వకాల పునస్తువులు మొదలగువానిని నేకరింపట వలన పురాతన్మవిదుగనిపించుకొనను. తన్మయత్వమువలన పురాతనవస్తువులు మొదలగు వాని నాశ్రయించి యాకాలమున మునింగి యప్పటి సమస్యల పోస్టోసాబంధమును విరోధమును గమనించి వానియంతిచ్చి హిత భావమును వెల్లడించువాడే పురాతన్మ విదుడు. తన్మయత్వమొక కావ్యసంగీతయభివ్యక్తి. తన్మయత్వము సుబంధించినది కాదు. తన్మయత్వతారతమ్యము ననుసరించి మానవచరిత్రకూడ మారుచుండును. దీనిల

జూచియొకడు దుఃఖించును. మరియొకడు దుఃఖంపడు. తన్మయతాగణమువలన దుఃఖించువాడు దీనిలయవస్థను గాంచుచున్నాడు రెండవవానికదిలేదని గ్రహించవలయును. క్రైస్తవచేసినయ పదేశము లో నొకదానియొదిట్లున్నది. 'పరులు నీకెట్టిమర్యాదనుచేయవలయునని గోరుచుందువో అట్టి మర్యాదకేనీవుపరులకు జేయుచుండుము' ఈయపదేశము యొక్క మూలసూత్రము గూడ తన్మయత్వమే. పరులయవస్థయొందు మనము తన్మయలగుగాని యెవలమనమేవిషయమును నరిగ గ్రహించుటగాదు. కావున తన్మయత్వమే జన్మకందలి సర్వవిధోన్నతి మూలకారణమని జేలుచున్నది.

ఈ తన్మయ తాశక్తి కవి హృదయమందు ద్వివిధముల మెలంగు చుండును. ఒకటి సాందర్యచిత్రణము. రెండవది సాందర్యసృష్టి. కవి సృష్టియందలిని సాధసాందర్యమందు బ్రవేశించును. మధుకరము పుష్పములపై జేరియాదలిసారవంతమగుదానినిగైకొనిమిగిలిన యసారవస్తువును బరిత్యజించునటులనేకవిచిత్రముసృష్టిపైచూడివానియంత్రత సాందర్యమున బ్రవేశించును. చిత్రకవిహానచేయుటల మనముచూచుచుండుచెట్లు మొదలగు వానియందు దన్నిటియలగును కవి అపూర్వమగు యోగమును కలయికను గాంచును. ఆ సాందర్యముయొక్క ప్రత్యంగమును వృద్ధుడు పండితుడు కొనుచు. దీనినేసాందర్య చిత్రణశక్తియందురు. సాందర్యసృష్టి శక్తియంతకంటెను విస్మయకరము. త్మయతాపభావము వలన సృష్టి శక్తివివిధమగు సాందర్యంగములను

నొక్కచో సమావేశపరచి యశ్రావ్యునిగు
చిత్తరపును సృష్టించును. ఇదినునిపుణులగు
చిత్రకారుని సూతన సృష్టివంటిది. కవి
యొక్క ప్రభావమువలన విశిష్టకార్యము
స్వభావసిద్ధముగ నుపన్మ మగును. కాని
యంగల కొన్నివస్తువులు విశిష్టమున్నవి.
దెలిసికొనుటకు వీలులేదు. కావున తనకు
తాత్రభావమును సృష్టిశక్తియని చెప్పుదురు.

కవియందు కేవలము తన సృజనశక్తి
మండిననే చాలుదు. అందు ప్రేమావే
ముంపవలయును. కుమారసాధనముపంచ
మన్వర్తయందు మాయవేషధారియగుశివుని
నోట శివమూషణనువిని పార్వతీదేవి కోపా
వేశమున నలుచూడివెడలిపోవ సంకల్పించెను.
కానిమరు నిమిషముననే మాయవేషము
వీడినశివునిదర్శించి యచ్చటనే యుండెను.
ఆ సందర్భమున కాదాసిద్ధి నుడిచియు
న్నాడు.

తైలాధి రాజునకూ నకుయోవతస్త్రా,

ఇచ్చట రాజుగారికి పుట్టియునిగి
లియూగిను. అందుకను పార్వతియటయండి
కదలలేకుండెను. అదృష్టమందున్న విష
యమునా కవిముట్లు చెల్లించియున్నాడు.

కారంకులిచి స్వేదప్త శైర్మ||

పార్వతీదయాంభ ఇశాలబురాశి||

ఈమామథే బింబఫలాధి కోష్ఠే||

వ్యాపారయామాన విలాపికాని||

“వ్యాపారి యామాన” అనుశాక్య
మందే యిందలి గహస్య మిదిగి యున్నది.
పార్వతీదేవి గమనోన్ముఖయై పాదముగదల్చి
యు ముందడుగిడ జాలకుండెను. ప్రణయ
యుగళ హృదయమందు ప్రేమాంకురములు

బాడచూపి వప్పటి యరణ్యము సరిగ జూపిం
చెను. తనయత్నప్రభావము వలనకవిని
యొక బ్రేసేసింపగలిగెను. మానవ హృద
యమందు వికసింపనిత్యహితన భావముల
కడకు మనలను దీసికొని పోగలిగెను. చునకా
గివాస్వాదమును బభింకజేసెను మానవ
ప్రకృతి ప్రేమస్వభావము. ఇదికంపని నెరుడ
తనయత్నముగలగుటెల్ల. రసరాజ్యమున
బ్రవేసి బచిసమేది కావున కవియొక్కతన
దాస్యమునే భావావేశమని లేవేమేమావేశ
మని నుడువుదురు.

దీనిని మావేశమనిచెప్పటకు కారణ
మేమన సర్వేంద్రియములను గాగ్రసమున
ర్చును. చిత్తమునకు పరభ్రాంతిని గలి
గించును; హృదయమును కన్పింపేయును;
భావరాశి నాంవోళనముచేయును. ఇట్టియా
వేశమున కనులొకనని వానియండి నిజమగు
కవిత్వము బయల్పడలక. ఈమావేశము
పిరూనో వంటిది. కానన దీని నుండి బయ
ల్పేకావశ్యము. అదికొరము. ఛందము
మొదలగువన్నియు మనుష్యులకు నుండును.
ఈ మావేశములేవని పుట్టుకు గ
డగుట శక్తిమిదిప్పివేరు ఫలితి ముండిదు.

ఈమావేశముకవిని యెకాగ్రగ నొన
ర్చును. పాతకుల విషయమాతని మనము
నకు రానీయదు. పాతకుల విషయముమన
మునం దుంచుకొని వ్రాయునది కవిత్వము
గాదు. అదియుపన్యాస మనిపించుకొనును.

కవులిరు తెగంగులు. ఒక తెగవారిని
శృతిజీవులందురు. రెండవ తెగవారిని భావజీవు
లందురు. శృతిజీవులగు కవులు శ్రవణేంద్రి
యము ననుసరించి కవిత్వమును జెప్పుదురు.

శబ్దముల వ్యవహరించునప్పుడు హృదయమందలి భావరాసి బహిర్గతమగు చున్నదా లేదాయని యోచింపరు. శబ్దముకంటుపుగనున్నదా-గోకులేనుండురని మూత్రమే యోచింపుచుండును. నటును నిర్జనగృహమున గూర్చుండి యభినయము నభ్యసించు నప్పుడుగూడ దర్శక బృందమును మరువడు. అటులనే శృతిజీవియగుకవి యుంటరిగి నుండి కావ్యమును వ్రాయుచున్నను చెడుచతులను మునువను.

భావజవులగు కవులు హృదయమందు ద్వేలితమగుచుండు భావసంఘటనలను నిమగ్నులైయుండురు. వారువయోగించుభావద్వారమున భావము సరిగవెల్లడి యగుచుండును. కాని పరులనిందాస్తుతిలతోడ వారికి సంబంధములేదు.

కావ్యమును బఠించు నప్పుడెందు కవిత్వముగలదా లేదాయని గోహించుటకొక్కటేమార్గము గలదు. కావ్యమును చదువుచున్నప్పుడు చిత్తముతస్ఫూర్త్యుత్పేషమున దగు లోకనవలయును. అనగాకవినిర్మించిన విషయము యందు పాఠకుడి సత్తయ వైలెన్నిదాను మరువనలయును.

ఒక్కదృష్టాంతమునుజూపుచున్నాను. స్కాట్లండునందు రాబర్టుబరన్సు అనునొక నువ్వసీద్ధకవి యుండెను. గీత కావ్యముల విషయమున నాతడద్వితీయును. (To mary in Heaven) అనునొక కవిత్వముగలదు. అతడురచించిన వానియందొది సర్వోత్కృష్టమైనది. వానికుండికొన్ని పంక్తులసీక్రింద నుదాహరింపుచున్నాను.

That sacred hour can I forget?
Can I forget the hallowed grove

Where by the winding Ayr we met,
To live one day of parting love!
Eternity will not efface
Those records dear of transports
past!

Thy image at our last embrace,
Ah little thought we 'twas our last!
Ayr, gurgling kissed his pebbled
shore,
O'er hung with wild wood's thickening
green;
The fragrant birch, and hawthorn
hoar
Twined amorous round the rapturous
scene;
The flowers sprung wanton to be
passed,

The birds sung love on every spray,
Till too, too soon, the glowing west,
proclaimed the speed of winged day,

ఈపాక్తుల యందు కవిత్వమున్నదని యెల్లర గీకరించి యున్నాను. ఏ కృత్తగా చదువుకప్పుచుచిత్తమునాదపూర్వకస్తయత్వముగలుగుననుచు వాళ్ళు మేముగ్నది? చూచి-స్ఫూర్తి భోగి పదగో జగత్తునుండి చిత్తము ఆ మర్త్యమందలి నిగుంజవసుధ్యమున ప్రణయముగళము పరస్పరాలింగన మొనర్చు కొను చోటునకు పరువిడదా? ఋషియగు ఎరుర్చు ఒకచోట నిట్లుచుడివెను. „All mankind love a lover” సమస్త మానవాళియు ప్రణయినిని ప్రేమించును. ఇంత కంటెను పూర్వోక్తమగుదానియందుకవి కొంచె మధికముగ బలియన్నాడు. „సమస్త ప్రకృతియు ప్రణయయుగళమును ప్రేమింతురు. ఆయర్ నదీ

తీరమున నుంచి నిర్గమింపు చుం
డెను, వృక్షములు లతలు పరస్ప
రము ప్రేమానింగన మున బంధింప బడు
చుండెను; ప్రేమవలన పుష్పములు గదలు
చుండెను; పక్షులు ప్రేమాలాపము లొనర్చు
చుండెను; ప్రకృతి యంతయు నాదినమున
నీహృదయ యగళము యొక్క ప్రేమావృ
తమును పానమొనర్చి తన్మయత్వము నొందు
చుండెను. అహ? మానవునకును ప్రకృతికిని
యెట్టి యపూర్వ సంబంధము? తన్మయత్వము
యొక్క యపూర్వ సృష్టియెంత యద్భుత
ముగనన్నది? తీరముల సౌరభము ప్రకాశం
తీరమున నాకర్షింపు చున్నది. పక్షులవే
మనంగీతము కర్ణముల ప్రతిధ్వనింపు చున్నది.

సుప్రసిద్ధ గాయకుడగు రావసేనడు
రాత్రిరెండవ యామమున నుప: కాలరా
గమును బాడజొచ్చెను. అందు వలన
తాకులు దెల్లవారెచని యరువ సాగెను. దీని
యర్థమేమన, ఆతడు ప్రభాతరాగము తోడ
ప్రభాతవర్ణనమును చేయవచ్చుడు శోభన
గము తన్మయత్వమున మునుంగుట వలన
తాకులు మోదలగువాని కేకలు విని బడుచుం
డెను. ఇట్టిమహత్తర నిర్వయస్వి సృష్టియే
గదా కావ్యమునకు ప్రథమమణిమ.

ద్వితీయ సంకేతము ఉద్దీపనము.
ఉత్తమ కావ్యమందు రసమండను. అది
పాతీకుల హృదయమందు అనిర్వచ నీయ
సౌందర్యమును ప్రేమభావమును మేల్కొలు
పును. నదియందలి సుడిగుండమున కర్రము
క్కను వేసినయెడలనది గిరిగిరి తిరుగుచుదాని
యందే యుండునటులనే కవి భావరాసి
యందొక సుడిగుండ మను సృష్టించును.

దానియందు బడిన చిత్తము దానిలోని కీడ్వ
బడి యందుమునిగి పోవును. కవిహృదయ
సాగరమున పొంగి పోలి కావ్యసృష్టి
యొనర్చు భావ తరంగములు మనహృదయ
మందుగూడ బ్రవహించును.

సౌందర్యజ్ఞానము ప్రేమశక్తి మానవ
హృదయమందు నిగూఢమైయున్నది. ఆడు
మానవుల వయసుగలిగిన బాలునకు గులాబి
పువ్వును చూపించిన యెడల వానిమోము
విప్పగును. దానిని బట్టుకొనుటకు చిన్న
చేతుల బాసయన్నింపును. ఇదియే మానవ
హృదయమందలి సహజ సౌందర్య జ్ఞానము.
సౌందర్య సామ్రాజ్యము మననే సౌం
దర్యజ్ఞానము దీపితముగను. శైశవా వృద్ధ
నందీయు బాలబాలికలకు సుందర పదార్థ
ములను దర్శించునటుల తేసినయెడల వారు
చిత్రీకారులు లేక సౌందర్య రసభోగులగు
దురు. మానవహృదయ మందు నిద్రాణ
మైయుండు సౌందర్య జ్ఞానమున కొకింత
రాపిడి యవసరము. లేనియెడల నదియుటులనే
నిద్రాణమై యుండును; కాని భగివాను
డట్టి యసహాయావస్థ యందెప్పుడు నుండ
నీయడు. ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానము మనయందు
వికసించుటకు గాను, సాధుజీవితమును, సాధు
హృదయమును అభివ్యక్త మొనర్చునటులనే
కవి హృదయ ద్వారమున మన యందలి
సౌందర్య జ్ఞానమును వికసింప జేయుచుం
డును. ఈసౌందర్యాభి వ్యక్తి నే యుద్దీపనం
బందురు.

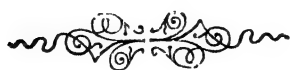
సౌందర్యజ్ఞానమునుబోలి ప్రేమశక్తి నమస్త
జీవులయందున్నది. నమస్త జీవులకుపరస్పరపం
బంధమున్నది. పరస్పరసుఖముకొనుటపరస్పర

ను బ్రేమింపు చుందుము. జీవులయందు ప్రేమస్వభావ సిద్ధముగ నుండుటలులే వైర భావముగూడ నున్నది. ఒక కోతి కుక్క కొంతకాల మొకచోట నుండుననుకొనును. వానిని విడదీసిన యెడలనవి విచారముచుబొందును. స్వభావ సిద్ధముగ నీప్రీతిని గూడ పుష్పట మొకర్చుటకు ఉద్దీపన మూపశ్య కము. ప్రేమాస్పదుని సహచర్యమునలన పుష్పమున ప్రేమయుద్దీపనంబును. తర్వాత సాధుహృదయము లేక కవిహృదయ మందలి ప్రేమవలన యుద్దీపనము కలుగును. ఉత్తమ కవి కవనననుండు ప్రేమను ప్రపహింప జేసినటుల మరి యెవ్వరును జేయ జాలరు. ప్రాణమందు ప్రేమ వికసింపనాయును హృదయమును నున్నంతముగ నొనర్చివలయును మనమును సృజిరినముతో గూడిన సౌందర్య సాగరమున ముంపవలయును, అట్టిదే కావ్యమని పించుకొనును.

ఉద్దీపనమున కొక దృష్టాంతమును జూపించెదను. మిల్లను పారడైపీలాష్టు అరు గ్రంథమును చదివి ముగ్ధులు గాని వారుందురా? అందు దాంపత్య ప్రేమ యొక్క

యుద్దీపనము ఆపూర్వముగ చిత్రింప బడ లేదా? మానహృదయమును నుఖ స్వచ్ఛందముల నొలలాడించి యభివృద్ధి నొందించు దాంపత్య ప్రేమ ననుభవింపుచుందుముగదా?

ఉద్దీపనము మానవ హృదయ మందొక విధముగ కోమలతను సరసతను స్నిగ్ధతను గలిగించి ఆపూర్వసౌఖ్యము నముంచుచు, గిరిశృంఖుముల యందు టకు, చెట్లను చూచియుందురు, ఆవృక్షములు దీర్ఘాకృతి గలిగి సౌందర్య విహీనమై యుండును, వానిదీర్ఘాకృతి యందు గాంభీర్యముండును. కాని రామణీయకల పూజ్యము, వాని యందనేక పక్షులుండును. అందు నలన సీరసముగ నాతరు రాజము ముఖములు గుడ్డకప్పినటులై యాపూర్వ కోమల కాంతిని బ్రసరింప జేయుచుండును. ఆపక్షులు లెనవ్వుడా వృక్షము చూచుట కింపుగ మండను. అటులనే మనజీవితమునుండి భావము యోద్దీపనము దొంగిన యెడల స్వార్థ విషయాసక్త మగునన్న జీవితము గాన్పించును.

హి మ బిం దు .

(అ ది వి బా పి రా జా గా తు .)

ద్వితీయ భాగము.

రెండవ ప్రకరణము.

అందు సమవర్తికడకు కత్తువుల
జంతువుల కంటె అధికముగా వీరి
శత్రువులు పుట్టుకొని పోయిన
వినుక సేతువర్తిరాయ కారిగిరికి
పోనిక రమ్మను మనిషియ. ఆ సేనానా
యకా! వీరాగ్రణి! నేను నీకు శత్రుత్వ
ములగు కొన్ని విషయముల నెరిగించెదను;
నాకు అభయమిచ్చిన వెనుక వానిని మీకు
మనవిచేసెదను" అనియారాయబారి వాక్య
చెప్పెను.

“ఓయీ రాయ బారము నిండు
సభలో నువదేశింపవలయును. అట్టియప్పును
నీవు నాతోడమాత్రము మాట్లాడుటకు

కొరి నందుల కనుమతించితిని. రాయబా
ప్రాణమెప్పుడును సురక్షితముం తుచ్చులగు
మీతోంటి ప్రభువులు అధర్మమునకు దూర
లగుదురేమో. ఆంధ్రవంశము మాది. నేను
సాతవాహనుడను. మేనుట్టియవిసీతి యెన్న
దును సలుపము. నీప్రాణము నీయదియ.
చెప్పుము, పొమ్ము’

“ఓ స మ వ ర్తివరోత్త మామీరు
సాతవాహనువంశజులు . చ క్ర వ ర్తి
కాదగినవారలు మీకు తెలియని అలోచన
ఒండెద్దియులేదు. ప్రతిష్ఠానమున యువరాజు
నెవరో నిర్ణీవుని చేసినారని మాకు వేగువచ్చి
నది. దాని నిజ మరయుటకై అంచెలపై
చారులను పంపినాము. రేపు నిజము తెలియ

గలడు." ఈ అబద్ధపు వేగు తెచ్చిన వాని నాలుక, "వేయి చీలికలు చేయకయ్యండిరా! ఓయి చెర్రవాడా? ఎవరురా శ్రీకృష్ణనాథవాహనుని నమయించుటకు పూనుకొన శ్రేయమున్న వాడు?"

"ప్రభువు అగ్రహింప కుండుగాక. మా వేగు నడపనిండు. ధనకటకమున ఈవార్త తెలిసినది. అంధి ప్రభువు యుద్ధయాత్రకై బయలుదేర సంసిద్ధుడైయుండియు నాగి పోయెను. మీకు సహాయము రాదు. నాల్గు దినములైన వెళుక మీ సైన్యము సమస్తము రూపుమాసిపోవును. మా సైన్యము దినదినాభివృద్ధిగాంచుచున్నది."

"అయిన నేమందువు?"

"చినుడు! మీరు వీరాగ్రేనరులు. యశోవన్మతులు మీరు మాలోన జేరిపోండు. మీ ప్రాణమునకు మారాజభయమిడుటయే గాక ఆంధ్రరాజ్యము సమస్తము జయించి మీ కాధిపత్యము కట్టంగలవారు. చూయెడి యనికి స్నేహితులై కుడిభుజములై భువి పరివాలించెదరుగాక! మీరింపురు ఉత్తర దేశముల జయించెదరు. ఆర్యులై వేద మతోద్ధారకులై రాజసూయము నందు పాల్గొనియెదరు. ఆయన చక్రవర్తియగును. ఆయనకు మీరు కుడిభుజమగుదురుగాత" "ఏమిధార్తము! అటుతరువాత"

"మీకు చెండుదినములు గడువు ఇచ్చినారు. ఆదినములలో మీ సైన్యములు గోటదాటిపోవలయును. ఆయుధములు దిగ విడిచి వెడలవలెను. ఆహారపదార్థములు ఒక్కరోజునకు సరిపడునవి మాత్రమే తీసి

కొనిపోవలెను. మీరు మీదారిని పొందు. లేదా మా శక్త్యరునికడకు బోయి అగ్ని సాక్షిగ మిత్రత్వము నెరవును"

"ఓరి ఛండాలుడా, అంధులలో పిరికిపండ్లు రాజద్రోహులు మందునకైనను లేరు. మీరాజు చక్రవర్తియా? నేనాంధ్రరాజు నగుదునా ఏమి యీ అఘట నఘటనా చాతుర్యము. నీతికాటిల్లుచి మించిపోవు చున్నది పో ఇంక నీరాయ బారమునాకు వలదు. ఆంధ్రులలో ఒక్కపిక్తైన ప్రాణమున్న ఆతడు కూడ తన బాహుబలము రుచిజూపి మాయ అంత రించుగాక! చక్రవర్తి నయ్యుచున్నాడు మాకు. వేగువచ్చినది. మీ సైన్యములు నామరూపము లేక నశించిపోవా? ఇప్పటికైన మా శత్రుని తదితర నాయకులను ఆయుధములు వదలి బంధితులుగా మా గోటలోనికి రానిండు. మీ సైన్యములు విడిపోయి చెల్లాచెదరు కానిండు మీ నాయకులకు ప్రాణదానము చేసెదము. లేదా ఒక్కనినైనను కొవయూ పిత్తోహుడ పోనియము. అంధ్రసింహవాదము మీగుండెలవియచేయదా! అంధ్రమృగేంద్ర నిశితనఖములు మీరక్తము సుపూర్ణముగ గ్రోలవా. పో! ఇదియే నీరాయ బారమున కుత్తరము మీకు ఒకదినము గడువిచ్చినాము. ఆలోచననే చెప్పివది చేయలేనిచో మీ పాటు మీయదియ. అని సమవర్తి మోముజేస్తరింప మీ సముల మెదుగ్రీకులనిక్కపొనువకన్నులు జ్వలింప నుత్తరుచెచ్చును. ఆతనిచేయి కర వాలముయొక్క పిడిపై ననే తాండవమాడు చున్నది.

"ఓ యుత్తమ సైన్యాధిపతి అగుదు. అంత్యసందేశమున్నది. అయ్య దితమకు మనస్

చేసి మరియు పోయెదను. చారుగుప్తుడను
వర్తక రాజు మీకు మేనమామయట'
“అగును”

“అతనికి సౌందర్యనిధియగు కుమారి
హిమబిందువగునట”

“ఏమది?”

“చారుగుప్తుడు ఆంధ్రసింహాసనమున
కాదేశేషువట”

“ఏమిరానివాచాలత మీరుచున్నది”

“అహింసబిందు కుమారి తమకు
విక్కిలి బియ్యశముమగు వస్తువట”

సమవర్తి మాటలాడక తీక్షణదృష్టుల
నారాయణుని గమనించుచు తనగుండలు
కొట్టుకొనుట కనుగొనియెను.

“ఆర్యా! ఆబాలిక ఇప్పుడు మాకు
ఖయిదీఅయినది. ఆమెను మీదేశస్తులే ఎవరో
ఎత్తుకొనవచ్చి మాకు ఒప్పుగించినారు.
మీసైన్యము లీరోజున కోటవిడిచి పోవల
యును. లేనిచో హిమబిందును ఒకకుష్టు
వానికి వివాహము గావించెదము. శేషటికిని
మీరు వదలనిచో ఆమె ప్రాణములహరింపము.
శాని ఒక కన్న ఒకచేయి నశించును.
ఆమె కన్యాత్విమును యేరును అనుమానింప
కుండ ఆమె చుట్టవనకూడ ఆమెతోబాటు
బంధించిని వచ్చినాడట. ఇదియనారాయ
ణురము. పని వినియెదను. సమస్కారము.
మీరుచెప్పిన ఆజ్ఞల మీసైన్యములు చాలిం
పనిచో మీరొక్కరైన మాజిబిరములకు
వచ్చివేసి మాప్రభునకు మిత్రులుకండు.
ఆర్యా సమస్కారము” అని ఆరాయణుని
వెడలిపోయెను. సమవర్తికి త్రినియోరనుండితీసి

నాడు. మీసములు పెదవుల నందులోనికి
రానిచ్చి కొరుకుకొనినాడు. కోపముచే
వణకుదేహమును రాద్రీముచే దూమారము
కప్పినమనస్సును కలవాడయి సమవర్తి విసిత
మతికడకు వెడలిపోయి రాయబారము
యొక్క యుదంతమంతయు వాక్యచెప్పును.

విసితమతిఆశ్చర్యనయనములతో సమ
వర్తిని కనుంగొని “ఓయీ నేను నీమాటలనే
మాత్రము విశ్వసింపను. అంతయుకల్ల.
వారికి కోటలోనినంగతి తెలిసికొన ఊహ
కలిగి వీనినిబుచ్చినారు. అదియే నిజము.”

“ఆర్యా, నేనందఱు జాగ్రత్తపడియే
యుంటిని. కోటగుమ్మ మావలకే ఆతని
కన్నులుకట్టి సభాభవనమున కట్టువిప్పినాను.
వెడలిపోవునప్పుడు కోటగుమ్మ మా ప్రక్కనే
కట్టువిప్పమని ఆజ్ఞయిచ్చినాను”

“ఆనందము! మంచి పనిచేసితివి!
అయిననిప్పుడు మీ వాక్యచ్చిన దేమాత్రము
నమ్మకము. హిమబిందును పట్టుకొనుట
వీరి కెట్లునా ధ్యమగును.”

“నాకును నమ్మకములేదు. మన
చక్రవర్తికడనుండి వార్తలేలేవు. భోజసైన్య
ములు నానాటికి శత్రువులను ప్రబలముగా
జేరుచున్నవి. సుశర్మకడనుండి సైన్యములు
వచ్చినవి. ఉత్తరగాజ్యములన్నియు ఈ
సమయమున మాప్రభునకు సహాయమునకు
వచ్చినట్లు తోచుచున్నది. ఈ రోజునను,
రేపటిల్లుండియు కోట పై వారు వెరువకగలి
గినచో ఎల్లుండిమనపని సూళికి. ధాన్యకట
కాధిపునకు మన మేమైతిమో చెప్పువారు
కూడనుండరు. ఇవియన్నియు ఆలోచించు
చున్న నాకు హిమబిందుమాట నిజమేమో

అని అనిపించుచున్నది. యవరాజునంగతి? ఏమియు నాకు తోచుటలేదు. మూర్ఖులగు మన వార్తాహరులు ఈ జాతుహింసకుల పాలబడిపోవుచున్నారు. నేను వెడలి కను గొనివత్తునా అని యున్నది.”

“హిమబిందు నివయము నిశ్చయమా?

అబద్ధము,, అని వివేకమతి ఏమియో చెప్ప జోవుచుండ ఒకసైనికుడు లోనికేతెంచి వారికి ప్రణామమిడి “జయము! జయము!! ఆ రాయబారి వెడలిపోవుచు నేను సమవర్తి పైన్యాధ్యక్షులకు తెలిపిన యుదంతమునకు సాక్ష్యమిలిపియ. ఇయ్యవివారికందజేయుదు. అని యీ మంజూష మా కిడినాడు. ఇందేమి యున్నదో యచ్చటినే పరిశీలించి మరియు కొనివచ్చినాము. ఇందు ద్రోహకరములగు నవేవియులేవు. అధికారులు శరీక్షింతురు గాక అనియని” తూచిన్న పెట్టి వారిమోల నునిచెను. వాతామండసము తెరచుటయు నందున్న భూషణములచూచి సమవర్తి హాహాకార మొనర్చెను. ముద్దులుగులకు నవియు నవరత్న ఖచితములైనవియు నగు నాయాధరణములు హిమబిందు కుమారికారత్నము ధరించునవియే. వానికడ నొక ముగలియాకుపై లిఖించిన లేఖయున్నది. అది అందుకొని సమవర్తి యిట్లుచదివె.

“శ్రీ మహారాజనంజీకుడును, వీరాగ్రే సరుకునగు మా మేనయత్తకుమారులు సమవర్తి పైన్యాధ్యక్షులకు హిమబిందు నను స్కారములు. నన్నువీరు మా యింటనుండి హరించి మాఅస్సాహో గూడ కొనివచ్చినారు. ఇది యే ప్రదేశమో తెలియదు. ఇందుమమ్మ బంధించినారు మమ్మవీరు

గౌరవముగా జూచుచున్నారు. మేము ధైర్యముగానున్నాము. కాని మమ్మేలకో వీరనేక విధముల బెడలించు చున్నారు. మీకుకమ్మవ్రాయుమని కోరగవ్రాసినాను. ఇంతవరకేపికునన్న వ్రాయనిచ్చినారు.

యిట్లు విశేయురాలు,

హిమబిందు.

అక్షరములు హిమబిందునే. ఇక నమ్మకపట్టు! వివేకమతి మోమువైచర్య మొందెను. హిమబిందు ప్రాణము రాజ్యములతో సంబంధించి యున్నది. జంబూద్వీపమున వర్తకులకు చక్రవర్తియగు చారుగు పునకామె యొక్కతేకుమారి. ఆతడామె కంత మాత్రమాపడ వచ్చినను ప్రాణములు విడుచును. ఆతడాంధ్ర సామ్రాజ్యమున కేడుగడ ఇక నేమున్నది. అని వివేకమతి మతిలేని మాటలు వణంకుచు తెలిపినాడు. సమవర్తి కథనుడువనకొరలేదు. ఆతనినాళికలు విడివడియెను. ఆతడు తనవిశాలవక్షముల నింకను విపులముచేసినాడు. మృగ మొక్కటి పరివరమున నంచరించుచుండ ఆపాడ పగవట్టిన సింహమునలెఁఆతడుగర్జిల్లినాడు. అయినను కోపమువలన లాభమేమి మీ చేయగలుగును? తాను ఆమెకై యుజ్జలనీ గోటవిడిపోయిన తన రాజ్యమునకు ప్రభువునకు తీరరాని అశాంశము సంభవింపజేసిన వాడగునుకదా? హిమబిందును తాను ప్రేమించు చున్నాడు. తనకంతకన్న ప్రాణాధికమగు వస్తువేమి? తాను తనప్రాణమునకు వెనుదీయక పోవచ్చుగాక. ప్రాణమర్పింప సిద్ధముకావలదా! ఏమి చేయ

వలయు! స్వలాభము గౌరవము యశస్సుల
కంటె తనప్రభువునాదేశముముఖ్యముకాదా !
ఓహో ఏమిచేయవలయు.”

“ ఓ వినీతమతి నేనానాయకా !

ఇప్పుడు మీరు నాకేమి యాలోచన చెప్పె
డరు. మీ రవినట్లు హిమబిందు శ్రీణ
ముతో, గౌరవముతో, రాజ్యములగౌరవము
రాజుల యశస్సుపై న వేసికొనియున్నవి.,

“అట్లనే మన ఉజ్జయినీగోటతో
రాజ్యముల గౌరవము, రాజులయశస్సు
పై న వేసికొనియున్నవి. ఈ కత్తెరలోనిముకు
కొనియున్న మన మేమిచేయవలయునో ? ,

ఇంతలో నొక ప్రతీహరివచ్చి, “మహా
భాగులారా ! శ్రీ శ్రీముఖ సార్వభౌములు
సైన్యములతో సమీపించుచున్నారని చారు
టాకడు వార్త గొనివచ్చినాడు,, అని తెలి
పెను.

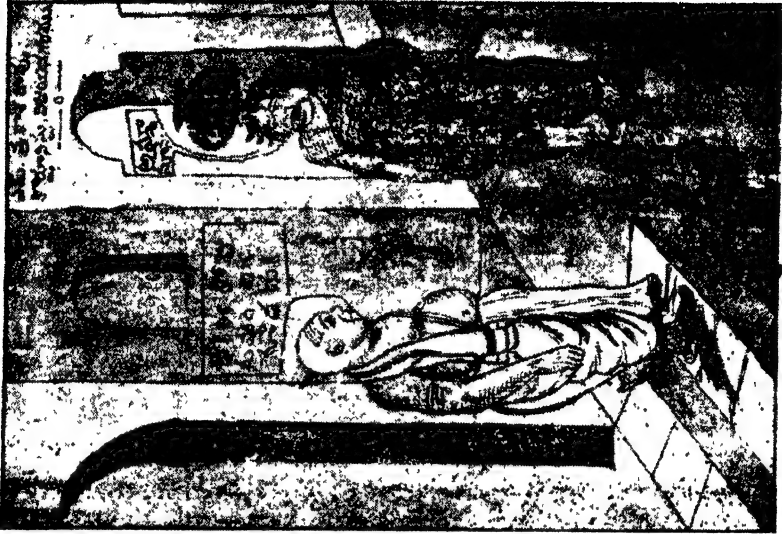
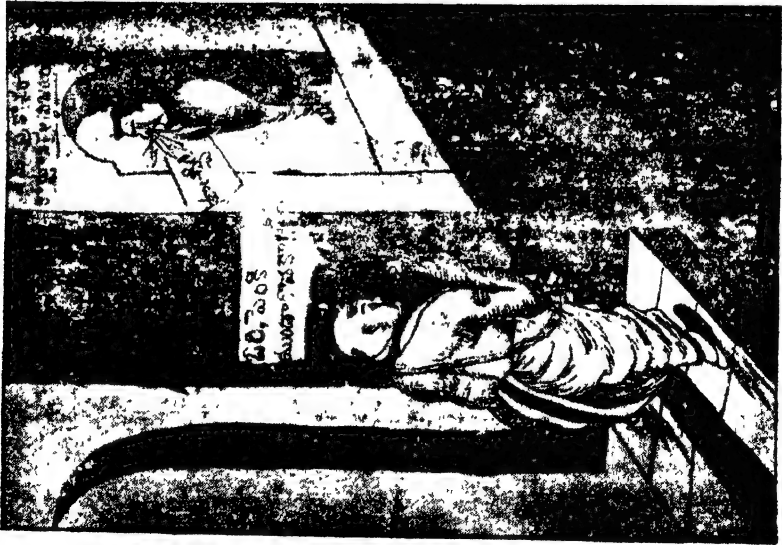
దైవప్రార్థన

సీ. స్వర్లోక వాసిమా జనకనీ నామంబు
 నిర్మలం బగుగాక నీదురాజ్య
 మరుదెంచు గాకనీ స్వాంతంబు పరలోక
 విధమున భువి నెర వేరుగాక
 వస్మదీయం బగునది దిశాహారంబు
 నీసేళను నను గ్రహింపు మాకు
 మాఋణస్థుల మేము సైరించినట్లు మా
 ఋణముల నీవు సైరింపు మయ్య
 మమ్ముశోధన పాలుగా జిమ్మ బోక
 కిత్తవ జనుబాకిని దొలగింపు మయ్య
 స్వర్గరాజ్యంబు బలమును పకలమహిమ
 నీపశము లొచ్చు నిరతంబు నెగడుదేవ.

కథాక్తు

శ్రీ రాజా మంత్రి వ్రగడ భుజంగరావు.

శకునములు

విజ్ఞాన విషయములు

(ఆర్. రంగనాథకృష్ణగారు.)

—(i)—

వైజ్ఞానికులః గొందఁ లేకీభవించి
నూతనవద్దతులపొదఁబెట్టెనును

వారిచ్చు ప్రత్యుత్తరమునుగైకొని మొదట
వానికినివేసిరి మఱు. యజమానిగృహమును
వీడునప్పుడు తానేగుఁఫలము మొదలగువానిని

నూతనముగ గనిపెట్టిన టెల్లిఫోను. గృహయజ
మాని తిరిగి యింటికివచ్చుచుంత్రిముద్వారమున దాను
లేవప్పుడుజరిగిన విషయముల విశుచున్నాడు.

గనిపెట్టిరి. అది యితరులు చెప్పుదానిని
గ్రహించును. దానిని యితరులకుఁజెప్పును.

నిస్త్రుతిముగ్ధులను బరికిరింపుచున్నాడు. ఈపరిశ్ర
యం దుత్తరదేశంకి యాతని విశ్వవిద్యాలయమున
యద్యోగిమైనది

ఈతడు జడపట్టి విద్యయ్యా కాలితేర్చు.

విశ్వవిద్యాలయమున యుద్యోగిగ జేరెను.

యంత్రము నకు
జెప్పెను. ఈతడు
గృహమందు తేనె
వృక్ష మురియొ
కన్దలము నుండి
తెలిఫోను వచ్చి
నయెడల దానికి
గృహయజమాని
గృహమందు తే
జనిచెప్పి వారు
చెప్పనివయము
ల విని గృహయ
జమాని వచ్చిన

చింతాశక్తి పరీక్ష (ఈవిషయము పరీక్షించుట యంతరీకము ప్రయోగము.)

పిమ్మటతిరిగిచెప్పెను. ఈయనా కారముదా
దానిగ పూర్వపు తెలిఫోనువలె యుండును.
2. తెలిఫోనులను గని జెప్పుట.

ఏకాంశము
ఉన్నత విద్యను చే
దుర నుండునని న
వృక్షమున కల్యా
జమును గురించి
చేసి నానబుద్ధి వృ
ద్ధిని గనిజెప్పుట
య్యారు. ఇవివలెవి
తేటలు గల వాడని

ఈయన గణితశాస్త్రమున

నిర్ధారణయైనప్పుడు వచ్చితియును.

నన్నతవిద్యను చదువుకొనుట కనుమతి
యింపంగుచున్నారు.

ఈతనిబుద్ధిని బరికిరించి యున్నతవిద్యను చదవు
కొనుట కనుమతి వచ్చిరి.

3. ప్రకృతి.

అసహాయమును దర్శింపగలిగినముగల
చిన్న జంతువులకమ్మిపులవారినుండికమ్మిపులు

కొనుటకు ప్రకృతియే యనేక మార్గాములచూపి
యున్నది. కొన్నిటి కఠీరము చెట్టుకొమ్మల రంగున

పురుగుయొక్క నేర్పు:—ఈటకము విపరీతమిది దప్పిం
చుకొనుటకు చెట్టుకొమ్మ రంగుగూరి వానివంటి ముచ్చడి.

ఈపురుగు చెట్టులకువలె కఠీర:ర్ణమువలెనీ
కొని యాకులలో నివసి:పురున్నది.

ఇదియొక విధమగు సాలెపురుగు. ఇది యొక కొమ్మకుగూడుకట్టివాని కిండ్లుబెట్టుకడి. వానిచూచి వానిమీదికి వల
పురుగులు మొదలగునవి ఈ రిపోవును-అది వానియందు ముఖముగ నివసించును-

యుండును. మరి కొన్నిటి కఠీ
రము చెట్టునయెండినకొమ్మ రూపమున నుం
డును. కొన్నిటి కఠీరము ఆకులవలెనుపూవుల

వలెనుండును. అందువలన వీనిని మరియొక
పురుగు గుర్తింప జాలదు.

కొన్ని పురుగులు చేసిన కృత్రిమ రూపము. వీనిలో యివి సురక్షితముగ నుండును.

కొనియడు భాస్కరుడుచేసిన విగ్రహము.

4. జ్ఞానప్రతిభ.

సుప్రసిద్ధుడగు జోసె యను భాస్కరు డొక విగ్రహమును నిర్మించి దానిని కొలంబసు మూర్తి పాద

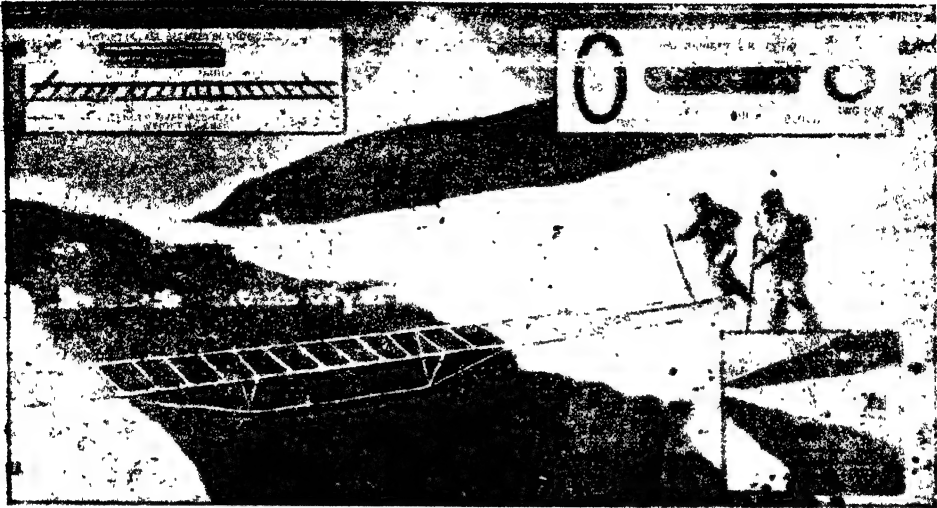

ఈ స్త్రీ, పూర్వకాలపు యెముకలను బరీక్షింపు చున్నది—

దేశమగుదుంచెను. ఆమూర్తి విజ్ఞానముయొక్క కల్పితమూర్తి. దానివలన కొలంబసు యొక్క పురుష కారముకల విజ్ఞానము పరాధవిపబడి నప్పుడు చేతి యందు దీపమును బట్టుకొని యింకను దూర దేశముల జూపు చున్నది.

5. ప్రాణి తత్వము.

ఒక స్త్రీ ప్రాచీనయుగ మందలి ప్రాణితత్వమును బరిశీలను చేయుచున్నది. ఒక చోట కిర్సనాయలుగని తల్పవ్య చుండ నందురాళ్ళచే కప్పబడి

గౌరీశృంగమున కెక్కవారు మార్గమందలి లోయదాటు దృశ్యము. ఇన్ఫ్రట్రాకాలు జారివన,
నిచ్చెనకు ముప్పవచ్చినను క్రిందలోయలోబడి వరణింతురు.

కౌరీశృంగమునకు సమీపమందుండు నోక
శృంగము. దీనిమీదికి కొంతకొద్ది.
దగ్గి

యుండిన తొన్ని యెముకలుదొరికినవి. భూ
తత్వవిదులని యత్యంత పురాతనమైనవని
నుడువు చున్నారు. ఆస్త్రివానిని బరిశీలింపు
చున్నది.

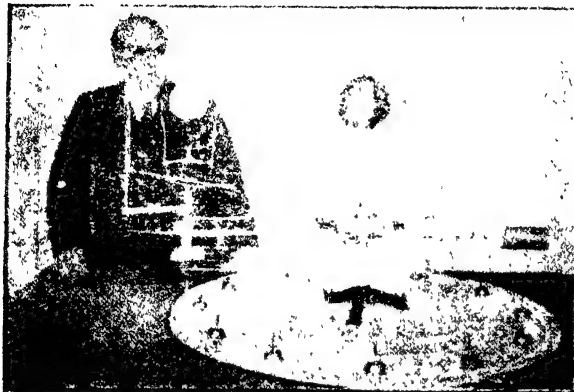
6. దేహమందు బుట్టువైద్యుతిక శక్తి.

మానవుని హృత్పిండమందు వైద్యు
తిశక్తిబుట్టి యావైద్యుతికశక్తి మానవ
శరీరమందలితటను వ్యాపించునని వైజ్ఞాని
కులుగనిపెట్టిరి. ఈవిషయమును గనుగొనుట
కొక సూక్ష్మయంత్రమును గనుగొనిరి.
ఈయంత్రము ద్వారమున హృత్పిండము
దేహమందలి యితర పార్శ్వములయందు వై
ద్యుతిక శక్తి గలుగుచున్నదా లేదా యని
పరిశీలింపవచ్చును.

7. మట్టిలోగట్టినవంతెన.

చీనాదేశపుళిల్లులు మట్టిలోదవంతెన
గట్టి వారిశిల్పచాతుర్యమునుచాటియున్నారు.
ఈవంతెన యందెచ్చటను రాముగాని
లోహముగాని లేదు. ఈవంతెన చాల

పెద్దది. అత్యంతసౌందర్యమున నలరారు సంభవించును. ఈకారణమువలననేక స్త్రీమ
చున్నది. చీనాదేశపుచుట్టనుండు ప్రాకారము మునిగిపోయినవి. దీనికి మా

ర్కి నొకయుపాయమును గని
పెట్టెను. నిస్తంత్రీ యంత్రము
దిక్కులగూడనిర్ణయించునటుల
జేసెను.

10 నిస్తంత్రీ—మానవుడు.

మానవుని దేహముతో
డ నిస్తంత్రీకిమిక్కుటమగు సం
బంధము గలదని బరన్ నెట్టు
లను వైజ్ఞానికుడొకడునిర్ణయించి
యొన్నాడు. వైద్యుతికతరంగముల

కృత్రిమసౌరజగత్తు.

రము పోసిద్ధి కెక్కినటుల ఇది జగత్తునందు నిరుప
మాన మగుటయేగాక ప్రపంచము నందంతటను
వ్యాపించునని నమ్ముచున్నారు.

11. కృత్రిమ సౌరజగత్తు.

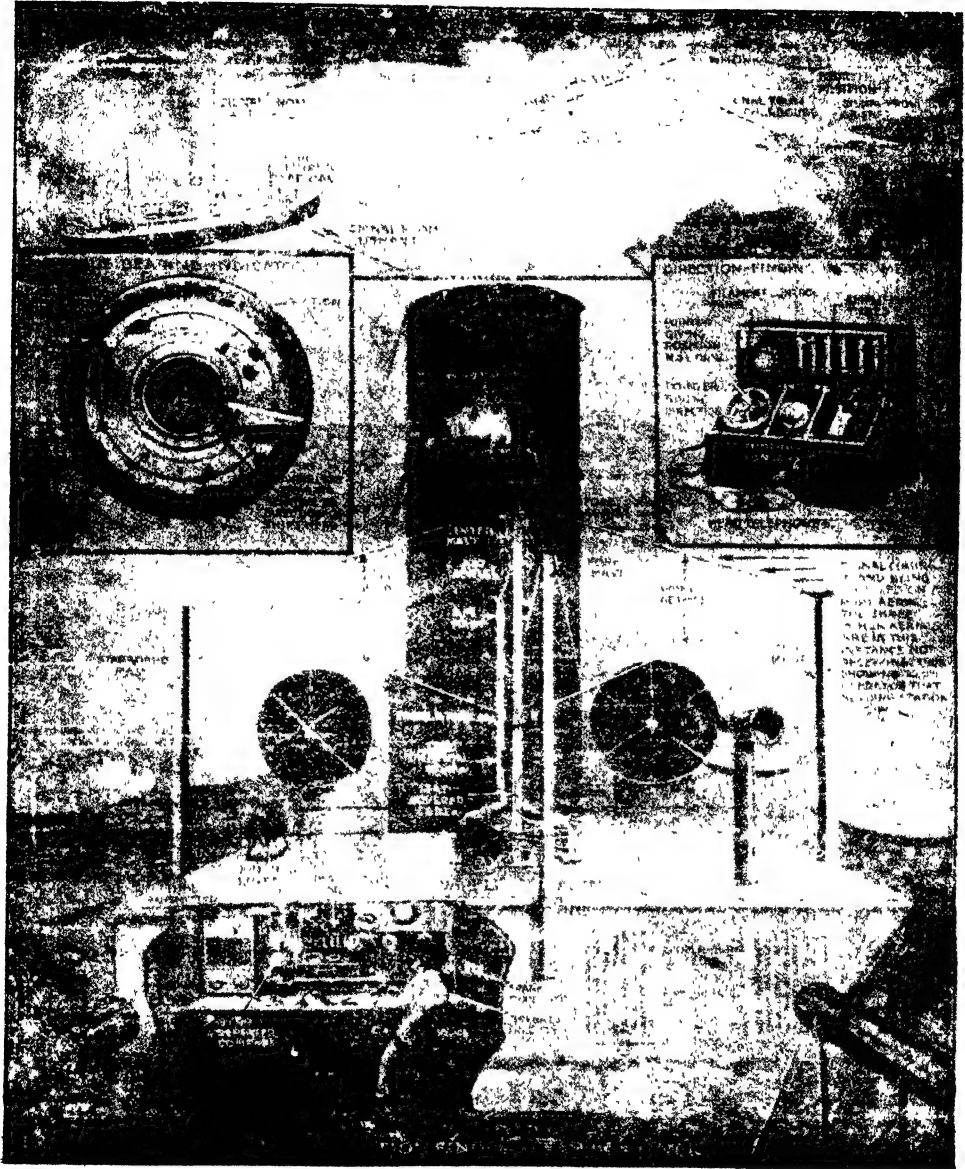
విద్యార్థులకు సౌరజగత్తును గూర్చిబోధిం
చునప్పుడు, గ్రహములనడక చంద్రసూర్యగణము
లు మొదలగునవి కనుపరచినగాని బాగుగ బో
ధపడదు. అండను విశ్వవిద్యాలయమందలి యొక
పండితుడు సౌరజగత్తును నిర్మించి విద్యార్థులకు
జూపించిపాఠములు జెప్పుచున్నాడు. అట్టి దిమన
దేవుండలి విద్యార్థులకు లభించిన విద్యార్థుల
బుద్ధికుశలత యభివృద్ధి గాంచుననుటకు సందియ
మేమి?

9. నిస్తంత్రీవలన దిక్కుల నిర్ణయించుట.

స్త్రీమరులు నడచు నప్పుడేకారణమువలన
నైన దిగ్దర్శని యంత్రము చెడినచోచాల వివద

దేహమందుండు వైద్యుతికత్రిని గనుగొన
యంత్రమున బరికిరింపుచున్నాడు—

దిక్కులవిస్తరణ కొలవగల విస్తరిత యంత్ర రూపము.

వలన దేడియోధాను చలిచు నటులనేని న్నా
తీతరంగముల వలన గూడ మానవుని దేహముం
దుసంచలనము గలుగును. అతడు గనిపెట్టిన

ఈశ్వరంగము నెక్కుటకు బ్రయత్నిం
చిన వారిలో ననేకులు మరణించిరి. వారుబడు
బాధలపారము, అయినను పట్టు విడువక

స్మృతికిని మా నవనవనకుడు గల సంబంధమును దెలుపు
యంత్రమును పరీక్షింపుచున్నాడు.

మట్టివంతెన.

నూతనయంత్రము వలన
గ్రహింపవచ్చును.

నీవిషయమును బ్రయత్నించుటవలన వారి పట్టుదల దెలియు
చున్నది.

చీమలదండు

అర్జునాచలం అను నొక చీమలదండు చీమలలో చాల విచిత్రమైన జంతువని జంతు శాస్త్రజ్ఞులు నడుపుచున్నారు. ఇది దక్షిణాఫ్రికా యందును, పెసిగాలో అను దేశములోను, దక్షిణ మ్యూవియా దేశములోను మాత్రమే కానెప్పుడు చున్నవి. పెదనడక 14దంకములను క్రింది దవడకు 12దంకములు నుండును. దానిమాది పందిమాదిని బోలియుండును. పొడుగు బాలకను, నిడుపై చెవులను లావుతో కను, గరుకు వెండ్రుకలను కలియుండుటచే నిది చీమలవారిమంది పిరింతుక భేడించుచున్నది. ముందు కాళ్ళకుకాళ్ళను వెనుక కాళ్ళకువిడచి పదునైన గోళ్ళుండును. దానిమాతముననే కొండలపై నుండు పెద్ద పెద్ద చెదలుపుట్టలను పెళ్ళిగించి చీమలను దినుచుండును. ఇది సాధారణముగ రాత్రియందు చరించుచుండును, చాల పిరికిదగుటచే దానినిరిరుము కొని ఎప్పుడెందుపుల కొండకుండు వటుల త్వరితముగ నేలలో రంధ్రమొనర్చి దూరిపోయి దాగుకొనుచుండును.

అబ్బాకా నార

ఫిలిపైను దీవులలో మనదేశములోని అరటి చెట్లనుబోలిన అబ్బాకా చెట్టునిరిదిగ పెరుగుచుండును. అద్రీపము లందలి అదిను నివాసమున అబ్బాకా అని పిలువబడుచే నేటికిని దానిని అబ్బాకాయనియే కాస్త్రజ్ఞులు పిలుపుచున్నారు. ఈ చెట్టుయొక్కవార చాల ప్రశస్తమని కాస్త్రపరి వోధవలెనే తెలిసికొనబడి

పుటి నుండియు అప్పుడుములను మరింత బాగుగ వృద్ధి పరచుటకై పాశ్చాత్యులు శ్రమపడు చున్నారు. దానివారచే మంచికాళ్ళు పేలబడు చున్నవి. అమెరికాదేశము వారిద్రీపముతో పృథిసంపర్క రమణ 2, 500000 పౌనల ఖరీదుగల వార వ్యాపారము చేయుచున్నారు. వివేలిక సింహము.

దక్షిణాఫ్రికా దేశములలోను ఉత్తర అమెరికాలోను ఈపురుగులు మిక్కుటముగ కానవచ్చుచున్నవి. చీమలు మొదలగు పురువులను నేటాడుచుండు పురువు కావుననే దీనిని పిటిలికసింహమని పిలుచుచున్నారు, ఇది సుమారుగా అంగుళము పొడుగుండును, దీనివర్ణము గోధుమము. ఎంకరలిగిన రెండు చేతులతోను చీమలను గట్టిగ పట్టుకొనును. ఇసుక ప్రదేశములలో నివసించుచుండును. సింహ మేరితి యుక్తితో జంతువులను పొంచుచుండేనై బడిచంపిభక్షించునో అవ్యధముననే ఈ పిటిలికసింహము కూడ యుక్తులచే చీమలు మొదలగు పురుగులను పట్టుచుండును. ప్రప్రథమమున ఇసుకలో నొక చిన్నగుంటచేసి చుట్టును పలుచగ ఇసుక నేర్పరచును. అగరిటుకు సమీపముననే తన నేటకై నేయుండును, చెంత నుండు చీమలు సాధారణముగ నాగుంటలో నేదియో కలదని దిగును. అఇసుక చాల పలుచగనుండుటచే దాని కాలువారి గుంటలోపడి నైవచ్చు నను యమున నిది చీమలపైబడి దాని దేశములోని సారమును పిల్చికయును. ఇట్లునే విధములగు

పిరికిగముల పొరమును గోలిబ్రతుకు మంటుటచే పిరికిగ పిండునునిలువ బడుచున్నది.

అలూషియన్ ద్వీపములు

పిసికాదీప్తిభూభాగమున ద్వీపములు అని పిలుచుచున్నారు. ఇవి సుమారు ౪౫౦౦ యొందెను. అసియా ఖండపు తూర్పుభాగమునకున్న కొనుచాట్లా ద్వీప కల్పమునుండి అమెరికాదీవియునుండి స్త్రీట్టుయొక్క పశ్చిమభాగమువరకును బాగా విస్తరించుచున్న దీప్తి నూట నైబది ద్వీపములును విడుదానములు (1) క విభజింపబడుచున్నవి. (1) పాక్షి ద్వీపములు (2) ఇండ్రీషార్ ద్వీపములు (3) కాల్ ద్వీపములు (4) లిక్ష ద్వీపములు (5) కొనుండోస్. ఈ ద్వీపములలో కచ్చటచ్చట ౪౦౦౦ నుండి 8౦౦౦ జనులకు ఎక్కువ కొండలు కలవు. ఈ పర్వతములలో కొన్ని అగ్ని పర్వతములు. ఈ ద్వీపముల పై న పెరుగుపువ్వులు చాల పొట్టివి. అలూషియన్ ద్వీపములలో చాల పెరుగు అమెరికాపారి కెండియున్నది.

విచిత్ర పర్వతము

జపానులోని యెజియామా, అను పర్వతము ప్రపంచములోకల చాల రమ్యముగను విచిత్రముగను నుండువి అశేషము చెప్పుచున్నారు. జపానియులచే నది పర్వతములకు భావించ బడుచున్నది. కావుననే ప్రతివర్సరమున లక్షల శాలద జనులూ భక్తిభక్తమునకు యాత్రిగ జోవుచుండురు. ఇది యెజియా, అను జపానుదేశపు ముఖ్య పట్టణమునకు అరునది మైత్ర దూరములో నున్నది. ఎవరెప్పు యారకు, కిఖరముల వలెనది మహాక్షతముగ లేవున్నది. దీనినుండొక విచిత్రముకలదు. ఎవరెప్పు మొదలగు పర్వత కిఖరముల పక్షాద్రము నుండి పోకు పోకుపాట్ల చాల పెద్దవిగ నున్నవి. కాని పుజయ్యమా మోక్తిమట్టు లేదు. చుట్టు నావరించి ప్రదేశము చాలా ప్రమాదకరమైనది సమానముగ నుండురు కావున దీనిపట్ల చాల ఎక్కువ శుభము కన్పడును. ఈపర్వత కిఖరము పర్వతాలమున ముందుచే నావరింపబడియుండును. పుజయ్యమా పూర్వకాలములో

నెట్టి పరిణామము పొందెనో యిది నానందము నకు జపానియులొక గాధకెక్కు చుండురు. క్రీ. శా. 28౦ సం. ౬౯ కాలిల్లాతి జనులందరును ౬౯ మహా శబ్దముచే నిద్రకుంచి శుల్కాలును, బిరికా కాని, తెల్ల వారగన లేచిమాడగ నానందములకు చుట్టుపక్కల నున్న పర్వతము ఇన్నియో మాయమై ఇప్పుడు ఫిజియామా అని పిల్చుచున్న ప్రదేశమున ౬౯ పెద్ద పర్వతముగ మార్చియు కష్టమైన కొంతకాలము కాలాంతరముకై నైలాగిను నుద్దిభాగయుతరవార నిప్పులును వెలుగడ కొచ్చుచు నానందమునకు నెక్కువకష్టము కలుగజేయులేదు. పట్టణమునకు 200౦ సంవత్సరములలోను విరుదురు లాప్రదేశములో అగ్ని బయల్పడలి జనులకు మిక్కిలి నష్టములగు శాసనము ఈపర్వతము యొక్క క్రిందిమట్టు క్రిందరకమున 200 మైలుండునట. ఈ పర్వతముకుంధి ప్రసాదించిన లోహద్రవము టాక్సుమిథుల వరకును విచ్చేసిన చరిత్రకాదులు చెప్పుచున్నారు.

సముద్రము క్రిందినుంచి గుహను లోపుట

ఇంగ్లాండునకు ఫ్రాంకునకు మధ్యస్థము ఇంగ్లీషు చానలు అను జలసంధి నునూ కింది మూడు మైళ్ల పడ ల్పుండును. పూర్వ కాలము నుండియు ఈదేశముల వారలు తమ వ్యాపారములను స్తీమరుల మోడన జనువుచుండెడి వారు, కాని ఇంగ్లాండు నుండి అసియాఖండము వరకును రైలు జేయుటకై జలసంధి క్రిందిభాగముననున్న భూమిలో నుండి గుహకేంద్రియ దానినుండి రైలు సంపుటకై ఇంగ్లీషు ఫెర్రించి పర్వత క్రియముల జాతకలంబిరి, 187౦ సంవత్సరమున గొప్పగొప్ప ఇంజనీర్లచే ఎట్టి మేధున చేయించగా దానికొన్ని జోట్లయోపాయి అగునది చెప్పియుండిరి. అందులకు సమకాలించిన వారలై రెండు ప్రభుత్వముల వారును భామనా దికానుండు, రోడియో అనునెంచి ఇంజనీర్లకును విరియమేలో ప్రాకుంక కామరెల్, ప్రానిసికా బాగ్డీ, నాకమాన్. ప్రెస్టన్ అను ఇంగ్లీషు జనార్థకు ను తని జొచ్చునందిరి.

వారు సమగ్రముగా కనుగొన 2300 గ్రంథములు లోతుక
అవగా సమగ్రముగా అయి టిట్ల ప్రాంతమున కేరము
60 నుండి గుర్తించుటకు ప్రారంభించిరి. వారు
6-మూడు 1 పదియవది ప్రాంతమున కేరము ఇరు
ప్రాంతముల, వారికి జరిగిన వ్యవహారము, ఇట్లుందు
అనేక పనిని అనుచుండిరి. తిరిగి అప్పుడు ప్రారం
భించి ప్రాంతములను తెలియదు.

మహావట్ట, వృక్షము

నట వృక్షములను కలగించి చరిత్ర చాట విత్తము.
చరిత్రము ప్రపంచములో నున్నవట వృక్ష
ములలోనికి కలగించి బాటానికలో గాఢమునను
వట వృక్షము చాల గొప్ప దని ప్రాంతములు
చెప్పుచున్నారని ఇదియుమాన 160 సంవత్సరముల
క్రింద ఒకభిత్తర వృక్షము క్రింద ప్రతిపేరికి కాని
చరిత్ర కడకు కాని విస్తరించ జేసి జగతిలో ప్రథమ
స్థానము వాక్రమించుకొని యున్నది. దానికి 8500
టోన్లవలెవు. దీనినియును 1/3 మైలు. ఎత్తు 150
అడుగులు. సర్వదానదీ మధ్యమున నున్న ఒక దీప్త
ములో నొక మహావట్టము మండలము, ఈ మధ్య
వరదలలో కొట్టుకొనిపోయినయు తెలియుచున్నది.
పావురములు.

విజ్ఞాన మనేకవిధముల చరిత్ర గానింపను
వాక్రము బంధువులకు చెప్పియునుటకు పావుర
ముల నుపయోగించుచు యున్నాడు. వార్తలున్న
టెక్నము ప్రవిధములనుటకుటెక్నమునైనవహించుట
నుండివార్తలున్నుటకునుటకును పావురములే.
ప్రాంతములను భారతవర్షముందు. మిగిలిన మొదలగు
దేశములందును కపోతములే వార్తలచెప్పి వార్తలు
గ్రహించుకొనుచుండెను. పావురములందు ప్రదేశమున
నిడిదిను. అదితిరిగి స్వస్థమునకు రాగలదు. కాని
దానికెక్కి యెటకుండి, అప్పుడున్న దనువిషయము
మాత్రమేరికి తెలియదు. వార్తలగ్రహించి యేకనావు
రములందు దొడ్లకాని చరిత్ర చుక్కచుక్కము.
నామాజలసంధియందు చేపలుబట్టినాకయోగుపాకు

వంతు దనులొక్కము. దానివిషయము మిగిలిన
కుండెను. దానినిగలగించి యొప్పునకుచేర్చుట కనేక
విధముల ప్రయత్నించిరి. అతిసోపానీ మృతప్రాము
మైయున్న యొక పావురము యావార్తను దీసికొని
వచ్చెను. అపావురము సకాలమునకు వార్తనుందిచ
నియెడల కానాక కామరూపముల గోల్పోనివడి
గదా?

వార్తల గ్రహించు పావురములు 200-300
మైళ్ళదూరము వరకు సాధారణముగ పోగలిగియుం
డును 1000 మైళ్ళదూరమునకు వార్తలయిచ్చిన
పావురములగునని చెప్పుదురు. కాని నేయి
మయిళ్ళదూరమునొక్కదూరకు పోగలవు. రాత్రుల
యందు విక్రాంతి బుచ్చుకొనుచుండును. తెల్లవాన
జాముకేటములుజేరును. గాలివాన మొదలగువానివలన
వీరికి ముప్పుగలవని యొప్పును నుచుండు. ప్రోవకప్పు
టను నియోగిగవు. ఎకవర్షమునకువీరికి వీరి
రమునకు ఏకవర్షము. రెక్కలమీదనుండి ఏక
జారిపోవును.

వీరికి యుక్తరములు తీసికొని పోవువధి
జాగ్రత్తగా నేర్పుదురు. పునివానముండి వాతగ గు
ర్తింపలయును. బాల్యకాలముననే వీరికి విద్యను
నేర్పుదురు. 1, 2 మైళ్ళదూరముండి స్వస్థమునకు
వచ్చు చుండుచేయుదురు. తర్వాత 1, 2 మైళ్ళదూ
రముకల్గి యుక్తరములను పద్ధతి యభ్యారము
చేయుదురు. ఇట్లునే వాతగవిద్యవధిగించినపాత్ర
రములు 600-700 మైళ్ళదూరమునకు పోయిరాగ
లగును. నిమగ్నమునొక మైలువొత్తున పోగలిగిన
పక్షులు గూడ గలవని కొందరు నుడువుచున్నాడు.

గతించిన మహాయుద్ధమును పావురముల
మిక్కుటముగ నుపయోగించుకొని యుండిరి. మిక్కి
ముదలివాని 105000 పావురములను ఉక్తరముల
తీసికొనియేటకు కేర్పాటుచేసిరి. తెల్లనిపలు నివ్రం
తులు మొదలగువని టిట్లుచివర్షము క్రమశిరముల
దాటి వార్తలవడియుట కిపావురముల నుపయోగించిరి.
1918-19 నెప్టోలను వారిభావ అమెరికా వైద్యము

శత్రువులచే చిట్టచివరైనా కార్తవీర్య పాత్రను పోషించుట కిట్టిచేసికొనివచ్చెను. ఈ క్రమమున పాత్రలను కంటికి తుపాకిరవ్వకలిగి న్నుపయోగించును. కరమునుండి గెత్తురు నాదుమండెను. అప్పుడీ పాత్రలను వార్తనలనీకొని కానియెడల నా నైశ్యవాహన లేకున్నట్టివో చెప్పజాలము.

పదాధిపతి నైశ్యములేవను గుడ్డనుండిని అక్కిజన్ తోనించి యందు పాత్రలను బెట్టి వీళ్ళమీద నుంచుచుందురు. అక్కిజన్ తోనించుట వలన శత్రువులు విడదవిపడెను. గాఢమైన విమరణింపవు. ఈపదాధిపతి నైశ్యము అవారములేక భూమి యందలి గోతులయందు దాగుకొని యుండవలసి వచ్చును. అట్టిస్థితియందు పాత్రలను కాలివార్తలను దీసికొని యేగి నైశ్యముల తెగింపుచుండును. స్వయింక అనుపాత్రలను మహాయుద్ధమందు కరిమార్లు ఫిరంగులు తుపాకల గుండ్లవర్షమునుండి శత్రునైశ్యములదాటి కార్తవీర్యుల నెంచుచును. కాని దానిశరీరమున రవ్యయోజనం లిగులలేదు.

కార్తవీర్యుని యేగుపక్షులు 100 గలవల యెత్తునండి పోవుచుండును. ఇంతయెత్తునకు గుండ్లుకారుచేసి పక్షుల చంపుట కరిగెను. గ్యానుకూడ యింతపైపోకాలదు. పాత్రలను అట్టిచంపుటకు దేగలన అంపుచుండును. అవిపాత్రలను చంపుచుండును. కాని ప్రాచీనీకారు పక్షులనెగర వేయునప్పుడు దానితోక కొక వెదురుకొక్క గట్టుదురు. అదియెగురనప్పుడు వికట శబ్దము చేయుచుండును. అశబ్దమునకు భయపడి దేగలు దానిని సమీపింపవు.

1916 సం॥ ప్రాచీనువారొక అకాశభటుగ్రాపుయంత్రమును గనిపెట్టిరి. దానిని పాత్రలను పోట్లకు గట్టుచుండిరి. ఈకాశముకా ఆల్యామి

నుతోచేసినది. అందువలన కరిలేలిక. దీనిని రెండు లెక్కలుండును. ఒకటి యెదురుగనుండును, రెండవది పైగనుండును. కాశముకాక కొన్ని రెండుగలు లుండును. దానిలోని గాలిపోయి లెంపున కడలింపును. అప్పుడు శత్రువాహనల ఫాట్ గ్రాఫ్ అందు పడును.

మానవులందరు పాత్రలను తెంచుచుండురు. వీని వేగ మత్యద్భుతము. ఒక పాత్రలను స్వల్పకాలమున 1800 మైళ్ళు ప్రాగలిగెను. యుద్ధసమయము అందేకాక మిగిలిన సమయముల గూడ వీని ప్రయోజన ముద్భుతము. ఇట్టిపక్షులనెల చాలమిక్కుటము. మంచి పక్షి నెల 64 నేల రూప్యము లుండును. వీరికి మంచి మేతగావలయును. ఇవిమిక్కిలి విలాసము గోరుచుండును.

అకాశమున ప్రసృటనలు.

మహా యుద్ధానంతరము అకాశ విమానముల తోడ కక్షిపరీక్షలు జరుగుచున్నవి. అకాశవిమానములనెక్కి భూమిసహాయమున అకాశమందు ప్రవేశపడెను ను వారి యుచు వచ్చురు. ఇది వర్తకులకు మిక్కిలి యుపయోగము. రెండు మైళ్ళ యెత్తున అకాశముమీద ప్రవేశించు భూమిను తోడ వ్రాసిన 150 మైళ్ళవరకుండు జనమున కావిషయము గనుపడును. కాశభేదమును నేనాని ప్రధమమున దీనిని చేసి చూపెను.

అకాశమున ప్రవేశము వ్రాయుటకు ప్రత్యేకముగ అకాశ విమానములు నిర్మింపబడు చున్నవి. ఈవిమానములు నిమగ్నమునకు రెండు మైళ్ళకంటె మించినదవును. ఈకార్తవీర్యులు చేయువారలు చాలా సమర్థులు. బుద్ధిచతురత గలవారు.

విషయ సూచిక.

—:0:—

శాస్త్రము-ప్రమాణము.

శారదా.

విశుమేలు కనక సుందరం గారు.

అధిభూతి వసుందరాదేవి డి. ఏ. గారు. ౨౯౦

బి. ఎ. (ఆవర్ణ), ౨౫౩

కోకిలము.

చిత్రశాల.

అనంతపంతులు వెంకటేశ్వర్లు డి. ఏ. డి. యల్. గారు. ౨౯౧

అయ్యంకి వేంకటరమణయ్య గారు

౨౫౯

ఎవరిదితప్పు.

నాబాంబాయి ప్రయాణము. ౨౯౩

రవీంద్రుని గీతము.

౨౬౨

ఒక అంధుడు.

యోసకురా.

యుగధర్మానుష్ఠానము.

అపానుకథ.

౨౬౩

క. రాజేశ్వరిరాయుగారు. ౨౯౪

నిరీక్షణము.

ఇందిరానుందరులు.

ఈశ్వర.

౨౬౫

డాక్టరు గుళ్లపల్లి శారాణుని మూర్తిగారు
(యల్. యమ్. యస్.) ౩౦౧

కోకిలాకాశము.

చిరావూరి కామేశ్వరరావు గారు.

౨౬౬

కవిరామ్యదూక్తులు.

భగవద్గీతావళి.

కె. అన్నమరాజు శర్మగారు. ౩౦౨

శ్రీరాజా మర్రిప్రగడ భువంగరాజు ప్రణీతిము.

౨౭౦

పండిత కునిగలు రామశాస్త్రిగారు.

భారతీయుల రాజనీతి.

పండిత హెచ్చి నుబ్బరాయ శాస్త్రిగారు ౩౦౪

బి. వేంకట రంగశాధ రావుగారు

౨౭౩

గ్రీష్మముతువు.

జానకిచెల్వ.

నాళము కృష్ణారావుగారు. ౩౦౬

అభిరాట్ల సూర్యశారాణునిరావుగారు

౨౭౯

చిత్రరంజనదాస్.

౩౦౩

అర్ధరాత్రీము.

చిత్రరంజన నిర్యాణము.

క. రాధనాచార్యులు గారు.

౨౭౭

రత్నప్రగడ సూర్యశారాణునిరావు పంతులుగారు
౩౦౬ (బి)

ప్రతిమానాటకము.

విజ్ఞానవిషయములు. ౩౦౭

గి. రామచాను పంతులుగారు.

౨౮౩

ఆర్. రంగశాధ శాస్త్రిగారు

జపాను దేశము.

కె. యస్. చావరిగారు.

నంధివత్సము.

వి. శంకట సుబ్బారావుగారు.

దిగిరమ్మ.

అక్కిరాజు రాఘవరావు గారు.

హిమబిందు.

అడివి బాపిరాజుగారు.

దాలతాబాదు దుర్గము.

ఓయోగులవారి.

పెనుమర్తి వెంకటరత్నముగారు.

ధనకటకము.

చిల్లరిగి శ్రీనివాస రావుగారు.

వై రాగ్యము.

32౫ వ. రాజంరెడ్డి గారు.

3౪౮

వసంతకుడు.

32౮ దివంగిసత్య నారాయణ గారు. బి. ఏ.

3౫౫

కుండమూల.

33౦ కల్లాప్రగడ శూర్యనారాయణరావు పంతులుగారు

3౫౫

333 చరక దేవ్యవృకం.

33౯ పల్లెవెంకట శాస్త్రిగారు.

3౬౦

ప్రేమచిహ్నము.

3౪౦ నామాల రాఘవా చారిగారు

3౬3

వివిధవిషయములు.

3౬౫

33౨ గ్రంథ పరిచయము.

3౭౬

చి త్ర ప ట ము లు .

పూర్ణిమ.

శిల్పి :—

సిద్ధేశ్వర మిత్ర.

కీ॥ శే॥ చిత్తరంజననాసు

మహావంది.

దాలతాబాదు దుర్గము.

